

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK

CENTRUL DE DREPT
AL FEMEILOR

ACCESUL LA JUSTIȚIE

AL FEMEILOR VICTIME ALE VIOLENȚEI
ÎN FAMILIE, INCLUSIV DIN GRUPURI
CU VULNERABILITĂȚI MULTIPLE

STUDIU

Studiul „Accesul la justiție al femeilor victime ale violenței, inclusiv din grupuri cu vulnerabilități multiple” (2025) a fost realizat de către Centrul de Drept al Femeilor în cadrul Programului „Leadership sporit al femeilor pentru societăți reziliente și pașnice” finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei și implementat de Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor (UN Women) UN Women Moldova.

Grupul de autori:

Diana CHEIANU-ANDREI

Iurie PEREVOZNIC

Arina ȚURCAN-DONȚU

Angelina ZAPOROJAN-PÎRGARI

Redactor:

Lilia BOTNARIUC

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

A.O. „Centrul de Drept al Femeilor”

Str. M. Kogălniceanu, 76, MD-2009,

Chișinău, Republica Moldova

Tel.: (+373) 22 811 999

Mobil: (+373) 68 855 050

Consiliere juridică: 080080000 (apel gratuit)

e-mail: office@cdf.md

www.cdf.md

CUPRINS

ABREVIERI ȘI ACRONIME	6
SUMAR EXECUTIV	7
INTRODUCERE	15
I. CADRUL DE CERCETARE	20
1.1. Scopul și obiectivele Studiului	20
1.2. Metodologia cercetării	21
1.3. Considerații etice	23
1.4. Limitări metodologice	24
II. ANALIZA SITUAȚIEI PRIVIND ACCESUL LA JUSTIȚIE AL FEMEILOR VICTIME ALE VIOLENȚEI ÎN FAMILIE, INCLUSIV A CELOR DIN GRUPURILE CU VULNERABILITĂȚI MULTIPLE	25
2.1. Politicile publice în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței împotriva femeilor	25
2.2. Legislația națională în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței împotriva femeilor	26
2.3. Capacitarea profesioniștilor în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței împotriva femeilor	28
2.4. Date statistice, studii și rapoarte relevante în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței împotriva femeilor	32
2.5. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	37
III. NEVOI ȘI BARIERE SISTEMICE ALE FEMEILOR AFECTATE DE VIOLENȚA ÎN FAMILIE, INCLUSIV A CELOR DIN GRUPURILE CU VULNERABILITĂȚI MULTIPLE, ÎN ACCESUL LA JUSTIȚIE	39
3.1. Nevoile femeilor afectate de violența în familie, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple	39
3.2. Provocări sistemice în accesul femeilor la justiție în cazurile de violență în familie	45
3.3. Bariere în accesul femeilor cu dizabilități la justiție	49
3.4. Bariere în accesul femeilor de etnie romă la justiție	52
3.5. Bariere în accesul femeilor refugiate la justiție	53
3.6. Bariere în accesul femeilor în etate la justiție	56
3.7. Concluzii	59
3.8. Recomandări privind înlăturarea barierelor sistemice în accesul la justiție al femeilor afectate de violență, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple	61

IV. PROVOCĂRI ÎN INTERACȚIUNEA VICTIMELOR VIOLENȚEI ÎN FAMILIE CU SISTEMUL DE JUSTIȚIE	63
4.1. Provocări în interacțiunea victimelor violenței în familie cu poliția	63
4.1.1. Sesizarea cazului de violență în familie	63
4.1.2. Înregistrarea și examinarea apelului/sesizării despre violența în familie	67
4.1.3. Evaluarea riscurilor și emiterea ordinului de restricție de urgență	71
4.1.4. Referirea victimelor violenței în familie către serviciile specializate de sprijin și reabilitare	76
4.1.5. Solicitarea și obținerea ordonanței de protecție	80
4.1.6. Asigurarea respectării interdicțiilor stabilite agresorilor familiari	83
4.1.7. Concluzii	87
4.1.8. Recomandări privind interacțiunea femeilor victime ale violenței în familie cu poliția	89
4.2. Provocări în interacțiunea victimelor violenței în familie cu avocații	91
4.2.1. Asistența juridică garantată de stat la solicitarea ordonanței de protecție	92
4.2.2. Asistența juridică garantată de stat în procesul penal	95
4.2.3. Concluzii	99
4.2.4. Recomandări privind interacțiunea victimelor violenței în familie cu avocații	100
4.3. Provocări în interacțiunea victimei violenței în familie cu procurorul	101
4.3.1. Examinarea cazului de violență în familie în procesul penal. Controlul asupra înregistrării sesizărilor	101
4.3.2. Solicitarea și obținerea măsurilor de protecție în procesul penal	104
4.3.3. Realizarea dreptului victimei violenței în familie la acțiune civilă în procesul penal	105
4.3.4. Concluzii	108
4.3.5. Recomandări privind interacțiunea victimelor violenței în familie cu procurorul	109
4.4. Provocări în interacțiunea victimei violenței în familie cu instanța de judecată	110
4.4.1. Asigurarea pentru victima violenței în familie a unor garanții de siguranță în procesul de examinare a cauzei în judecată	110
4.4.2. Participarea victimei violenței în familie la examinarea cauzei în procedură simplificată	113
4.4.3. Obținerea unei pedepse descurajante pentru agresorii familiari și obligarea acestora să participe la programe probaționale	115
4.4.4. Concluzii	119
4.4.5. Recomandări privind interacțiunea victimei violenței în familie cu instanța de judecată	120
4.5. Provocări în răspunsul organului de probațiune în cazul violenței în familie	120
4.5.1. Modalitățile de interacțiune a victimei violenței în familie cu organul de probațiune	120
4.5.2. Sancțiunile aplicate agresorilor aflați în supravegherea organului de probațiune	123

4.5.3. Deficiențe în realizarea programelor probaționale pentru agresorii familiari	124
4.5.4. Concluzii	127
4.5.5. Recomandări pentru îmbunătățirea răspunsului organului de probațiune la cazurile de violență în familie	128

V. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI **129**

RECOMANDĂRI **132**

Recomandări de ordin general	132
Pentru organele de poliție	134
Pentru Consiliul Național de Asistență Juridică Garantată de Stat	134
Pentru sistemul procuraturii	135
Pentru sistemul judiciar	136
Pentru organul de probațiune	136

BIBLIOGRAFIE **137**

ABREVIERI ȘI ACRONIME

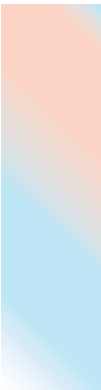
ADJAJ	Agencia de Digitalizare în Justiție și Administrare Judecătorească
ANOFM	Agencia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
ATAS	Agencia Teritorială de Asistență Socială
BNS	Biroul Național de Statistică
CDF	Centrul de Drept al Femeilor
CEDO	Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CJF	Centrul de Justiție Familială
CML	Centrul de Medicină Legală
CNAJGS	Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DGPDC	Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului din mun. Chișinău
DFG	discuție focus grup
EIGE	Institutul European pentru Egalitate de Gen (în engl: European Institute for Gender Equality)
EPRO	echipaj de patrulare și reacționare operativă
FRA	Agencia pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (în engl.: European Union Agency for Fundamental Rights)
GREVIO	Grupul de experți privind măsurile de combatere a violenței împotriva femeilor și a violenței domestice
IGP	Inspectoratul General al Poliției
IIA	interviu individual aprofundat
IIE	interviu individual cu expert
INJ	Institutul Național de Justiție
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
ODD	Obiectivele de Dezvoltare Durabilă
ONG	organizație neguvernamentală
OP	ordonanță de protecție
ORU	ordin de restricție de urgență
OT al CNAJGS	Oficiul Teritorial al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat
OUP	organ de urmărire penală
STAS	Structură Teritorială de Asistență Socială
UAT	unitate administrativ-teritorială
UE	Uniunea Europeană

SUMAR EXECUTIV

Rolul sistemului de justiție în cazurile de violență în familie este crucial pentru asigurarea unui răspuns de calitate, holistic, comprehensiv și multisectorial fenomenului de violență în familie și o protecție eficientă a victimelor violenței. Prin asigurarea funcționării unui sistem eficient de sprijin care plasează nevoile victimelor în centrul tuturor măsurilor întreprinse prin cooperarea eficientă a structurilor relevante, statul transmite un mesaj clar că violența în familie reprezintă un flagel social extrem de grav care urmează a fi combătut prin măsuri sigure aplicate cu diligență.

Studiul „*Accesul la justiție al femeilor victime ale violenței, inclusiv din grupuri cu vulnerabilități multiple*” propune o analiză sistemică a obstacolelor cu care se confruntă femeile victime ale violenței, în special victimele cu vulnerabilități multiple, atunci când accesează sistemul de justiție, cu scopul de a formula recomandări de îmbunătățire care în final să crească nivelul de încredere în sistemul de justiție penală. Studiul a fost realizat de către grupul de experți ai Centrului de Drept al Femeilor (CDF), în perioada februarie – noiembrie 2025, în cadrul Programului „*Leadership sporit al femeilor pentru societăți reziliente și pașnice*” finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei și implementat de UN Women Moldova.

Prezentul Studiu include analiza accesului la justiție al femeilor victime ale violenței în familie, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple, și urmărește înțelegerea și elucidarea modului de funcționare a mecanismului de răspuns al sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie, aplicarea legislației naționale în cazuri individuale cu scopul de a asigura nivelul corespunzător de siguranță pentru victimele violenței în familie și a responsabiliza agresorii. Acesta și-a propus să identifice soluții și oportunități de îmbunătățire a mecanismului de răspuns la cazurile de violență în familie, cu accent pe nevoile femeilor victime ale violenței, și să formuleze recomandări pentru înlăturarea problemelor sistemice și provocărilor care împiedică accesul efectiv la justiție.

Studiul oferă o evaluare comprehensivă a modului în care sistemul de justiție răspunde cazurilor de violență în familie, analizând atât cadrul normativ și politicile publice, cât și funcționarea de facto a instituțiilor responsabile – poliție, procuratură, instanțe de judecată, organe de probațiune și asistența juridică garantată de stat, implicate în protecția victimelor.

Studiul cuprinde analiza situației victimelor violenței în familie, inclusiv în baza informației directe obținute de la persoanele care au trecut prin experiența violenței și au interacționat la diferite etape cu actori cheie din sectorul de justiție penală: polițiști, avocați care acordă

asistență juridică garantată de stat, procurori, judecători, ofițeri de probațiune, specialiști din ONG-urile de profil etc. Opinia victimelor violenței în familie, inclusiv a celor din grupuri cu vulnerabilități multiple, este suplimentată de perspectiva specialiștilor sistemului elucidând un tablou complex de provocări cu scopul de a identifica soluții de îmbunătățire a accesului la justiție pentru femeile victime ale violenței în familie.

Metodologia de studiu a luat în considerare un complex de metode de cercetare pentru colectarea datelor, în special a celor calitative, precum și utilizarea atât a datelor primare, cât și a celor secundare. Datele secundare (studii, rapoarte recente despre activitatea de combatere a violenței în familie și a violenței împotriva femeilor, informații despre instruirile disponibile pentru specialiștii din sectorul justiției etc.) au fost completate cu date primare colectate în teren de la femeile victime și de la diferite categorii de specialiști.

În cadrul Studiului au fost aplicate metode sociologice calitative de colectare a datelor: 9 discuții focus grup (DFG) cu femeile victime ale violenței și DFG cu specialiști care gestionează cazuri de violență (polițiști, procurori, judecători, asistenți sociali, psihologi, avocați, consilieri de probațiune), 7 interviuri individuale aprofundate (IIA) cu victimele violenței în familie și un interviu individual cu un expert (IIE) în asistența și protecția persoanelor cu dizabilități pentru a oferi o viziune comprehensiv-explicativă asupra mecanismului de răspuns la cazurile de violență în familie. În total au participat 91 de persoane din 19 unități administrativ-teritoriale ale țării (UAT). Practiceni au fost selectați în coordonare cu Ministerul Afacerilor Interne (MAI), Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, Inspectoratul Național de Probațiune, luând în considerare experiența în domeniu, precum și implicarea specialiștilor din diferite UAT.

Întregul proces de cercetare a respectat standardele internaționale privind consultarea în siguranță a supraviețuitoarelor, confidențialitatea și protecția datelor aplicându-se principiile *a nu dăuna și participarea voluntară și informată*.

Principalele constatări ale Studiului relevă că, în pofida unor reforme legislative importante și a eforturilor actorilor neguvernamentali, drepturile victimelor nu sunt pe deplin respectate, iar protecția acestora depinde adesea de factori aleatorii: empatia individuală a unui prestator, implicarea unei organizații neguvernamentale (ONG) sau presiunea comunității. Accesul efectiv la justiție pentru femeile victime ale violenței în familie în Republica Moldova rămâne a fi un deziderat și continuă să fie un proces anevoios, influențat de factori structurali, instituționali și culturali.

Femeile afectate de violența în familie, în special cele care aparțin grupurilor cu vulnerabilități multiple, au nevoi complexe, interdependente și adesea neadresate de intervențiile standard ale instituțiilor statului. Dincolo de măsurile juridice de protecție, aceste femei necesită sprijin real pentru a rupe cercul violenței și a-și reconstrui viața. Datele cercetării scot în evidență șase categorii majore de nevoi recurente: siguranța personală și a copiilor, locuință, sprijin financiar, consiliere psihologică, asistență medicală, acces la asistență juridică și informație, tratament nediscriminatoriu, toate fiind strâns legate de accesul real la justiție. În lipsa resurselor financiare, multe victime nu pot iniția acțiuni judiciare pentru stabilirea domiciliului copilului/copiilor sau partajul bunurilor, ceea ce le constrânge să rămână în situații de violență. De asemenea, lipsa locuințelor tranzitorii și durata mare a proceselor

judiciare generează probleme de insecuritate locativă după finalizarea perioadelor de plasament, perpetuându-le victimelor dependența de agresor.

Nevoia de sprijin psihologic este esențială atât pentru decizia victimei de a apela la autorități, cât și pentru o ajuta să facă față procesului penal sau civil care implică adesea contact direct cu agresorul și expunere la revictimizare. În plus, victimele se confruntă cu noi realități juridice (terminologie complicată, diferiți profesioniști care le adresează întrebări și le oferă recomandări), ceea ce accentuează necesitatea unui suport integrat, continuu și sensibil la traumele suferite.

Înțelegerea acestor nevoi – juridice, psihologice, sociale sau economice – permite nu doar o „diagnosticare” mai precisă a lacunelor de intervenție, ci și formularea unor soluții adaptate care pot contribui la sporirea accesului real la justiție. Cu alte cuvinte, nevoile identificate nu sunt doar expresia unor carențe individuale, ci și indicatori ai disfuncționalităților instituționale multisectoriale care împiedică funcționarea coerentă a mecanismelor de protecție și reabilitare.

Nevoile femeilor victime ale violenței în familie sunt deopotrivă urgente și de durată, personale și sistemice. Pentru ca intervenția statului să fie eficientă și cuprinzătoare, este esențială crearea unui cadru care să combine protecția imediată cu sprijinul pe termen lung, informarea constantă cu incluziunea socială și economică. Femeile din grupuri cu vulnerabilități multiple necesită servicii diferențiate, adaptate realităților lor, nu soluții generale și standardizate/uniformizate. Doar un răspuns integrat, uman și echitabil poate transforma sistemul dintr-un obstacol într-o resursă reală de sprijin și justiție.

Analiza transversală a nevoilor victimelor violenței în familie relevă mai multe domenii prioritare de intervenție care trebuie abordate integrat pentru a asigura accesul echitabil și eficient la justiție. Printre acestea se numără: îmbunătățirea accesului la informații juridice prin traducerea materialelor în limbile minorităților etnice și extinderea rețelei de interpreți în sistemul judiciar; formarea continuă a profesioniștilor din justiție în domeniul sensibilității culturale; sporirea reprezentării minorităților în instituțiile juridice pentru a promova încrederea și incluziunea; dezvoltarea unor centre și platforme juridice accesibile pentru refugiați și persoanele strămutate intern; investiții în infrastructura fizică și digitală pentru a reduce distanțele și barierele logistice, inclusiv prin instanțe mobile și digitalizarea proceselor; adaptarea spațiilor instituționale pentru persoanele cu dizabilități și cu mobilitate redusă, inclusiv prin dotări accesibile și tehnologii de comunicare; elaborarea unor materiale juridice în formate accesibile (în limbajul Braille, în format audio, concepute pentru a fi lizibile și comprehensibile); și, nu în ultimul rând, optimizarea procedurilor judiciare prin reducerea birocrăției, accelerarea examinării cauzelor în dosarele penale și civile care implică situații de violență și adoptarea unor mecanisme de intervenție rapidă. Aceste direcții de acțiune constituie pilonii unei reforme sistemice orientate spre incluziune, eficiență și respectarea demnității tuturor victimelor.

Accesul la justiție reprezintă nu doar un aspect juridic, ci și un barometru al capacității instituționale și sociale de a proteja demnitatea și siguranța femeilor. În lipsa unei intervenții coordonate, sensibile la dimensiunea de gen și adaptate contextelor de vulnerabilitate, pentru multe dintre victimele violenței în familie din Republica Moldova dreptul la justiție rămâne

un deziderat inaccesibil. Prin urmare, este necesară nu doar aplicarea formală a legislației existente, ci și o reformare profundă a culturii instituționale și a mecanismelor de intervenție.

Studiul constată o serie de bariere sistemice în accesul la justiție pentru femeile victime ale violenței. În acest sens, cel mai frecvent a fost menționată reacția necorespunzătoare a poliției – fie prin refuzul de a înregistra sesizarea, fie prin minimalizarea gravității situației.

Un alt obstacol este generat de stereotipurile pe care specialiștii le au în raport cu victimele violenței în familie. O parte însemnată a profesioniștilor aflați în contact cu victimele violenței (polițiști, angajați ai autorităților publice locale, lucrători medicali, asistenți sociali etc.) împărtășesc anumite prejudecăți și idei preconcepute, astfel că adesea își permit să le acuze de cele întâmplate chiar pe femeile victime. O parte dintre angajații poliției au dificultăți în a depăși stereotipurile și a înțelege caracterul specific al faptei de violență în familie care se deosebește substanțial de orice alte infracțiuni și nu poate fi tratată ca o faptă obișnuită.

O altă barieră identificată a fost accesul dificil la justiție pentru victimele violenței în familie în cazul când agresorii lor sunt funcționari publici, colaboratori de poliție, angajați în sistemul penitenciar, persoane cu funcții de conducere.

Lipsa de informare privind drepturile de care beneficiază și instrumentele legale disponibile este un alt obstacol pentru accesul victimelor la justiție, multe femei nu știu că pot solicita o ordonanță de protecție (OP), că au dreptul la asistență juridică gratuită și garantată de stat sau că există centre specializate care oferă adăpost și sprijin psihologic. Informația ajunge la victime prea târziu, adesea doar atunci când acestea iau legătura cu un ONG ori interacționează cu un profesionist empatic.

Victimele violenței în familie recunosc că beneficiază de mai mult sprijin și afecțiune de la organizațiile neguvernamentale decât de la autoritățile statului. Deși la nivel juridic și instituțional există mai multe entități care ar trebui să ofere ajutor victimelor violenței în familie, realitatea arată că multe dintre acestea fie nu se implică suficient, fie impun obstacole birocratice. Cele mai multe femei au simțit că trebuie să acționeze pe cont propriu pentru a-și soluționa problema sau să apeleze la ONG-uri pentru a obține un sprijin real.

Totodată, multe femei au exprimat o profundă lipsă de încredere vizavi de eficiența măsurilor de protecție, or, în pofida încercărilor victimelor de a apela la justiție, agresorii continuă să revină în locuință, chiar dacă există un ordin de restricție de urgență (ORU) sau o ordonanță de protecție. Măsurile impuse nu sunt monitorizate corespunzător, iar aplicarea acestora rămâne pur formală. În astfel de situații, justiția nu doar că nu oferă protecție, ci chiar devine acel factor care perpetuează riscul și traumele.

Un alt element crucial care limitează accesul la justiție este dependența economică a femeilor față de agresori. Multe dintre ele se află într-o situație de vulnerabilitate socioeconomică severă care le descurajează să părăsească locuința comună sau să inițieze acțiuni legale, din lipsa resurselor ori a unui loc sigur unde să se refugieze. În absența unui sistem integrat de sprijin, pentru o parte dintre femeile participante la discuțiile focus grup singura soluție a fost revenirea la agresor.

Interacțiunea femeilor victime ale violenței în familie cu poliția este marcată de reacții neuniforme, carențe de formare profesională a colaboratorilor acestei instituții și incoerența în aplicarea procedurilor legale. Deși poliția este prima verigă a intervenției instituționale, în practică ea devine adesea un obstacol pentru accesul la protecție și justiție. Pentru ca această instituție să fie în măsură să ofere un răspuns eficient și uman se impune necesitatea de a le oferi colaboratorilor instruire continuă, de a aplica consecvent procedurile standardizate și de a asigura monitorizarea independentă, a intervențiilor în cazurile de violență.

Experiențele femeilor victime ale violenței în familie au relevat probleme sistemice în cadrul intervenției poliției în situațiile respective, din cauza reacției descurajante a colaboratorilor de poliție. Lucrurile se complică și mai mult în cazurile când agresorii familiali sunt angajați în serviciul public, în organele de drept sau în sistemul de justiție.

Evaluarea riscurilor de repetare/comitere a actelor de violență și emiterea ORU în cazurile de violență în familie este efectuată selectiv, acest lucru rămâne la latitudinea angajaților poliției care se deplasează la fața locului. Mai mult, preponderent în cazurile de violență fizică, nu este formalizat un model de colaborare eficientă a poliției cu alte sectoare (asistență socială, sănătate etc.) în procesul de evaluare a riscurilor. Polițiștii nu au nivelul corespunzător de pregătire pentru a realiza o procedură calitativă de evaluare a riscurilor în cazurile de violență în familie, dar și de a utiliza ulterior rezultatele evaluării în beneficiul victimelor. Încălcarea ORU și OP este o problemă gravă generată în mare parte de supravegherea inadecvată și aplicarea cu întârziere a unor sancțiuni eficiente.

Un alt obstacol constatat este refuzul sau lipsa de implicare a poliției la capitolul facilitarea obținerii OP sau chiar descurajarea victimei de a depune o cerere în judecată. De cele mai dese ori femeile sunt lăsate pe cont propriu, fără sprijin juridic sau emoțional. Procesul birocratic și lipsa informării despre dreptul de solicitare a asistenței juridice gratuite au determinat multe victime să renunțe la solicitarea OP, chiar dacă existau riscuri reale. Femeile aflate în situații de criză, cu copii mici sau fără sprijin social, nu pot parcurge singure procedurile legale necesare pentru solicitarea și obținerea măsurilor de protecție.

Monitorizarea electronică este apreciată de victime drept o măsură importantă de protecție, însă procesul actual de punere în executare este caracterizat printr-un număr mare de deficiențe. Aplicarea cu întârziere a dispozitivelor electronice de monitorizare, problemele de ordin tehnic, lipsa reacției adecvate a poliției la semnalele generate de echipamentele respective reduc semnificativ eficiența acestei măsuri. Multe victime se simt abandonate deoarece agresorii continuă să le hărțuiască, chiar și după emiterea ORU sau OP, iar intervenția poliției depinde în mare măsură de factorul uman.

Lipsesc normele legale care ar stabili condițiile și procedura de referire a victimelor infracțiunilor către servicii de sprijin în scop de reabilitare. Rețeaua subdezvoltată a centrelor pentru asistență și adăpost temporar al victimelor violenței în familie și copiii lor face munca poliției mult mai dificilă și se soldează cu anumite cheltuieli suplimentare pentru victime.

Victimele violenței în familie nu sunt informate suficient despre dreptul de a beneficia de asistență juridică gratuită garantată de stat, condițiile și procedura de obținere a acesteia. În mare parte, victimele asociază asistența juridică cu necesitatea de a apela la avocați din

barouri și cabinete private, care percep onorarii semnificative pentru consultații și sprijinul acordat, astfel că au convingerea că ele nu-și pot permite acest lux, concluzia însă este una eronată și le reduce șansele de a beneficia de ajutor.

Avocați care acordă asistență juridică garantată de stat nu țin cont de specificul cazurilor de violență în familie și nu realizează acomodarea rezonabilă a asistenței acordate la nevoile victimei, în special ale femeilor care fac parte din grupurile vulnerabile. Femeile participante la studiu au evidențiat că avocații din oficiu nu se implică real în cazul repartizat, ezită/sunt reticenți în a le oferi sprijin și pentru alte probleme legale cu care se confruntă supraviețuitoarele violenței în familie. Mai multe participante au menționat că nu au fost sprijinite activ în redactarea cererii, nu li s-a explicat procesul, nu au fost pregătite emoțional pentru audiere și nu au avut încredere în avocatul care le reprezenta.

În mod frecvent, asistența juridică garantată de stat în cazurile penale se limitează la o apărare procedurală minimă, fără o strategie de apărare, fără analiza alternativelor sau fără un interes din partea avocatului din oficiu pentru o eventuală acțiune civilă în procesul penal.

Cu referire la activitatea procurorilor, datele statistice din 2024 denotă o creștere, comparativ cu anii precedenți, a numărului de dosare penale intentate pentru fapte de violență în sfera relațiilor familiale aflate în conducerea procurorilor și a dosarelor din această categorie trimise cu rechizitoriu în instanța de judecată. Totuși, în perioada de referință rămâne constant (de circa 42%) raportul dintre numărul cauzelor penale din conducerea procurorilor și numărul cauzelor remise spre examinare în instanța de judecată.

Totodată, raportul Procuraturii care indică o dublare în anul 2024 a numărului de cauze penale intentate pentru fapte de violență psihologică contrastează flagrant cu percepțiile femeilor victime ale violenței în familie care afirmă că pericolul violenței psihologice și impactul acesteia asupra victimei nu sunt înțelese în deplină măsură de reprezentanții instituțiilor de stat și că este extrem de dificil să obții efectiv ajutor în cazul violenței psihologice și economice. În procesul investigării cauzelor de violență în familie, profesioniștii, inclusiv mulți procurori, nu sunt în stare să identifice stările de stres ale victimelor și să evite, pe cât este posibil, victimizarea secundară a acestora.

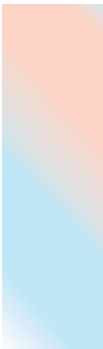
Datele cercetării relevă că majoritatea femeilor nu au fost informate despre dreptul lor de a iniția o acțiune civilă în procesul penal pentru a obține despăgubiri de la agresor. Cele care au aflat au făcut-o prin intermediul unor ONG-uri sau unor avocați specializați, nu prin intermediul poliției sau procuraturii. Situația constatată sugerează că procurorii ar trebui să manifeste diligență pentru a fi convingători consiliind victimele și să le încurajeze să solicite înaintarea acțiunilor civile în procesul penal, să-și asume un rol mai activ în protejarea drepturilor victimelor, pentru ca femeile să poată obține nu doar protecție, ci și despăgubiri pentru prejudiciul suferit.

Victimele participante la cercetare au calificat experiența în instanță ca pe una stresantă, dificilă, obositoare și descurajantă, din cauza birocrăției excesive, lipsei de empatie a judecătorilor, tergiversării proceselor și dificultăților în obținerea unei protecții reale. Din cauza acestor omisiuni femeile s-au simțit vulnerabile și singure în fața instanței, fără sprijin

emoțional sau fizic. Multe dintre ele au fost nevoite să se afle în aceeași sală de judecată cu agresorul, uneori fără a exista măcar o barieră fizică între ei.

Sistemul actual este perceput ca fiind inefficient și lipsit de mecanisme clare, în măsură să asigure că victimele beneficiază de compensațiile care li se cuvin. Femeile consideră că este nevoie de sancțiuni mai dure pentru agresorii care refuză să plătească despăgubiri, de o procedură mai rapidă și mai simplă de recuperare a sumelor respective și de implicarea statului în garantarea acestor plăți pentru a apăra astfel drepturile victimelor.

Infrastructura instanțelor de judecată nu protejează întotdeauna victimele împotriva stigmatizării și/sau intimidării din partea inculpaților, simpatizanților acestora, rudelor, etc. Monitorizarea electronică n-a fost aplicată agresorilor în toate cazurile când au fost emise OP. Acest lucru s-a întâmplat fie din cauza că agresorii s-au eschivat, fie din cauza că aceștia au profitat de inconsecvențe și neclarități în proceduri. Totodată, mai multe femei au declarat că nici nu știau despre existența opțiunii de monitorizare electronică a agresorilor familiari. Cele care au fost informate despre procedura în cauză consideră că ar fi o soluție utilă.

Studiul a constatat și lipsa unor programe educative și de reabilitare în care să fie implicați agresorii. Deși legea prevede posibilitatea obligării acestora să participe la programe probaționale, totuși instrumentul respectiv este rar utilizat. În multe cazuri, instanța nu dispune participarea agresorilor în programe de reabilitare.

Principalele concluzii ale studiului indică asupra unei realități îngrijorătoare. Astfel, în Republica Moldova, experiențele trăite de femeile victime ale violenței în familie, inclusiv cele din grupurile cu vulnerabilități multiple, relevă un sistem care, în practică, rămâne adesea inaccesibil, discriminatoriu și lipsit de eficiență. Datele calitative obținute în cadrul cercetării arată că majoritatea femeilor participante s-au confruntat cu bariere semnificative încă din momentul când doar au încercat să raporteze violența sau să solicite intervenția autorităților competente.

În ansamblu, mecanismul de răspuns la cazurile de violență rămâne fragmentat și reactiv, cu verigi slabe la: preluarea sesizării și evaluarea riscului, aplicarea și monitorizarea ORU/OP, informarea și referirea la servicii, adaptarea pentru vulnerabilități specifice și coordonarea inter-instituțională. Fără o abordare coerentă, centrată pe victimă și sensibilă la vulnerabilități multiple, dreptul la justiție rămâne precar pentru un număr semnificativ de femei.

Analizele efectuate au demonstrat că profesioniștii care activează în diferite regiuni ale țării au înțelegere și abordări diferite, pe alocuri diametral opuse, asupra modului de implicare pentru a preveni și combate violența de gen, a asigura protecție persoanelor supuse violenței în familie. Printre profesioniști persistă neînțelegerea dinamicii violenței în familie,

a elementelor distinctive ale faptelor de violență în familie, a scopului și rolului măsurilor de constrângere penale/contravenționale aplicate autorului faptei, precum și a remediilor pentru resocializarea agresorilor familiari.

În ansamblu, sistemul de justiție continuă să funcționeze într-o paradigmă reactivă, nu pro-activă și preventivă. Lipsa unei abordări integrate, centrate pe victimă, perpetuează inegalitățile și reduce eficiența răspunsului instituțional. Schimbarea situației impune acțiuni coordonate, inclusiv pe platforme multisectoriale, de consolidare a capacităților profesioniștilor implicați pentru a consolida modelul de funcționare uniformă a sistemului de justiție la nivel de țară, ținând cont de specificul fenomenului violenței în familie, care presupune, printre altele, și un grad sporit de vulnerabilitate a victimelor.

Studiul formulează o serie de recomandări cheie printre care:

- Asigurarea funcționării unui mecanism național de monitorizare a implementării legislației privind violența în familie, cu implicarea societății civile;
- Publicarea periodică a rapoartelor de monitorizare privind implementarea măsurilor de protecție, sancțiunile aplicate agresorilor și sprijinul oferit victimelor;
- Consolidarea continuă și eficientă a capacităților specialiștilor sistemului de justiție în domeniul violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, în conformitate cu standardele Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenției de la Istanbul);
- Introducerea indicatorilor de performanță privind răspunsul la cazurile de violența în familie în evaluarea asistenților sociali, polițiștilor, procurorilor și judecătorilor;
- Asigurarea accesului echitabil și a sprijinului pentru grupurile vulnerabile prin adaptări fizice, lingvistice și informaționale în toate serviciile publice relevante: poliție, instanțe de judecată, centre de asistență, adăposturi pentru victime etc.;
- Consolidarea infrastructurii de protecție și sprijin prin extinderea rețelei de adăposturi, locuințe sociale și alte servicii specializate, cu aplicarea unor standarde minime naționale de calitate și cu finanțare publică dedicată;
- Conceperea unor mecanisme rapide de sprijin economic și social (subvenții pentru chirie, ajutoare de urgență, programe de angajare) pentru femeile care părăsesc relațiile abuzive.

INTRODUCERE

Violența împotriva femeilor este cea mai răspândită formă de violență în bază de gen fiind o încălcare gravă a drepturilor omului la demnitate, libertate, siguranță personală sau chiar la viață.

La baza acestui fenomen stă inegalitatea de gen. Raportul inegal de forță generează discriminarea femeilor, constituind un factor distructiv, cu impact durabil nu doar asupra persoanei, ci și asupra societății în general. Studiile¹ confirmă că violența în bază de gen, fiind perpetuată de stereotipuri, constituie cauza și, totodată, consecința inegalității de putere dintre femei și bărbați care rezultă în statutul de subordine al femeilor atât în viața publică, cât și în cea privată. Această formă de violență este adânc înrădăcinată în structurile sociale și culturale, în normele și valorile care guvernează societatea și deseori este perpetuată de o cultură a negării și tăcerii². Astfel, autoritățile statului au sarcina să intervină cu măsuri eficiente pentru siguranța și protecția victimelor violenței, or, potrivit Constituției Republicii Moldova³, respectarea și ocrotirea persoanei este îndatorirea primordială a statului⁴.

Estimările Biroului Național de Statistică (BNS) conținute în Studiul „Violența împotriva femeilor în familie în Republica Moldova”⁵, realizat în 2010 pe un eșantion reprezentativ de femei cu vârste cuprinse între 15 și 65 de ani, au arătat că în țară prevalența violenței din partea partenerului intim pe parcursul vieții este de 63,4%. Cea mai răspândită formă de violență din partea partenerului actual sau a fostului partener este violența psihologică, care include comportamentul de control, aceasta fiind urmată de violența fizică, violența sexuală și violența economică.

La fel, Studiul „Bunăstarea și siguranța femeilor”⁶, elaborat de OSCE în anul 2019, relevă că în Republica Moldova violența împotriva femeilor reprezintă o îngrijorare semnificativă. Violența în familie este un fenomen frecvent, iar impactul violenței poate fi grav și de lungă durată. Circa 73% din femei au fost supuse cel puțin unei forme de violență din partea partenerului intim într-un moment al vieții. Doar 11% din femei au raportat la poliție cazurile de violență din partea partenerului. Din acestea, 42% au fost mulțumite, iar 58% au fost nemulțumite de prestația autorităților. Potrivit opiniei respondentelor care au indicat că nu sunt satisfăcute de efortul instituțiilor publice, multe dintre persoanele care activează în sistemul justiției consideră că femeia victimă însăși se face vinovată pentru actele de violență în familie și că nu este corect ca bărbatul să fie evacuat din locuința comună. Violența psihologică rămâne cea mai răspândită formă de violență – 71%,

¹ Perevoznic Iu., Raport „Monitorizarea proceselor de judecată pe cauze de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane, Chișinău, 2018. Disponibil online: https://cdf.md/wp-content/uploads/2021/11/CDF_Monitorizare_web_RO.pdf

² Raportul Explicativ al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, 2011 <https://rm.coe.int/1680a48903>

³ Constituția Republicii Moldova aprobată la 29.07.1994. Publicat la 29-03-2016 în Monitorul Oficial nr. 78 art. 140. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro

⁴ Articolul 16, articolul 24 din Constituția Republicii Moldova aprobată la 29.07.1994. Publicat la 29-03-2016 în Monitorul Oficial nr. 78 art. 140. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro

⁵ Studiu „Violența față de femei în familie în Republica Moldova”, BNS, 2011. Disponibil online: https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Violenta/Raport_violenta_fam.pdf

⁶ Studiu „Bunăstarea și siguranța femeilor” (Raportul privind rezultatele din Moldova), OSCE, 2019. Disponibil online: https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf

fiind urmată de cea fizică – 33%, ceea ce este mult peste media din Uniunea Europeană (UE). O treime dintre cei intervievați cunosc personal pe cineva din familie și din rândul prietenilor care a experimentat violența în familie și aceeași proporție (33%) cunoaște pe cineva din proximitatea lor care a fost supus violenței. În ceea ce privește agresorul, studiul menționat a arătat că prevalează violența din partea partenerului anterior. Astfel, 37% dintre femei au comunicat că au fost supuse unei sau mai multor forme de violență din partea partenerului anterior, comparativ cu 25% de femei care au relatat că au fost supuse violenței din partea partenerului actual. Totodată, 17% din toate respondentele au recunoscut că au fost supuse violenței din partea altor persoane decât partenerul. Este relevant că studiul OSCE acoperă și experiențele femeilor din grupuri cu vulnerabilități multiple, adică femei în etate, femei din mediul rural, femei de etnie romă. Bunăoară, se menționează că unii angajați ai entităților prestatoare de servicii au o atitudine mai rezervată sau chiar de ignorare a cazurilor de violență în comunitățile de romi, explicând acest fenomen ca fiind un element indispensabil al modului lor de viață⁷.

Comparativ, Studiul Uniunii Europene privind violența în bază de gen din 2024, realizat de Eurostat, Agenția pentru Drepturi Fundamentale (FRA) și Institutul European pentru Egalitate de Gen (EIGE), denotă că, la nivel european, 33% dintre femei au trecut prin experiența violenței fizice, sexuale sau psihologice pe parcursul vieții adulte, 16,6% au fost supuse violenței sexuale, 20% au suportat acte de violență fizică ori sexuală din partea unui partener sau membru de familie, iar 12,5% au raportat cazul la poliție⁸.

Studiul „Bărbații și Egalitatea de Gen în Republica Moldova 2024”, realizat în baza metodologiei IMAGES, deși a arătat o tendință de descreștere în raport cu situația din 2015, a toleranței față de violența în familie, totuși a atestat că în continuare 13% din femei și 21% din bărbați mai consideră că femeile ar trebui să tolereze violența pentru a-și menține familia, iar 23% din bărbați și 12% din femei au convingerea că există situații când o femeie trebuie să fie bătută. Este important de remarcat că 11% din femei sunt dispuse să accepte aplicarea forței de către soți/parteneri în situațiile în care ele nu doresc să întrețină relații sexuale, la acest indicator înregistrându-se o ușoară creștere față de 2015, când ponderea femeilor care împărtășeau această opinie a fost de 7%⁹.

Deși autoritățile naționale au întreprins, la nivel de politici și legislație, mai multe măsuri orientate spre prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, situația rămâne îngrijorătoare. Astfel, mai multe politici publice naționale recente au priorizat lupta cu acest flagel. Un obiectiv primordial al Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” este combaterea tuturor formelor de violență de gen, incluzând violența în familie, până în 2030, în urma implementării măsurilor pentru protejarea victimelor

⁷ Conceptul de „grupuri vulnerabile” a fost utilizat pentru prima dată în jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului (CtEDO) în cauza „Chapman împotriva Regatului Unit”, examinată în 2001, cu referire la minoritatea romă. În anii care au urmat Curtea a extins și perfecționat conținutul și domeniul de aplicare al conceptului respectiv. CtEDO a reafirmat vulnerabilitatea romilor în diferite contexte și, de asemenea, a extins lista „grupurilor vulnerabile” la persoanele cu dizabilități mintale, solicitanții de azil, victimele violenței în familie etc. (Brighidin A., Raportul „Îmbunătățirea accesului la instanțele judecătorești pentru grupurile vulnerabile din Republica Moldova: provocări și recomandări” (2018). Disponibil online: <https://rm.coe.int/report-access-to-courts-for-vulnerable-groups-fin-ro/pdf/1680a21e06>)

⁸ Studiul Uniunii Europene privind violența în baza de gen (2024). Disponibil online: <https://eige.europa.eu/newsroom/eu-gender-based-violence-survey>

⁹ Cheianu-Andrei D., Zaporojan-Pîrgari A. și alții, Studiul „Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova”, Chișinău, 2024. Disponibil online: <https://cdf.md/wp-content/uploads/2024/12/barbatii-si-egalitatea-de-gen-in-rm-images-2024.pdf>

și prevenirea violenței, inclusiv prin educație și campanii de conștientizare, totodată și prin combaterea inegalităților¹⁰. Respectiv, potrivit Raportului de progres privind implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă în Republica Moldova până în anul 2024¹¹. În anii care au urmat s-au constatat progrese în integrarea Obiectivului de Dezvoltare Durabilă 5 „Egalitate de gen” (ODD 5) în politicile publice naționale, fiind înregistrat scorul de 77 puncte din 100¹².

Totodată, dezrădăcinarea stereotipurilor de gen, toleranța zero față de toate formele de violență, îmbunătățirea răspunsului sistemului de justiție prin tragerea la răspundere a agresorilor și implementarea programelor destinate acestora, sunt printre obiectivele promovate în Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023 - 2027 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 332/2023¹³.

Programul pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 576 din 03.08.2022¹⁴ constată, printre altele, existența cazurilor de violență împotriva femeilor în rândurile populației romă, astfel fiind prevăzute campanii de informare și conștientizare a populației de etnie romă pentru a preveni și combate violența în familie și a violența în bază de gen.

Prin Legea nr. 144/2021¹⁵ Republica Moldova a ratificat Convenția de la Istanbul¹⁶ și, astfel, și-a asumat garantarea siguranței victimelor, realizarea măsurilor de urmărire în justiției și aplicarea pedepselor descurajante agresorilor¹⁷. Din data de 1 mai 2022 prevederile Convenției de la Istanbul sunt obligatorii pentru Republica Moldova.

Grupul de experți al Consiliului Europei privind acțiunea împotriva violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (GREVIO) a aprobat, la 26 octombrie 2023, Raportul de evaluare privind măsurile legislative și de altă natură luate de Republica Moldova pentru

¹⁰ Legea nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Publicat la 21.12.2022 în Monitorul Oficial nr. 409-410 art. 758. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro

¹¹ Raport de progres privind implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă în Republica Moldova (2024). Disponibil online: <https://gov.md/sites/default/files/Filepdf/Raport%20ODD%202024.pdf>

¹² ODD 5 urmărește eliminarea tuturor formelor de discriminare și violență bazate pe gen, inclusiv violența domestică, a stereotipurilor și prejudecăților, precum și garantarea că fiecare femeie și fată poate trăi fără violență și discriminare

¹³ Hotărârea Guvernului nr. 332 din 31.05.2023 cu privire la aprobarea Programului național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023-2027. Publicat la 14.07.2023 în Monitorul Oficial nr. 240-245 art. 598. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140367&lang=ro

¹⁴ Hotărârea Guvernului nr. 576 din 03.08.2022 cu privire la aprobarea Programului pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025. Publicat la 09.09.2022 în Monitorul Oficial nr. 278-282 art. 697. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133208&lang=ro

¹⁵ Legea nr. 144 din 14.10.2021 cu privire la ratificarea Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Publicat la 22.10.2021 în Monitorul Oficial nr. 256-260 art. 320. Disponibil online: www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128240&lang=ro

¹⁶ Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice Disponibil online: <https://rm.coe.int/raport-grevio-ro/1680ae46d5>

¹⁷ Convenția de la Istanbul include prevederi care au ca scop facilitarea accesului la justiție a victimelor violenței, în special prin obligarea Statelor să: asigure măsuri menite să protejeze fără discriminare drepturile victimelor violenței (Articolul 4); asigure exercitarea diligenței cuvenite pentru a preveni, investiga, pedepsi și a oferi despăgubiri pentru actele de violență (Articolul 5); ia măsuri pentru promovarea schimbărilor în modelele sociale și culturale de comportament pentru a eradica stereotipurile de gen (Articolul 12); asigure formarea adecvată a profesioniștilor care lucrează cu victime ale violenței (Articolul 15); asigure informarea juridică adecvată (Articolul 19); ofere victimelor despăgubiri civile adecvate (Articolul 29) și compensații (Articolul 30); criminalizeze un spectru larg de forme de violență împotriva femeilor (articolele 33-40); asigure interzicerea medierii și împăcării ca proceduri de soluționare alternativă a cazurilor (Articolul 48); asigure efectuarea investigațiilor și desfășurarea proceselor judiciare fără întârzieri nejustificate (Articolul 49) și să procurorii pot iniția și continua acțiunile procesuale chiar dacă victimele își retrag plângerile (Articolul 55); asigure protecția victimelor în toate etapele investigațiilor și procedurilor judiciare (Articolul 56); asigure accesul victimelor la asistență juridică gratuită garantată de stat (Articolul 57).

punerea în aplicare a prevederilor Convenției de la Istanbul¹⁸. GREVIO a subliniat necesitatea unui răspuns ferm al justiției penale la toate formele de violență împotriva femeilor, inclusiv la violența domestică, și a încurajat autoritățile să consolideze semnificativ formarea inițială și continuă a profesioniștilor din prima linie care oferă sprijin și protecție victimelor, precum și a profesioniștilor care au misiunea de a asigura, în cadrul unui proces corect și echitabil, aplicarea sau obținerea unor pedepse eficiente, proporționale și disuasive pentru descurajarea actelor de violență.

Rolul sistemului de justiție în cazurile de violență în familie este crucial pentru asigurarea unui răspuns calitativ, holistic, comprehensiv și multisectorial fenomenului de violență în familie și pentru o protecție adecvată a victimelor violenței. Prin asigurarea funcționării unui sistem bine coordonat de sprijin care plasează nevoile victimelor în centrul tuturor măsurilor întreprinse prin cooperarea eficientă a structurilor relevante¹⁹ statul transmite un mesaj clar că violența în familie reprezintă un flagel social extrem de grav, care urmează a fi combătut prin măsuri sigure aplicate cu diligență.

Astfel, Studiul prezent își propune să analizeze sistemic obstacolele cu care se confruntă femeile victime ale violenței, în special victimele cu vulnerabilități multiple, atunci când accesează sistemul de justiție, cu scopul de a formula recomandări de îmbunătățire care în final să sporească nivelul de încredere în sistemul de justiție penală. Realizarea Studiului a fost determinată de Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie (2023–2027), Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, Raportul GREVIO care au adus în prim-plan necesitatea de a aborda discriminarea intersecțională, cu accent pe femeile care se confruntă cu vulnerabilități multiple. Grupurile identificate atât în Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie (2023–2027), cât și în Raportul GREVIO ca fiind expuse unei prevalențe ridicate a violenței, dar cu rate de raportare semnificativ mai scăzute sunt femeile în vârstă, femeile rome și femeile cu dizabilități. Selectarea acestor grupuri pentru cercetare reflectă o abordare strategică orientată spre evidențierea barierelor sistemice în accesarea serviciilor de protecție și justiție, precum și spre formularea de recomandări care să contribuie la îmbunătățirea răspunsului instituțional și la reducerea inegalităților în protecția victimelor.

Prezentul Studiu include analiza accesului la justiție al femeilor victime ale violenței în familie, inclusiv cele din grupurile cu vulnerabilități multiple, și urmărește înțelegerea și elucidarea modului de funcționare a mecanismului de răspuns al sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie, aplicarea legislației naționale în cazurile individuale cu scopul de a asigura nivelul corespunzător de siguranță victimelor violenței în familie și a responsabiliza agresorii. Autorii lui și-au propus să identifice soluții și oportunități de îmbunătățire a mecanismului de răspuns la cazurile de violență în familie, cu accent pe nevoile femeilor victime ale violenței, și să formuleze recomandări pentru înlăturarea problemelor sistemice și provocărilor care împiedică accesul efectiv la justiție pentru femeile victime ale violenței bazate pe gen, inclusiv pentru cele din grupurile cu vulnerabilitate multiplă.

¹⁸ Raportul de evaluare al GREVIO (de referință) privind măsurile legislative și de altă natură care pun în aplicare prevederile Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) (Republica Moldova), publicat la 14 noiembrie 2023. Disponibil online: <https://rm.coe.int/raport-grevio-ro/1680ae46d5>

¹⁹ Articolul 7 „Politici cuprinzătoare și coordonate” din Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Disponibil online: <https://rm.coe.int/168046253e>

A vertical rectangular bar with a color gradient from light orange at the top to light blue at the bottom, positioned to the left of the text.

Studiul implică analiza situației victimelor violenței în familie, inclusiv în baza informației directe, obținute nemijlocit de la persoanele care au trecut prin experiența violenței și care reflectă inclusiv interacțiunea lor la diferite etape cu actori cheie din sectorul de justiție penală: polițiști, avocați ce acordă asistență juridică garantată de stat, procurori, judecători, ofițeri de probațiune, specialiști din ONG-urile cu activitate în domeniu etc. Opinia victimelor violenței în familie, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple, este suplimentată de perspectiva profesioniștilor sistemului, elucidând astfel un tablou complex de provocări, cu scopul de a identifica soluții de îmbunătățire a accesului la justiție pentru femeile victime ale violenței în familie.

I. CADRUL DE CERCETARE

1.1. Scopul și obiectivele Studiului

Scopul prezentului Studiu este de a analiza și evalua calitatea și eficiența activității actorilor cheie din sectorul justiției implicați în asigurarea accesului la justiție pentru femeile victime ale violenței în familie, inclusiv cele care fac parte din grupurile cu vulnerabilități multiple (femeile în etate, femeile cu dizabilități, femeile de etnie romă, femeile refugiate). Analiza situațională urmărește înțelegerea modului de funcționare al mecanismului de răspuns la cazurile de violență în familie, aplicarea legislației naționale în cazuri individuale pentru a asigura un nivel corespunzător de siguranță victimelor violenței în familie și a responsabiliza agresorii. Astfel, scopul final este de a identifica oportunități de îmbunătățire a mecanismului de răspuns la cazurile de violență în familie, cu accent pe nevoile femeilor victime ale violenței, și de a formula recomandări pentru înlăturarea problemelor sistemice și a provocărilor care împiedică accesul efectiv la justiție al femeilor victime ale violenței, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple.

Studiul se concentrează pe câteva obiective cheie:

1. Examinarea documentelor și informațiilor relevante, a studiilor și rapoartelor recente despre activitatea de combatere a violenței în familie și violenței împotriva femeilor, accesul la justiție al femeilor victime ale violenței, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple. Analiza documentară cuprinde inclusiv informații despre instruirile disponibile pentru profesioniștii din sectorul justiției (judecători, procurori, avocați din sistemul de asistență juridică garantată de stat) și se referă la lacunele existente în procesul de instruire, inclusiv la necesități.
2. Identificarea principalelor bariere în accesul la justiție al femeilor victime ale violenței în familie, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple;
3. Identificarea opiniei victimelor violenței în familie, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple, privind acordarea asistenței/implicării profesioniștilor cheie din sectorul justiției: polițiști, avocați care acordă asistență juridică garantată de stat, procurori, judecători, ofițeri de probațiune, specialiști din ONG-uri le de profil;
4. Cartografierea categoriilor de profesioniști din sectorul justiției implicați în asigurarea accesului la justiție al femeilor victime ale violenței și analiza implicării lor;
5. Analiza modalităților și a gradului de implicare a categoriilor de profesioniști din sectorul justiției, responsabili de asigurarea accesului la justiție al femeilor victime ale violenței în familie, inclusiv din grupurile cu vulnerabilități multiple;
6. Studiarea rolurilor, a responsabilităților și nivelurilor de implicare a profesioniștilor din sectorul justiției și identificarea segmentelor în care comunicarea și colaborarea dintre actori, precum și a actorilor cu victimele violenței, lipsește sau este insuficientă;
7. Formularea recomandărilor pentru depășirea problemelor sistemice și a provocărilor care împiedică accesul efectiv la justiție al femeilor victime ale violenței în familie, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple.

Analiza desfășurată în cadrul Studiului privind accesul la justiție al femeilor victime ale violenței, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple, examinează experiența și nevoile victimelor, precum și prestația actorilor responsabili de asigurarea accesului la justiție al femeilor victime ale violenței în familie. Studiul urmărește elucidarea eventualului decalaj dintre așteptările victimei și practica de examinare a dosarelor civile, penale și contravenționale de către instituțiile abilitate.

1.2. Metodologia cercetării

Metodologia de studiu a luat în considerare un complex de metode de cercetare pentru colectarea datelor, în special a celor calitative, precum și utilizarea atât a datelor primare, cât și a celor secundare. Datele secundare (studii, rapoarte recente despre activitatea de combatere a violenței în familie și a violenței împotriva femeilor, informații despre instruirile disponibile pentru profesioniștii din sectorul justiției etc.) au fost completate cu date primare colectate în teren de la femeile victime și de la diferite categorii de profesioniști.

În cadrul Studiului au fost aplicate metode sociologice calitative de colectare a datelor – DFG, IIA cu victimele violenței în familie, IIE pentru a oferi o viziune comprehensiv-explicativă asupra mecanismului de răspuns la cazurile de violență în familie.

Au fost realizate **9 DFG: 2 cu femeile victime, 5 cu profesioniștii** din sectorul justiției (câte o DFG separată cu avocați, ofițeri de urmărire penală, procurori, judecători și consilieri de probațiune), o DFG cu reprezentanții ONG-urilor și prestatorilor de servicii și o DFG cu partenerii de dezvoltare (Tabelul 1), precum și **7 interviuri în profunzime cu femeile victime din grupurile cu vulnerabilități multiple** (femei în etate, femei cu dizabilități, femei rome, femei refugiate care sunt afectate de violența în familie sau violența în bază de gen și se confruntă cu diverse probleme sociale) și un interviu cu un expert (Tabelul 2).

Ținând cont de faptul că Studiul a urmărit o abordare participativă și incluzivă, au fost realizate interviuri în profunzime cu diferite categorii de femei din grupurile cu vulnerabilități multiple, inclusiv cu femeile cu dizabilități intelectuale. Având în vedere obstacolele cu care se confruntă femeile cu dizabilități intelectuale, implicarea unui expert pe dimensiunea de asistență și protecție a femeilor cu astfel de dizabilități a fost una esențială și a contribuit la o înțelegere comprehensivă a provocărilor de care are parte această categorie de femei în realizarea accesului la justiție.

Ghidurile de moderare a discuțiilor focus grup pentru femeile victime ale violenței au cuprins întrebări privind experiența acestora în solicitarea ajutorului în situațiile de violență în familie și interacțiunile cu fiecare categorie de profesioniști din domeniul justiției sau cel al prestării serviciilor sociale. Ghidurile de moderare a discuțiilor focus grup pentru profesioniștii din domeniul justiției au cuprins întrebări despre modul în care sunt examinate cazurile de violență în familie, cum este asigurată siguranța victimelor și responsabilizarea agresorilor. Întrebările au variat în funcție de responsabilitățile sectoriale ale participanților din sistemul de justiție și de modul în care acestea se referă la cazurile de violență în familie.

Au fost explorate, de asemenea, relațiile intersectoriale, la nivel administrativ și pe dimensiunea operațională, ca element crucial al răspunsului la violența în familie. Ghidurile de moderare a

discuțiilor focus grup cu reprezentanții ONG-urilor²⁰ și ai structurilor internaționale²¹ în domeniul asistenței și protecției victimelor violenței au prevăzut întrebări ce țin de asistența și sprijinul acordat femeilor victime, inclusiv femeilor victime cu vulnerabilități multiple.

Ghidurile pentru interviurile individuale cu femeile din grupurile cu vulnerabilități multiple s-au axat pe întrebări care să permită înțelegerea și cunoașterea particularităților acestora în accesul la justiție, inclusiv identificarea nevoilor specifice.

În total au participat 91 de persoane din 19 UAT ale țării: Anenii Noi, Cahul, Căușeni, Comrat, Chișinău, Criuleni, Dondușeni, Fălești, Leova, Taraclia, Ungheni, Orhei, Bălți, Soroca, Rezina, Nisporeni, Strășeni, Glodeni, Râșcani). Practicieni au fost selectați în coordonare cu MAI, Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, Inspectoratul Național de Probațiune luând în considerare experiența în domeniu, precum și implicarea profesioniștilor din diferite UAT. Datele au fost colectate în perioada februarie – martie 2025.

TABELUL 1. Date despre DFG și participanți/participante

Nr. de discuții de grup	Categoria de participanți/participante	Numărul de participanți/participante și particularitățile de gen
DFG_1_F	Victime ale violenței în familie (vârsta de la 21 la 58 de ani, cu copii minori), inclusiv una cu dizabilități	11 (11 F)
DFG_2_F	Victime ale violenței în familie (vârsta de la 26 la 52 de ani, 8 cu copii minori), inclusiv una de etnie roma	11 (11 F)
DFG_3_A	Avocați CNAJGS	15 (10 F + 5 B)
DFG_4_ONG	Reprezentanți ai ONG-urilor și serviciilor specializate	11 (11F)
DFG_5_OP	Ofițeri de poliție și de urmărire penală	9 (5 F + 4 B)
DFG_6_P	Procurori	8 (7 F+1 B)
DFG_7_J	Judecători	8 (5 F+3 B)
DFG_8_CP	Consilieri de probațiune	10 (10 F)
DFG_9_PD	Parteneri de dezvoltare	8 (8 F)
Total: 91 de participanți/participante (78 F + 13 B)		

²⁰ Centrul de Drept al Femeilor, Centrul Internațional „La Strada”, Centrul de Reziliență a Femeilor „Ophelia”, Asociația împotriva Violenței în Familie „Casa Mărioarei”, Institutul pentru Familie și Inițiative Sociale, Centrul de Prevenire a Abuzului față de Femei, Centrul de Justiție Familială, Centrul „Memoria”, Coaliția Națională „Viața fără Violență.”

²¹ Centrul de Drept al Femeilor, Centrul Internațional „La Strada”, Centrul de Reziliență a Femeilor „Ophelia”, Asociația împotriva Violenței în Familie „Casa Mărioarei”, Institutul pentru Familie și Inițiative Sociale, Centrul de Prevenire a Abuzului față de Femei, Centrul de Justiție Familială, Centrul „Memoria”, Coaliția Națională „Viața fără Violență.”

Metodele calitative de cercetare au permis elucidarea detaliată a lacunelor în răspunsul justiției la violența în familie și impactul în cascadă al acestora asupra răspunsului întregului sistem de justiție, precum și modalitățile specifice de intervenții din partea profesioniștilor. Nu în ultimul rând, în urma IIA, DFG, suplimentate de practica de asistență juridică primară și calificată în cadrul CDF, a fost posibilă detalierea a 7 studii de caz pentru a prezenta barierele și provocările cu care se confruntă femeile victime, în special cele din grupurile cu vulnerabilități multiple în accesul la justiție în situațiile de violență în familie.

Cele evidențiate relevă că metodologia de cercetare a verificat astfel datele din diverse surse – secundare (documente, studii, rapoarte) și primare (DFG cu femei victime și diferite categorii de profesioniști, IIA cu femei din grupurile cu vulnerabilități multiple) și a urmat procedurile de triangulare. Respectiv, aceasta a permis examinarea accesului femeilor la justiție din diverse perspective și înțelegere complexă a situației.

TABELUL 2. Date despre participantele la interviuri

Codul	Caracteristici
IIA_1	Femeie victimă a violenței în familie, persoană în etate și cu dizabilități
IIA_2	Femeie victimă a violenței în familie, persoană refugiată cu 3 copii
IIA_3	Femeie victimă a violenței în familie, persoană în etate
IIA_4	Femeie victimă a violenței în familie, persoană cu dizabilități cu 1 copil
IIA_5	Femeie victimă a violenței și a violenței digitale, persoană cu dizabilități intelectuale
IIA_6	Femeie victimă a violenței în societate, persoană de etnie romă
IIA_7	Femeie victimă a violenței în familie, persoană refugiată cu 1 copil sub 1 an
IIE_1	Expert/prestatori de servicii sociale specializate pentru persoanele cu dizabilități

1.3. Considerații etice

În procesul de colectare a datelor au fost respectate toate considerentele etice și de siguranță, în conformitate cu Ghidul UN Women „Consultări în siguranță cu supraviețuitoarele violenței față de femei și fete”²². În cadrul tuturor discuțiilor și interviurilor individuale au fost urmate principiile etice cheie și practicile centrate pe victime și drepturile omului, precum confidențialitatea, consimțământul informat, protecția psihologică și evitarea re-traumatizării.

²² Ghid „Consultări în siguranță cu supraviețuitoarele violenței față de femei și fete”, UN Women Moldova, 2024. Disponibil online: https://moldova.unwomen.org/sites/default/files/2023-06/Safe-consultations-with-survivors-of-violence-against-women-and-girls-en_ro_.pdf

1.4. Limitări metodologice

Acest studiu prezintă anumite limitări care trebuie avute în vedere la analiza rezultatelor. Printre acestea se numără: accesul redus la femeile victime ale violenței în familie, studierea obstacolelor întâmpinate de femeile victime în accesul la justiție doar în aspect penal și axarea studiului pe patru grupuri prioritare de femei cu vulnerabilități multiple, această alegere fiind determinată de necesitatea unei analize aprofundate în funcție de resursele disponibile.

Menționăm astfel:

- **Accesul redus la femeile victime ale violenței în familie.** Deși a fost invitat și contactat un număr mai mare de femei, din cauza fricii, rușinii, traumei, multe dintre acestea au refuzat să participe la cercetare evocând ca pretexte varii motive (stare de sănătate, copii mici în îngrijire).
- **Studiarea obstacolelor în accesul la justiție doar în aspect penal.** În mod intenționat a fost exclus din cercetarea curentă răspunsul sistemului de justiție în aspect civil care reiese din cazurile de violență împotriva femeilor sau violență în familie, precum: cazurile de divorț, stabilire a domiciliului copilului/copiilor, partajul averii sau încasarea pensiei alimentare.
- **Deși există mai multe categorii de femei victime cu vulnerabilități multiple** (femei cu mulți copii, femei din zone rurale, femei cu probleme de sănătate mintală/adicții etc.), în cadrul prezentului Studiu au fost selectate doar 4 categorii: femei rome, femei cu dizabilități, femei în etate, femei refugiate care sunt afectate de violență în familie sau violență în bază de gen și se confruntă cu diverse probleme sociale. Desfășurarea Studiului pornește de la constatarea că Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie (2023–2027) aduce în prim-plan necesitatea de a aborda discriminarea intersecțională, cu accent pe femeile care se confruntă cu vulnerabilități multiple. Grupurile identificate atât în program, cât și în Raportul GREVIO, ca fiind expuse unei prevalențe ridicate a violenței, dar cu rate de raportare semnificativ mai scăzute sunt femeile în vârstă, femeile rome și femeile cu dizabilități. Selectarea acestor grupuri pentru cercetare reflectă o abordare strategică, orientată spre evidențierea barierelor sistemice în accesarea serviciilor de protecție și justiție, precum și spre formularea de recomandări care să contribuie la îmbunătățirea răspunsului instituțional și la reducerea inegalităților în protecția victimelor.

II. ANALIZA SITUAȚIEI PRIVIND ACCESUL LA JUSTIȚIE AL FEMEILOR VICTIME ALE VIOLENȚEI ÎN FAMILIE, INCLUSIV A CELOR DIN GRUPURILE CU VULNERABILITĂȚI MULTIPLE

2.1. Politicile publice în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței împotriva femeilor

Un document important de politici care stabilește prioritățile, obiectivele, angajamentele asumate de Republica Moldova derivate, inclusiv din statutul de țară candidat pentru aderarea la UE, Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” aprobată prin Legea nr. 315/2022²³. Aceasta include printre direcțiile de intervenție strategică și următoarele: reducerea continuă a tuturor formelor de violență, în special a violenței în familie; eficientizarea răspunsului multisectorial la cazurile de violență față de femei și violență în familie, inclusiv pe calea elaborării unor protocoale standard, a desfășurării campaniilor de informare și a consolidării capacităților instituțiilor cheie etc.

Programul național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023-2027 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 332/2023²⁴ prevede promovarea măsurilor de schimbare a stereotipurilor de gen și încurajarea femeilor, inclusiv din grupurile cu vulnerabilități multiple, să raporteze orice formă de violență, pledează pentru un sistem de justiție penală sensibil la nevoile victimelor, ținând cont de diversitatea lor, capabil să asigure un răspuns ferm și eficient la fiecare caz de violență față de femei și violență în familie. În acest fel se urmărește o interconexiune cu Programul pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 576/2022²⁵ și care preconizează organizarea pentru populația de etnie romă a unor campanii anuale de informare și conștientizare ce ținesc prevenirea și combaterea violenței în familie și a violenței în bază de gen²⁶.

Cu toate acestea, în pofida aprobării politicilor publice respective și a desfășurării unor reforme legislative relevante, eforturilor actorilor neguvernamentali, experiențele documentate în cadrul studiilor indică o realitate în care drepturile victimelor nu sunt pe deplin respectate, iar protecția acestora depinde adesea de factori aleatorii: empatia individuală a unui prestator, implicarea unui ONG sau presiunea comunității. Accesul efectiv la justiție pentru femeile victime ale violenței în familie în Republica Moldova mai rămâne un deziderat și continuă să fie un proces anevoios, influențat de factori structurali, instituționali și culturali.

²³ Legea nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Publicat la 21.12.2022 în Monitorul Oficial nr. 409-410 art. 758. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro

²⁴ Hotărârea Guvernului nr. 332 din 31.05.2023 cu privire la aprobarea Programului național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023-2027. Publicat la 14.07.2023 în Monitorul Oficial nr. 240-245 art. 598. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140367&lang=ro

²⁵ Hotărârea Guvernului nr. 576 din 03.08.2022 cu privire la aprobarea Programului pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025. Publicat la 09.09.2022 în Monitorul Oficial nr. 278-282 art. 697. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133208&lang=ro

²⁶ Obiectivul specific 2, Acțiunea 2.17 din Programul pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 576 din 03.08.2022. Publicat la 09.09.2022 în Monitorul Oficial nr. 278-282 art. 697. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133208&lang=ro

2.2. Legislația națională în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței împotriva femeilor

Remediile juridice împotriva violenței în familie trebuie să fie și eficiente. Accesul efectiv la justiție reprezintă un drept esențial promovat în numeroase instrumente ale sistemului universal de protecție a drepturilor omului. Pentru asigurarea accesului efectiv la justiție a victimei este nevoie ca instituțiile și organizațiile responsabile să transmită mesaje clare și consecvente de toleranță zero față de violența în familie. Prin asigurarea funcționării unui sistem bine coordonat de acces la justiție, plasând drepturile și nevoile victimei în centrul tuturor măsurilor întreprinse prin cooperarea eficientă a tuturor agențiilor, instituțiilor și organizațiilor relevante, statul promovează ideea că violența în familie este o infracțiune gravă, care este tratată serios, fiind făcute eforturi susținute pentru prevenirea eficientă a fenomenului, protecția victimelor violenței și tragerea la răspundere a agresorilor.

Ghidul pentru practicieni în domeniul dreptului: Accesul femeilor la justiție²⁷ indică, cu referire la violența împotriva femeilor, că accesul de facto la justiție înseamnă implementarea de către stat a unei serii de măsuri, printre care: modificarea legislației naționale, inclusiv pentru a se asigura că faptele de violență împotriva femeii sunt definite, în mod corespunzător, ca infracțiuni; asigurarea procedurilor optime pentru investigare și urmărire penală; asigurarea accesului victimelor la remedii juridice, la măsuri de protecție și despăgubiri.

În ultimii ani, Republica Moldova a depus eforturi considerabile de racordare a cadrului legal și a practicilor instituționale la cele mai bune practici internaționale în domeniul centrării procesului penal pe victima violenței în familie și necesitățile acesteia.

Analiza măsurilor realizate la nivel național arată că, prin Legea nr. 45/2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței în familie²⁸ au fost stabilite bazele juridice și organizatorice ale activității de prevenire și combatere a violenței de gen, inclusiv în cadrul familiei, au fost desemnate autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, a fost constituit mecanismul de sesizare și soluționare a cazurilor de violență. Legea nr. 45/2007 prevede obligațiile autorităților abilitate să reacționeze prompt la orice sesizare despre violența de gen și violența în familie, interzice orice acțiuni care ar descuraja victimele să denunțe actele de violență la care sunt supuse, încurajează entitățile respective să nu subestimeze importanța acțiunilor de contracarare a oricăror forme de violență împotriva femeilor.

Mecanismul a fost completat prin Legea nr. 167/2010²⁹ prin care violența în familie a fost recunoscută ca infracțiune fiind introdusă în Codul penal al Republicii Moldova care a fost completat cu articolul 201¹ (Violența în familie). Tot atunci au fost introduse o serie de modificări în codurile de procedură, ceea ce a oferit și o platformă practică de punere în aplicare a mecanismului de protecție a victimelor, inclusiv prin dezvoltarea cadrului normativ de aplicare a instituției OP în legislația de procedură civilă și de procedură penală.

²⁷ Choudhry Sh., „Accesul femeilor la justiție: Ghid pentru practicienii în domeniul dreptului”, 2018. Disponibil online: <https://rm.coe.int/methodology-womens-access-to-justice-rom-pgg/16809c828b>

²⁸ Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Publicat la 18.03.2008 în Monitorul Oficial nr. 55-56 art. 178. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141510&lang=ro

²⁹ Legea nr. 167 din 09.07.2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Publicat la 03.09.2010 în Monitorul Oficial nr. 155-158 art. 551. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24020&lang=ro

Ulterior, prin Legea nr. 196/2016, articolul 201¹ din Codul penal a fost adoptat în redacție nouă, pentru a incrimina toate formele de violență stabilite în Convenția de la Istanbul. Concomitent, au fost înăsprite sancțiunile pentru acte de violență în familie, care până atunci erau mai blânde decât pentru faptele similare comise în condiții generale. Tot prin Legea nr. 196/2016, sub influența tendinței de a de-criminaliza, a fost instituită răspunderea contravențională pentru acte de violență fizică în familie, soldată cu vătămări neînsemnate, considerate a fi cu pericol social mai redus³⁰. Astfel, la momentul actual, cadrul normativ național prevede răspundere pentru acte de violență fizică asupra membrului familiei, atât în legea penală, cât și în legea contravențională. Răspunderea penală este delimitată de cea contravențională în funcție de gradul de gravitate a vătămarilor aduse integrității corporale sau sănătății persoanei. Este relevant de reținut că, în anul 2017, monitorizarea proceselor de judecată în cauzele de violență în familie³¹ care a acoperit cauzele penale și contravenționale, a constatat că legea contravențională nu este un instrument eficient de prevenire și combatere a violenței în familie, or, în timp ce în instanța de judecată erau examinate procedurile contravenționale pornite pentru fapte de violență în familie, majoritatea covârșitoare a contravenienților continua să se comporte violent cu membrii de familie. Rezultatele acestui exercițiu au confirmat necesitatea unor măsuri mai severe pentru a descuraja agresorii să mai comită acte de violență asupra membrilor familiei.

Conform modificărilor și completărilor operate într-un șir de acte legislative prin Legea nr. 196/2016, victimele violenței în familie pot beneficia gratuit de asistență juridică primară și asistență juridică calificată. Asistență juridică poate fi solicitată de victimele violenței în familie, indiferent de nivelul veniturilor, la orice etapă a procesului penal, iar în cauze civile și până la inițierea procesului. De asemenea, prin Legea nr. 196/2016, a fost îmbunătățit mecanismul de protecție urgentă a victimelor violenței în familie cu scopul de a preveni repetarea/comiterea actelor de violență. În acest sens a fost inclusiv perfecționat procesul de evaluare și management al riscurilor de repetare/comitere a actelor violență în familie. Astfel, au fost operate modificări în legislație, potrivit cărora, în caz de stabilire la locul faptei, ca urmare a evaluării riscurilor, a circumstanțelor din care rezultă o bănuială rezonabilă că au fost comise acte de violență în familie și/sau persistă un pericol iminent de repetare ori comitere a acțiunilor violente, organul de poliție este obligat să dispună imediat eliberarea ORU în privința agresorului pentru a înlătura situația de criză și, concomitent, să întreprindă acțiunile necesare de investigare a faptelor de violență în familie. A fost stabilită răspunderea penală pentru neexecutarea măsurilor din OP și răspunderea contravențională pentru neîndeplinirea intenționată sau eschivarea de la îndeplinirea cerințelor ORU. Examinarea contravenției a fost atribuită în competența instanței de judecată. De asemenea, a fost prevăzută posibilitatea de a acorda dreptul de ședere cetățeanului străin care este victimă a violenței în familie. Străinului titular al unui drept de ședere acordat pentru reîntregirea familiei i se poate acorda sau prelungi dreptul de ședere provizorie în mod independent dacă acesta este victimă a violenței în familie, chiar dacă căsătoria a încetat prin divorț.

³⁰ Codul contravențional al Republicii Moldova a fost completat cu o normă dedicată – Articolul 78¹ (Violența în familie).

³¹ Proiectul „Consolidarea răspunsului sistemului judiciar și al procurorilor la cazurile de violență în familie și trafic de ființe umane” realizat în 2017.

Legea nr. 316/2022 pentru modificarea unor acte normative³² a înălsprit sancțiunile prevăzute la articolul 201¹ și articolul 320¹ din Codul penal, pentru a face posibilă, la necesitate, aplicarea arestării preventive pentru încălcarea OP în cazul violenței în familie, or, legea de procedură penală stabilește una din condițiile de reținere sau arestare a învinutului sau inculpatului – încălcarea OP în cazul violenței în familie³³. De asemenea, prin Legea nr. 316/2022 au fost operate o serie de modificări la legislație, pentru a asigura victimelor violenței în familie drepturi speciale, inclusiv dreptul de a oferi explicații în condiții prietenoase, în lipsa persoanei bănuite, de a fi asistate la audiere de către un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, de a beneficia de intimitate și protecția imaginii personale, de a beneficia de servicii medicale, medico-legale, de asistență psihologică post-traumatică și consiliere pentru recuperarea fizică și psihosocială etc. Acordarea unor drepturi suplimentare victimelor violenței în familie a urmărit asigurarea condițiilor pentru reabilitarea psiho-emoțională, precum și evitarea revictimizării acestora.

Cadrul legislativ actual prevede scutirea de taxa de stat și taxa de timbru a reclamantilor în procedurile privind aplicarea măsurilor de protecție și în acțiunile privind repararea prejudiciului material și/sau moral cauzat victimei prin infracțiune și/sau contravenție de violență în familie³⁴.

2.3. Capacitarea profesioniștilor în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței împotriva femeilor

În conformitate cu prevederile Legii nr. 152/2006 privind Institutul Național al Justiției (INJ),³⁵ instituția are un rol esențial în formarea inițială și continuă a profesioniștilor din domeniul justiției, incluzând judecători, procurori, grefieri, asistenți judiciari, consilieri de probațiune, inspeciori și avocați care oferă asistență juridică garantată de stat. Analiza surselor documentare, coroborată cu datele obținute din studiul calitativ, relevă că INJ a desfășurat un număr semnificativ de instruiți dedicate consolidării capacităților acestor profesioniști, cu accent pe aplicarea standardelor internaționale, abordarea intersecțională a vulnerabilităților și îmbunătățirea răspunsului instituțional în cazurile de violență și discriminare. Astfel, referindu-ne la curriculumurile elaborate și aprobate menționăm următoarele discipline de formare continuă:

1. disciplina „Investigarea infracțiunilor contra familiei și minorilor”;
2. disciplina „Aplicarea măsurilor de protecție în cazul violenței în familie”;
3. cursul de instruire „Particularitățile examinării cauzelor cu privire la violența în familie/ violența față de copii”;
4. cursul de instruire „Investigarea și examinarea infracțiunilor privind violența în familie”;
5. cursul online „Accesul femeilor la justiție”;

³² Legea nr. 316 din 17.11.2022 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie). Publicat la 09.12.2022 în Monitorul Oficial nr. 394-400 art. 737. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134400&lang=ro

³³ Articolul 165 alin. (2) pct. 2) și articolul 185 alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicat la 05.11.2013 în Monitorul Oficial nr. 248-251 art. 699. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro

³⁴ Legea taxei de stat nr. 213 din 31.07.2023. Publicat la 11.08.2023 în Monitorul Oficial nr. 306-309 art. 549. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138534&lang=ro

³⁵ Legea nr. 152 din 08.06.2006 privind Institutul Național al Justiției*, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144946&lang=ro

6. cursul online „Dreptul familiei și drepturile omului”;
7. cursul online „Violența împotriva femeilor și violența domestică”;
8. cursul online „Justiție prietenoasă copilului victimă/martor a/al infracțiunilor – răspunsul multidisciplinar la violența împotriva copiilor”.

Totodată, pentru profesioniștii din domeniul justiției au fost elaborate următoarele suporturi metodologice:

1. Ghid privind art. 8 din Convenția europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței;
2. Accesul femeilor la justiție: Ghid pentru practicienii în domeniul dreptului;
3. Violența în familie și în bază de gen.

În planurile de formare continuă al INJ pentru anul 2024 au fost incluse tematicile:

1. Seminarul „Tehnici și metode de lucru cu agresorii familiali. Prevenirea violenței față de femei și copii” destinat consilierilor de probațiune;
2. Seminarul „Asigurarea respectării drepturilor victimelor violenței sexuale și a violenței în familie” destinat avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat;
3. Seminarul „Accesul la justiție a femeilor – particularitățile aplicabilității prevederilor Convenției de la Istanbul” destinat judecătorilor, procurorilor, asistenților judiciari, grefierilor și consultanților procurorului;
4. Seminarul „Particularitățile investigării și judecării infracțiunilor privind violența în familie/violența față de copii” destinat asistenților judiciari, grefierilor și consultanților procurorului;
5. Seminarul „Investigarea și examinarea infracțiunilor privind violența în familie” destinat judecătorilor și procurorilor;
6. Seminarul „Modalități de lucru cu agresorii familiali și tehnici de prevenire a violenței față de femei și copii”;
7. Seminarul „Particularitățile acordării asistenței juridice garantate de stat victimelor traficului de ființe umane și victimelor violenței în familie”;
8. Cursul electronic „Violența împotriva femeilor și violența domestică” destinat judecătorilor, procurorilor, asistenților judiciari, grefierilor și consultanților procurorului;
9. Cursul electronic „Accesul femeilor la justiție” destinat judecătorilor, procurorilor, asistenților judiciari, grefierilor și consultanților procurorului;
10. Cursul electronic „Dreptul familiei și drepturile omului” destinat judecătorilor, procurorilor, asistenților judiciari, grefierilor și consultanților procurorului.

Aceste activități de formare contribuie la profesionalizarea continuă a sistemului judiciar și la crearea unui cadru mai echitabil și sensibil la nevoile grupurilor vulnerabile. Astfel, în anul 2024 au beneficiat de formare continuă peste 1066 de specialiști din domeniul justiției (94 de judecători, 179 de procurori, 192 de asistenți judiciari, 147 de grefieri, 128 de consultanți ai procurorilor, 60 de colaboratori din cadrul instanțelor/curților, 132 de avocați ai CNAJGS, 104 consilieri de probațiune, 11 colaboratori ai organelor de urmărire penală (OUP), 9 ofițeri de investigații, 8 colaboratori ai Direcției Generale pentru Protecția Drepturilor Copilului (DGPDC) din municipiul Chișinău, 2 șefi de Secretariat).

MAI joacă un rol esențial în consolidarea capacităților instituționale de prevenire și combatere a violenței în familie, prin formarea profesională desfășurată în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare”. Conform programului de instruire, funcționarii publici cu statut special beneficiază atât de formare inițială, cât și de formare continuă, cu accent pe dezvoltarea competențelor relevante pentru intervenția în cazurile de violență în familie. În anul 2023, au fost organizate două cursuri de specializare cu tematica „Violența în familie”, însumând 40 de ore didactice și implicând 51 de funcționari publici cu statut special. Totodată, în cadrul formării profesionale inițiale, au fost instruiți 438 de subofițeri, ceea ce reflectă angajamentul MAI de a integra tematica violenței în familie în pregătirea sistematică a personalului său, contribuind astfel la un răspuns mai eficient, empatic și coordonat în teren. În total, în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” se desfășoară 10 cursuri de instruire în următoarele domenii: egalitatea de gen și prevenirea discriminării; violența în familie; delincvența juvenilă; investigarea infracțiunilor privind violența domestică și sexuală; investigarea și examinarea infracțiunilor privind violența în familie.

Conform programului de instruire privind formarea profesională inițială (ofițeri/subofițeri), domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie este abordat și în unitățile de curs la **modulul „Rolul subdiviziunilor specializate a Ministerului Afacerilor Interne privind prevenirea și documentarea cazurilor de violență în familie”**, obiectivele de bază ale modulului sunt integrate în următoarele unități de curs: Cadrul legal și instituțional privind intervenția profesională în cazurile de violență în familie. Prevenirea violenței în familie; Standarde și proceduri operaționale privind intervenția profesională în cazurile de violență în familie. Particularitățile aplicării măsurilor de protecție împotriva agresorilor familiari; Răspunderea juridică (penală și contravențională) pentru violență în familie și alte fapte ilegale conexe; Soluționarea multidisciplinară a cazurilor de violență în familie. Practica judiciară națională și cea internațională în materie de violență în familie.

Subiecte activităților de formare inițială care abordează problematica violenței în familie sunt incluse și la următoarele discipline:

1. disciplina „Drept penal Partea Specială” unde temele *Infracțiuni contra vieții și sănătății și Infracțiuni contra familiei și minorilor* informății despre infracțiunile ce cuprind aspectele legate de aplicarea violenței față de femei și a violenței în familie;
2. disciplina „Criminologie” unde temele *Victimologia și Prevenirea criminalității* se conțin informații cu referire la trăsăturile victimologice ale femeilor victime ale violenței și aspectele de prevenire și combatere a violenței în familie.
3. disciplina „Protecția juridică a drepturilor omului” în cadrul Ciclului I și Ciclului II de studii acoperă aspecte privind dezvoltarea și relaționarea armonioasă, sănătoasă și nonviolentă instituite în Convenția de la Istanbul;

În cadrul cursurilor de formare continuă sunt abordate următoarele subiecte:

- Convenția de la Istanbul privind violența împotriva femeilor și discriminarea pe criteriul de gen în familie și viața privată;
- Integrarea dimensiunii de gen în cadrul MAI;
- Hărțuirea sexuală: prevederi legislative, forme, cauze, consecințe, mituri și realități;
- Bune practici de prevenire și reducere a fenomenului de hărțuire sexuală pe criteriu de sex/gen în cadrul MAI;
- Practica judiciară națională și cea internațională în materie de violență în bază de gen;
- Mecanisme de prevenire și combatere a discriminării la locul de muncă;
- Combaterea hărțuirii sexuale la locul de muncă;
- Dreptul la egalitate și nediscriminare;
- Sistemul de protecție a drepturilor omului în Republica Moldova;
- Prevenirea cazurilor de violență față de femei și violență în familie;
- Investigarea, urmărirea penală, dreptul procesual și măsurile de protecție în cazurile violentei față de femei;
- Convenția de la Istanbul privind combaterea stereotipurilor de gen, schimbarea atitudinilor oamenilor și creșterea gradului de conștientizare a diferitelor forme de violență;
- Mecanismul național de referire pentru protecția și asistența victimelor infracțiunii;
- Mecanismul de soluționare a actelor de violență în familie;
- Modul de reacționare la cazurile violență în bază de gen.

Pentru consolidarea capacităților cu scopul de a asigura un răspuns efectiv la cazurile de violență în familie, CDF în parteneriat cu INJ a elaborat Suportul de curs „Implementarea legislației cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”³⁶, pentru instruirea judecătorilor și procurorilor. Acest material didactic și instruirile organizate urmăresc sporirea înțelegerii, de către judecători și procurori, a cauzelor fundamentale ale violenței, a legăturii dintre violența în familie și egalitatea de gen pentru o abordare complexă a fenomenului violenței în familie; implementarea eficientă și aplicarea univocă a legislației privind prevenirea și combaterea violenței în familie; cunoașterea standardelor internaționale și a practicii judiciare europene în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie; promovarea unei cooperări eficiente a sistemului judiciar și procurorilor cu prestatorii de servicii în domeniul protejării și sprijinirii victimelor violenței în familie din rândul ONG-urilor.

³⁶ Ghervas M., Gornea M. și alții, Suport de curs „Implementarea legislației cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, Chișinău, 2018. Disponibil online: <https://antiviolența.gov.md/wp-content/uploads/2023/04/cdf-inj-suport-de-curs-implementarea-legislatiei-draft-11.pdf>

Procesele de dezvoltare, de-a lungul timpului, a cadrului normativ și de perfecționare a activităților operaționale de prevenire și combatere a violenței în familie, sunt în strânsă legătură cu documentele de politici în domeniul de referință. Totodată, acestea sunt influențate și de rezultatele studiilor și analizelor desfășurate pentru elucidarea situației în societate și a impactului fenomenului violenței în familie nemijlocit asupra victimelor.

2.4. Date statistice, studii și rapoarte relevante în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței împotriva femeilor

Conform datelor BNS, în anul 2024, în urma infracțiunilor de violență în familie înregistrate, au suferit 926 de persoane, 70,5% dintre victime fiind femei. Atât femeile (52,2%), cât și bărbații (47,3%), victime ale violenței în familie, aveau preponderent vârsta de 35-64 de ani.

Totodată, ponderea băieților de 0-17 ani care au devenit victime ale violenței în familie a fost de 2,3 ori mai mare decât cea a fetelor de aceeași vârstă: 25,3% față de 11,0%³⁷.

TABELUL 3. Structura persoanelor care au suferit în urma violenței în familie, pe sexe

	2022		2023		2024	
	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați
0-17 ani	6,3	16,4	7,8	14,2	11,0	25,3
18-34 ani	26,3	17,4	17,8	17,8	25,4	16,8
35-64 ani	56,6	53,6	66,8	54,8	52,2	47,3
65 ani și peste	10,8	12,6	7,6	13,2	11,3	10,6

Sursa: BNS³⁸

Datele statistice furnizate de Inspectoratul General al Poliției (IGP)³⁹, Procuratura Generală și Agenția de Digitalizare în Justiție și Administrare Judecătorească (ADJAJ) indică o creștere generală a adresărilor și a intervențiilor instituționale în cazurile de violență în familie în anul 2024, comparativ cu 2023. Astfel, numărul adresărilor privind comportamente defectuoase în familie s-a majorat cu 5% (de la 15224 în 2023 la 15976 în 2024). Numărul de cazuri care au întrunit elementele infracțiunii de violență în familie (articolul 201¹ din Codul penal) a sporit cu 9,9% (de la 880 la 967). Numărul de cazuri de încălcare a OP (articolul 320¹ din Codul penal) a crescut cu 11,1% (de la 448 la 498). Această majorare relevă o mai bună capacitate de documentare și sesizare, dar și o posibilă agravare a

³⁷ Nivelul infracționalității în Republica Moldova în anul 2024, BNS. Disponibil online: https://statistica.gov.md/ro/nivelul-infracționalității-in-republica-moldova-in-anul-2024-9478_61676.html

³⁸ Nivelul infracționalității în Republica Moldova în anul 2024, BNS. Disponibil online: https://statistica.gov.md/ro/nivelul-infracționalității-in-republica-moldova-in-anul-2024-9478_61676.html

³⁹ Nota Informativă „Fenomenul violenței în familie pe parcursul a XII luni ale anului 2024” elaborată de Inspectoratul Național de Securitate Publică al Inspectoratului General al Poliției. Disponibil online: https://politia.md/sites/default/files/media/documents/2025-07/scvd_nota_12_luni_2024.docx

fenomenului. Numărul omorurilor produse în familie a scăzut semnificativ (de la 27 la 15), iar cel al violurilor de la 36 la 22. Numărul de acțiuni sexuale neconsimțite a rămas relativ constant (19 în 2023, 20 în 2024).

Totodată, numărul ORU eliberate de poliție a sporit ușor (de la 5723 la 5826), fiind în creștere cu 10,9% și numărul de procese verbale pentru neexecutarea ORU (de la 788 la 874). Numărul OP emise de instanțe s-a majorat semnificativ – cu 38% (de la 798 la 1104). Această evoluție reflectă o consolidare a mecanismelor de protecție, dar și o persistență a neexecutării măsurilor, ceea ce ridică semne de întrebare privind eficiența aplicării.

Datele publicate în Raportul anual al Procuraturii Generale pentru anul 2024⁴⁰ atestă că, în perioada de referință, procurorii au condus urmărirea penală în 967 de cauze intentate în baza articolului 201¹ din Codul penal față de 880 în 2023 și 852 în 2022. Numărul cazurilor de violență psihologică a crescut semnificativ (de la 121 în 2023 la 242 în 2024), ceea ce poate indica o mai bună recunoaștere a acestei forme de abuz. Numărul rechizitoriilor trimise în instanță a s cu 8,4% (de la 592 în 2023 la 642 în 2024), deși ponderea acestora în totalul cauzelor aflate în procedură în anii 2023-2024 a rămas neschimbată – 42%. Dinamica constatată sugerează o insuficiență a eforturilor de investigare, precum și o posibilă suprasolicitare a sistemului, care poate afecta rata de finalizare.

Datele statistice la nivel național denotă că în perioada anului 2024 procurorii au condus urmărirea penală în 967 de cauze penale intentate în baza articolului 201¹ din Codul penal (Violența în familie), numărul dosarelor fiind în creștere comparativ cu anul 2023 – 880 de cauze penale și anul 2022 – 852 de cauze penale⁴¹. Numărul total de 967 de cauze penale include: 553 (556 în 2023) de cauze pornite în temeiul articolului 201¹ alin. (1) lit. a) din Codul penal (violență fizică); 242 (121 în 2023) de cauze pornite în temeiul articolului 201¹ alin. (1) lit. b) din Codul penal (violență psihologică); 41 (29 în 2023) de cauze pornite în temeiul articolului 201¹ alin. (2) lit. a) din Codul penal (violență asupra a doi/mai multor membri ai familiei); 5 (7 în 2023) cauze pornite în temeiul articolului 201¹ alin. (2) lit. b) din Codul penal (violență în legătură cu solicitarea măsurilor de protecție); 73 (112 în 2023) de cauze pornite în temeiul articolului 201¹ alin. (2) lit. c) din Codul penal (cauzarea vătămării medii); 31 (31 în 2023) de cauze pornite în temeiul articolului 201¹ alin. (3) lit. a) din Codul penal (cauzarea vătămării grave); 3 (5 în 2023) cauze pornite în temeiul articolului 201¹ alin. (3) lit. b) din Codul penal (Determinarea victimei la sinucidere); 19 (19 în 2023) cauze pornite în temeiul articolului 201¹ alin. (4) din Codul penal (violență soldată cu decesul victimelor). Totodată, în sfera relațiilor familiale, în anul 2024, au fost investigate: 15 (27 în 2023) omoruri; 22 (36 în 2023) de violuri; 18 (17 în 2023) acțiuni neconsimțite cu caracter sexual. Pentru cazurile de încălcare a OP procurorii au condus urmărirea penală în 498 de cauze penale (448 în 2023) pornite în temeiul articolului 320¹ (Neexecutarea ordonanței de protecție a victimei violenței în familie) din Codul penal. Astfel, în perioada anului 2024, procurorii au condus urmărirea penală în 1520 de cauze penale pentru fapte violente comise în sfera relațiilor familiale (1408 cauze penale în 2023).

⁴⁰ Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2024. Disponibil online: <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2025-04/raport-privind-activitatea-procuraturii-anul-2024-final.pdf>

⁴¹ Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2024. Disponibil online: https://www.procuratura.md/sites/default/files/2025-04/raport-privind-activitatea-procuraturii-anul-2024-finalcpr_0.pdf

Urmărirea penală în cauzele de violență în familie, potrivit Procuraturii Generale, a fost desfășurată prioritar și în termeni rezonabili (16 - 45 de zile), inițierea investigațiilor n-a depins de plângerea victimei și a continuat chiar și în cazurile când victima și-a retras declarațiile/plângerea.

În anul 2024, procurorii au finalizat urmărirea penală cu întocmirea rechizitoriului și au trimis în instanța de judecată pentru examinare 642 de cauze penale (592 în 2023) pentru violență în familie sau circa 42% din numărul total al cauzelor penale intentate pentru faptele violente comise în sfera relațiilor familiale aflate în procedură (42% în 2023).

În perioada anului 2024 instanțele de judecată din țară au examinat cu sentință 704 cauze penale pentru comiterea violenței în familie (614 cauze în 2023). Pentru fapte de neexecutare a măsurilor din OP a victimei violenței în familie au fost pronunțate 207 sentințe de condamnare. Ca și în perioada precedentă, din numărul total de sentințe emise în cauzele de violență în familie, cota pedepselor neprivative de libertate la nivel național constituie peste 65%.

Creșterea numărului de adresări, cazuri penale și măsuri de protecție impuse indică o mobilizare instituțională mai intensă care țintește descurajarea și combaterea violenței în familie. Totuși, rata relativ scăzută de finalizare a urmăririi penale și persistența neexecutării ORU și a OP sugerează existența unor bariere sistemice în accesul efectiv la justiție. Este necesară o evaluare aprofundată a capacității instituțiilor de a răspunde prompt, coordonat și cu sensibilitate la nevoile victimelor, în special în cazurile de violență psihologică și intersecțională.

În Rapoartele de analiză a cazurilor de violență în familie soldate cu deces sau cu vătămare gravă a integrității corporale a victimelor elaborate de MAI în colaborare cu CDF în anul 2022 și 2023 s-a atestat un număr îngrijorător de cazuri de violență în familie soldate cu deces sau cu vătămare gravă a integrității corporale a victimelor – 86 de cazuri în 2022 și 71 de cazuri în 2023⁴². Rămâne alarmantă sub-raportarea cazurilor și existența unor bariere în accesul la justiție pentru victime. De asemenea, prezintă motive de neliniște și faptul că aproape jumătate (34 cazuri) de violența în familie monitorizate de Comisia de monitorizare și analiză a cazurilor de violență în familie soldate cu deces sau cu vătămare gravă a integrității corporale a victimelor⁴³ au avut drept consecință decesul victimei – 21 de femei și 13 bărbați, iar rata decesului este mai înaltă anume în cazurile de violență a bărbatului împotriva femeii.

În anul 2023, comparativ cu anul 2022, s-a înregistrat o scădere neînsemnată a numărului de femei decedate în urma violenței în familie, de la 24 la 21 de decese, acest indicator fiind considerat mare raportat la numărul populației din Republica Moldova⁴⁴.

⁴² Raportul de analiză a cazurilor examinate de Comisia de monitorizare și analiză a cazurilor de violență în familie soldate cu deces sau cu vătămare gravă a integrității corporale a victimelor, elaborat de Ministerul Afacerilor Interne în colaborare cu Centrul de Drept al Femeilor, <https://cdf.md/wp-content/uploads/2024/10/raport-letalitate-2023.pdf>, <https://cdf.md/wp-content/uploads/2023/08/rez- raport-letal-final-2.pdf>

⁴³ Ordinul Comun nr. 89/22/172/56/20/20/121 al Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Ministerului Sănătății, Ministerului Justiției, Procuraturii Generale, Ministerului Educației și Cercetării din 28.02.2022 cu privire la instituirea mecanismului interministerial de monitorizare și analiză a cazurilor de violență în familie soldate cu deces sau cu vătămare gravă a integrității corporale a victimelor. Disponibil online: <https://mai.gov.md/sites/default/files/Comisia%20cazuri%20de%20 violenta/89-22-172-56-20-121%2028.02.2022.pdf>

⁴⁴ În UE rata femucidului este de 0.6 la 100.000 de populație, conform datelor Băncii Mondiale privind cazurile de omor. Disponibil online: <https://data.worldbank.org/indicator/VC.IHR.PSRC.FE.P5>

Din cele 69 de cauze penale analizate de Comisia de monitorizare în 2023, 2/3 din faptele de violență cu urmări grave au avut loc în localitățile rurale. Majoritatea cazurilor de femicid s-au produs la domiciliul comun al victimei și agresorului, doar 3 victime nu locuiau împreună cu agresorul. Un caz de omor al victimei a avut loc în perioada de acțiune a OP. În 2/3 din cazurile de femicid omorul victimei s-a produs prin lovirea acesteia cu pumnii și picioarele.

În peste jumătate din cazurile de femicid, relația dintre victimă și agresor era una de cuplu – 13 fapte, iar în alte 8 cazuri victima și agresorul erau într-un alt tip de relații: părinți-copii, frați etc. În 6 cazuri infracțiunea de violență în familie soldată cu deces sau cu vătămare corporală gravă a avut loc în prezența copiilor minori.

Cel mai frecvent motiv pentru comiterea infracțiunii, atât în 2022, cât și în 2023, au fost conflictele verbale și gelozia. În nici unul din cazurile de femicid organul de urmărire penală și instanțele de judecată nu au identificat motivul de gen, ceea ce sugerează o lacună în cunoașterea specificului cazurilor de femicid.

Din cele 69 de cauze penale examinate de Comisie în anul 2023, în 40% până la sfârșitul anului au fost emise sentințe de condamnare, fiind înregistrată o scădere de 20% comparativ cu anul precedent. Din cele 28 de cauze penale examinate cu sentință, 17 au fost judecate în procedură simplificată. În 22 de cazuri infractorii au fost condamnați la pedeapsă cu închisoarea, în 4 cazuri în privința inculpatului a fost aplicată suspendarea condiționată, fapta fiind calificată în baza articolului 201¹ alin. (3) lit. a) din Codul penal, iar în 2 cazuri au fost aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical. În nici un caz în care agresorului i-a fost stabilită o pedeapsă cu suspendarea condiționată a executării nu a fost impusă și obligația de a participa la un program special de tratament sau consiliere pentru reducerea comportamentului violent și/sau de a urma un tratament în caz de alcoolism ori abuz de droguri.

Studiul OSCE „Bunăstarea și siguranța femeilor”⁴⁵ a constatat că violența împotriva femeilor este puțin raportată către poliție și alte structuri. Însă atunci când violența este raportată, succesul în ceea ce privește aducerea agresorilor în fața justiției este discutabil. Nu există un mecanism funcțional care ar permite victimelor să reclame lipsa reacției adecvate din partea autorităților, monitorizarea și sancționarea personalului pentru neîndeplinirea atribuțiilor cu diligența cuvenită. În cazul autorităților abilitate și a avocaților lipsește înțelegerea asupra necesității de specializare pe cazurile de violență în familie. Programele de instruire a profesioniștilor nu conțin module consacrate combaterii violenței în cadrul comunităților etnice, altor grupuri cu vulnerabilități multiple.

În Studiul „Îmbunătățirea accesului la instanțele judecătorești pentru grupurile vulnerabile din Republica Moldova: provocări și recomandări”⁴⁶ se menționează că accesul efectiv la justiție, incluzând accesul la instanțele judecătorești, ca o precondiție de bază pentru statul de drept, este foarte important pentru persoanele din grupuri marginalizate, inclusiv femei victime ale violenței în familie din rândul minorităților etnice, a persoanelor cu dizabilități etc., care de multe ori nu își cunosc drepturile legale, nu dispun de protecție juridică și acces la mecanismele pentru remedierea plângerilor sau se confruntă cu alte impedimente din cauza

⁴⁵ Studiu „Bunăstarea și siguranța femeilor” (Raportul privind rezultatele din Moldova), OSCE, 2019. Disponibil online: https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf

⁴⁶ Brighidin, A., Studiu „Îmbunătățirea accesului la instanțele judecătorești pentru grupurile vulnerabile din Republica Moldova: provocări și recomandări”, Chișinău, 2020. Disponibil online: <https://rm.coe.int/report-access-to-courts-for-vulnerable-groups-fin-ro/pdf/1680a21e06>

vulnerabilităților pronunțate. Studiul menționat supra recomandă în special mobilizarea pentru a crește gradul de conștientizare al femeilor, inclusiv a celor aparținând minorităților etnice și sexuale, femeilor în vârstă, femeilor cu dizabilități, femeilor imigrante cu privire la drepturile lor și referitor la căile de atac legale disponibile pentru a revendica aceste drepturi; asigurarea resurselor umane, tehnice și financiare adecvate pentru acordarea asistenței juridice eficiente victimelor violenței în familie; asigurarea accesibilității fizice și a condițiilor tehnice de comunicare în instanțele de judecată etc.

Rezultatele Studiilor „Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie” realizate de CDF în anii 2021 și 2024 în raioanele Soroca, Criuleni, Cimișlia și Comrat⁴⁷, Cahul, Fălești, Ștefan Vodă și mun. Chișinău⁴⁸, confirmă impactul pozitiv al reformelor legislative și instituționale, al activităților de instruire a specialiștilor și al campaniilor de informare realizate în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie. Totodată, au fost remarcate poziții diferite, pe alocuri diametral opuse, ale profesioniștilor care activează în diferite regiuni ale țării pe marginea chestiunilor abordate în procesul interviurilor. Situația constatată sugerează necesitatea de a continua activitățile de consolidare a capacităților în domeniu pentru a fortifica funcționarea univocă a sistemului de justiție la nivel de țară ținând cont de specificul fenomenului violenței în familie care implică un grad sporit de vulnerabilitate a victimelor. S-a remarcat că indicatorii măsurilor de intervenție în cazurile de violență în familie în raport cu numărul sesizărilor înregistrate rămân ne semnificativi. În rândul profesioniștilor persistă neînțelegerea dinamicii violenței în familie, a elementelor distinctive a faptelor de violență în familie, a scopului și rolului măsurilor de constrângere aplicate autorului faptei penale sau contravenționale, precum și a remediilor pentru resocializarea agresorilor familiari. Este subestimat pericolul violenței comise cu utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor electronice. Specialiștii din mediul social, educațional și medical nu manifestă o abordare pro activă de protecție a persoanelor supuse violenței în familie, inclusiv sunt reticenți în a se implica în procesul de evaluare a riscurilor de comitere ori de recidivă a actelor de violență în familie etc.

În Raportul de evaluare a măsurilor legislative și de altă natură, luate la nivel național, pentru punerea în aplicare a prevederilor Convenției de la Istanbul⁴⁹, GREVIO a indicat asupra unor capacități insuficiente a statului de a răspunde nevoilor de adăpost ale victimelor violenței. Adăposturile nu sunt accesibile, în special pentru femeile cu dizabilități și femeile cu probleme de adicție, deoarece nu sunt adaptate la nevoile lor. Locul de amplasare a adăposturilor face dificil accesul pentru victimele din zonele rurale sau localitățile izolate. Numărul de adăposturi specializate pentru femeile victime ale violenței și copiii acestora, precum și rețeaua de distribuție a lor pe întreg teritoriul țării nu respectă standardul minim⁵⁰,

⁴⁷ Turcan A., Vilcu N., Studiu „Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie în raioanele Soroca, Criuleni, Cimișlia, Comrat”, Chișinău, 2021, Disponibil online: https://cdf.md/wp-content/uploads/2021/11/evaluare-raspuns-coordonat_ro.pdf

⁴⁸ Perevoznic Iu., Turcan-Donțu A., Studiu „Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie în raioanele Cahul, Fălești, Ștefan Vodă și municipiul Chișinău”, Chișinău, 2024, Disponibil online: <https://cdf.md/wp-content/uploads/2024/11/coe-studiu-evaluare-cazurideviolentainfamilie.pdf>

⁴⁹ Raportul de evaluare al GREVIO (de referință) privind măsurile legislative și de altă natură care pun în aplicare prevederile Convenției privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) e (Republica Moldova), publicat la 14 noiembrie 2023. Disponibil online: <https://rm.coe.int/raport-grevio-ro/1680ae46d5>

⁵⁰ Numărul de locuri necesare în conformitate cu standardele minime pentru serviciile de sprijin pentru victimele violenței împotriva femeilor conform Convenției de la Istanbul: un loc de plasament (pat) la 10.000 de locuitori. (Raportul explicativ la Convenția de la Istanbul, aliniatul 135).

în conformitate cu Convenția de la Istanbul. Lipsesc serviciile alternative de lungă durată, cum ar fi apartamentele sociale, necesare pentru asigurarea independenței economice și financiare a femeilor victime. Activitatea centrelor de zi depinde în totalitate de donatorii externi.

Și Studiul OSCE „Bunăstarea și siguranța femeilor”⁵¹ a concluzionat că serviciile specializate pentru femeile victime ale violenței lipsesc sau nu sunt adaptate, inclusiv pentru cele din grupurile cu vulnerabilități multiple. Adăposturile și serviciile de consiliere nu sunt disponibile în special pentru femeile în etate, pentru femeile care locuiesc în zone îndepărtate, pentru femeile rom, pentru femeile cu mulți copii. Primăriile nu asigură în localități afișarea publică a informațiilor practice privind serviciile disponibile pentru victime și agresori. Autoritățile locale nu acordă prioritate violenței în familie în procesul de elaborare și adoptare a bugetului.

2.5. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

În jurisprudența sa referitoare la violența împotriva femeilor Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) promovează o serie de principii esențiale cu privire la accesul eficient al femeilor la justiție. CtEDO recunoaște că formele de violență împotriva femeilor manifestate de persoane fizice reprezintă încălcări ale unor drepturi speciale protejate prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO). Curtea insistă pe obligația pozitivă a statelor de a investiga, urmări și pedepsi efectiv violența în familie, alte forme de violență împotriva femeilor și practic le impune sarcina pro activă de a se asigura că drepturile persoanelor fizice nu sunt încălcate de alte persoane fizice private.

În noiembrie 2024, în **cauza Vieru vs Moldova**⁵², CtEDO a pronunțat o hotărâre importantă în care se referă la omisiunea autorităților de a o proteja în mod eficient pe T. de violența în familie din partea fostului soț care a culminat cu decesul victimei. Curtea a reiterat că, autoritățile nu au făcut o încercare riguroasă de a examina cazul în ansamblul său, din moment ce actele de violență în familie nu ar trebui niciodată considerate izolat, ca un singur comportament, ci mai degrabă ca o serie de incidente conexe. Curtea a conchis că statul nu și-a îndeplinit obligația pozitivă prevăzută de Convenție, dat fiind modul în care autoritățile au tratat rapoartele de violență în familie ale T. – în special eșecul lor de a efectua o anchetă efectivă cu privire la acuzațiile credibile de violență psihologică și, în mai multe rânduri, fizică, de a asigura urmărirea penală și pedepsirea promptă a autorului și, de asemenea, de a efectua o anchetă veritabilă cu privire la circumstanțele morții lui T. Curtea a menționat sistemul deficitar de evaluare a riscurilor sau, mai curând, absența acestuia, rezultând în faptul că poliția și instanțele nu au evaluat situația în ansamblul său, subestimând grav riscul de vătămare, ceea ce s-a soldat cu întreruperea anchetei privind violența în familie și refuzul de a emite o OP într-un moment de vulnerabilitate deosebită, atunci când agresorul fusese eliberat din arest în regim de probațiune. Curtea observă o pasivitate instituțională generală și/sau o lipsă de conștientizare a fenomenului violenței în familie de către autorități în Moldova. „...Deși nu se poate spune că legislația moldovenească a eșuat în totalitate să abordeze problema violenței în familie, modul în care dispozițiile legale evaluate în prezenta cauză au fost redactate și

⁵¹ Studiu „Bunăstarea și siguranța femeilor” (Raportul privind rezultatele din Moldova), OSCE, 2019. Disponibil online: https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf

⁵² Cauza VIERU vs Republica Moldova (Cererea nr. 17106/18), definitivă din 19.11.2024. Disponibil online: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-238017>

interpretate de către autoritățile competente era menit să priveze mai multe femei victime ale violenței în familie de investigații oficiale și, astfel, de protecție reală...”.

La începutul aceluiași an, în **cauza Luca vs Moldova**⁵³, Curtea accentuează că autoritățile naționale sunt obligate să răspundă „*imediat*” la plângerile de violență în familie și să le examineze cu o diligență specială, deoarece orice inacțiune sau întârziere lipsește plângerea de utilitate. Autoritățile au obligația de a realiza „...o evaluare autonomă, pro activă și comprehensivă a riscului de tratament degradant...”. La evaluarea riscului de violență este necesar de analizat următorii factori: *istoricul comportamentului violent al agresorului și nerespectarea condițiilor OP; escaladarea violenței care reprezintă o continuă amenințare la sănătatea și siguranța victimelor; accesul agresorului la arme; orice cereri repetate de asistență ale victimei prin apeluri de urgență, plângeri oficiale*. Curtea subliniază că instanțele naționale nu au dat dovadă că ar fi conștientizat natura specifică și dinamismul violenței în familie. Curtea reiterează că „...obligația de a desfășura o investigație eficientă a tuturor actelor de violență în familie este un element esențial al obligației Statului în baza Articolului 3 din Convenție...”, „...o diligență deosebită este necesară pentru soluționarea cazurilor de violență în familie, iar în cursul procedurilor interne trebuie luată în considerare natura specifică a violenței în familie...”, „...actele de violență în familie nu trebuie niciodată examinate în mod izolat, ci mai degrabă ca un singur curs de conduită sau o serie de incidente conexe...”.

În anul 2024 CtEDO a recepționat 363 de cereri împotriva Moldovei. Comparativ cu alte 46 de țări membre ale Consiliului Europei, Moldova ocupă locul 11 după numărul de cereri depuse pe cap de locuitor. La capitolul numărul total de cereri pendinte, Moldova ocupă locul nouă din totalul statelor membre ale Consiliului Europei. Pe parcursul anului 2024, Curtea a pronunțat în privința Republicii Moldova 15 hotărâri (printre care și cauzele Vieru vs Moldova și Luca vs Moldova, menționate mai sus) de constatare a violării Convenției Europene a Drepturilor Omului⁵⁴.

⁵³ Cauza LUCA vs Republica Moldova (Cererea nr. 55351/17), definitivă de la 17.01.2024.
Disponibil online: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-228151%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-228151%22]})

⁵⁴ CtEDO a primit 363 de cereri din partea Moldovei în 2024, cel mai mic număr din ultimii zece ani. Disponibil online: <https://www.bizlaw.md/ctedo-a-primit-363-de-cereri-din-partea-moldovei-in-2024-cel-mai-mic-numar-din-ultimii-zece-ani>

III. NEVOI ȘI BARIERE SISTEMICE ALE FEMEILOR AFECTATE DE VIOLENȚA ÎN FAMILIE, INCLUSIV A CELOR DIN GRUPURILE CU VULNERABILITĂȚI MULTIPLE, ÎN ACCESUL LA JUSTIȚIE

3.1. Nevoile femeilor afectate de violența în familie, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple

Femeile afectate de violența în familie, în special cele care aparțin grupurilor cu vulnerabilități multiple, au nevoi complexe, interdependente și adesea neadresate de intervențiile standard ale instituțiilor statului. Dincolo de măsurile juridice de protecție, aceste femei necesită sprijin real pentru a rupe cercul violenței și a-și reconstrui viața. Datele cercetării scot în evidență șase categorii majore de nevoi recurente: siguranța personală și a copiilor, locuință, sprijin financiar, consiliere psihologică, asistență medicală, acces la asistență juridică și informație și tratament nediscriminatoriu, toate fiind strâns legate de accesul real la justiție. În lipsa resurselor financiare, multe victime nu pot iniția acțiuni judiciare pentru stabilirea domiciliului copilului/copiilor sau partajul bunurilor, ceea ce le constrânge să rămână în situații de violență. De asemenea, lipsa locuințelor sociale și durata mare a proceselor judiciare generează probleme de insecuritate locativă după finalizarea perioadelor de plasament perpetuându-le dependența de agresor. Nevoia de sprijin psihologic este esențială atât pentru decizia de a apela la autorități, cât și pentru a face față procesului penal sau civil, care implică adesea contact direct cu agresorul și expunere la revictimizare. În plus, victimele se confruntă cu noi realități juridice (terminologie complicată, diferiți profesioniști care le adresează întrebări și le oferă recomandări), ceea ce accentuează necesitatea unui suport integrat, continuu și sensibil la traumele suferite.

Nevoile identificate în rândul femeilor victime ale violenței în familie reflectă direct obstacolele și limitările sistemice în exercitarea efectivă a dreptului lor la justiție. Înțelegerea acestor nevoi – juridice, psihologice, sociale sau economice – permite nu doar o „diagnosticare” mai precisă a lacunelor de intervenție, ci și formularea unor soluții adaptate care pot contribui la sporirea accesului real la justiție. Cu alte cuvinte, nevoile determinate nu sunt doar expresia unor carențe individuale, ci și niște indicatori ai disfuncționalităților instituționale multisectoriale care împiedică funcționarea coerentă a mecanismelor de protecție și reabilitare. Prin analiza acestor nevoi, Studiul urmărește să evidențieze modul în care răspunsul sistemului – sau lipsa acestuia – influențează capacitatea femeilor de a beneficia de protecție juridică efectivă, de sprijin integrat și de recunoașterea deplină a drepturilor lor. Aceste constatări subliniază urgența unei abordări multisectoriale, centrate pe înțelegerea nevoilor victimelor, care să asigure accesul efectiv și echitabil la justiție.

Nevoia de siguranță imediată, personală și a copiilor, și de protecție efectivă

Primul și cel mai urgent tip de sprijin solicitat de femei este cel ce ține de siguranța fizică – protejarea lor și a copiilor de acțiunile agresorului: „Am fost bătută și tot nu mi-au dat ordin. Au zis că trebuie să-l mai avertizeze o dată.” (DFG_1_F). De asemenea evidențiem că deși unele femei au obținut OP, aplicarea acestora a fost adesea formală, fără un mecanism clar de monitorizare: „Poliția mi-a spus că trebuie să îi sun eu dacă agresorul încalcă ordonanța, dar ei nu vin să verifice.” (DFG_2_F).

Poliția a fost descrisă ca intervenind tardiv, pasiv sau formal, fără a garanta respectarea interdicțiilor impuse agresorilor: „Poliția l-a amendat de două ori pentru încălcarea ordonanței, dar asta nu l-a oprit. Ce e o amendă pentru un om care vrea să te facă să suferi?” (DFG_2_F).

Femeile au subliniat că poliția ar trebui să acționeze mai ferm, să dispună de resurse logistice pentru monitorizarea agresorilor și să colaboreze eficient cu sistemul de justiție pentru impunerea reală a măsurilor de protecție.

Această nevoie rămâne nesatisfăcută din cauza aplicării inconsistente a măsurilor de protecție, lipsei unui mecanism funcțional de monitorizare a agresorilor și reacției tardive a poliției.

Instituțiile responsabile: IGP, procuratura și instanțele de judecată care trebuie să asigure implementarea efectivă a OP și sancționarea promptă a agresorilor pentru încălcări.

Nevoia de locuință sigură

După părăsirea locuinței comune, multe femei nu au o alternativă viabilă de cazare, în special dacă fac parte dintr-un grup cu vulnerabilități multiple. Adăposturile specializate sunt percepute ca o soluție temporară, insuficientă în raport cu timpul necesar pentru reintegrare socială. Mai multe participante au menționat că durata standard de ședere – de câteva luni sau până la un an – nu le oferă suficient timp pentru a deveni independente economic și emoțional: „Se dă un termen foarte mic. O femeie cu dizabilitate nu reușește într-un an să devină independentă. E prea puțin.” (IIA_4). În plus, nu toate UAT dispun de astfel de centre, iar lipsa de acces la astfel de instituții semnalată în zonele rurale agravează excluziunea victimelor și a altor persoane afectate aflate în îngrijirea lor.

Această nevoie este adesea nesatisfăcută din cauza numărului redus de adăposturi, duratei limitate a plasamentului și lipsei unor alternative locative după părăsirea adăposturilor oferite. Lipsa infrastructurii în mediul rural și a mecanismelor de sprijin pentru chirie sau locuințe sociale amplifică vulnerabilitatea.

Instituțiile responsabile: Ministerul Muncii și Protecției Sociale, autoritățile publice locale, structurile teritoriale de asistență socială (STAS) și agențiile teritoriale de asistență socială (ATAS) care urmează să asigure dezvoltarea rețelei de adăposturi și soluții locative durabile.

Nevoia de sprijin economic și profesional

Pentru majoritatea femeilor interviewate, lipsa resurselor financiare constituie una dintre cele mai mari bariere care le descurajează ieșirea din relația abuzivă. Multe dintre ele nu au un venit propriu, nu sunt angajate și nu beneficiază de sprijin familial. Chiar și cele care se bucură de ajutor social sau pensii declară că aceste venituri nu acoperă necesarul de bază pentru trai. Unele au fost constrânse să revină la agresor din lipsa oricărei surse de subzistență: *„După ce am plecat, nu aveam bani, nici de transport. Trăiam din mila rudelor. Dacă nu primeam ajutor de la organizație, nu știu ce făceam.”* (DFG_2_F).

Femeile solicită ajutor economic imediat (vouchere, sprijin pentru chirie, alimente), dar și sprijin pe termen mediu: formare profesională, re-inserție pe piața muncii, programe de micro-finanțare sau antreprenoriat social adaptat.

Această nevoie rămâne nesatisfăcută din cauza dependenței economice a femeilor față de agresor, a accesului limitat la piața muncii și a lipsei programelor de inserție profesională adaptate. Inexistența mecanismelor rapide de sprijin financiar imediat face ca multe victime să revină în mediul abuziv.

Instituțiile responsabile: Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) și autoritățile publice locale care trebuie să dezvolte programe de angajare, micro-finanțare și sprijin economic pentru femeile victime.

Nevoia de asistență psihologică pe termen lung

Toate categoriile de participante au evidențiat importanța sprijinului psihologic în procesul de reabilitare. Totuși, accesul la consiliere psihologică este fie limitat, fie complet absent, în special după ieșirea din centrele specializate. Multe femei trăiesc cu traume profunde, anxietate, depresie sau chiar gânduri suicidale, iar sistemul public de sănătate mintală nu este pregătit să răspundă acestor nevoi în mod prompt și adaptat: *„Dacă aș fi știut că pot merge la psiholog, cred că m-ar fi ajutat mult. Dar nu mi-a spus nimeni.”* (IIA_2).

În mod special, nevoia de suport psihologic continuu este imperioasă pentru femeile în vârstă (care trăiesc măcinate de sentimente de vinovăție și regret), pentru mamele singure cu copii mici și pentru femeile cu dizabilități sau din medii culturale unde terapia este tabuizată. Unii agresori manipulează victimele sub pretextul că le vor lua copiii. Astfel, după adresarea victimei la autorități în legătură cu actele de violență, unii agresori depun cereri în instanța de judecată pentru a prelua custodia asupra copiilor, inclusiv în situațiile când acești copii sunt încă alăptați sau au o vârstă fragedă, deși până atunci agresorii nici măcar nu au plătit pensia alimentară pentru întreținerea lor. O femeie a comunicat că agresorul a apelat la medicul de familie care a emis un certificat prin care confirma că femeia ar avea probleme de sănătate mintală: *„vor să arate că sunt nebună pentru a-mi lua copilul”, „uneori ajung să mă îndoiesc de propria persoană...”* (FGD_1_F).

Deci, chiar dacă percep consilierea psihologică ca fiind extrem de importantă pentru depășirea stărilor de frică și anxietate, multe femei victime au temeri să solicite serviciile specializate respective din motiv că despre acest lucru ar putea afla agresorii și vor profita de informațiile în cauză pentru a cere custodia asupra copiilor comuni.

Această nevoie este satisfăcută insuficient din cauza lipsei serviciilor gratuite de consiliere, a numărului redus de psihologi specializați în trauma violenței și absenței sprijinului continuu după perioada de plasament. De asemenea, nerespectarea confidențialității și teama de stigmatizare descurajează accesarea acestor servicii.

Instituțiile responsabile: Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, STAS, ATAS și centrele comunitare de sănătate mintală care trebuie să asigure servicii psihologice specializate și accesibile pentru victime. La moment, serviciul este acoperit de ONG-uri din sursele proiectelor de asistență externă.

Nevoia de acces la informații clare și accesibile

Necunoașterea drepturilor legale și a serviciilor disponibile este una din cauzele principale pentru care multe femei rămân în situații de abuz ani la rând. Multe participante au aflat de OP, asistență juridică garantată de stat sau adăposturi abia după ce au suferit traume grave sau au fost îndrumate de ONG-uri: „*Nu mi-a spus nimeni că pot avea avocat. Eu credeam că trebuie să plătești și nu aveam bani.*” (DFG_2_F).

Femeile refugiate, cele de etnie romă sau cele din mediul rural au subliniat necesitatea unor campanii de informare adaptate – în limbaj simplificat, în limbile lor maternă, distribuite în centre medicale, școli, primării, pe rețelele sociale etc.

Această nevoie rămâne satisfăcută insuficient din cauza absenței unei comunicări proactive din partea autorităților și a lipsei de materiale explicative adaptate nivelului de înțelegere al publicului vulnerabil. Femeile din mediul rural, cele de etnie romă sau cele refugiate întâmpină bariere lingvistice și culturale care le limitează accesul la informații.

Instituțiile responsabile: Ministerul Muncii și Protecției Sociale, IGP, Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat (CNAJGS), autoritățile publice locale care trebuie să asigure campanii de informare accesibile. La moment nevoia în cauză este acoperită de ONG-uri din sursele proiectelor de asistență externă.

Nevoia de tratament respectuos și nediscriminatoriu din partea instituțiilor

O nevoie transversală exprimată de femeile din toate grupurile a fost cea de a fi tratate cu demnitate, încredere și empatie. În mai multe situații victimele au fost acuzate ele însele de situația în care s-au pomenit, tratate cu superioritate sau desconsiderate din cauza etniei, vârstei, dizabilității ori a statutului lor socioeconomic: „*Dacă ești rom, n-ai cuvânt, nu te crede că ai trecut prin așa ceva. Judecătorul nici nu s-a uitat la mine.*” (IIA_6).

O astfel de lipsă de respect din partea autorităților creează o barieră psihologică greu de depășit și contribuie la neîncredere în sistemul de justiție. Femeile solicită nu doar servicii, ci și o abordare umană, empatică și lipsită de prejudecăți și stereotipuri.

Această nevoie nu este satisfăcută din cauza persistenței stereotipurilor de gen, a atitudinilor părtinitoare și a lipsei de instruire continuă a profesioniștilor din sistemul de justiție, ordine publică, asistență socială și sănătate. Lipsa unei abordări empatice și a responsabilizării profesioniștilor perpetuează neîncrederea și revictimizarea.

Instituțiile responsabile: Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, MAI, INJ, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Sănătății care ar trebui să promoveze instruire periodice, mecanisme de monitorizare a conduitei instituționale și sancționarea comportamentelor discriminatorii. La moment, serviciul este acoperit de ONG-uri din sursele proiectelor de asistență externă.

În urma analizei nevoilor victimelor violenței în familie este esențial să evidențiem particularitățile grupurilor cu vulnerabilități multiple care se confruntă cu obstacole suplimentare în exercitarea drepturilor lor fundamentale. Astfel, femeile rome sunt expuse unui cumul de riscuri, cum ar fi discriminare intersecțională, dependență economică și excludere socială, ceea ce le limitează drastic accesul la protecție și justiție. Femeile rome solitare, marginalizate atât în interiorul comunității rome, cât și în societatea majoritară, rămân adesea fără mecanisme eficiente de revendicare a drepturilor. Caracteristicile etnice și culturale distincte le expun în mod disproporționat unor tratamente discriminatorii. Atitudinile tendențioase și marcate de idei preconcepute de care dau dovadă unii reprezentanți ai organelor de drept care diminuează credibilitatea declarațiilor victimelor rome, perpetuează stereotipurile și prejudecățile, contribuind la distanțarea etnică și la reducerea accesului real la mecanismele de apărare a drepturilor⁵⁵. Aceste constatări impun o abordare diferențiată și sensibilă la contextul etnic și cultural care să combată discriminarea instituțională și să garanteze egalitatea de acces la justiție.

Femeile cu dizabilități, pe lângă nevoile comune identificate în rândul victimelor violenței în familie, se confruntă cu provocări specifice care le limitează grav accesul la justiție. Insuficiența informațiilor clare privind măsurile și protocoalele adaptate genului, vârstei și tipului de dizabilitate în cadrul procedurilor judiciare generează confuzie și excludere. Dificultățile în asigurarea serviciilor de interpretare în limbajul mimico-gestual, a formatelor accesibile pentru persoanele cu dizabilități senzoriale (văz/auz) sau intelectuale și psihosociale, precum și prejudecățile persistente față de aceste grupuri contribuie la marginalizarea lor instituțională. În plus, necesitatea implicării unei persoane de suport, costurile suplimentare pentru transport și însoțire, precum și lipsa infrastructurii accesibile în instanțe și instituțiile publice constituie bariere sistemice. Implementarea insuficientă a garanțiilor prevăzute de Legea nr. 60/2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități⁵⁶ accentuează riscul de discriminare și revictimizare subliniind nevoile suplimentare de accesibilitate reală, adaptare a procedurilor și nediscriminare pentru toate femeile cu dizabilități.

Studiul „Accesul la justiție în Republica Moldova”⁵⁷ relevă un nivel alarmant de neîncredere în sistemul judiciar, aproape jumătate dintre respondenți (44,6%) exprimând puțină încredere sau deloc și doar 11,2% manifestând încredere ridicată. Această neîncredere este accentuată

⁵⁵ Russu D., Drumea Gh., Studiu „Accesul la justiție al romilor”, Chișinău, 2021. Disponibil online: https://www.justitiatransparenta.md/wp-content/uploads/2021/12/A4_Report_justitie_web.pdf

⁵⁶ Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132240&lang=ro

⁵⁷ Milatović S., Kovač M., Studiu privind accesul la justiție în Republica Moldova (2024). Disponibil online: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-03/undp_web_ro.pdf

în rândul **persoanelor vârstnice, unde 22,6% declară lipsă totală de încredere, comparativ cu doar 8%** în rândul tinerilor între 18–29 de ani. În acest context, victimele vârstnice ale violenței în familie se confruntă cu bariere suplimentare care le limitează drastic accesul la justiție. Mobilitatea redusă le împiedică să ajungă la instituțiile competente, iar dependența de agresori, adesea aceștia fiind chiar proprii copii, le descurajează să raporteze abuzul, din convingerea că situația respectivă este consecința propriului eșec în a le oferi copiilor educația adecvată. Problemele de sănătate asociate vârstei fac mai dificilă înțelegerea procedurilor judiciare, iar lipsa unei persoane de suport devine un obstacol major în parcurgerea procesului legal. Aceste constatări subliniază necesitatea unor mecanisme adaptate care să asigure accesibilitate, sprijin personalizat și o abordare empatică în raport cu nevoile specifice ale victimelor vârstnice.

Victimele refugiate și persoanele strămutate intern din Republica Moldova se confruntă cu un cumul de bariere sistemice care transformă accesul la justiție într-un proces fragmentat, anevoios și adesea inaccesibil. Cunoștințele limitate despre drepturile fundamentale, procedurile legale și mecanismele de protecție, agravate de barierele lingvistice, generează o dependență disproporționată de rețele informale și de organizațiile societății civile. Izolarea geografică, infrastructura subdezvoltată și lipsa unei protecții oficiale pentru persoanele strămutate intern amplifică vulnerabilitatea acestor grupuri, în special în zonele rurale și în localitățile situate în Zona de Securitate⁵⁸. În plus, lipsa sensibilității culturale și tratamentul neuniform al cauzelor în instanțe contribuie la îndepărtarea persoanelor respective de sistemul judiciar alimentându-le neîncrederea și perpetuându-le excluderea. Aceste constatări evidențiază necesitatea unor intervenții instituționale coordonate care să asigure accesibilitate lingvistică, informare juridică adaptată și o abordare incluzivă, centrată pe drepturile și demnitatea fiecărei persoane.

Nevoile femeilor victime ale violenței în familie sunt deopotrivă urgente și de durată, personale și sistemice. Pentru ca intervenția statului să fie eficientă și cuprinzătoare, este esențială crearea unui cadru care să combine protecția imediată cu sprijinul pe termen lung, informarea constantă cu incluziunea socială și economică. Femeile din grupurile cu vulnerabilități multiple necesită servicii diferențiate, adaptate realităților lor, nu soluții generale și nediferențiate. Doar un răspuns integrat, uman și echitabil poate transforma sistemul dintr-un obstacol într-o resursă reală de sprijin și justiție.

⁵⁸ Milatović S., Kovač M., Studiu privind accesul la justiție în Republica Moldova (2024). Disponibil online: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-03/undp_web_ro.pdf

Analiza transversală a nevoilor victimelor violenței în familie relevă mai multe domenii prioritare de intervenție care trebuie abordate integrat pentru a asigura accesul echitabil și eficient la justiție. Printre acestea se numără: îmbunătățirea accesului la informații juridice prin traducerea materialelor în limbile minorităților etnice și extinderea rețelei de interpreți în sistemul judiciar; formarea continuă a profesioniștilor din justiție în domeniul sensibilității culturale; sporirea reprezentării minorităților în instituțiile juridice pentru a promova încrederea și incluziunea; dezvoltarea unor centre și platforme juridice accesibile pentru refugiați și persoanele strămutate intern; investiții în infrastructura fizică și digitală pentru a reduce distanțele și barierele logistice, inclusiv prin instanțe mobile și digitalizarea proceselor; adaptarea spațiilor instituționale pentru persoanele cu dizabilități și cu mobilitate redusă, inclusiv prin dotări accesibile și tehnologii de comunicare; elaborarea unor materiale juridice în formate accesibile (în limbajul Braille, în format audio, concepute pentru a fi lizibile și comprehensibile); și, nu în ultimul rând, optimizarea procedurilor judiciare prin reducerea birocrăției, accelerarea examinării cauzelor în dosarele penale și civile care implică situații de violență și adoptarea unor mecanisme de intervenție rapidă. Aceste direcții de acțiune constituie pilonii unei reforme sistemice orientate spre incluziune, eficiență și respectarea demnității tuturor victimelor.

3.2. Provocări sistemice în accesul femeilor la justiție în cazurile de violență în familie

Accesul la justiție constituie un pilon fundamental în protecția și reabilitarea femeilor victime ale violenței în familie. Totuși, în Republica Moldova, realitățile trăite de aceste femei relevă un sistem care, în practică, rămâne adesea inaccesibil, discriminatoriu și lipsit de eficiență. Datele calitative obținute în cadrul cercetării denotă că majoritatea participantelor s-au confruntat cu bariere semnificative încă din momentul când doar au încercat să raporteze violența sau să solicite intervenția autorităților competente.

Analiza datelor colectate de la victimele participante la discuțiile focus grup și interviurile individuale aprofundate reflectă că un obstacol menționat frecvent a fost **reacția necorespunzătoare a poliției** – fie prin refuzul de a înregistra sesizarea, fie prin minimalizarea gravității situației. În multe cazuri, polițiștii au refuzat să întocmească un proces verbal ori să completeze Chestionarul de constatare și de evaluare a riscurilor, pretextând că violența ar fi fost provocată de victimă însăși sau că aceasta oricum se va împăca cu agresorul: „Am apelat la poliție, dar nu am fost luată în serios. Poliția nu a făcut nimic, mi-au spus că eu sunt vinovată și că l-am provocat pe agresor.” (IIA_4). Astfel de reacții nu doar că descurajează victimele să solicite protecție, ci mai și consolidează mesajul că violența poate fi tolerată sau chiar justificată de instituțiile statului.

Un alt obstacol este generat de **stereotipurile specialiștilor în raport cu victimele violenței în familie**. O parte însemnată a profesioniștilor aflați în contact cu victimele violenței (polițiști, angajați ai APL, lucrători medicali, asistenți sociali etc.) împărtășesc anumite prejudecăți și idei preconcepute, astfel că adesea își permit să le acuze de cele întâmplate chiar pe femeile victime: „Și chiar așa de rău e că trebuia să-l dai la „brătară”...”; „...cum primiți o palmă, vă adresați la poliție...”; „...m-am adresat la asistentul social și el mi-a spus să încerc să mă

împac cu soțul...” (FGD_2_F). Stereotipurile sunt înrădăcinate profund și în mentalitatea populației generale: „Mama mi-a spus că ea a răbdă, bunica a răbdă și eu la fel trebuie să fiu răbdătoare...” (FGD_1_F).

Accesul la justiție este și mai dificil pentru victimele violenței în familie în cazul când agresorii lor sunt funcționari publici, colaboratori de poliție, angajați în sistemul penitenciar, persoane cu funcții de conducere etc. (Studiul de caz 1). Unele participante la discuțiile focus grup au făcut următoarele mărturisiri: „15 ani am ascuns violența în familie. Soțul era angajat într-o instituție publică și mă manipula... Eu mă temeam să comunic violența pentru a nu pierde venitul din familie...”; „Nu știam că Centrul de Justiție Familială este o subdiviziune a poliției... Inițial, prima persoană care m-a primit mi-a dat o doză de încredere. Mi-a spus că, voi fi telefonată de la securitatea internă. Asta a fost în aprilie 2024, dar nu am mai fost telefonată... nimeni de atunci nu-mi mai primește plângerile. Șeful sectorului de poliție mi-a refuzat cererea, a spus că nu poate face nimic...” (FGD_1_F). În multe cazuri cu implicarea agresorilor din categoriile menționate supra femeile victime nu beneficiază de ajutor nici în instanța de judecată: „Eu aduc dovezi de violență, iar judecătoria îmi spune că aceasta este o discuție...” (FGD_1_F).

STUDIU DE CAZ 1.

Bariere în accesul la justiție pentru victimele violenței în familie în situațiile când agresorii lor sunt colaboratori ai organelor de drept

Valentina⁵⁹ a fost căsătorită cu un bărbat care mulți ani a ocupat o funcție de conducere în organele de drept. Din căsătorie au 3 copii mici, iar Valentina nu muncește, are grijă de copii. Fiind victimă a violenței în familie, femeia a încercat de mai multe ori să-și părăsească soțul, dar n-a reușit. Valentina a sesizat poliția în repetate rânduri, a depus mai multe sesizări la organul de urmărire penală, iar procuratura a dispus în fiecare caz neînceperea urmăririi penale, din lipsă de probe, deși femeia era abuzată fizic și verbal. În timpul unei sesizări, polițistul a întocmit, în prezența Valentinei, Chestionarul identificare și de evaluare a riscurilor în cazurile de violență în familie în care a fost constatat un nivel ridicat de risc. Urma ca polițistul să emită un ORU pe numele agresorului, dar, contrar legii, n-a făcut acest lucru. Deși, în realitate Valentina era victima, poliția a eliberat un ORU pentru agresor. Conform dispozițiilor aceluia ORU, femeia a fost obligată să părăsească domiciliul comun, iar copiii au rămas cu agresorul. A doua zi, judecătorul a emis o OP pentru fostul soț și copii, iar victima a fost transformată în agresoare. Valentina era disperată, nu avea bani pentru avocat, a apelat la un ONG care i-a desemnat un avocat. Femeia nu mai credea că poate schimba situația, însă, cu ajutorul avocatei, ORU a fost contestat, iar prin hotărârea judecătorului a fost anulat, fiind recunoscut ca emis ilegal.

⁵⁹ Numele a fost schimbat.

*A fost contestată și OP, iar prin decizia Curții de Apel a fost admis recursul, cauza fiind rejudecată și fiind emisă o nouă hotărâre prin care cererea privind aplicarea măsurilor de protecție depusă de agresor a **fost respinsă**. În cele din urmă, judecătorii **au constatat că, de fapt, Valentina nu prezenta niciun fel de pericol pentru soț și copiii lor și că, în realitate, ea însăși se afla într-o situație de risc și avea nevoie de protecție**. Datorită sprijinului acordat de ONG, femeia a obținut acces la justiție. Avocata desemnată de ONG a asistat-o să depună cerere de divorț și să obțină o decizie favorabilă victimei cu privire la domiciliul copiilor. Grație sprijinului din partea ONG-ului de profil femeia a beneficiat de acces la justiție și a început o viață nouă, fără violență, împreună cu copiii ei.*

Victimele violenței în familie recunosc că beneficiază de mai mult sprijin și empatie de la ONG-uri decât de la autoritățile statului. Deși la nivel juridic și instituțional există mai multe entități care ar trebui să ofere ajutor victimelor violenței în familie, realitatea arată că multe dintre acestea fie nu se implică suficient, fie impun obstacole birocratice. Cele mai multe femei au simțit că trebuie să acționeze pe cont propriu pentru a-și soluționa problema sau să apeleze la ONG-uri pentru a obține un sprijin real. Chiar și așa, nu toate victimele violenței în familie au suficiente cunoștințe și deprinderi pentru a se descurca singure. În acest sens, sunt destul de vulnerabile femeile cu copii mici, în special cu nou-născuți, persoanele cu probleme de sănătate mintală care au nevoie de îngrijire continuă, femeile cu vârstă înaintată care necesită monitorizarea permanentă etc.: „Mi-am dat seama că de la stat nu voi primi ajutor, așa că am căutat un ONG care sprijină femeile abuzate. Acolo am găsit consiliere psihologică și asistență juridică”; „Un voluntar de la o asociație mi-a explicat ce trebuie să fac pentru a obține protecție. Fără ei, nu aș fi știut ce să fac.” (FGD_1_F).

Lipsa de informare despre drepturi și instrumentele legale disponibile a fost un alt element recurent în mărturiile femeilor. Multe dintre supraviețuitoarele violenței care au participat la discuțiile focus grup nu știau că pot solicita o OP, că au dreptul la asistență juridică gratuită și garantată de stat sau că există centre specializate care oferă adăpost și sprijin psihologic. Informația ajunge la victime prea târziu, adesea doar atunci când acestea iau legătura cu un ONG ori interacționează cu un profesionist empatic: „Nu am știut nimic despre OP, până am ajuns într-un centru pentru femei. Eu credeam că trebuie să rabzi. Nu știam că există vreo soluție.” (IIA_4). Această lipsă de cunoaștere a drepturilor arată că instituțiile nu-și îndeplinesc obligația pro activă de a informa victimele.

De asemenea, multe femei au exprimat o profundă lipsă de încredere în eficiența măsurilor de protecție (Studiul de caz 2). Ele au relatat că, în pofida încercărilor de a apela la justiție, agresorul a continuat să revină în locuință, chiar și dacă exista deja un ORU sau o OP. Măsurile impuse nu sunt monitorizate corespunzător, iar aplicarea acestora rămâne formală: „Poliția venea, îl scotea din casă, dar el se întorcea seara. Eu rămâneam tot cu el, cu frică...” (IIA_1). În astfel de situații, justiția nu doar că nu oferă protecție, ci chiar devine acel factor care perpetuează riscul și traumele.

STUDIU DE CAZ 2.

Lipsa de încredere a victimelor violenței în eficiența măsurilor de protecție

Pe parcursul anilor, Ana⁶⁰ a fost permanent agresată fizic și psihologic de către fostul soț. Într-o dimineață, în jurul orelor 4:30, femeia, ca de obicei, s-a trezit să pregătească de mâncare pentru fiu, după care să meargă la serviciu. În timp ce prepara mâncarea afară la cotlon, bărbatul s-a apropiat de dânsa din spate și a lovit-o de câteva ori în cap cu un obiect dur, până ea a căzut. Agresiunea fizică a continuat cu lovituri aplicate pe diferite părți ale corpului. În urma violenței, Ana a suferit o contuzie cerebrală severă, o fractură a brațului și s-a ales cu mai multe hematoame pe tot corpul.

Anterior fostul soțul a mai fost condamnat la privațiune de libertate pentru acte de violență în familie. După eliberarea din detenție, acesta s-a întors acasă. Din cauza fricii și anxietății care o măcinau, Ana s-a adresat din nou la poliție. Deși a obținut o OP pentru 90 de zile, măsura nu i-a oferit sentimentul de siguranță și protecție din motiv că fostul soț nu a respectat cerințele stabilite prin ordonanță revenind la domiciliul comun. Când a expirat termenul ordonanței femeia n-a mai solicitat prelungirea, pentru că, în opinia ei, acest lucru nu mai avea rost, or, măsurile impuse oricum erau ignorate de fostul soț și nu-l descurajau”.

Un alt element important care limitează accesul la justiție este **dependența economică a femeilor față de agresori**. Multe dintre ele se află într-o situație de vulnerabilitate socioeconomică severă care le descurajează să părăsească locuința comună sau să inițieze acțiuni legale, din lipsa resurselor ori a unui loc sigur unde să se refugieze. În absența unui sistem integrat de sprijin, pentru o parte dintre femeile participante la discuțiile focus grup singura soluție a fost revenirea la agresor.

Accesul la justiție reprezintă nu doar un aspect juridic, ci și un barometru al capacității instituționale și sociale de a proteja demnitatea și siguranța femeilor. În lipsa unei intervenții coordonate, sensibile la dimensiunea de gen și adaptate contextelor de vulnerabilitate, pentru multe dintre victimele violenței în familie din Republica Moldova dreptul la justiție rămâne un deziderat inaccesibil. Prin urmare, este necesară nu doar aplicarea formală a legislației existente, ci și o reformare profundă a culturii instituționale și a mecanismelor de intervenție.

⁶⁰ Numele a fost schimbat.

3.3. Bariere în accesul femeilor cu dizabilități la justiție

În situațiile de violență în familie accesul la justiție pentru femeile cu dizabilități este profund afectat de un cumul de bariere sistemice, instituționale și sociale, astfel că ele au de înfruntat și mai multe obstacole decât alte categorii de victime ale fenomenului în cauză. Lipsa infrastructurii fizice accesibile⁶¹, prejudecățile privind capacitatea juridică a femeilor cu dizabilități, absența formatelor adaptate de comunicare și intervențiile fragmentare ale autorităților generează o realitate în care dreptul acestor femei la justiție rămâne, în multe cazuri, teoretic.

Victimele violenței în familie care au anumite dizabilități sunt mai expuse la izolare socială și dependența de agresor. Respectiv, pentru dănsle procesul de recuperare în urma violenței suportate este mai dificil și mai de durată. Este important ca această categorie de victime ale violenței în familie fiind afectate de un grad sporit de vulnerabilitate mai mare, să aibă alături persoane de suport ori să beneficieze de acces la sprijin specializat pentru a fi ghidate în interacțiunea cu sectorul de justiție. Multe femei cu dizabilități, victime ale violenței în familie, nu au capacitățile necesare pentru a înțelege procesul juridic. Ele au un acces și mai limitat la informațiile despre drepturile și serviciile disponibile. Structurile din sectorul de justiție nu sunt întotdeauna capabile să răspundă adecvat nevoilor femeilor cu dizabilități, victime ale violenței în familie, prin acomodarea rezonabilă a sediilor instituțiilor de drept, dar și a procesului penal sau contravențional. Victimele sunt deseori reprezentate de avocați care nu au pregătirea necesară pentru lucrul cu victimele din grupurile cu vulnerabilități multiple. Nevoia de acomodare rezonabilă a procesului penal pentru persoanele cu dizabilități este reflectată în următorul studiu de caz (Studiul de caz 3).

⁶¹ Potrivit Asociației „Alianța Organizațiilor pentru Persoane cu Dizabilități din Republica Moldova”, doar 2 din cele 24 de instanțe judecătorești din țară sunt complet accesibile persoanelor cu dizabilități, conform unui audit recent. Alte 4 clădiri sunt parțial accesibile, iar 18 rămân complet inaccesibile („Acces egal la justiție: o necesitate pentru instanțele din Republica Moldova”. Disponibil online: <https://aopd.md/acces-egal-la-justitie-o-necesitate-pentru-instantele-din-republica-moldova/>)

STUDIU DE CAZ 3.

Lipsa de acomodare rezonabilă a procesului penal pentru victimele violenței cu dizabilități

Luminița⁶² are stabilit un grad de dizabilitate și este diagnosticată cu Sindromul Down din copilărie. Femeia n-a frecventat vreo instituție de învățământ secundar general. Ea se distinge printr-un nivel mediu de autonomie tipic persoanelor care necesită suport parțial în majoritatea domeniilor vieții, în special în domenii, precum gestionarea banilor, orientarea în timp/spațiu, înțelegerea noțiunilor abstracte. Luminița are anumite abilități de relaționare, exprimare verbală și înțelegere specifice persoanelor cu vârsta cuprinsă de 6-7 ani, ceea ce presupune că ea percepe sensul cuvintelor și a întrebărilor, poate relata evenimentele trăite și întreține o conversație. Abilitățile ei de orientare în casă și de realizare a sarcinilor ce țin de gospodărie corespund celor pentru persoanele cu vârsta de 8-9 ani. Condiția în care se află femeia presupune că ea poate realiza sarcini simple și de o complexitate medie, ghidată sau în mod independent, este capabilă să memorigeze și să reproducă informații despre trecut, să planifice sarcini simple pentru prezent. Spre regret, de vulnerabilitatea ei au profitat trei vecini care au suspus-o abuzului sexual. Luminița a mers împreună cu sora ei la poliție, dar colaboratorii instituției au refuzat să inițieze urmărirea penală, pretextând că presupusa victimă are grad de dizabilitate, astfel că declarațiile ei nu sunt credibile. Grație asistenței oferite de avocatul desemnat de un ONG, în cazul Luminiței a fost începută urmărirea penală. Femeia urma să fie audiată de ofițerul de urmărire penală, însă ea vorbește cu greu, iar în prezența mai multor persoane se blochează. La solicitarea avocatului, Luminița a fost audiată doar o singură dată în condiții speciale în care sunt audiați și copiii. În cele din urmă, agresorii ei au fost trimiși în judecată.

Datele colectate în cadrul cercetării arată că pentru unele femei cu dizabilități care au apelat la autorități în situațiile de violență acest demers a însemnat o experiență neplăcută: neîncrederea angajaților față de declarațiile lor, acuzații sau ignorare. O participantă, victimă a violenței în familie, a mărturisit că poliția a refuzat s-o sprijine insinuând că ea însăși ar fi cea responsabilă pentru comportamentul agresorului: „Am apelat la poliție, dar nu am fost luată în serios. Poliția nu a făcut nimic, mi-au spus că eu sunt vinovată și că l-am provocat pe agresor” (IIA_4). Într-o altă situație, procesul de completare a Chestionarul de identificare și evaluare a riscurilor a fost ignorat, iar intervenția angajaților poliției a fost una formală, fără acțiuni reale de protecție pentru victimă.

Accesul la informații privind drepturile legale și procedurile disponibile este extrem de limitat pentru femeile cu dizabilități, mai ales pentru cele cu dizabilități intelectuale sau senzoriale. Ele nu beneficiază de materiale adaptate (în limbaj simplificat, în format audio, în format vizual etc.), iar instituțiile nu dispun, de regulă, de personal instruit în comunicarea asistată. O altă provocare, în special pentru victimele ce locuiesc în regiuni îndepărtate de Chișinău, este implicarea unui interpret de limbaj mimico-gestual care le-ar asista în cadrul acțiunilor de urmărire penală ori în ședințele de judecată.

⁶² Numele a fost schimbat.

STUDIU DE CAZ 4.

Lipsa de intervenție în cazul victimelor violenței în familie cu dizabilități

Uliana⁶³ este o persoană cu dizabilități intelectuale și psihosociale, având stabilit din copilărie un grad de dizabilitate. Un timp, a locuit împreună cu mama sa și concubinul acesteia, cuplul supunând-o violenței fizice, psihologice, economice și sexuale. Tânăra susține că, de-a lungul anilor, a fost lovită peste diferite părți ale corpului, îmbrâncită de către mama sa și de concubinul acesteia, iar ca să scape de lovituri ea fugea afară, se ascundea pe la vecini sau la stână. Pentru a evita abuzul sexual din partea concubinul mamei sale, Uliana fugea de acasă. De nenumărate ori a fost nevoită să rămână toată noaptea afară în condiții meteo dificile pentru supraviețuire (ploaie, vânt, zăpadă). Pe lângă violența fizică, mama sa aplică și violența psihologică și economică. Astfel, femeia a lipsit-o pe Uliana de toate sursele financiare, folosindu-i alocația de dizabilitate în alte scopuri. Din cauza violenței suportate, tânăra se adăpostea frecvent la vecini. Într-o zi ea a rugat vecina s-o adăpostească, deoarece concubinul mamei sale a supus-o abuzului sexual. Femeia i-a oferit adăpost, dar a raportat situația la organele de drept. În cele din urmă, a fost inițiat un proces penal. Uliana a solicitat plasament, demersul ei însă n-a fost acceptat. Refuzul a fost motivat prin faptul că tânăra are mamă care îi este reprezentat legal și, respectiv, trebuie să aibă grijă de dânsa. Un alt argument evocat în justificarea refuzului a fost faptul că centrele pentru victimele violenței în familie nu au posibilitatea să accepte în plasament persoane cu dizabilități intelectuale. Asistentul social comunitar a solicitat sprijinul unui ONG specializat care să-i acorde Ulianei suport juridic. În baza demersurilor avocatului desemnat, Uliana a primit OP și a fost plasată într-un centru pentru victimele violenței în familie, iar pe cazul ei a fost pornită urmărirea penală.

Când femeile cu dizabilități reușesc totuși să ajungă în instanța de judecată prin depunerea unei cereri pentru aplicarea măsurilor de protecție sau să obțină desemnarea unui avocat din oficiu, calitatea asistenței juridice este adesea precară, iar empatia din partea apărătorilor este una limitată. Un prestator de servicii a relatat că în cazul unei tinere cu dizabilitate intelectuală, avocatul desemnat de OT al CNAJGS nu avea experiență în interacțiunea cu persoane din această categorie și nu a reușit să comunice eficient cu beneficiara: „Avocatul acordat de stat era bărbat și-nu o înțelegea. A trebuit să intervenim cu un avocat specializat, printr-o organizație de profil.” (IIE_1). Lacunele semnalate în calitatea sprijinului juridic amplifică riscul de revictimizare și reduc șansele femeilor cu dizabilități de a-și susține cauza într-un mod real și echitabil.

Nu în ultimul rând, centrele de adăpost sau serviciile specializate nu sunt adaptate pentru a accepta femei cu dizabilități fizice, intelectuale ori senzoriale, iar perioada limitată de ședere, de obicei, de câteva luni până la un an, nu este suficientă pentru reabilitarea acestora: „Se dă un termen foarte mic. O femeie cu dizabilitate, ca în cazul meu, nu reușește într-un an să devină independentă. E prea puțin.” (IIA_4).

⁶³ Numele a fost schimbat.

Prin urmare, accesul femeilor cu dizabilități la justiție în cazurile de violență în familie este afectat nu doar de factorii clasici de discriminare de gen, ci și de o infrastructură juridică și socială care nu este construită în mod incluziv. Eșecul de a recunoaște și a răspunde la nevoile specifice ale acestui grup vulnerabil contribuie la perpetuarea impunității pentru agresori și la izolarea și re-traumatizarea continuă a victimelor.

3.4. Bariere în accesul femeilor de etnie romă la justiție

Femeile de etnie romă victime ale violenței în familie se confruntă cu obstacole care le amplifică vulnerabilitatea și limitează drastic accesul la justiție. Aceste obstacole sunt generate de un cumul de factori care includ discriminarea etnică, stereotipurile de gen, excluziunea socială fiind, în unele cazuri, agravate de lipsa actelor sau a sprijinului instituțional. Dincolo de violența suferită în familie, aceste femei relatează și despre experiențe de violență și umilință în contactul cu autoritățile – poliție, procuratură, instanțe – ceea ce le determină, adesea, să renunțe la căutarea sprijinului legal.

Percepția că persoanele de etnie romă reprezintă un grup etnic cu tradiții socioculturale profund patriarhale este alimentată de înșși exponenții acestei etnii, prin modul lor de viață oarecum diferit în mediul social general din țară. Situația servește deseori pentru justificarea reticenței profesioniștilor în raport cu persoanele de etnie romă. Astfel, experiența negativă de interacțiune cu autoritățile le determină pe multe persoane de etnie romă să ezite să raporteze cazurile de violență. De asemenea, sunt rare și cazurile de plasament a femeilor de etnie romă. Nu în ultimul rând evidențiem că unele femei rome nu au suficiente cunoștințe pentru a înțelege procesul juridic.

Stereotipurile negative despre comunitatea romă împărtășite de unii profesioniști care interacționează cu victimele violenței de această etnie îi fac să devină mai rezervați, mai suspicioși și să le trateze declarațiile și afirmațiile cu neîncredere. Specialiștii în cauză sunt mai curând dispuși să creadă că victima minte ori, cel puțin, exagerează lucrurile. La rândul lor, victimele violenței nu au încredere că vor beneficia de un tratament corect și echitabil din partea autorităților abilitate. În cazul violenței în familie, situația constatată amplifică percepțiile de vulnerabilitate și descurajează victimele de etnie roma să solicite protecție și asistență pentru reabilitate.

Un exemplu în acest sens este cazul unei femei rome care, deși nu a fost victimă directă a violenței în familie, a suferit violență și tratamente inumane din partea colaboratorilor organelor de ordine publică. Când femeia a încercat să depună o plângere pentru abuz, a fost respinsă de procuror pe criterii etnice: *„Ne-am dus la procuror și nu a vrut să primească cererea. Ne-a spus că suntem romi, că suntem mincinoși.”* (IIA_6). Ulterior, doar când a amenințat că va merge la Chișinău, plângerea ei a fost acceptată, dar exercițiul a fost unul formal, fără a fi desfășurată o anchetă riguroasă sau fără a-i fi oferită protecție reală.

Experiența relatată reflectă nu doar un act individual de discriminare, ci și o practică sistemică de desconsiderare a plângerilor din partea comunității rome. Această desconsiderare este accentuată și de lipsa unei reacții coordonate în sprijinul femeilor afectate. Intervenția autorităților locale a fost practic inexistentă, iar suportul a venit doar prin intermediul unui

mediator cultural și ulterior al unui ONG: „Mi-a spus mediatorul cultural: du-te la Chișinău, la romii noștri, poate te ajută. Eu am sunat și într-adevăr m-au ajutat oamenii.” (IIA_6).

Accesul la servicii specializate pentru victimele violenței în familie este, în general, limitat în cazul femeilor rome, în plus, necunoașterea acestor servicii este un fenomen cvasigeneral. În cazul evocat supra, sprijinul juridic a fost oferit doar datorită implicării unui ONG, nu ca urmare a unei intervenții prompte din partea instituțiilor de stat: „Eu am sunat acolo și într-adevăr m-au ajutat oamenii, mi-au dat avocat. Și de atunci trei ani merg judecățile, dar nu știm cum scoatem la capăt cu dâșii.” (IIA_6).

Un alt obstacol major semnalat este lipsa de credibilitate cu care autoritățile tratează de multe ori declarațiile femeilor rome. În instanță, femeia din exemplul de mai sus a simțit că etnia ei a fost un factor determinant pentru modul în care a fost tratată: „Dacă ești rom, n-ai cuvânt, nu te crede că ai trecut prin așa ceva. Judecătorul nici nu s-a uitat la mine.” (IIA_6.) Percepția generală a fost că instituțiile îi cred pe agresori și nu pe victime, în special când acestea provin din comunitatea romă.

Mai mult, victimele rome declară că agresorii nu sunt sancționați, iar măsurile legale sunt aplicate superficial sau deloc: „Ei nu au fost pedepsiți. Eu nu mă simt protejată. Nici nu știu de ce mai merg la judecată.” (IIA_6). Această lipsă de rezultate concrete se soldează cu descurajarea altor femei din comunitate care, observând lipsa de reacție a autorităților, preferă să nu raporteze violența ori aleg s-o gestioneze în afara cadrului legal.

Stigmatizarea și lipsa de încredere reciprocă între comunitatea romă și instituțiile statului generează un climat în care accesul la justiție pentru persoanele de etnie romă devine teoretic. Femeile rome sunt adesea învățate că „nu are rost” să ceară ajutor pentru că nu vor fi crezute, nu vor fi sprijinite și, în final, vor ajunge să sufere represalii suplimentare. Astfel, accesul real la justiție presupune nu doar asigurarea unor instrumente legale, ci și transformarea relației dintre stat și comunitățile marginalizate, prin combaterea discriminării, angajarea mediatorilor culturali și instruirea actorilor instituționali în interacțiunea cu diversitatea etnică.

3.5. Bariere în accesul femeilor refugiate la justiție⁶⁴

Femeile refugiate se confruntă cu forme suprapuse de vulnerabilitate, pe lângă violența în familie per se, iar accesul lor la justiție este profund limitat de factori juridici, lingvistici, culturali și instituționali. În lipsa unui statut juridic clar, fără cunoștințe despre drepturile și serviciile disponibile și adesea izolate de rețelele locale de sprijin, aceste femei ajung rareori să beneficieze de protecție reală din partea autorităților.

Aflarea într-un mediu sociocultural străin le intensifică percepțiile de marginalizare, iar problemele lingvistice le fac și mai dificilă integrarea socială și economică și accesul la servicii. Necunoașterea cadrului normativ și instituțional, precum și informația limitată disponibilă într-un limbaj accesibil, poate împiedica accesul eficient la servicii specializate și la justiție. Orice început într-un mediu nefamiliar implică mult efort pentru adaptarea la noile condiții, iar stările de frustrare sunt amplificate de aflarea într-un mediu violent. Unele stereotipuri existente în societatea gazdă în raport cu străinii, le amplifică sentimentul de

⁶⁴ La DFG și IIA au participat femei refugiate din Ucraina, însă constatările sunt valabile și pentru femeile refugiate din alte state.

teamă și neîncrederea într-un tratament corect și echitabil din partea celor din jur. În cazul victimelor violenței în familie, un astfel de context le intensifică victimelor percepțiile de vulnerabilitate și le descurajează să solicite protecție și asistență pentru reabilitate.

Datele colectate în cadrul studiului evidențiază o lipsă acută de încredere în poliție, în special din cauza experiențelor anterioare de discriminare sau de pasivitate instituțională. O femeie refugiată a recunoscut că a evitat să se adreseze autorităților considerând acest demers inutil: „Nu am vrut să chem poliția. El e tatăl copilului meu. Directorul centrului de refugiați a chemat poliția după ce a văzut vânătăile.” (IIA_7). Această ezitare a victimei de a cere ajutor derivă nu doar din teamă, ci și din sentimentul profund că instituțiile statului nu sunt de partea sa (Studiul de caz 5). Este semnificativ și faptul că sprijinul real a venit prin rețele informale, nu prin mecanismele instituționale pro-active.

STUDIU DE CAZ 5.

Dependența economică, reticența de a apela la autorități și o încercare dificilă de a-și reconstrui viața într-un centru de sprijin

Renata⁶⁵ este o femeie refugiată, mamă a unui copil mic, care a trăit într-o relație marcată de violență în familie cu un partener consumator de alcool. Relația lor a început în Ucraina, a continuat în Cehia, iar apoi cuplul a revenit în Moldova unde situația s-a agravat. În Cehia, partenerul Renatei era supus unui tratament de codificare pentru alcoolism, dar odată revenit în Moldova, a reluat consumul de alcool, iar comportamentul lui a devenit agresiv.

Femeia n-a vrut să apeleze la poliție pentru a evita anumite probleme care ar fi putut apărea în urma demersului, deoarece agresorul este și tatăl copilului. Directorul centrului pentru refugiați unde era cazată Renata a observat leziunile pe corpul tinerei și a alertat poliția. Colaboratorii de poliție sosiți la fața locului au emis un ORU pentru 10 zile și au asigurat readresarea femeii către un centru de plasament pentru victime ale violenței, împreună cu fiica ei unde Renata a beneficiat de sprijin social și psihologic. Deși se simte acolo în siguranță, femeia a menționat că viața în instituție este strictă și rigidă.

În ceea ce privește agresorul, comportamentul acestuia nu s-a schimbat semnificativ. Când nu este sub influența alcoolului, bărbatul își exprimă dorința de a se împăca, dar când este sub influența alcoolului î și reia amenințările la adresa partenerei. În acest context, Renata este copleșită de incertitudine și frică de viitor, atât pentru ea, cât și pentru copilul ei. Totodată, femeia nu vede o soluție clară pentru a-și reconstrui viața.

Pentru multe dintre aceste femei, accesul la servicii sau la informații a fost posibil doar prin intermediul unor persoane din comunitate sau prin implicarea primarului localității, ceea ce reflectă lipsa unor canale instituționale de informare adaptate nevoilor femeilor refugiate: „Primarul mi-a dat contactul unei ONG. Așa am ajuns să primesc ajutor.” (IIA_2).

⁶⁵ Numele a fost schimbat.

Chiar și atunci când femeile refugiate au accesat servicii specializate, acestea au fost limitate aproape exclusiv la componenta juridică. Într-un caz, victima a beneficiat de sprijin legal esențial, dar nu i-a fost asigurată și consiliere psihologică, deși ea a experimentat o depresie severă: *„Dacă aș fi știut că pot merge la psiholog, cred că m-ar fi ajutat mult. Dar nu mi-a spus nimeni.”* (IIA_2). Acest tip de lacună arată că serviciile disponibile nu sunt promovate corespunzător și că nevoile refugiatelor nu sunt abordate holistic.

Un aspect particular în cazul femeilor refugiate este că agresorul recurge la acțiuni în justiție ca formă de intimidare a victimei. Unele participante au menționat că fostul partener, rămas în țara de origine sau aflat în Republica Moldova, a continuat să exercite presiune asupra lor prin intermediul avocaților, intentând procese sau acțiuni juridice împotriva lor. Una dintre victime a povestit că atunci când ea a plecat în Germania, fostul ei soț care este cetățean al Republicii Moldova, dar locuiește în Rusia, a depus o plângere pentru pretinsa scoatere ilegală din țară a copiilor. Astfel, pe numele femeii a fost pornită o cauză penală și ea a fost anunțată în căutare internațională. Concomitent fostul soț a înaintat în instanță o acțiune solicitând stabilirea domiciliului copiilor cu dânsul. Fiind plecată din Moldova, victima nu avea posibilitate să contacteze un avocat. Procesele au durat mai mult de 3 ani, iar dacă femeia n-ar fi beneficiat de asistență din partea unui ONG, probabil că soțul ar fi reușit să-i ia copiii, pentru că ea efectiv nu-și putea permite să achite cheltuielile de judecată. Fenomenul identificat, adică „revictimizarea juridică”, scoate în evidență poziția fragilă a acestor femei, care, deși au fugit de violență, rămân vulnerabile la manipularea sistemului de justiție de către agresorii care beneficiază de mai multe resurse și conexiuni.

Participantele la discuțiile focus grup și interviurile individuale aprofundate au subliniat în mod repetat lipsa unor campanii eficiente de informare care să ajungă la femeile refugiate. Ele au sugerat ca soluție utilizarea rețelelor sociale – Facebook, Instagram, TikTok – pentru a transmite informații despre drepturi, centrele de suport și modalitățile de acțiune în caz de violență: *„Toți stau pe internet. Dacă ar exista acolo reclame despre centre care pot ajuta, multe femei s-ar salva mai devreme.”* (IIA_2).

Accesul real al femeilor refugiate la justiție presupune nu doar eliminarea barierelor juridice și lingvistice, ci și o abordare empatică, adaptată specificului lor. Accesul lor la justiție depinde, în practică, de implicarea unor actori locali sau ONG-uri și mai puțin de funcționarea unui mecanism instituțional stabil. Teamă de a-și pierde copiii, precum și experiențele anterioare de violență instituțională din țările de origine, precum și eventuali alți factori demotivanți contribuie la o reticență profundă față de sistemul de justiție. O intervenție eficientă în sprijinul acestui grup ar însemna elaborarea unor politici publice incluzive, crearea unor servicii adaptate și un angajament ferm al autorităților pentru respectarea principiilor de echitate și nediscriminare.

3.6. Bariere în accesul femeilor în etate la justiție

Femeile în etate care sunt victime ale violenței în familie se află într-o poziție deosebit de vulnerabilă, atât din perspectiva accesului la justiție, cât și din cea a capacității de a se proteja de violență. În cazul lor, violența este cronică, de decenii, iar barierele în solicitarea sprijinului sunt consolidate de factori, precum dependența economică și locativă de agresor, rușinea, izolarea socială și neîncrederea profundă în autorități. Intervenițiile individuale cu femeile în etate relevă istorii de viață, de supraviețuire și rezistență într-un sistem care a eșuat să le protejeze. Studiul de caz 6 reflectă lupta unei femei care timp de 50 de ani a avut o viață marcată de teroarea violenței în familie. Victima a fost abandonată de familie, autorități și justiție. Singura ei încurajare a venit din partea organizațiilor care apără drepturile femeilor, dar calea spre o viață liniștită rămâne una dificilă. Totuși, ea continuă să lupte pentru dreptul de a trăi fără frică, sperând că într-o zi justiția îi va face dreptate.

STUDIU DE CAZ 6.

Supraviețuire și rezistență într-un sistem care nu protejează femeile victime ale violenței în familie

Feodora⁶⁶ este o femeie în etate (+70 ani) care a avut o viață marcată de violență în familie și lipsă de sprijin din partea instituțiilor. Căsătorită de tânără, a fost supusă abuzurilor fizice și emoționale din partea soțului și a familiei acestuia. De-a lungul anilor, a îndurat umilințe, bătaii și hărțuire constantă care au afectat-o profund, atât fizic, cât și psihologic.

Căsătoria sa a fost una dificilă încă de la început. Soacra n-a acceptat-o niciodată, încercând chiar s-o alunge din casă. Soțul nu i-a luat apărarea, dimpotrivă, și-a susținut mama ignorând suferința consoartei. În primii ani de căsnicie, Feodora a născut o fetiță, dar stresul și abuzurile au afectat-o atât de mult, încât copilul avea dificultăți de alimentație.

Violența a devenit o constantă în viața femeii. Orice gest sau cuvânt greșit era sancționat cu lovituri. Într-un episod traumatizant, ea a fost lovită atât de puternic încât a suferit o comotie cerebrală. Cu toate acestea, de rușine și din frica de a fi pedepsită și mai dur de soț, nu le-a spus medicilor adevărul despre cauza leziunilor.

De-a lungul anilor, Feodora a solicitat ajutorul diferitor instituții, dar de fiecare dată a avut parte de indiferența autorităților sau chiar complicitatea acestora cu agresorul. În 2010, s-a adresat Primăriei din localitatea de domiciliu, însă n-a fost luată în serios. Poliția, l-a fel, a dat dovadă de lipsă de implicare și, în loc s-o protejeze, i-a sugerat să urmeze un examen psihiatric, sugerând că femeia ar putea avea probleme mintale.

În cele din urmă, după ani de suferință, în 2011 a încercat să divorțeze. Procedura a fost una dificilă pentru că soțul a făcut tot posibilul să împiedice separarea legală. Bărbatul a refuzat să accepte divorțul și a apelat la toate modalitățile legale disponibile pentru a tergiversa procesul, inclusiv s-a adresat în instanțele superioare de judecată. Astfel, procesul de divorț a trecut prin toate cele 3 niveluri de instanțe, de la prima instanță la Curtea de Apel și la Curtea Supremă de Justiție în 2019.

⁶⁶ Numele a fost schimbat.

După mulți ani de abuzuri, divorț marcat de o experiență traumatizantă și umilință, Feodora a fost nevoită să trăiască în condiții precare, într-o bucătărie de doar câțiva metri pătrați, fără încălzire. Între timp, soțul și-a adus o altă femeie în casă și a ocupat toate camerele disponibile, lăsând-o pe fosta consoartă într-un colț neîncălzit.

În încercarea de a-și păstra un minim de demnitate, ea a apelat la justiție, dar din nou, sistemul a fost împotriva ei. Poliția a ignorat plângerile victimei și, în multe cazuri, a favorizat agresorul. Prevederile legislației care ar fi trebuit s-o protejeze n-au fost respectate, iar Feodora a fost tratată ca o intrusă în propria casă.

În cele din urmă, femeia a beneficiat de suport și servicii specializate din partea diferitor instituții și ONG-uri. Acestea i-au oferit plasament, consiliere juridică și emoțională. Însă în pofida demersurilor Feodorei, agresorul n-a fost niciodată pedepsit – nu s-a ales cu nicio amendă, nicio sancțiune legală semnificativă. Femeia a rămas captivă într-un sistem care n-a reușit să o protejeze, iar viața ei a fost marcată de procese interminabile, stres și lipsă de siguranță.

Multe dintre aceste femei au crescut și au trăit în contexte culturale în care divorțul era stigmatizat, iar violența era considerată „o problemă de familie” care trebuie suportată în tăcere. Una dintre participantele la cercetare a povestit cum a început să îndure violență fizică și psihologică, acum 30 de ani, fără a cere ajutor, motivată de frică și rușine: „Mi-era teamă de gura lumii, de ce ar spune vecinii, rudele, oamenii din sat. De multe ori, mă gândeam să fug. Dar unde? Nu aveam bani, nu aveam unde să mă duc cu trei copii mici.” (IIA_1). Ulterior, după mulți ani, când totuși a avut curajul să depună plângere și a obținut OP, mecanismele legale n-au protejat-o nici pe ea, nici pe copii. Agresorul a continuat să aplice violența la domiciliu (partajarea locuinței n-a redus din violență și abuzurile agresorului), iar poliția n-a avut capacitatea sau voința să impună măsurile de protecție (Studiul de caz 7). Situația descrisă nu este un caz izolat, singular, ci reflectă o lipsă sistemică de aplicare a prevederilor legale privind protecția victimelor.

STUDIUL DE CAZ 7.

O viață marcată de violență în familie

Maria⁶⁷ are 63 de ani. De-a lungul anilor a avut parte de încercări grele și suferințe profunde. S-a căsătorit în anul 1982, tânără și plină de speranțe. Visa la o familie fericită alături de omul pe care îl alesese, un început promițător între doi tineri fără experiență, dar cu visuri. Însă, cu timpul, tot ce părea frumos s-a transformat într-un coșmar.

În primii ani, certurile erau rare. Apoi, alcoolul s-a transformat într-o prezență zilnică în viața soțului ei. Acesta venea acasă beat, devenea violent, vorbea urât și ridica mâna asupra ei. Tânăra încerca să-și explice comportamentul bărbatului ca fiind ceva temporar, îl pune pe seama stresului și alegea să rabde în tăcere, din rușine.

În 1984, s-a născut primul copil. Femeia a sperat că venirea pruncului pe lume îl va schimba pe soț, dar violența doar s-a agravat. În 1987 a născut al doilea copil. Atunci Maria deja era prinsă în cercul vicios al fricii și abuzului.

⁶⁷ Numele a fost schimbat.

Părinții ei o sfătuiau să se întoarcă acasă, dar femeia nu voia să-și facă familia de rușine. În satul lor, divorțul era o văzut cu ochi răi și blamat. Oamenii ar fi comentat, iar Maria nu voia ca mama ei să fie judecată din cauza alegerii făcute de fiică.

Treptat, bățiile deveniseră o normalitate în familia lor. Copiii au crescut într-un mediu plin de scandaluri și violență. Femeia încerca să-i protejeze, dar nu putea ascunde realitatea într-o casă mică și nesigură. În 1992 a venit pe lume cel de-al treilea copil. Maria era epuizată, însă mai spera că, odată cu trecerea timpului, soțul se va schimba. Din păcate, situația a continuat să degereze.

Femeia a trăit peste 30 de ani într-un climat de frică și umilință: nopți când dormea pe jos, zile marcate de frica în suflet. De multe ori a vrut să fugă, dar nu avea bani, nu avea unde să meargă cu trei copii.

În 2011–2012, copiii, deveniți adulți, au îndemnat-o să ceară ajutor. A fost prima dată când Maria a mers la poliție. A povestit experiențele trăite, a arătat vânătăile, a plâns. Polițiștii au ascultat-o, au asigurat-o că vor acționa, însă în realitate nimic nu s-a schimbat. Soțul se întorcea acasă, făcea scandal, o bătea din nou.

Femeia a obținut și mai multe OP, dar prevederile lor nu erau respectate. Poliția venea, îl evacua pe soț pentru scurt timp din locuința comună, dar ulterior el revenea. Pentru Maria nu exista o protecție reală.

În 2016 ea a reușit să divorțeze. A crezut că în sfârșit va fi liberă, dar soțul refuza să plece din locuință, susținând că are și el dreptul la casă. Astfel, coșmarul a continuat, pentru că soții, deși divorțați, continuau să locuiască sub același acoperiș.

Maria trăiește dintr-o pensie modestă care abia de-i ajunge să-și acopere cheltuielile. Încă este supusă umilințelor, deși legal este divorțată. Statul nu-i oferă sprijin concret, iar poliția, în pofida nenumăratelor plângeri, n-a intervenit eficient. Totodată, angajații instituției afirmă că, actualmente, nu pot trage agresorul la răspundere. Maria spune că legile există doar pe hârtie și că nu ajută cu adevărat femeile ca ea. Prevederile OP sunt ignorate, iar victimele rămân expuse pericolului. Maria se întreabă câte femei mai trăiesc în tăcere aceeași poveste.

Ea analizează deseori de ce n-a plecat mai devreme din relația marcată de abuz și violență. Se întreabă de ce și-a îndurat condiția atâția ani? Acum înțelege că n-a acționat din frică, de rușine, din lipsă de sprijin. Astăzi Maria a vine cu următorul îndemn către femeile tinere care se confruntă cu violență în familie: **„Nu rămâneți! Nu tăceți! Nu așteptați să fie prea târziu! Cereți ajutor, plecați, salvați-vă pe voi și pe copiii voștri. Nu repetați greșeala mea. Eu am pierdut ani din viață în suferință, dar voi puteți alege altfel. Alegeți viața, nu frica. Alegeți libertatea, nu teroarea.”**

Un aspect semnificativ este faptul că, deși aceste femei ajung uneori să divorțeze, schimbarea juridică a statutului nu le oferă instant și siguranță. În lipsa unui sprijin economic, a unui spațiu locativ alternativ sau a unei rețele de sprijin, ele rămân în aceeași locuință cu agresorul sau revin în situații de risc: „După divorț am crezut că voi fi liberă. Dar el spunea că și casa e a lui, și nu-l poate nimeni obliga să plece. Am continuat să trăim împreună, în același coșmar.” (IIA_1).

Accesul acestor femei la asistență juridică este, în general, limitat. În unele cazuri, au beneficiat de sprijin punctual din partea ONG-urilor, dar, destul de rar, le-a fost oferită consiliere psihologică sau sprijin economic, aspecte cruciale pentru o ieșire reală din cercul violenței: *„Atunci când am avut divorțul, am avut avocat din partea CDF. Mi-a făcut actele, mi-a explicat ce trebuie să fac, dar atât. După aceea, nimeni nu m-a mai ajutat.”* (IIA_1).

Multe dintre femeile în etate se confruntă cu o stare de epuizare fizică și psihologică accentuată care le reduce semnificativ capacitatea de a se implica în procese judiciare dificile și de durată. Pe lângă traumele suferite, ele trebuie să gestioneze și povara economică a unei pensii infime care nu le permite să se mute sau să suporte cheltuieli ce țin de procedurile legale: *„Eu trăiesc cu o pensie mică, din care plătesc serviciile și abia îmi rămâne ceva de mâncare.”* (IIA_1).

În contextul dat, dreptul la justiție pentru femeile în etate rămâne în mare parte inaccesibil. Chiar dacă formal ele se bucură de aceleași drepturi ca orice altă victimă a violenței, în practică nu beneficiază de măsuri adaptate vârstei, stării de sănătate ori contextului social. Lipsa serviciilor de asistență integrată, a consilierii specializate și a unui mecanism eficient de implementare a OP face ca statul să eșueze în obligația sa de a le apăra demnitatea și siguranța.

3.7. Concluzii

- Nevoile femeilor victime ale violenței în familie sunt complexe, interdependente și persistente reflectând nu doar lipsa protecției imediate, ci și absența unui sistem integrat de sprijin pe termen lung. Fiecare nevoie identificată – de siguranță, locuință, sprijin economic, psihologic, informațional și instituțional – este condiționată de capacitatea și voința statului de a răspunde coordonat și centrat pe victimă.
- Siguranța imediată și protecția efectivă rămân insuficiente din cauza aplicării formale a măsurilor legale și a monitorizării ineficiente a agresorilor. Deși legislația oferă instrumente adecvate, implementarea lor este fragmentară, iar reacțiile întârziate ale poliției și instanțelor reduc încrederea victimelor în justiție.
- Dimensiunea socioeconomică a vulnerabilității accentuează dependența victimelor de agresor și le limitează posibilitatea reală de a rupe ciclul violenței. Fără acces la o locuință sigură, un venit stabil și suport psihologic, multe femei sunt constrânse să revină în mediul abuziv.
- Accesul la informații rămâne o verigă slabă în lanțul protecției. Multe femei nu cunosc despre drepturile și serviciile disponibile decât târziu, iar campaniile de informare sunt insuficiente, adesea formale și neadaptate diversității lingvistice, culturale și educaționale ale grupurilor vulnerabile.
- Instituțiile responsabile nu acționează coordonat. Colaborarea între poliție, Procuratură, instanțe, asistență socială și ONG-uri este sporadică și depinde mai mult de inițiative individuale decât de proceduri sistematice. Lipsa mecanismelor interinstituționale clare perpetuează confuziile de rol și întârzierile în intervenție.

- Tratamentele discriminatorii și atitudinile stereotipizate continuă să afecteze grav accesul femeilor la justiție. Prejudecățile profesioniștilor, acuzațiile aduse victimelor înșiși pentru situația în care s-au pomenit acestea și lipsa unei empatii instituționale determină multe femei să nu mai caute ajutor. În acest sens, schimbarea de mentalitate instituțională devine la fel de importantă ca și modificările legislative.
- În ansamblu, nevoile femeilor reflectă decalajul între cadrul legal și realitatea trăită. Sistemul de justiție rămâne orientat spre procedură, nu spre protecția persoanei. Doar o abordare integrată, multisectorială și sensibilă la gen poate transforma accesul la justiție într-un drept real, nu unul teoretic.
- Accesul la justiție rămâne preponderent formal pentru multe femei victime ale violenței în familie. Deși cadrul legal există, realitatea din teren arată că dificultățile apar încă de la prima interacțiune cu autoritățile: sesizări neînregistrate, minimalizarea gravității faptelor, necompletarea Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor și descurajarea expresă a denunțării. Astfel de practici transmit un mesaj de tolerare a violenței și subminează încrederea în instituții.
- Stereotipurile de gen și culpabilizarea victimei sunt larg răspândite în interacțiunile cu polițiști, reprezentanții APL-urilor, asistenții sociali și personalul medical. Atitudinile de tipul „se va împăca”, „a provocat”, „e o problemă de familie” generează revictimizare și reduc șansele de intervenție timpurie, inclusiv prin neaplicarea ORU când riscul este evident.
- Cazurile în care agresorii sunt funcționari publici sau au anumite afilieri cu organele de drept evidențiază vulnerabilități acute de imparțialitate și protecție. Au fost documentate cazuri de inversare a rolurilor victimă/agresor, emitere eronată a ORU și refuz al structurilor de ordine de a recepționa plângerile, ceea ce amplifică neîncrederea și descurajează raportarea.
- ONG-urile compensează constant lacunele instituționale, oferind asistență juridică, consiliere și sprijin practic fără de care multe femei victime ale violenței, inclusiv cele din grupurile cu vulnerabilități multiple, nu ar accesa sistemul. Dependenta de suportul neguvernamental devine un indicator al disfuncționalității mecanismului public de protecție și informare.
- Deficitul cronic de informare privind drepturile și serviciile existente (OP, ORU, asistența juridică garantată de stat, servicii specializate) face ca multe victime să afle târziu, aleatoriu sau doar prin intermediul și eforturile ONG-urilor despre instrumentele disponibile. Obligația pro activă a instituțiilor de a informa rămâne realizată insuficient.
- Eficacitatea măsurilor de protecție este inconsistentă. Se semnalează monitorizare precară a ORU/OP, aplicare formală a acestor pârghii, încălcări repetate fără consecințe și sancțiuni rapide pentru agresori și, în final, decizia unor victime de a renunța la prelungirea OP din cauza percepției persistente despre lipsa vreunui eventual efect și rezultat tangibil, ceea ce sporește riscul de recidivă și traumatizare.
- Femeile cu dizabilități se confruntă cu bariere multiple și intersectate: infrastructură inaccesibilă, neînțelegerea de către profesioniștii din sistem a capacității lor juridice, lipsa formatelor de comunicare adaptate, asistență juridică oferită de persoanele fără o pregătire specială pentru a interacționa cu această categorie și adăposturi neadaptate la nevoile lor specifice. Fără suportul unor persoane de sprijin și adaptări veritabile, accesul acestei categorii de femei la justiție rămâne preponderent teoretic.

- Femeile de etnie romă raportează discriminare directă și neîncredere din partea instituțiilor, inclusiv refuzul poliției de a le accepta plângerile sau de a le crede declarațiile, aplicarea superficială a sancțiunilor și acces redus la plasament. Lipsa mediatorilor comunitari perpetuează excluderea și nevalorificarea căilor legale de acces la justiție.
- În cazul femeilor refugiate se atestă o suprapunere de bariere juridice, lingvistice și culturale, reticență în a apela la autorități, sprijin public limitat și, adesea, „revictimizare juridică” (agresorul recurge la abuz de proceduri). Accesul la servicii este fragmentar, categoria în cauză beneficiind preponderent de servicii juridice, fiind identificate lacune la capitolul asistență psihologică și informare într-un limbaj accesibil și într-o limbă pe care aceste persoane o stăpânesc mai bine (limba lor maternă ori o altă limbă pe care o cunosc la un nivel suficient de bun pentru a înțelege conținutul mesajelor respective).
- Femeile în etate trăiesc o situație de violență cronică accentuată de izolare, stigmă și resurse financiare reduse, cu efort instituțional limitat de impunere a unor OP și procese prelungite care sunt mult peste capacitatea lor fizică și psihică. Divorțul nu produce automat siguranță din cauza necesității de a împărți în continuare locuința cu agresorul.
- În ansamblu, mecanismul de răspuns la cazurile de violență rămâne fragmentat și reactiv, cu verigi slabe la: preluarea sesizării și evaluarea riscului, aplicarea și monitorizarea ORU/OP, informarea victimelor și referirea lor către servicii, lipsa adaptării adecvate pentru vulnerabilități specifice și coordonarea inter-instituțională. Fără o abordare coerentă, centrată pe victimă și sensibilă la vulnerabilități multiple, dreptul la justiție rămâne asigurat precar pentru un număr semnificativ de femei.

3.8. Recomandări privind înlăturarea barierelor sistemice în accesul la justiție al femeilor afectate de violență, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple

A. Intervenție operativă și protecție imediată

- Asigurarea înregistrării obligatorii a tuturor sesizărilor și completarea sistematică a Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor de la prima interacțiune în toate cazurile, instituirea unui mecanism de control ex-post al cazurilor respinse/neînregistrate
- Aplicarea consecventă a ORU/OP în situațiile de risc sporit, monitorizarea activă (controale inopinate, verificări telefonice planificate) și răspunsul rapid la încălcări, inclusiv sesizarea implicită a procurorului

B. Locuință sigură și reintegrare socioeconomică

- Extinderea rețelei de adăposturi și diversificarea tipurilor de plasament (inclusiv asigurarea unor locuințe sociale), cu posibilitatea de ședere pe termen mai lung
- Asigurarea accesului egal la adăposturi pentru femeile din grupurile cu vulnerabilități multiple (femei cu dizabilități, femei cu copii mici sau mulți copii etc.)
- Adaptarea adăposturilor la necesitățile persoanelor cu dizabilități (acces fizic, sprijin în activitățile zilnice)

- Dezvoltarea unor programe de sprijin economic pentru victime: subvenții temporare pentru chirie, acces la formare profesională, facilități fiscale pentru angajatorii care oferă locuri de muncă femeilor victime ale violenței

C. Asistență psihologică și reabilitare

- Asigurarea accesului gratuit și continuu la consiliere psihologică pentru victime și copiii lor, inclusiv după încheierea procedurilor judiciare
- Instruirea psihologilor și consilierilor sociali privind intervenția în cazurile de traume complexe și revictimizare, cu supervizare profesională periodică

D. Integritate instituțională și imparțialitate

- Protocol special pentru situațiile în care agresorul este funcționar public/angajat în organe de drept: preluarea cazului de către o entitate din altă UAT, informarea obligatorie a serviciului securitate internă din cadrul instituției unde este angajat agresorul, supervizarea măsurilor dispuse; impunerea pentru agresor a interdicției de a contacta cu colegii/cu victima

E. Tratamente instituționale și formare profesională

- Introducerea pentru polițiști, judecători, procurori, asistenți sociali și personalul medical a unui modul obligatoriu de formare continuă privind violența în bază de gen, stereotipurile de gen și comunicarea empatică
- Instituirea unui mecanism intern de monitorizare a conduitei instituționale în cazurile de violență în familie, cu sancționarea explicită a comportamentelor discriminatorii și a neglijenței în serviciu

F. Coordonare interinstituțională și management de caz

- Consolidarea cooperării între poliție, procuratură, instanțe, serviciile sociale și ONG-uri printr-un mecanism național de management de caz, cu trasabilitatea intervențiilor și evaluarea în comun a progresului
- Dezvoltarea unei Platforme electronice securizate pentru schimbul de informații esențiale (statutul ORU/OP, încălcări, audieri programate), cu logare și trasabilitate

G. Aplicarea legii și sancțiuni descurajante

- Promovare unei politici penale coerente pentru încălcarea ORU/OP (reacție rapidă, măsuri preventive, trimitere în judecată)
- Instituirea unor programe obligatorii pentru agresori (consiliere/abordare adicției), cu monitorizarea participării la acestea și sancțiuni pentru eschivarea.

IV. PROVOCĂRI ÎN INTERACȚIUNEA VICTIMELOR VIOLENȚEI ÎN FAMILIE CU SISTEMUL DE JUSTIȚIE

4.1. Provocări în interacțiunea victimelor violenței în familie cu poliția

Potrivit raportului statistic al Inspectoratului General al Poliției, în anul 2024 au fost înregistrate 15976 de informații/adresări referitoare la comportamentul și relațiile defectuoase în cadrul familiei, cu 5% mai multe comparativ cu perioada similară a anului 2023 când au fost înregistrate 15224 de adresări⁶⁸.

Discuțiile focus grup au arătat că, deși sesizările din partea femeilor victime sunt acceptate formal, lipsa de acțiune imediată rămâne o problemă gravă. Femeile au relatat situații în care plângerile n-au fost urmate de nicio măsură concretă de protecție sau investigare. Această inerție instituțională produce un efect psihologic devastator asupra victimei care simte că și-a expus trauma în zadar, fără nicio consecință pentru agresor. În lipsa unei confirmări scrise sau a unei comunicări clare cu autoritățile, femeile rămân într-o stare de incertitudine juridică ceea ce le reduce motivația de a coopera ulterior.

Practicile negative identificate menționate supra denotă că înregistrarea și examinarea sesizărilor privind violența în familie este marcată de neregularități procedurale, lipsă de empatie, stereotipuri și, în unele cazuri, de refuz direct de a interveni. Situația constatată denotă că, de multe ori, primul contact cu autoritățile în loc să devină un punct de sprijin, se transformă într-o sursă suplimentară de violență instituțională și șubrezește încrederea victimelor în stat și subminează întregul proces de intervenție.

4.1.1. Sesizarea cazului de violență în familie

Relația victimei violenței în familie cu poliția reprezintă, de regulă, prima interacțiune instituțională în contextul abuzului și poate influența decisiv parcursul ulterior al cazului – de la protecția imediată până la accesul la justiție și reabilitare. Datele din cercetarea calitativă, oferite din perspectiva victimelor, arată că acest contact este adesea marcat de deficiențe, lipsit de sensibilitate față de victimă, marcat de stereotipuri și formalism, iar intervențiile sunt inconsecvente și fragmentare.

Sesizarea cazului de violență în familie este un moment-cheie pentru activarea mecanismelor legale de protecție și intervenție. În situațiile de violență în familie, cele mai multe femei apelează la poliție sunând la Serviciul național unic pentru apelurile de urgență 112, dar experiențele lor de interacțiune cu poliția sunt diferite⁶⁹. Femeile au relatat că poliția a

⁶⁸ Nota Informativă „Fenomenul violenței în familie pe parcursul a XII luni ale anului 2024” elaborată de Inspectoratul Național de Securitate Publică al Inspectoratului General al Poliției. Disponibil online: https://politia.md/sites/default/files/media/documents/2025-07/scvd_nota_12_luni_2024.docx

⁶⁹ Această constatare rezultă atât din discuțiile focus grup cu femeile victime ale violenței, cât și din DFG cu profesioniștii. Însă n-a fost cu putință de stabilit ponderea concretă a apelurilor la Serviciul 112 în raport cu numărul adresărilor direct la poliție sau alte instituții abilitate. Aceeași situație a fost remarcată și în cadrul studiilor „Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de

intervenit prompt, dar nu a luat măsuri serioase și nu a oferit o soluție durabilă: „Prima oară când am chemat poliția, au venit, au stat 10 minute, au zis să mă liniștesc și au plecat. Am rămas singură cu agresorul.” (DFG_2_F); „Poliția a venit în 20 de minute, dar nu a făcut nimic. Au zis că e o ceartă de familie și că trebuie să ne împăcăm.” (DFG_1_F).

Sprijinul de care beneficiază femeile atunci când sesizează cazul de violență în familie este adesea apreciat ca inefficient: „Eu de câte ori am sunat la poliție, de fiecare dată a venit cineva să ia declarație, dar nu au făcut nimic concret să mă protejeze.” (DFG_1_F); „Am făcut șapte plângeri în ultimele șase luni, dar agresorul tot vine la mine acasă. Poliția zice că nu poate face nimic.” (DFG_1_F).

Unele femei au avut experiențe mai dure agresorii fiind tratați de poliție cu mai multă indulgență decât victimele: „Poliția a venit..., dar nu a reacționat așa cum trebuie. Eu eram în stare gravă, cu copiii scoși afară, și totuși agresorul era cel considerat corect.” (DFG_2_F).

În cadrul cercetării femeile au menționat că sesizarea poliției în situațiile de violență este un pas extrem de dificil, acesta fiind influențat de factori personali, sociali și instituționali. Din relatările lor desprindem că multe ezită sau evită să sesizeze violența din cauza fricii de agresor: „În primii ani de violență, nici nu am apelat la poliție, din frică. Ulterior, am apelat, însă nu am fost luată în serios... De fiecare dată, poliția nu a făcut nimic concret pentru a mă ajuta, ci mi-au spus că sunt vinovată, că l-am provocat pe agresor și că trebuie să fiu mai responsabilă în comportamentul față de el...” (IIA_4). Deci, femeile aflate în relații abuzive au exprimat o profundă ambivalență în ceea ce privește apelarea la poliție. Frica de escaladare a violenței, teama de a-și pierde copiii, rușinea față de familia de origine sau de comunitate și sentimentul de vinovăție interiorizat sunt obstacole frecvente în luarea deciziei de a solicita ajutor: „Eu nu am sunat la poliție, pentru că știam că dacă află el, mă bate și mai tare.” (DFG_1_F). Mai multe participante au menționat că au sesizat abuzul doar în momente de criză extremă sau atunci când a intervenit cineva din afară: „M-am adresat la poliție când am văzut moartea cu ochii.” (DFG_1_F).

Pentru femeile refugiate, sesizarea autorităților presupune anumite bariere suplimentare: lipsa de familiarizare cu sistemul local, dificultăți lingvistice, frica de eventuale consecințe cauzate de statutul juridic sau teama că se vor pomeni separate de copii: „Nu am vrut să chem poliția. El e tatăl copilului meu.” (IIA_7).

În cazul femeilor cu dizabilități intelectuale sau de comunicare, sesizarea violenței devine un demers aproape imposibil în absența unui sprijin extern. Cercetarea realizată a identificat cazuri când victimele au fost asistate de rude, prestatori de servicii sau avocați pentru a putea semna violența. În lipsa acestui suport, ele rămân invizibile pentru sistem.

Femeile în etate au comunicat că au suportat ani întregi violența fără a o raporta, considerând-o „parte din căsnicie” sau temându-se de rușinea publică. Femeile rabdă violența din frică și rușine, precum și din cauza lipsei sprijinului specializat: „...am ieșit din casă să merg la poliție. M-am simțit ca un câine vagabond. Nu aveam de la cine solicita ajutor, toate rudele erau plecate peste hotare. Am ieșit așa cum eram îmbrăcată. Să-mi fi spus (polițiștii) măcar să-mi iau actele...” (DFG_1_F).

violență în familie”, realizate de CDF în anii 2021 și 2024, din care rezulta că, de cele mai dese ori, apelurile prin care sunt sesizate situațiile de violență în familie sunt recepționate nemijlocit de la victime prin Serviciul unic 112 fiind preluate ulterior de poliție spre examinare.

Pe lângă factorii personali și culturali, dificultățile în sesizarea poliției sunt amplificate de reacțiile autorităților. Mai multe femei au mărturisit că, atunci când au apelat la poliție, au fost descurajate, tratate cu refuz sau chiar cu indiferență: „*Mi-au spus că sunt prea multe cazuri de acest fel și că trebuie să am mai multe dovezi pentru a acționa.*” (DFG_2_F); „*Poliția mi-a zis că nu au ce să facă, că dacă el nu te-a omorât, nu avem motiv să intervenim.*” (DFG_2_F). În unele cazuri, reprezentanții poliției le-au declarat victimelor că trebuie să existe martori ale celor întâmplate sau urme fizice ale abuzului pe care încearcă să-l raporteze victima: „*Mi-au spus că dacă nu am martori, nu am ce face.*” (DFG_1_F).

Un alt obstacol major este ignorarea formelor de violență non fizica la momentul sesizării. Violența psihologică, economică sau controlul coercitiv nu sunt recunoscute ca motive suficiente pentru intervenție, iar femeilor li se sugerează „*să revină dacă lucrurile devin grave*”. Această abordare, semnalată frecvent de participante în relatările lor, contravine principiilor de prevenție și intervenție timpurie, reducând semnificativ șansele victimelor de a beneficia de protecție.

Unele victime au declarat că deseori evită să apeleze după ajutor din cauza dependenței economice față de agresor și/sau de frica de a fi din nou supuse violenței.

Femeile rome, în special, au povestit că, atunci când au încercat să semnaleze cazurile de violență, au fost tratate cu suspiciune de către colaboratorii organelor de drept ori de funcționari sau au fost descurajate să depună sesizarea. Într-un caz, victima a fost ignorată complet de poliție și nevoită să recurgă la sprijinul unui mediator cultural pentru ca sesizarea să-i fie luată în considerare: „*Ne-au spus că suntem romi, că suntem mincinoși. Abia când am zis că mergem la Chișinău au acceptat să primească plângerea.*” (IIA_6).

Multe femei au afirmat că poliția nu prea ia în serios plângerile victimelor sau le minimizează experiențele: „*...când am venit cu plângerea, polițistul mi-a spus - dar ce vrei, doamnă, așa sunt bărbații, mai ridică mâna. Nu trebuie să divorțezi pentru asta...*”; „*...timp de 2 ani am scris cred că vreo 20 de plângeri la poliție. La toate am primit același răspuns – lipsește componenta de infracțiune...*” (DFG_2_F).

Femeile victime au evidențiat și faptul că reprezentanții poliției, atât în mediul rural, cât și cel urban, sunt influențați de stereotipuri. În unele situații, polițiștii au acuzat victimele explicit și direct pentru situația de violență din familie, ceea ce a compromis complet credibilitatea și obiectivitatea intervenției: „*Cum primiți o palmă, vă adresați la poliție...*” (DFG_2_F). Stereotipurile și prejudecățile care guvernează mentalitatea unor reprezentanți ai poliției, precum și lipsa de înțelegere de către aceștia a violenței în familie per se și a specificului fenomenului în cauză determină neîncrederea femeilor în sistemul de justiție și reduce numărul de adresări.

Cele evidențiate denotă că procesul de sesizare de către victime a situațiilor de violență în familie la poliție este profund afectat de lipsa de încredere, frică și rușine. Cazurile documentate în cadrul cercetării arată că, pentru femeile din grupurile vulnerabile, această etapă inițială depinde în mare măsură de intervenția unei persoane din exterior – un prestator de servicii, un reprezentant al autorităților locale sau un membru al comunității. În absența unui sistem de sesizare ușor accesibil, confidențial, susținător și protector, multe femei rămân să sufere fără a-și face vocea auzită, nevăzute și neprotejate.

Pe de altă parte, ofițerii de poliție au comunicat; „...pentru noi, de regulă, prioritare sunt apelurile de violență în familie... de fiecare dată echipajul se deplasează la fața locului și acolo constată felul de violență – fizică, psihologică... Se acordă atenție sporită dacă sunt copii minori...” (DFG_5_P). Totuși, polițiștii recunosc unele dificultăți de ordin organizațional, dar și omisiuni în politica de resurse umane. În consecință, pentru activitate în prima linie pot fi admiși colaboratori cu un nivel necorespunzător de pregătire profesională și fără abilități de comunicare cu cetățenii, iar prestația acestora afectează imaginea întregului sistem: „... La început activau în Serviciul nostru vreo 5-6 colaboratori din rândul sectoriștilor și lucram cu aceștia fără probleme. În scurt timp s-au completat statele cu funcții de subofițeri și s-au angajat persoane care au trecut 6 luni de cursuri. Acum activează vreo 14 colaboratori, dar sunt mai multe probleme. Documentarea cazului la fața locului este o problemă mare pentru ei...”; „...Poate a fost o idee bună constituirea Serviciului de patrulare, anume pentru a ieși la fața locului la chemări. Însă trebuie ceva de schimbat, de ridicat nivelul de pregătire profesională a echipajelor de patrulare. De multe ori echipajul Serviciului de patrulare nu se clarifică în cazul de violență în familie, nu poate lua nici o explicație ca lumea ...” (DFG_5_P).

Ofițerii de poliție au mai specificat că, pentru a îmbunătăți răspunsul poliției la cazurile de violență, sunt necesare eforturi la capitolul pregătirea profesională, precum și implicarea unui număr mai mare de specialiști responsabili: „...pentru îmbunătățirea situației de combatere a violenței în familie sunt necesare mai multe instruirii, mai ales a membrilor echipajelor care merg la chemări la fața locului.” (DFG_5_P).

Totuși, atât polițiștii, cât și procurorii au confirmat că sunt extrem de rare situațiile când pretinsa victimă ar insinua un caz de violență în familie, acest lucru se poate întâmpla în unele cazuri când persoana respectivă urmărește un anumit scop în vreun dosar civil în care este implicat și pretinsul agresor. Potrivit procurorilor, reticența victimelor în a colabora cu autoritățile de multe ori este explicabilă. A fost un caz când „...victima a comunicat la poliție cazul de violență în familie și a fugit de acasă..., soțul agresor i-a plasat pe telefon înregistrarea video cum pune cuțitul la gâtul copilului. Ea după asta a refuzat colaborarea cu poliția, a schimbat depozițiile...” (DFG_6_P).

Indiferența polițiștilor, procurorilor, altor specialiști din comunitate, dar și a populației generale a fost menționată ca o dificultate și o provocare care afectează intervenția promptă în cazurile de violență în familie: „...În multe localități rurale, violența în familie este de așa amploare, încât profesioniștii din centrele raionale nici nu bănuiesc... Am aflat de la alte persoane despre o familie afectată de violență într-o localitate... Toată lumea știe că soțul o bate pe soție în fiecare zi..., înseși primarul în discuții cu alte persoane face glume pe seama acelei familii deși ar trebui, conform legislației, să se autosesizeze... Indiferența celor din comunitate este o problemă, pe cât de acută, pe atât de gravă...” (DFG_6_P).

Cele evidențiate demonstrează că, deși ofițerii de poliție afirmă că acordă prioritate adresărilor despre situațiile de violență în familie, în realitate persistă dificultăți majore în răspunsul la astfel de cazuri. Acest lucru se întâmplă din cauza pregătirii profesionale insuficiente, a lipsei de specialiști calificați și a documentării precare a situațiilor respective la fața locului. Rămâne defectuoasă și practica de înregistrare a comunicărilor despre violența în familie în Registrul de evidență cu privire la infracțiuni (Registrul nr.1).

Pe de altă parte, reticența victimelor în a sesiza cazurile de violență în familie este adesea explicată prin frică și rușine, iar indiferența și lipsa de reacție promptă din partea comunității contribuie la perpetuarea fenomenului. În acest context sunt necesare eforturi continue de consolidare a răspunsului sistemului de poliție prin sensibilizarea și instruirea personalului implicat, dar și prin asigurarea unui număr suficient de angajați care să activeze cu dedicare și empatie.

4.1.2. Înregistrarea și examinarea apelului/sesizării despre violența în familie

După momentul sesizării violenței, procesul de înregistrare și examinare a cazului de către poliție ar trebui, conform cadrului legal, să urmeze pași clari: documentarea faptelor, completarea Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor, acordarea protecției imediate prin emiterea ORU și inițierea anchetei. Totuși, datele colectate de la femeile victime relevă o serie de disfuncționalități și reacții contradictorii care compromit grav eficiența acestei intervenții inițiale.

Un prim obstacol identificat de participante a fost refuzul direct sau pasiv al polițiștilor de a înregistra sesizarea. Un astfel de comportament a fost semnalat cu precădere de femeile din grupurile cu vulnerabilități. Această atitudine sugerează o toleranță periculoasă față de violența în familie: *„După ce am sunat la 112, au ajuns în 30 de minute, dar au zis că nu pot face nimic dacă nu sunt leziuni vizibile.”* (DFG_1_F).

În alte cazuri, abordarea apelului a fost superficială. Una dintre femeile în etate a comunicat că poliția a ignorat probele și a minimalizat gravitatea situației: *„Eu am sunat la poliție, cum m-a sfătuit (un reprezentant al ONG), la 112... M-a sunat polițistul, șeful secției de sector și când am auzit cum îmi vorbește, am înghețat... Mă lua peste picior, zicea să mă duc să sparg ușa dacă vreau să intru în casă... Dar eu nu sunt om de scandal! Am scris plângere, dar la judecată au zis că el trebuie să își apere averea, că de aia a pus gratii la ușă. Eu, care trei ani n-am trăit acasă, sunt un pericol, iar el, care m-a bătut toată viața, e protejat.”* (IIA_3). Și în cadrul discuțiilor focus grup s-a menționat că poliția refuză intervenția sub pretextul lipsei dovezilor sau a martorilor: *„Mi-au spus că sunt prea multe cazuri și că trebuie să am mai multe dovezi.”* (DFG_1_F); *„M-au întrebat dacă vreau să depun plângere, dar mi-au zis că dacă nu am martori, nu am ce face.”* (DFG_1_F).

Chiar și când sesizarea este acceptată formal, lipsa de acțiune imediată rămâne o problemă frecventă. Femeile au relatat situații în care plângerile n-au fost urmate de nicio măsură concretă de protecție sau de investigare. Această inerție instituțională produce un efect psihologic devastator asupra victimei care simte că și-a expus trauma în zadar, fără nicio consecință pentru agresor. În lipsa unei confirmări scrise sau a unei comunicări clare cu autoritățile, femeile rămân într-o stare de incertitudine juridică ceea ce le reduce motivația de a coopera ulterior.

Femeile participante la cercetare au menționat că deseori agresorii încearcă să folosească sistemul judiciar în folosul lor, nivelul insuficient de pregătire profesională al unor polițiști și insensibilitatea lor fiind factori care favorizează agresorii. Femeile victime se confruntă cu dificultăți majore în acumularea probelor, iar polițiștii nu sunt prea receptivi în acest sens.

În mare parte, experiențele femeilor indică o problemă sistemică în intervenția poliției în cazurile de violență în familie, iar situația este mult mai complicată în cazul agresorilor care sunt încadrați în serviciul public sau în sistemul de justiție: „...soțul este angajat al sistemului penitenciar și știe să lovească fără a lăsa urme...” (DFG_1_F). În acest context, procurorii au confirmat că „...în unele cazuri victima spune că agresorul este în relații de prietenie cu polițiștii de sector și de aceea, deseori aceștia indică în răspunsuri că faptele nu s-au adevărit. Alte victime comunică, că soțul este influent și adresările lor rămân fără implicarea corespunzătoare a autorităților.” (DFG_6_P).

Astfel, din experiențele descrise de femeile victime desprindem o problemă sistemică profundă în modul în care autoritățile răspund cazurilor de violență în familie, intervențiile instituționale fiind deseori superficiale, întârziate sau pătinoare. Gravitatea situației este amplificată în cazurile în care agresorii ocupă funcții publice ori au influență neformală în cadrul sistemului de poliție/justiție. Acest lucru le generează victimelor un sentiment de neîncredere, nesiguranță și se soldează în final cu perpetuarea unei culturi de impunitate.

Totodată, procurorii au evidențiat că „... de multe ori nu este vorba atât de agresori influenți, cât de o elementară atitudine necorespunzătoare din partea angajaților poliției. ...Alteori, sectoristul, chipurile, mai oferă șanse agresorilor care-i asigură că totul va fi bine. În unele cazuri, nu se intervine corespunzător chiar și în prezența concluziilor medico-legale despre prezența vătămărilor corporale...” (DFG_6_P). Astfel, declarațiile procurorilor confirmă faptul că nu atât relațiile și poziția influentă a agresorilor sunt cele mai problematice aspecte, dar, mai degrabă, atitudinea indiferentă sau chiar de complicitate a unor polițiști care, pe lângă toate, este și o deviere gravă de la normele legale. În consecință, pentru victime se menține un climat de frică, tăcere și lipsă de încredere.

Relatările reprezentanților poliției indică asupra unor practici care, deși par să respecte procedura, rămân a fi formale, reactive și lipsite de empatie. Potrivit reprezentanților poliției, „...în dependență de situație, perioada de examinare a apelului poate dura, cel mult, până la 15 minute, depinde de echipajul care a ieșit la fața locului...”, „...de regulă merg la fața locului 2 persoane..., după posibilitate se încearcă a fi asigurată deplasare și a angajatelor femei, dar nu de fiecare dată are loc acest lucru...” (DFG_5_OP). Ținând cont că în unele familii incidentele de violență au loc periodic, faptul că angajații poliției constată doar o mică ceartă ridică mai multe semne de întrebare vizavi de răspunsul eficient al instituției la cazurile de violență în familie: „... cel mai des, la fața locului echipajul se confruntă cu refuzul victimei de a colabora cu organul de constatare, spune că a fost doar o mică ceartă, că nu a fost agresată..., refuză să se deplaseze pentru examinare medico-legală, deși vizual se confirmă vătămări corporale...” (DFG_5_OP).

Un exemplu alarmant în practica poliției de intervenție în situațiile de violență în familie este aplicarea testului de alcoolemie și în raport cu victimele, fără o bază juridică clară, ceea ce poate fi perceput de acestea drept o formă de intimidare sau de blamare. Totuși, unii angajați ai poliției susțin că testarea victimei în cazul violenței în familie este necesară pentru a constata dacă persoana este sau nu în stare de ebrietate, pentru că o persoană în stare avansată de ebrietate nu poate fi audiată. În realitate însă audierea victimei nu poate avea loc în mod legal la fața locului, în absența unui avocat. Ofițerii de poliție au confirmat că echipajul de patrulare și reacționare operativă (EPRO) nu are posibilitate să asigure

implicarea unui avocat, deși de multe ori jumătate din sesizări recepționate la numărul unic 112 au ca obiect anume violența în familie, deci rezultă că în componența echipajului care se deplasează la fața locului în urma apelului înregistrat ar trebui să fie inclus și un avocat.

Considerăm practica de testarea a alcoolemiei în cazul victimelor ca fiind o încălcare atât a drepturilor procesuale, cât și o formă de revictimizare, care poate fi percepută de victimă în calitate de mijloc de presiune din partea poliției.

Reprezentanții organelor de urmărire penală au confirmat că victimei nu i se asigură avocat la audierea efectuată în procesul de examinare a apelului recepționat de Serviciul național unic pentru apelurile de urgență 112. Aceștia au evidențiat că este o lacună pe care intenționează s-o remedieze, dar nu pot pe motiv că *„cu regret avocații nu reacționează la solicitările organului de constare pentru a participa la chemări pe violența în familie.”* (DFG_5_OP).

Totodată se atestă omisiuni în realizarea de către ofițerii de poliție care se deplasează la fața locului a obligației de a informa victima despre drepturile ei, inclusiv de a-i acorda ajutor pentru a fi plasată într-un centru de reabilitare: *„... de cele mai multe ori, echipajul venind la fața locului sau în timpul aflării acolo primesc alte solicitări, de aceea ei fac totul repede, nu comunică victimei despre drepturile sale, se grăbesc la altă chemare și tot așa întreg schimbul. Apoi când ajung materialele la OUP apar foarte multe întrebări și descoperim multe lacune și omisiuni. Cel mai bine ar fi ca toate chemările despre violența în familie să fie trecute pe Registrul nr.1 și să iasă la fața locului ofițerul de urmărire penală...”* (DFG_5_OP).

Identificarea agresorului primar, potrivit reprezentanților poliției, are loc în majoritatea cazurilor în baza afirmațiilor făcute de persoana care a sesizat poliția *„...dacă nu-s vătămări vizibile noi ne orientăm după situație, dacă sunt vătămări în toate cazurile emitem ORU. Dacă ambii au vătămări, în unele cazuri se eliberează ORU la ambii. Dacă ambii depun plângere, se examinează două materiale separate, în care fiecare din ei are calitate de agresor sau victimă...”* (DFG_5_OP). Subliniem că noțiunea de *agresor primar* nu este reglementată în legislația națională, în practică este considerat agresor cel indicat de persoana care depune plângerea, ulterior agresorul real fiind identificat cu ajutorul martorilor și a altor probe.

Practicile în care poliția emite concomitent ORU pentru victimă și agresor sunt considerate a fi descurajante pentru victime, pentru că, la determinarea agresorului primar, este nevoie de o evaluare atentă a situației ceea ce nu se referă doar la aplicarea propriu-zisă a forței fizice și la constatarea leziunilor corporale existente. Astfel, reprezentanții poliției ar trebui să țină cont de istoricul violenței în familie, dinamica de aplicare a controlului și intimidării, gravitatea leziunilor și de existența indicatorilor de auto-apărare. Pentru a evita situațiile în care victima este considerată eronat agresor, se impune o evaluare minuțioasă a circumstanțelor și a pericolului pe care îl reprezintă fiecare dintre subiecții situației de violență în familie. În practică, așa cum am descris anterior, identificarea eronată generează re-traumatizarea victimei, descurajarea raportării eventualelor episoade noi de violență și abuz de către victimă, precum și contribuie la perpetuarea violenței.

Practicile de răspuns ale poliției în situațiile de violență psihologică sunt neuniforme și reflectă o problemă sistemică de a porni urmărirea penală în astfel de cazuri. De fapt, se evidențiază o lipsă de înțelegere a formelor de violență în familie, a dinamicii violenței,

astfel că unii reprezentanți ai poliției nu pot face diferența dintre un conflict și violența psihologică sistematică. În practică, cazurile de violență psihologică, în lipsa agresiunii fizice, sunt documentate ca fiind contravenții, conform Codului contravențional (articolul 69. Injuria), căci (cineva a considerat că) pentru a porni un proces penal în baza articolului 201¹ alin. (1) lit. b) din Codul penal este nevoie de expertiză psihologică, iar victima deseori refuză să fie supusă expertizei psihologice, fără a invoca vreun motiv ori sub pretextul că nu vrea s-o știe lumea. Unii reprezentanți ai poliției au dezvăluit o experiență diferită la acest subiect: „...la noi practic toate victimele care apelează 112 trec evaluarea psihologică, sunt foarte rare cazurile când victima refuză evaluarea psihologică, ...este îndeajuns raportul de evaluarea psihologică cu concluzia specialistului că persoana este victimă a violenței psihologice și pe baza raportului noi pornim urmărirea penală...” (DFG_5_OP). Din spusele unor participanți la discuțiile focus grup, evaluarea psihologică la ei în localitate se desfășoară în 15 - 30 de zile. În alte regiuni, evaluarea psihologică a victimei poate să dureze și jumătate de an.

Practica de activitate a poliției în cazul violenței psihologice, descrisă mai sus, este susținută în mare parte și de mărturiile reprezentanților din serviciile specializate: „...de cele mai multe ori organele de drept cer în termen scurt – în câteva zile, să le prezentăm raportul de evaluare psihologică..., pentru că o eventuală concluzie pozitivă în raportul de evaluare, ar putea servi la pornirea procesului penal de violență în familie...” (DFG_4_ONG).

Procurorii au confirmat prin declarațiile lor unele din aceste practici. Spre exemplu, dacă la fața locului polițiștii se confruntă cu refuzul victimei de a colabora, dacă victima își schimbă brusc declarațiile și dacă lipsesc vătămările corporale vizibile, ei aplică deseori în raport cu agresorul articolul 69 din Codul contravențional (Injuria), deși norma respectivă nu este aplicabilă cazurilor de violență în familie, motivând că procedează astfel pentru a reacționa barem cumva.

Procurorii sunt îngrijorați și de nivelul precar al abilităților și al experienței profesionale a polițiștilor care se deplasează la fața locului în urma apelurilor la Serviciul unic 112 când sunt raportate presupuse situații de violență în familie: „...În unele cazuri omisiunile sunt depistate și înlăturate de către ofițerii de sector sau ofițerii de urmărire penală, până materialele ajung la procuror, însă avem multe cazuri când lacunele sau omisiunile sunt deja extrem de dificil de înlăturat, chiar și după intervenția procurorului cu indicații pe cauză...” (DFG_6_P).

Avocații au scos în evidență unele dificultăți în activitatea poliției referitor la sesizările persoanelor cu vulnerabilități multiple: „...a fost dificil în cazuri cu persoane hipoacuzice. Au fost implicați interpreți de la asociația persoanelor hipoacuzice. Într-un caz agresorul mai era și analfabet...era foarte complicat de lucrat... era violență fizică și psihologică, agresorul făcea presiuni și o numea pe victimă prin gesturi...” (DFG_3_A). La fel, avocații au evocat și multe cazuri de violență în familie în raport cu victimele cu vârstă înaintată, agresorii fiind copiii lor adulți care fac abuz de alcool: „...este dificil de lucrat cu această categorie de victime, pentru că ele în scurt timp iartă agresorii și, dacă a fost eliberată OP, victimele vin cu solicitare de a obține revocarea acesteia, iar aceste fapte descurajează poliția, în special pe cei fără înțelegerea profundă a specificului violenței în familie...” (DFG_3_A).

Avocații au o înțelegere mai bună a dinamicii infracțiunii de violență în familie, respectiv ei consideră că „...*violența în familie este o faptă social periculoasă specifică, deoarece este vorba de un gen deosebit de relații între subiecți, bazate pe o stare emoțională mai profundă, respectiv consecințele pot fi incomparabil mai grave pentru victime.*” (DFG_3_A). Astfel, avocații înțeleg comportamentul victimelor condiționat de dependență emoțională și economică care deseori se soldează cu refuzul de a coopera sau cu retragerea plângerilor chiar și în situații grave.

În opinia avocaților, ofițerii de poliție care examinează cazurile de violență în familie trebuie neapărat să țină cont că faptele de violență se produc în cadrul unor relații sensibile de familie și este firesc că victimele deseori își schimbă comportamentul, se răzgândesc să coopereze cu autoritățile: „...*pe un caz recent, victima s-a prezentat la medicul legist și a refuzat să arate vătămrile corporale, chiar fiind lovită cu toporul în spinare, avea mușcături, fața umflată...*” (DFG_3_A).

Această realitate impune ca toți profesioniștii implicați, atât polițiștii, cât și procurorii, medicii legiști și judecătorii, să înțeleagă dinamica specifică a violenței în familie, iar ezitățile victimelor să fie percepute și abordate prin prisma traumelor suferite și profunda lor dependență de agresor. Respectiv, în cazurile de acest gen, în procesul de intervenție este nevoie de empatie și abordare centrată pe nevoile victimei. Astfel, doar conștientizarea dinamicii violenței în familie și adaptarea răspunsului profesioniștilor din sistemul de justiție penală la cazurile de violență poate garanta o protecție eficientă a victimelor și asigurarea unui acces echitabil la justiție.

Datele cercetării ne permit să concluzionăm că nu toți profesioniștii din prima linie conștientizează caracterul specific al faptei de violență în familie. Ei trebuie să înțeleagă, pe de o parte, că în cazul violenței în familie este esențială intervenția promptă, conform competenței funcționale și prin interacțiune coordonată, pentru a acumula probatoriul necesar în regim de urgență. Pe de altă parte, este tot atât de importantă înțelegerea că, pentru violența în familie, în calitate de faptă social periculoasă, nu este caracteristică doar prezența consecințelor (vătămrilor) grave, or, acest fenomen se manifestă multilateral și include forme „invizibile”, precum violența economică, psihologică, religioasă etc., astfel că în celelalte cazuri incidentul raportat nu poate fi considerat un banal „*conflict în familie*”. Este necesar de avut în vedere și importanța de a investiga cu diligență fiecare apel despre o presupusă violență în familie nu prin prisma obligației de rezultat, ci prin prisma obligației de mijloace. Acești factori trebuie să determine conduita la toate nivelele în cadrul autorităților abilitate și să se materializeze, inclusiv prin revizuirea (suplimentarea) indicatorilor de performanță care vor lua în considerare un nivel diferit de apreciere a rezultatelor activităților desfășurate în cazurile de violență în familie, în corespundere cu specificul acestora.

4.1.3. Evaluarea riscurilor și emiterea ordinului de restricție de urgență

Evaluarea riscurilor și emiterea ordinului de restricție de urgență reprezintă un mecanism-cheie de intervenție rapidă în cazurile de violență în familie, acesta având rolul să prevină pericolele iminente pentru viața, integritatea și libertatea victimei. Mărturiile victimelor arată probleme serioase în aplicarea de către polițiști a Chestionarului de identificare și evaluare a

riscurilor. Astfel, au fost relatate situații, precum lipsa explicațiilor, completarea superficială și subiectivă a formularului, ceea ce de fapt compromite scopul acestui instrument care constă în identificarea pericolului iminent și prevenirea repetării violenței. În multe cazuri victimelor li s-a cerut să răspundă la întrebările din Chestionarul de identificare și evaluare a riscurilor, de regulă, fără a le fi oferite anumite explicații: „...mi-au pus în față un formular de evaluare a riscurilor, dar nici măcar nu mi-au explicat ce este aceasta. L-am semnat fără să știu pentru ce...”; „...Formularul de evaluare a riscurilor a fost completat de polițiști, dar ei scriau doar ce credeau ei de cuviință. Nu au inclus toate amenințările pe care le-am comunicat...”; „...Polițiștii fixează cum vor ei și ulterior spun că nu au temei să-l tragă pe agresor la răspundere...” (DFG_2_F).

Datele cercetării relevă că evaluarea riscurilor se face formal, fără implicarea activă a victimei sau fără a-i fi explicată semnificația procesului. Multe femei nu știu ce este un ORU, ce implică acest act pentru agresor și pentru victimă și care sunt efectele sale juridice. Astfel, chiar și atunci când este emis un ordin de restricție de urgență, victimele nu înțeleg care sunt obligațiile și drepturile asociate, nu primesc informații clare despre pașii următori în caz de încălcare a ORU de către agresor.

În cazul femeilor din grupurile vulnerabile și a celor cu vulnerabilități multiple dificultățile sunt și mai accentuate. Interacționând cu femeile cu dizabilități intelectuale polițiștii rareori le evaluează capacitatea de exprimare sau înțelegere, preferând să se bazeze pe interpretarea oferită de însoțitorii acestora, ceea ce distorsionează adesea conținutul evaluării. Un aspect grav identificat este faptul că poliția nu aplică standardizat Chestionarul de identificare și evaluare a riscurilor: „Când am sunat la poliție și am cerut să mi se completeze formularul de evaluare a riscurilor, polițistul a râs și a zis că nu suntem în filme americane.” (DFG_1_F).

Experiențele relatate de femeile care au participat la discuțiile focus grup reflectă o problemă sistemică în intervenția poliției în cazurile de violență în familie, în special în ceea ce ține de evaluarea riscurilor de repetare a actelor de violență. Răspunsurile, precum „trebuie să ai mai multe dovezi...”, „...nu am suficiente dovezi pentru ORU” sau „pentru o palmă nu băgăm pe nimeni la pușcărie” (DFG_2_F), trădează o lipsă de înțelegere a dinamicii violenței în familie și a intervenției de urgență centrate pe victimă pentru a preveni cazurile grave. De fapt, practicile actuale ale poliției indică asupra subestimării amenințărilor și a impactului acestora asupra victimelor, deși există indicii clare de pericol pentru victime.

Femeile au descris în mod constant situații în care riscul era evident – leziuni fizice, amenințări cu moartea, episoade repetate de violență, dar ORU totuși n-a fost emis. În multe cazuri poliția a ales să „avertizeze verbal” agresorul, în loc să aplice instrumentele prevăzute de lege: „Am fost bătută și tot nu mi-au dat ordin. Au zis că trebuie să-l mai avertizeze o

dată.” (DFG_1_F). Astfel de experiențe indică o evaluare care subestimează riscurile sau chiar ignorarea pericolului de către agenții de poliție.

În unele cazuri, polițiștii au refuzat aplicarea ORU invocând lipsa probelor sau prezumând că femeia va reveni asupra deciziei. Această prejudecată afectează grav șansele victimei de a beneficia de protecție legală: „Mi-au spus că dacă nu a fost cu cuțit sau ceva grav, nu e nevoie de ordin.” (DFG_2_F).

Cele evidențiate relevă că evaluarea riscurilor și emiterea ORU nu sunt aplicate coerent și sistemic. Polițiștii nu sunt instruiți să recunoască toate formele de risc (inclusiv psihologic, economic sau social), nu implică victima în procesul decizional și aplică măsuri de protecție inegal: „...Chestionarul de evaluare a riscurilor se completează în majoritatea cazurilor la domiciliul victimei, agentul constatator vizual apreciază starea de lucruri. Dacă nu sunt semne vizibile de violență, se apreciază situația după comportamentul părților...”; „...Se completează Chestionarul când se constată nivelul de violență – moderat sau ridicat și se emite ORU, iar asta se întâmplă în cazurile de violență fizică...” (FGD_5_OP). Nu a fost menționat nici un caz de evaluare a riscurilor și emitere a ORU pentru victimele țintuite la pat sau cele de vârstă înaintată. Această lipsă de rigoare și de sensibilitate instituțională lasă în continuare femeile expuse violenței și reduce considerabil eficiența cadrului legislativ în vigoare.

Relatările specialiștilor din ONG-uri și ale avocaților indică asupra unei serii de abateri grave în aplicarea procedurilor privind emiterea ORU, inclusiv aplicarea condiționată a Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor, contrar scopului acestuia de a evalua riscul de pericol eminent și de a argumenta necesitatea de a elibera un ORU. Refuzul de a elibera ORU doar pentru că victima nu s-a prezentat la sectorul de poliție este o practică contrară prevederilor legale: „...recent am avut un caz, când poliția a refuzat să elibereze ORU, până victima nu vine să semneze Chestionarul de evaluare a riscurilor la sectorul de poliție. Victima nu se putea prezenta la sectorul de poliție pentru că era la serviciu, iar polițistul a interpretat aceasta ca pe un refuz de colaborare din partea victimei...” (DFG_3_A).

În multe cazuri, în loc să fie protejată, victima este acuzată de situația de violență în familie și sfătuită să fie mai responsabilă și să-și schimbe comportamentul față de agresor: „...a venit poliția destul de rapid, doar că nu a făcut nimic, mi-au spus că eu am fost vinovată. Doar atât. Nu au aplicat Chestionarul de evaluare a riscurilor. Au spus că ar putea să facă proces-verbal și să-i interzică să se apropie de casă, dar pentru că noi oricum peste câteva zile o să ne împăcăm, nu are nici un rost...” (DFG_2_F).

Reprezentanții serviciilor specializate evidențiază mai multe probleme în procedura actuală de evaluare a riscului de repetare/comitere a violenței care afectează protecția victimelor. Evaluarea riscului nu este întotdeauna aplicată corespunzător, ceea ce generează situații în care victimele nu beneficiază de protecția necesară în timp util: „... nu este un mecanism clar de evaluare a riscului, el mai mult depinde de interpretarea individuală a fiecărui specialist. Și atunci, sunt cazuri în care victimele nu primesc protecția necesară la timp. De multe ori, poliția nu coordonează acțiunile cu alte instituții și aceasta poate întârzia intervenția...” (IIE_1).

Pe de altă parte, ofițerii de poliție susțin că completarea Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor este asigurată de fiecare dată: „Se completează doar în baza declarațiilor

victimei, altcineva nu participă, deoarece chestionarul se face victimei. Pe urme proaspete victima spune totul, este receptivă, acceptă ORU, semnează Chestionarul de evaluare a riscurilor.” (FGD_5_OP). De asemenea, ofițerii de poliție au subliniat că în majoritatea cazurilor evaluarea riscurilor se face la domiciliul victimei de către agentul constator care apreciază starea de lucruri vizual. Dacă nu există semne vizibile de violență, situația este apreciată în funcție de comportamentul părților și „doar uneori victima este dusă la sectorul de poliție...” (FGD_5_OP).

Unii ofițeri de poliție au comunicat că chestionarul conține aprecierea nivelului de violență – scăzut, mediu, ridicat, respectiv acesta se completează de fiecare dată pentru a evalua nivelul de violență: „Dacă se constată nivelul de violență – moderat sau ridicat, se emite și ORU, iar asta se întâmplă practic în toate cazurile de violență fizică...” (FGD_5_OP).

Ofițerii de poliție susțin că în practica lor nu au fost cazuri ca victima să refuze să răspundă la întrebări în procesul de completare a Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor. De multe ori, potrivit polițiștilor, victima refuză eliberarea unui ORU și vrea ca agresorul doar să fie atenționat. Se întâmplă asta, în special, când victima nu a fost supusă violenței fizice. Totuși, în unele regiuni de la nordul țării, au fost menționate cazuri când „...deși fiind bătută victima a refuzat ORU, însă polițistul oricum a emis ORU, însă doar pentru câteva zile...” (FGD_5_OP).

Reprezentanții serviciilor specializate au confirmat că „...procedura de evaluare a riscurilor o exercită polițistul. Ei bifează în chestionar, din dialogul cu victima și din ceea ce stabilește acesta la fața locului...” (FGD_4_ONG). Aceștia au specificat că, în evaluarea riscurilor trebuie să se implice și asistenții sociali, eventual și personalul medical, însă, în practica lor n-au avut asemenea cazuri. Teoretic polițistul anunță asistentul social despre identificarea victimei violenței în familie, dar nu transmite un exemplar al Chestionarului către asistența socială. Respectiv, reprezentanții ONG-urilor au precizat că „poate” ar fi necesar de unificat pentru toți profesioniștii conținutul Chestionarului evaluare a riscurilor, ca fiecare specialist să poate include informația pe care o are la dispoziție, conform competenței funcționale.

Reprezentanții serviciilor specializate au fost de părerea că evaluarea riscurilor ar trebui făcută prompt, pentru că doar în acest caz vor fi reflectate obiectiv și integral toate circumstanțele. În cazurile când evaluarea riscurilor s-a efectuat la câteva zile de la comiterea actelor de violență, rezultatele procedurii au constatat o situație mai puțin gravă decât a fost în realitate. Totodată, specialiștii consideră binevenite evaluările repetate, pentru a identifica cum evoluează situația, ca aprecierile să nu fie limitate doar la evaluarea inițială a poliției. De asemenea, a fost susținută ideea de a utiliza Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor în format digital, care ar putea schimba lucrurile spre bine.

Specialiștii participanți la cercetare au semnalat mai multe cazuri în care, deși ar fi trebuit să înlăture agresorul din locuință, polițiștii sosiți la fața locului, în special cei din echipajul de patrulare și reacționare operativă, nu emit tot atunci ORU, motivând că îl va emite polițistul de sector a doua zi sau altă dată, adică după zilele de odihnă. Uneori când la fața locului se deplasează polițistul de sector el preferă să însoțească victima la sectorul de poliție și acolo perfectează toate formalitățile, inclusiv emite ORU.

Procurorii au confirmat valoarea Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor în calitate de probă în toate dosarele penale intentate pentru acte de violență în familie. Totodată, aceștia au specificat că în multe cazuri chestionarele nu sunt perfectate corespunzător, fiind completate superficial ori incorect, ceea ce afectează valoarea lor probatorie. Astfel, procurorii au menționat lacunele în instruirea angajaților poliției despre completarea acestui act: „... trebuie de instruit polițiștii ca să-l întocmească mai calitativ.” (DFG_6_P).

Unii procurori au specificat că, de fapt, în cazurile în care agresorul își recunoaște vina, Chestionarul de identificare și evaluare a riscurilor are o valoare probatorie redusă în dosarul penal. Situația însă e diferită atunci când agresorul nu-și recunoaște vina: „... chestionarul de evaluare a riscurilor de violență are însemnătate ca purtător de informație primară asupra circumstanțelor faptei și noi, îl folosim ca probă, deseori împreună cu procesul-verbal de audiere a polițistului care a ieșit la fața locului...” (DFG_6_P). În aceste cazuri Chestionarul de identificare și evaluare a riscurilor devin mai relevant în calitate de mijloc indirect de probă care reflectă starea emoțională a victimei și relațiile ei imediat după incident, fiind folosit împreună cu alte probe, precum procesul verbal de constatare a faptei sau declarațiile polițistului.

Avocații apreciază înalt importanța aplicării Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor de violență: „este o sursă informativă completată de organul constatator la fața locului în care se conțin însemnări importante despre locurile cu vătămări, despre gradul de risc etc. Este o soluție extrem de utilă pentru neadmiterea revictimizării, când trebuie să pui de mai multe ori aceeași întrebare...” (DFG_3_A). Totodată, aceștia au evidențiat că, în experiența lor, „...victimele se plâng deseori că nu înțeleg întrebările polițiștilor din chestionar și atunci când ele fac cunoștință cu conținutul chestionarului își dau seama că bifările nu au fost făcute la rubrica cuvenită. Însă polițistul spune că nu mai trebuie de corectat nimic...” (DFG_3_A). Avocații, de asemenea, au o atitudine pozitivă despre digitalizarea chestionarelor de identificare și evaluare a riscurilor și a proceselor verbale contravenționale care, în opinia multora dintre ei, ar schimba spre bine situația.

În cadrul discuțiilor focus grup judecătoria au confirmat că „...la dosare civile și penale se anexează acte de evaluare a riscurilor de repetare/comitere a violenței și aceasta este o practică utilă, care ne ajută să cunoaștem mai bine situația pe caz...” (DFG_7_J). Totodată, judecătoria au precizat că nu obișnuiesc să evalueze riscurile pentru a stabili situația curentă pe caz, deși nu exclud că o astfel de practică i-ar putea ajuta la individualizarea pedepsei aplicate agresorului familial.

Datele cercetării relevă că deși Chestionarul de identificare și evaluare a riscurilor este considerat un instrument extrem de important în aprecierea riscului iminent pentru viața și sănătatea victimelor violenței în familie, procesul de completare a acestui act este marcat de o serie de probleme, inclusiv completarea necorespunzătoare sau chiar eronată și lipsa informării adecvate a victimei despre procesul de evaluare a riscurilor. Judecătoria au afirmat că, în practica lor, de obicei, nu apelează frecvent la Chestionarul de identificare și evaluare a riscurilor pentru a individualiza pedepsele aplicate agresorilor familiari.

4.1.4. Referirea victimelor violenței în familie către serviciile specializate de sprijin și rehabilitare

Referirea pro activă a victimei către serviciile specializate, cum ar fi adăposturi, centre de consiliere psihologică, servicii sociale sau asistență juridică, este una din responsabilitățile instituționale fundamentale ale poliției în cazurile de violență în familie. Etapa în cauză este esențială pentru protecția și reabilitarea victimei, dar și pentru prevenirea reîntoarcerii într-un mediu abuziv.

Datele cercetării arată însă că poliția deseori nu îndeplinește sau chiar ignoră această obligație. Majoritatea femeilor intervievate au declarat că nu au fost informate de către poliție despre existența unor servicii de sprijin, iar accesul lor la aceste servicii a fost posibil doar prin intervenția altor actori – reprezentanți ai ONG-urilor sau persoane din anturajul apropiat: *„Nimeni nu mi-a spus că pot merge într-un centru sau că am dreptul la un avocat gratuit. Am aflat de la o vecină.”* (IIA_5). În alte cazuri, femeile au fost redirecționate de către autoritățile publice locale. De exemplu, o femeie refugiată a menționat că primarul a fost cel care i-a sugerat o organizație la care ar putea beneficia de sprijin, în timp ce poliția nu i-a oferit nicio informație sau opțiune în acest sens.

Majoritatea femeilor victime ale violenței au mărturisit despre mai multe experiențe nefavorabile ce țin de accesul la servicii specializate de sprijin și rehabilitare. În special ele au indicat asupra problemelor sistemice legate de lipsa de acces la serviciile specializate de sprijin și rehabilitare. Deși cadrul legal național garantează acest drept, în practică mecanismul de prevenire și intervenție timpurie este fragmentat, iar atitudinea pasivă, de toleranță a violenței și blamare a victimelor, din partea specialiștilor mai persistă. Femeile victime au relatat despre lipsa de intervenție pro activă atât a organului de asistență socială, cât și a angajaților din sistemul de sănătate: *„...când copiii erau mici și venea medicul de familie în vizită, știa că lucrurile nu sunt în regulă, mă vedea vânătă, obosită, dar nu întreba nimic. La fel și cei de la asistența socială, care veneau să vadă copiii. Ei vedeau sărăcia, mizeria, problemele, dar nimeni nu îndrăznește să intervină. Știau toți că am probleme, știau cei de la primărie, știau cei de la poliție, însă nu făceau nimic. Femeile care suferă violență sunt ignorate sau, mai rău, chiar ele învinovățite...”* (IIA_1)

Femeile au comunicat și despre faptul că nu au fost informate cu privire la drepturile lor, despre existența serviciilor de sprijin și procedura de obținere a măsurilor de protecție, astfel multe victime au aflat întâmplător, din internet sau de la alte supraviețuitoare ale violenței, despre centrele de consiliere și serviciile de sprijin: *„...nu am fost informată la timp. Ani de zile am trăit în violență fără să știu exact ce pot face, cui mă pot adresa și ce protecție legală există pentru femeile aflate în situația mea. Acum am înțeles că legea există, dar aplicarea ei este slabă...”* (IIA_2), *„...am căutat pe Google cum să scap de un soț violent și așa am aflat despre centrele de sprijin...”*, *„...până să aflu de centru, poliția venea și pleca, iar eu rămâneam în aceeași situație. Abia când am ajuns la centru, am primit tot sprijinul necesar.”* (DFG_1_F).

Exemplele evocate supra relevă o lipsă de mecanisme instituționale standardizate prin care poliția să asigure referirea implicită sau asistată a victimelor către serviciile specializate. Referirea depinde mai curând de inițiativa individuală a unui polițist empatic ori de rețeaua informală a victimei decât de o politică coerentă de intervenție. Mai grav este faptul că unele

femei au menționat că atunci când au cerut ajutor sau au întrebat unde se pot adresa pentru a beneficia de ajutor, polițiștii au fost evazivi ori chiar au ignorat solicitarea: „Am întrebat unde pot merge, că nu vreau să stau în casă cu el. Polițistul a zis că nu știe, că nu e treaba lui.” (DFG_1_F).

Pentru femeile aparținând grupurilor cu vulnerabilități multiple, accesul la servicii prin intermediul poliției este și mai dificil. Femeile cu dizabilități au raportat că nu au fost ghidate către centre sau servicii adaptate nevoilor lor specifice, iar, în unele cazuri, poliția nu a luat în considerare dificultățile de mobilitate sau de comunicare. În lipsa unei rețele accesibile, aceste femei fie au rămas în locuințele unde aveau parte de relații abuzive, fie au fost nevoite să apeleze la ONG-uri pentru sprijin.

Un alt aspect important este că nu există o informare formalizată sau un material tipărit pe care polițiștii să-l ofere victimelor – broșuri, fișe informative, ghiduri de servicii disponibile. Femeile au povestit că, în momente de criză, nu au beneficiat de vreo indicație scrisă și au fost nevoite să caute singure informații, în condiții de stres extrem.

Lipsa unei proceduri clare și previzibile de referire contribuie la fragmentarea răspunsului instituțional și compromite capacitatea victimei de a accesa sprijin integrat, multidisciplinar și susținut. Fără o intervenție coordonată și adaptată realității fiecărei femei, riscul de revenire în situații de violență rămâne ridicat, iar procesul de ieșire din contextul de abuz este dificil.

Doar câteva femei au confirmat că au fost informate de poliție despre existența serviciilor de sprijin: „... un polițist mi-a zis să merg la vreun ONG, pentru că altfel nu voi primi ajutor real...” (DFG_2_F); „La poliție am aflat că există centre unde femeile pot merge dacă nu au unde să stea. Cu toate acestea, până să ajung să primesc ajutor a durat mult timp. Nimeni nu mi-a spus mai înainte că există astfel de servicii, a trebuit să aflu după ani de suferință. Problema este că astfel de servicii nu sunt cunoscute, iar multe femei, ca și mine, ajung să le descopere când deja este prea târziu...” (DFG_2_F).

Vorbind despre aspectul de referire a victimei către serviciile specializate, reprezentanții poliției au comunicat că „...tot timpul victima rămâne acasă, nu o referim nicăieri. Explicăm victimei dreptul de a contesta ORU, dreptul de a solicita OP. Lăsăm victimei telefonul pentru a ne contacta la necesitate. Mai târziu, în decurs de 24 ore, noi trebuie să completăm Fișa de referire a victimei către autoritățile locale și deja asistentul social urmează să se ocupe cu asistența și consilierea victimei...” (DFG_5_OP). Acest lucru confirmă afirmațiile femeilor victime despre lipsa accesului la informații și sprijin, a unei informări proactive despre serviciile disponibile de suport (ONG-uri, centre de plasament etc.), astfel femeile victime ajung la aceste servicii mult prea târziu, după ani de abuz. Pe de altă parte, reprezentanții poliției susțin că asigură o acțiune concretă imediată, și anume că ei completează fișa de referire care este transmisă ulterior către entitatea de asistență socială, dar apoi firul se rupe, pentru că responsabilitatea este pasată instituțiilor respective. Acest lucru în esență lasă femeile fără acces imediat la servicii de asistență, ceea ce deseori implică anumite riscuri pentru viața și sănătatea lor. Situația constatată în cadrul cercetării denotă în esență lipsa unei intervenții coordonate între poliție, asistență socială și prestatorii de servicii specializate.

Colaboratorii de poliție au subliniat că la Chișinău există mai multe opțiuni de plasament pentru asistență și adăpost temporar a victimelor, pe când în UAT din regiuni astfel de

posibilități practic lipsesc. Este o necesitate primordială de a asigura centre de plasament în fiecare UAT pentru a facilita accesul la servicii, inclusiv pentru victimele cu nevoi speciale: „...în raioanele unde sunt centre de plasament e mai simplu... dacă victima spune că se teme să rămână în casă, echipajul telefonează în prealabil centrul și, după posibilități, chiar poate transporta victima la adăpost...” (DFG_5_OP).

În ceea ce privește accesibilitatea serviciilor pentru întreg teritoriul țării⁷⁰, reprezentanții serviciilor specializate și avocații au menționat că femeile victime sunt referite către astfel de entități, de regulă, după principiul teritorial: „...amplasarea geografică este o mare problemă. Noi noaptea avem un apel dintr-un raion mai îndepărtat, dar victima nu are transportul ei, nu are cu ce se deplasa cu 2-3 copii și noi o încurajăm să nu se pornească la drum, pentru a nu fi în pericol și mai mare. Deși STAS au fost dotate cu unități de transport, bunăoară, sâmbăta la ora 23.00. nu o să poți solicita transportul. Dacă vine poliția la fața locului și nu este prea departe noi putem să negociem sau să-i rugăm să transporte victima la centrul de plasament. Dar și poliția reacționează diferit. Unii acceptă, alții refuză, invocând diferite pretexte. Și apoi, nu toate centrele răspund la telefon 24/24...” (DFG_4_ONG).

Și reprezentanții serviciilor specializate, precum și angajații din birourile din Moldova a unor organizații internaționale de profil au atenționat asupra problemelor privind accesibilitatea redusă a centrelor de plasament pentru potențialele beneficiare, inclusiv pentru cele din grupuri cu vulnerabilități multiple, infrastructurii precare de acces pe întreg teritoriul țării, lipsei personalului specializat instruit și dificultăților financiare care nu permit asigurarea durabilității serviciilor respective.

Totodată, ofițerii de poliție au menționat și inexistența unor norme legale privind condițiile și procedura de referire a victimelor infracțiunilor către servicii de sprijin în scop de reabilitare. În lipsa cadrului legislativ relevant poliția se ghidează în acest sens de Instrucțiunea metodică privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie⁷¹.

Majoritatea femeilor au recunoscut importanța serviciilor de sprijin pentru victimele violenței în familie, chiar dacă au semnalat că accesul la ele este uneori dificil. Femeile care au beneficiat de servicii specializate au apreciat înalt beneficiile lor: „...am fost la consiliere și mi-a prins bine. M-a ajutat să îmi recapăt încrederea în sine și să scap de frica de agresor.” (DFG_2_F). În același timp, s-au făcut auzite și remarci privitor la perioada prea scurtă de aflare în centre, în special pentru victimele care nu au studii sau au dizabilități, deoarece acestea nu reușesc să devină independente într-un timp relativ scurt: „...după părăirea mea termenul de plasament, în care mamele cumva stau acolo o jumătate de an, este un termen foarte mic. O femeie, o mamă care a trecut prin violență, când iese din mediul de agresiune în care s-a aflat, mai întâi trebuie să-și revină psihologic, să scape de această frică... și nu reușești, mai ales dacă nu ai studii într-un domeniu sau când ești cu dizabilități, ca în cazul meu, să-ți găsești așa de ușor un loc de muncă...” (IIA_4).

⁷⁰ Conform standardelor Consiliului Europei, trebuie să existe un loc de plasament pentru victimă și copiii ei la 10.000 de locuitori. În Moldova, la moment, sunt asigurate 182 de locuri de plasament, dar ar fi nevoie de 280, potrivit Raportului de evaluare al GREVIO (de referință) privind măsurile legislative și de altă natură care pun în aplicare prevederile Convenției privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) (Republica Moldova), publicat la 14 noiembrie 2023. Disponibil online: <https://rm.coe.int/raport-grevio-ro/1680ae46d5>

⁷¹ Instrucțiunea metodică privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie aprobată prin Ordinul șefului Inspectoratului General al Poliției nr. 93 din 28 martie 2023.

Cu referire la aspectul evocat de victimele participante la cercetare prestatorii de servicii specializate au opinat că este esențial să fie reglementată perioada de plasament, în funcție de programul stabilit în mod individual, în baza evaluării nevoilor victimei. Au fost menționate exemple când termenul de plasare de 1 an s-a încheiat în luna ianuarie și femeia trebuia să plece pe timp de iarnă cu copilul de 1,5 ani la locul de domiciliu unde nu existau condiții elementare de trai. Totodată, având copil mic în îngrijire, victima nu se putea angaja. Mai mulți specialiștii au considerat neplauzibile argumentele, precum că stabilirea unui termen concret de plasament ar fi necesar pentru a putea planifica cheltuielile, în special fiind vorba de centrele finanțate din buget. Au fost și păreri că poate ar fi justificat un termen mai mare prevăzut pentru copii, însă nu și pentru femei, deoarece „...ele încep să se deprindă cu acest mod de viață, și nu depun efort să schimbe ceva, acceptă să fie ajutate în continuare, să li se dea, să li se facă...” (DFG_4_ONG). Majoritatea specialiștilor au susținut ideea că ar fi rezonabil să fie stabilit un termen de pregătire a beneficiarelor pentru revenirea la viață obișnuită, inclusiv să fie acordată asistență pentru înscrierea copilului la grădiniță, în calitate de condiție necesară ca o mamă să poată merge la muncă.

În același timp, centrele de plasament a victimelor, cu mici excepții, nu sunt adaptate la necesitățile persoanelor cu dizabilități locomotorii sau psihice, precum și pentru familiile cu mulți copii. În acest sens ar fi necesare lucrări de reconstrucție sau replanificare tehnică pentru a asigura accesul fizic al beneficiarelor/beneficiarilor în incinta serviciului: „...persoanele cu deficiențe locomotorii, cu alte deficiențe de mobilitate nu au acces la servicii de plasament. Nu au acces la asemenea servicii de adăpost și persoane cu deficiențe psihice. Probleme de accesibilitate într-un centru de plasament poate fi și pentru o mamă cu 5 copii, cu vârste între 3-16 ani, cu sexe diferite...” (DFG_4_ONG).

Majoritatea centrelor duc lipsă de specialiști (juriști, psihologi, asistenți sociali, traducători/interpreți, interpreți de limbaj mimico-gestual) pentru a oferi servicii necesare de sprijin, se confruntă cu o finanțare precară a activității: „...o provocare mare, de altfel caracteristică și pentru multe alte servicii, este lipsa de personal cu pregătire necesară. În cazul vârstnicilor trebuie să fie obligatoriu un asistent social, dar lipsește în multe servicii, din lipsa resurselor financiare.” (DFG_4_ONG). O altă provocare sunt cazurile victimelor refugiate – dificultăți de comunicare într-o limbă care să fie înțeleasă de victime și integrare culturală într-un mediu diferit de cel familiar pentru dânsle: „...Unele cazuri cu victime refugiate din India, Brazilia au scos în evidență și probleme de comunicare. Alți beneficiari sunt destul de rezervați să le accepte și aceste persoane devin marginalizate...” (DFG_3_A).

Fără asigurarea unor condiții optime de funcționare nu poate fi soluționată nici problema acreditării centrelor, ceea ce generează probleme de durabilitate instituțională a acestor entități.

Unii reprezentanți ai prestatorilor de servicii specializate s-au referit la lipsa comunicării și colaborării intersectoriale: „Nu există instrumente funcționale pentru schimbul de informații între judecătorii și profesioniștii din domeniul protecției sociale și medicale.” (DFG_4_ONG).

Unul dintre prestatorii de servicii pentru persoane cu dizabilități a evocat în calitate de practică pozitivă constituirea în raionul Criuleni a platformei de comunicare a structurilor publice cu alți actori nestatali (Consiliul Consultativ) care, pe termen lung, ar contribui la

îmbunătățirea accesului persoanelor vulnerabile la justiție: „...pentru noi a fost un lucru important faptul că, în primul rând, ne-am apropiat de sectorul respectiv: judecători, procurori, polițiști, medici, organe tutelare.” (IIE_1).

Au fost menționate și alte practici pozitive care contribuie la îmbunătățirea colaborării intersectoriale între actorii responsabili din domeniu: „...Recent s-au desfășurat concursuri de desen în școli, alături de alte acțiuni de sensibilizare. Pe noi ne-au chemat să-i ajutăm la interpretarea desenelor copiilor, ceea ce e foarte bine pentru că până nu demult eram două planete diferite. Comparativ cu ceva ani în urmă, se văd schimbări, dar încă trebuie mult să lucrăm la îmbunătățirea colaborării între actorii abilitați să acorde protecție și sprijin victimelor...” (IIE_1).

În concluzie, accesul la servicii specializate de sprijin și reabilitare pentru femeile victime ale violenței este dificil fără existența unui mecanism funcțional de colaborare interinstituțională între actorii competenți și în contextul unor probleme grave care țin de lipsa serviciilor specializate cu acoperire geografică în întreaga țară și accesul limitat la servicii specializate pentru femeile victime cu vulnerabilități multiple. În consecință intervenția este întârziată, sunt luate decizii necoordonate care finalmente se soldează cu lipsa unei protecții eficiente pentru victimele violenței în familie.

4.1.5. Solicitarea și obținerea ordonanței de protecție

Ordonanța de protecție este un instrument legal esențial în cadrul măsurilor de protecție împotriva violenței în familie. Ea poate fi solicitată fie de victimă, fie de organul de urmărire penală, poliție sau procuror, ori de către reprezentanții STAS și este menită să asigure siguranța imediată a victimei prin interdicții impuse agresorului.

Majoritatea femeilor consideră că OP este o măsură necesară, însă aplicarea mecanismului este adesea deficitară, iar protecția reală oferită este limitată: „În teorie, OP este un instrument bun, dar în practică agresorii îl încalcă și nu pătesc nimic...”, „OP este doar o hârtie. Dacă agresorul vrea să îți facă rău, nu îl va opri nimic.” (DFG_2_F).

Datele cercetării calitative relevă că, în practică, procesul de solicitare și obținere a OP este afectat de numeroase lacune și obstacole care reduc accesibilitatea și eficiența acestui mecanism. Unul din obstacolele recurente identificate în cadrul studiului este lipsa de informare a femeilor privind disponibilitatea și funcția OP. Mai multe victime au relatat că nu au știut că pot solicita o astfel de măsură și că nu au fost informate despre acest drept nici de către poliție, nici de către alți actori instituționali: „Nu am știut că pot cere OP. Polițistul a zis să nu mă grăbesc, că poate se liniștește.” (DFG_2_F).

Această lipsă de informare are un impact deosebit de negativ asupra femeilor din grupurile vulnerabile, cum ar fi cele refugiate, cu dizabilități sau de etnie romă. Pentru aceste femei, care deja se confruntă cu obstacole de ordin lingvistic, cultural sau economic, lipsa unei comunicări clare privind drepturile lor legale agravează riscul de rămânere în situații periculoase.

Un alt obstacol evidențiat este refuzul sau lipsa de implicare a poliției în facilitarea obținerii unei OP sau chiar descurajarea de a face o astfel de solicitare: „Poliția nu m-a ajutat să completez actele pentru OP. Am fost nevoită să găsesc un avocat la un ONG.” (DFG_2_F). De

cele mai multe ori, femeile sunt lăsate pe cont propriu, fără sprijin juridic sau emoțional: „Am întrebat ce pot face. Mi-au spus că pot merge la judecătorie și cere OP. Dar eu nu știam cum, ce acte, ce să spun. Nu m-a ajutat nimeni.” (IIA_5). În astfel de situații, serviciile oferite de ONG-uri sunt extrem de importante: „M-a ajutat o avocată de la un ONG să obțin OP. Singură nu aș fi reușit.” (DFG_1_F).

Femeile care au solicitat OP consideră procesul de obținere a acesteia complicat și birocratic. Ele au remarcat că există anumite dificultăți în depunerea cererii respective: „Am mers singură să depun cererea și am fost trimisă de la un birou la altul. Nimeni nu îmi explica ce trebuie să fac exact.” (DFG_2_F). Ajutorul oferit victimelor pentru obținerea OP este esențial: „Un prieten care lucrează în sistemul de justiție m-a sfătuit să cer OP și mi-a explicat pașii.” (DFG_1_F); „Am primit sprijin de la un ONG, mi-au oferit un avocat gratuit care a făcut toate documentele pentru mine.” (DFG_2_F).

Evidențiem, de asemenea, că victimele violenței se confruntă frecvent și cu refuzuri din partea judecătorilor în obținerea OP: „Am cerut OP, dar judecătorul a zis că nu sunt suficiente dovezi. A trebuit să mai aștept să fiu iar agresată ca să primesc protecție.”; „Mi-au spus că trebuie să am certificat medical și martori. Cum să am martori când el mă bate doar când suntem singuri?” (DFG_1_F).

S-a menționat, atât în interviurile individuale aprofundate, cât și în discuțiile focus grup, că uneori agresorii reușesc să obțină OP împotriva femeilor victime înaintea acestora. Unele victime sunt tratate ca agresoare, poliția favorizând agresorii și refuzând să le ofere victimelor protecție reală: „Când am văzut că el își face OP înaintea mea, am înțeles că justiția nu e pentru mine...” (IIA_3).

Au fost semnalate și situații ieșite din comun care ilustrează nivelul redus de pregătire și sensibilizare a unor angajați ai poliției: „Același polițist ne-a dat la ambii îndreptare la medicina legală și a emis 2 procese verbale. În unul eu eram victimă, iar în altul – agresor, pentru aceeași zi, la aceeași oră. Era plângerea mea și a lui... Și polițistul nu a venit în instanță să explice situația. Plus doar pe mine m-a invitat la ședința agresorilor, deși eu aveam 2 OP. Am scris și scrisoare la IGP și am primit răspuns oficial de la șeful IGP, că soțul meu nu se află la evidență și nu au fost niciodată plângeri pe el...” (DFG_2_F).

Procesul birocratizat și lipsa de asistență juridică adecvată au determinat multe victime să renunțe la solicitarea OP, chiar dacă existau riscuri reale pentru siguranța lor. Femeile aflate în situații de criză, cu copii mici sau fără sprijin social, nu pot parcurge singure procedurile legale necesare, mai ales dacă nu beneficiază de asistența unui avocat sau de ghidare clară.

Pentru femeile din mediul rural sau cele din grupurile vulnerabile un obstacol suplimentar este distanța până la sediile instanțelor de judecată și lipsa mijloacelor de transport. În astfel de cazuri, chiar dacă femeia dorește să solicite o OP, constrângerile logistice o fac să renunțe. Aceste femei au nevoie de mecanisme mobile, digitale sau locale de intervenție care să le reducă dependența de instituții greu accesibile.

Pe de altă parte, în cazurile în care OP a fost emisă, implementarea măsurii a fost deseori formală, ineficientă. Victimele au raportat că OP sunt încălcate fără ca agresorii să suporte anumite consecințe din motiv că poliția n-a intervenit cu fermitate. Astfel, deși OP există

pe hârtie, siguranța efectivă a victimei rămâne precară: „Mi-au aprobat OP, dar agresorul tot venea la mine acasă. Degeaba l-am avut, că poliția nu făcea nimic.” (DFG_1_F); „OP nu a fost respectată. Poliția venea și îl dădea afară, dar el se întorcea în câteva ore.” (IIA_3).

Din relatările victimelor autorii studiului au constatat că procesul de solicitare și obținere a OP este marcat de disfuncționalități la toate nivelurile – lipsă de informare, sprijin juridic insuficient, reticența autorităților de a acționa și obstacole logistice. Pentru ca OP să devină un instrument real de protecție, este esențial ca poliția să-și asume un rol activ, informând victimele, inițiind cererile în cazurile grave și asigurându-se că interdicțiile sunt aplicate cu rigoare.

Mai multe victime ale violenței în familie au menționat despre dificultăți la acumularea probatoriului necesar pentru obținerea măsurilor de protecție, ceea ce le poate îngreuna adesea accesul rapid la protecție. O mare problemă este lipsa în unele UAT a medicilor legiști, respectiv, victimele sunt nevoite să se deplaseze în alte localități sau să meargă chiar la Chișinău.

Reprezentanții poliției au comunicat că „...se practică informarea victimei despre posibilitatea solicitării OP și deja dacă victima dorește poate să solicite. Poliția se implică numai când victima este în imposibilitate să se deplaseze, ori este bătută...” (DFG_5_OP); „...pentru obținerea OP sunt necesare probe. O probă importantă este actul de constatare a vătămarilor, iar în cazul violenței psihologice sau economice - declarațiile martorilor. Trebuie să fie probatoriu corespunzător, în caz contrar instanța respinge...” (DFG_5_OP).

În cadrul discuțiilor focus grup colaboratorii poliției au confirmat că, în cazurile când este cerută eliberarea unei OP în interesele victimelor, de regulă, este solicitată aplicarea tuturor măsurilor de protecție prevăzute de lege, mai rar fiind trecut în lista respectivă și obligarea agresorului de a urma programe pentru reducerea comportamentului violent. Participanții din raionul Drochia au spus că ei solicită în toate cazurile încadrarea agresorului în astfel de programe fiindcă măsura respectivă poate fi executată la Centrul pentru agresori din localitate. Totodată, instanța de judecată aplică măsurile de protecție pe care le consideră necesare.

Avocații au enumerat un șir de deficiențe la obținerea OP în cazurile de violență în familie⁷². Astfel, unii dintre ei s-au referit la anumite practici în comportamentul judecătorilor la examinarea solicitării OP. De exemplu, decizia judecătorească va fi pozitivă dacă în cazul respectiv a fost emis un ORU și acesta a fost încălcat. De obicei, judecătorii întreabă victimele de ce solicită OP până a fi emis și încălcat ORU. Dacă n-a fost emis mai întâi un ORU sau nu s-a constatat încălcarea lui, judecătorii resping solicitarea de eliberare a unei OP, asta deși emiterea unui ORU nu este o procedură prealabilă. Ținând cont de situația relevantă avocații au discutat cu reprezentanții poliției pentru a facilita obținerea OP: „Noi avem discuții cu poliția să nu trimită victimele la OT al CNAJGS ca să solicite avocat pentru OP, dar mai bine să facă ORU și după ce va fi încălcat să recomande victimei să se adreseze la OT al CNAJGS...” (DFG_3_A).

⁷² Pentru că sediul Vulcănești a fost transferat în jurisdicția Judecătoriei Cahul (sediul Central) personalul de la Cahul nu reușește să examineze cauzele, astfel că acestea sunt redirecționate la Taraclia sau Cantemir. Distanța până la localitățile respective este mare, iar termenul legal de aprobare a soluției constituie 24 de ore. Transportul direct și regulat lipsește și, ca urmare, cererea de eliberare a OP nu este examinată în termenul stabilit.

Avocații au informat și despre cazuri când victima nu este subiect al violenței în familie, iar ofițerul de sector după emiterea ORU nu clarifică situația și nu verifică documentar calitatea de membru de familie al victimei: „...conflict cu fratele care nu este de fapt frate, deoarece victima nu este născută în această familie sau la audiere victima vorbește despre prieten, care este perceput de poliție ca concubin, apoi se stabilește că nu este așa...” (DFG_3_A).

Astfel, datele prezentei cercetări atestă o aplicare neuniformă a legii de către judecători la capitolul emiterea OP. Unii judecători acceptă simpla declarație a victimei ca probă suficientă, alții însă resping cererea chiar dacă există probe solide. Avocații consideră că foarte mult depinde de nivelul de pregătire profesională și de sensibilitatea judecătorului: „... pentru unii judecători este suficientă declarația victimei, în alte cazuri victima prezintă probe și nu obține OP...”; „...pe un caz din Chișinău, de solicitare a OP pe caz de violență psihologică judecătorul a respins solicitarea, iar după ședință s-a exprimat – ce asta e violență, violență e atunci când este bătută...”; „...în multe localități sunt anumiți judecători, toți avocații cunosc asta, că dacă nimerește cererea la un judecător din aceasta listă, de regulă se respinge, în cel mai bun caz va elibera OP pe vreo 15 zile...” (DFG_3_A).

La rândul lor, judecătorii au negat în cadrul discuției focus grup afirmația polițiștilor că ei n-ar accepta pe rol cererile în interesele victimei depuse de poliție: „...poate sunt unele cazuri izolate, depinde de judecător.” (DFG_7_J). O parte din judecători au fost de părerea că este important modul în care conducerea judecătoriilor organizează activitatea în cadrul instituțiilor, fiind relevantă în acest sens și prestația judecătorilor. Au fost aduse exemple despre unele localități în care și acum majoritatea OP sunt eliberate la demersul poliției. În schimb, s-a precizat că, în alte localități, prin anii 2015 - 2018 activau judecători care considerau că poliția nu este un subiect în cazurile de solicitare a OP pentru victimele violenței în familie. În acest fel, acei judecători i-au descurajat atunci pe polițiști să acționeze în interesul victimei, situația perpetuându-se până în prezent. Judecătorii au fost de acord că la soluționarea cererilor de solicitare a OP pentru victimele violenței în familie este important rolul activ al judecătorului în procesul civil – la organizarea ședinței și la stabilirea tuturor circumstanțelor obiective ale cazului. Judecătorii pledează pentru adoptarea de Curtea Supremă a Justiției a unui ghid prin care să fie unificate practicile de examinare a cauzelor penale și civile inițiate pentru fapte de violență în familie.

4.1.6. Asigurarea respectării interdicțiilor stabilite agresorilor familiari

ORU și OP reprezintă principalele instrumente legale prin care agresorilor familiari le sunt impuse interdicții, precum evacuarea temporară din locuința comună, interdicția de apropiere, contact sau comunicare cu victima, totuși cercetarea calitativă a reliefat că aplicarea efectivă a acestor măsuri este marcată de inconsecvență, lipsă de monitorizare și pasivitate instituțională.

Majoritatea femeilor care au obținut o OP sau un ORU au remarcat carențe semnificative în ceea ce privește supravegherea și aplicarea efectivă a acestor măsuri de către poliție. Deși unele participante au simțit inițial un anumit grad de protecție, multe au menționat că agresorii au continuat să le hărțuiască, iar poliția n-a intervenit prompt sau eficient.

Una din cele mai grave probleme semnalate de participante a fost lipsa de monitorizare din partea poliției cum este respectată interdicția stabilită prin OP sau ORU care au fost emise: „După ce au dat ordinul, nimeni nu a mai venit să vadă dacă totul e bine. Eu eram tot în frică.” (IIA_4), numărul mic de controale efectuate de poliție, neasigurarea unor vizite regulate: „Au venit o singură dată să întrebe dacă mă simt în siguranță. După aceea, nu i-am mai văzut.” (DFG_2_F); „După ce am sunat de mai multe ori să anunț că el mă urmărește, au început să mai treacă din când în când.” (DFG_1_F).

Un număr semnificativ de participante a menționat că, deși OP sau ORU a fost emis, agresorul a încălcat prevederile fără a suporta consecințe reale. În unele cazuri, el a revenit la domiciliul comun în aceeași zi ori a continuat să hărțuiască victima telefonic sau fizic, iar poliția n-a intervenit ori a considerat încălcarea ca fiind minoră: „Mi-au dat OP pentru 90 de zile, dar agresorul mă urmărea peste tot. Am sunat la poliție de mai multe ori, dar au zis că dacă nu a intrat în casă, nu avem ce face.” (DFG_1_F); „OP interzicea să se apropie la mai puțin de 200 de metri de mine, dar el venea la bloc și mă aștepta în fața scării.” (DFG_2_F).

Mărturiile femeilor relevă că încălcarea măsurilor de protecție de către agresori s-a produs în diverse forme: (i) amenințări și hărțuire telefonică: „Deși avea interdicție să mă contacteze, mă suna zilnic de pe numere necunoscute și îmi trimitea mesaje de amenințare.”; „L-am blocat pe telefon, dar îmi trimitea mesaje prin prieteni sau rude, încercând să mă convingă să mă întorc.”; „A început să îmi scrie pe rețele sociale de pe conturi false. Când am raportat asta poliției, mi-au spus că nu pot face nimic.” (DFG_2_F); (ii) apropierea fizică de victimă: „Mă urmărea pe stradă și își parca mașina lângă serviciul meu. Chiar dacă nu vorbea cu mine, îmi era clar că mă supraveghea.”; „S-a prezentat la școala copiilor, deși avea interdicție să se apropie. Am sunat poliția, dar până au venit, el plecase.” (DFG_2_F); (iii) încălcarea flagrantă a OP prin violență sau atacuri directe: „După câteva zile de liniște, a venit la ușa mea și a încercat să intre cu forța. Am sunat poliția, dar au ajuns prea târziu.”; „A așteptat până noaptea, a spart geamul apartamentului și a intrat. Poliția a spus că nu pot să îl rețină mai mult de câteva ore.” (DFG_2_F).

Astfel, studiul a constatat mai multe cazuri în care OP sau ORU au fost încălcate, iar poliția n-a intervenit eficient. Motivele pentru care OP sau ORU n-au fost respectate, ar fi, în opinia femeilor, următoarele:

- (i) poliția nu monitorizează respectarea acestora și agresorii știu că nu vor fi verificați de organele abilitate și își permit să continue amenințările;
- (ii) amenințările nu sunt considerate încălcări grave: „Mi-au spus că atâta timp cât el nu mă atinge, nu e un pericol imediat.” (DFG_1_F);
- (iii) poliția aplică sancțiuni doar după mai multe încălcări;
- (iv) instanțele nu tratează cu seriozitate încălcările: „Când am mers în instanță să cer prelungirea OP, judecătorul a zis că poate s-a liniștit și nu mi-a aprobat cererea.”; „Avocatul agresorului a susținut că sunt eu prea sensibilă și că doar încerca să vorbească cu mine.” (DFG_1_F).

Probleme identificate în cadrul prezentului Studiu relevă următoarele:

- (i) multe OP sau ORU sunt încălcate fără consecințe reale pentru că agresorii ignoră restricțiile impuse, iar poliția nu acționează prompt;
- (ii) poliția aplică sancțiuni doar după mai multe încălcări;
- (iii) instanțele nu prelungesc OP întotdeauna, chiar și în cazurile de încălcare;
- (iv) amenințările indirecte nu sunt considerate relevante;
- (v) femeile trebuie să-și monitorizeze singure siguranța, deoarece autoritățile nu fac verificări regulate pentru a aprecia comportamentul agresorilor.

Reprezentanții poliției au comunicat că cel mai des sunt încălcate ORU, deoarece agresorul nu este supus monitorizării electronice: „*Polițiștii mai conștiincioși și mai activi pot fără mari probleme descoperi încălcarea ORU, pur și simplu vin pe neașteptate la domiciliul victimei.*” (DFG_5_OP). În alte cazuri, la apelul victimei, la fața locului se deplasează Echipajul de patrulare și reacționare operativă. În cazul când este constatată încălcarea condițiilor de executare a ORU, pot fi inițiate proceduri contravenționale în temeiul articolului 318¹ (Neexecutarea ordinului de restricție de urgență) din Codul contravențional și expediate materialele spre examinare în judecată. De regulă, în astfel de circumstanțe, instanța de judecată aplică sancțiuni în baza articolului 318¹ din Codul contravențional. Ofițerii de poliție au evidențiat că circa 30% din numărul total de OP sunt încălcate. Supravegherea executării OP începe prin deschiderea dosarului de acumulare. Executarea OP este, de regulă, monitorizată electronic de către structura responsabilă din cadrul Inspectoratului Național de Probațiune. În urma oricărei încălcări a restricțiilor stabilite dispozitivul aplicat agresorului emite un semnalul care este recepționat și procesat de organul de probațiune. Ulterior, prin intermediul Serviciului unic 112, este alertată poliția care urmează să se deplaseze la fața locului pentru a constata și documenta încălcarea OP. În unele cazuri, dacă există bănuieli că victima nu spune adevărul despre acțiunile agresorului (de exemplu, agresorul a fost văzut acasă în timp ce victima afirmă că acesta ar lipsi de la domiciliu), poliția întreprinde diferite măsuri, inclusiv discută cu vecinii sau cu alte persoane. Potrivit unor ofițeri de poliție, „...în circa 90% victimele ascund de poliție că agresorul a încălcat ORU.” (FGD_5_OP).

Încălcarea OP și ORU este o provocare gravă, iar multe femei au relatat că agresorii nu respectă restricțiile din cauza lipsei de sancțiuni eficiente și a monitorizării inadecvate. Poliția intervine doar în cazuri extreme, iar victimele sunt adesea lăsate fără protecție reală. Participantele subliniază necesitatea unor măsuri mai drastice și a unor reacții mai rapide din partea autorităților pentru a preveni tragediile.

Astfel, datele cercetării demonstrează că OP și ORU sunt adesea ineficiente, deoarece nu sunt monitorizate corespunzător de poliție. Femeile se simt abandonate de autorități, chiar și după obținerea OP sau ORU. Multe victime sunt nevoite să se mute în altă locuință, deoarece agresorii continuă să le urmărească. Este necesară o mai bună supraveghere și implementare a OP și ORU, astfel încât victimele să beneficieze de protecție reală, nu doar formală. Cele evidențiate relevă că respectarea interdicțiilor stabilite agresorilor familiali rămâne, în practică, aplicată precar. Lipsa unui mecanism coerent de monitorizare,

pasivitatea poliției și absența unor sancțiuni reale în caz de încălcare anulează efectele de protecție ale ORU și OP și se pot solda cu re-traumatizare, izolare și revictimizare pentru femeile afectate de fenomenul VF.

Chiar și în cazurile în care poliția a constatat și documentat că agresorii au încălcat OP sau ORU, instituția a reacționat cu întârziere ori n-a aplicat sancțiuni adecvate: *„A fost reținut o singură dată pentru că a încălcat OP, dar l-au eliberat a doua zi.”* (DFG_2_F).

Monitorizarea electronică a agresorilor, prin utilizarea brățărilor electronice, este percepută ca o măsură utilă în protecția victimelor violenței în familie. Femeile care au beneficiat de această măsură consideră că, la nivel teoretic, este un pas important în protecția victimelor, dar atenționează că implementarea practică este marcată de lacune și curențe: *„Măcar știam că, dacă se apropie prea mult, voi primi o alertă. Problema este că, uneori, semnalul brățării nu funcționa corect.”*; *„Dacă poliția ar reacționa mai rapid când brățara semnalează o încălcare, ar fi un sistem foarte eficient.”*; *„Cât a avut brățară, nu a stat pe sub ferestre. Cum i-au scos-o, deodată a apărut...”* (DFG_2_F).

Femeile care au fost protejate prin astfel de instrument au remarcat că procesul a avut atât aspecte pozitive, cât și dificultăți majore. Astfel, ele au semnalat următoarele curențe:

- (i) întârzieri în aplicarea brățării: *„A durat aproape o săptămână de la emiterea OP până când i-au pus brățara. În acest timp, el a continuat să mă hărțuiască.”* (DFG_2_F);
- (ii) scoaterea brățării de către agresori: *„Soțul și-a scos de mai multe ori brățara de monitorizare... și acum se judecă cu Probațiunea pentru deteriorarea brățării electronice.”* (DFG_2_F);
- (iii) probleme tehnice și semnal defectuos: *„Brățara avea momente când semnalul nu funcționa și poliția spunea că trebuie să verific dacă este o eroare tehnică.”*; *„Am primit o alertă falsă că agresorul se apropie, dar era o eroare a sistemului. A fost o sperietură inutilă.”*; *„Brățara a rămas fără baterie, iar el a profitat de acest lucru pentru a mă urmări fără ca poliția să știe.”* (DFG_2_F);
- (iv) lipsa unei reacții rapide din partea autorităților: *„Când brățara semnala că agresorul este prea aproape, poliția nu venea imediat. Uneori dura ore până când verificau situația.”*; *„Deși a încălcat perimetrul de siguranță de două ori, poliția doar i-a dat un avertisment.”* (DFG_2_F).

Respectiv, unele femei au precizat că aplicarea brățării electronice nu întotdeauna este un instrument eficient: *„Brățara a fost pusă, dar agresorul a găsit modalități de a mă hărțui oricum – suna de pe numere necunoscute, lăsa mesaje pe rețele sociale.”* (DFG_2_F).

Este de notat și faptul că uneori documentele referitoare la aplicarea brățării electronice nu ajung la Biroul de Probațiune. Femeile au semnalat situații când grefierii nu au transmis hotărârea instanței de judecată la Direcția de monitorizare a agresorilor.

Polițiștii susțin că au o colaborare bună cu organele de probațiune, iar dispozitivele de monitorizare electronică a agresorilor familiari sunt suficiente la număr. A fost menționat un singur caz de deteriorare intenționată a dispozitivului de monitorizare electronică. O parte din colaboratorii de poliție consideră că în asemenea cazuri ar fi necesară inițierea unei

procedurii de neexecutare a OP, dar în practică se recurge doar la investigații din partea organului de probațiune cu scopul de a încasa prejudiciul material. Unii polițiști au afirmat că, de multe ori, însăși victima lasă dispozitivul acasă și merge să comunice cu agresorul.

Cercetarea realizată atestă că monitorizarea electronică este o măsură indispensabilă pentru protecția victimelor violenței în familie, dar, în forma actuală, este afectată de numeroase curențe. Deficiențele de ordin tehnic, lipsa de reacție din partea autorităților și tergiversarea în aplicare îi reduc semnificativ eficiența și impactul. Femeile care au beneficiat de monitorizare s-au simțit oarecum mai protejate, dar consideră că este necesară o mai bună implementare și supraveghere din partea poliției pentru ca această soluție să fie cu adevărat utilă și în măsură să descurajeze agresorii familiari.

Femeile victime ale violenței în familie susțin că eficiența ORU și a OP în calitate de pârghii pentru a asigura siguranța a victimelor, este redusă prin acțiunile deficitare la emitere și la supravegherea executării lor. Încălcarea măsurilor de protecție este adesea tratată superficial de autorități, ceea ce face ca multe victime să se simtă în continuare în pericol.

Reprezentanții prestatorilor de servicii specializate care au fost implicați în discuțiile focus grup sunt de părerea că poliția ar trebui să desfășoare o activitate mai eficientă cu agresorii aflați la evidență. Au fost raportate situații în care polițiști au manifestat un comportament inadecvat în raport cu agresorul: *„Cu regret unii polițiști din localitățile sătești manifestă un comportament necorespunzător... ne-am confruntat cu cazuri când agresorul era chemat să repare gardul, să ajute la lucrări de construcție, să prăsească în grădină la polițist, timp în care aceștia discută, inclusiv despre excluderea din Registrul de evidență al agresorilor...”* (DFG_3_A).

Totodată participanții la discuție au indicat lipsa unor programe de prevenire a violenței și au insistat asupra necesității de a intensifica activitățile de prevenție cu agresorii prin intermediul programelor de reducere a comportamentului violent ca parte a intervenției timpurii: *„...este important de intensificat lucrul preventiv cu agresorii. Programele de gestionare a emoțiilor, de reducere a violenței să fie aplicate agresorilor la primele abateri, dar nu cum are loc acum, destul de rar și la fază prea târzie...”* (DFG_3_A).

4.1.7. Concluzii

- Majoritatea victimelor solicită intervenția poliției prin intermediul Serviciului național unic pentru apelurile de urgență 112 doar în situații critice.
- Interacțiunea femeilor victime ale violenței în familie cu poliția este marcată de reacții neuniforme ale angajaților acesteia, curențe de formare profesională și lipsă de aplicare coerentă a procedurilor legale. Deși poliția este prima verigă a intervenției instituționale, în practică autoritatea respectivă devine adesea un obstacol pentru accesul la protecție și justiție. Stereotipurile și frustrările angajaților poliției se manifestă chiar la faza inițială de înregistrare a comunicărilor despre violența în familie în Registrul de evidență cu privire la infracțiuni (Registrul nr.1). Pentru un răspuns eficient și uman din partea angajaților aceste entități este necesar de a le oferi instruire continuă privind aplicarea consecventă a procedurilor standardizate și de monitorizare independentă a intervențiilor în cazurile de violență.

- Experiențele femeilor victime ale violenței în familie, scoate în evidență probleme, inclusiv sistemice, în cadrul intervenției poliției în situații de violență în familie, din cauza reacției descurajante a colaboratorilor de poliție. Situația se complică și mai mult în cazurile când agresorii familiali sunt angajați în serviciul public, în organele de drept sau în sistemul de justiție.
- La fața locului în cazurile de violență în familie se deplasează echipajul de patrulare și reacționare operativă, în componența căruia, de regulă, nu este asigurată și prezența a colaboratorilor femei pentru o interacțiune mai prietenoasă cu victimele. În procesul de examinării la fața locului a apelului care raportează un caz de violență în familie organul constator audiază victima în lipsa avocatului care nu este detașat în componența EPRO care se deplasează pe teren în urma apelurilor de urgență la numărul unic 112 când sunt sesizate cazurile de violență în familie.
- Aflându-se la fața locului EPRO de multe ori este solicitat să se deplaseze la alte locații, de aceea membrii echipajului acționează rapid, alocând cel mult 15 minute pentru un apel. Respectiv, membrii EPRO nu informează victima despre drepturile ei și nu completează de fiecare dată Chestionarul de identificare și evaluare a riscurilor de repetare/comitere a violenței. Astfel, sunt comise încălcări și admise omisiuni care ulterior sunt constatate și înlăturate, după posibilitate, atunci când (dacă) materialele ajung la organul de urmărire penală. EPRO nu face imediat evaluarea riscurilor și nu emite ORU motivând că polițistul de sector le va întocmi a doua zi sau altă dată, după zilele de odihnă sau sărbătoare. Uneori membrii echipajului evocă în calitate de pretexte că nu ar avea formularele necesar sau că de acest aspect se va ocupa ulterior specialistul care are pregătirea necesară. Alteori, când la fața locului vine polițistul de sector, acesta însoțește victima la sectorul de poliție și deja acolo emite un ORU. Această practică poate fi atestată și la Chișinău, și în alte UAT.
- Dacă, ajunși la fața locului, polițiștii presupun că fapta de violență în familie ar fi putut să fie comisă în stare de ebrietate, iar ei confirmă ca anume așa se întâmplă în majoritatea cazurilor, testarea alcoolică este impusă ambilor subiecți – agresorului a victimei. Nici un participant la discuții și interviuri nu s-a referit la vreo sursă normativă care ar reglementa condițiile de aplicare a dispozitivului de testare a alcoolemiei, mai ales pentru testarea victimei, or, în cazul victimei, un astfel de test poate fi perceput de aceasta ca un mijloc de presiune din partea poliției.
- Evaluarea riscurilor de repetare/comitere a actelor de violență și emiterea ORU în cazurile de violență în familie este efectuată selectiv, rămânând la latitudinea angajaților poliției care se deplasează la fața locului. De cele mai dese ori aceste două măsuri sunt aplicate în cazul violenței fizice. Completarea Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor de repetare/comitere a violenței nu este realizată întotdeauna în baza metodologiei aprobate.
- Polițiștii nu au nivelul corespunzător de pregătire pentru a realiza la nivelul corespunzător procedura de evaluarea riscurilor în cazurile de violență în familie, la fel, ei nu au nici abilitățile necesare pentru a utiliza ulterior rezultatele evaluării în beneficiul victimelor.

- Nu este formalizat un model de colaborare riguroasă a poliției cu alte sectoare (asistență socială, sănătate etc.) în procesul de evaluare a riscurilor.
- Eficiența ORU și a OP, în calitate de măsuri de siguranță, este diminuată de acțiunile deficitare la emitere și la supravegherea executării acestor acte, iar încălcarea ORU și OP rămâne o problemă gravă generată în mare parte de supravegherea neconformă și de tergiversarea aplicării unor sancțiuni eficiente.
- Victimele violenței susțin necesitatea unor reacții mai rapide din partea autorităților abilitate în procesul de supraveghere a executării măsurilor de protecție stabilite și indică că se impune aplicare unor măsuri coercitive mai stricte.
- Multe victime se simt abandonate, deoarece agresorii continuă să le hărțuiască chiar și după emiterea ORU sau OP, iar intervenția polițiștilor depinde în mare măsură de factorul uman.
- Monitorizarea electronică este apreciată de victime drept o măsură importantă de protecție, însă procesul actual de punere în practică este însoțit de numeroase deficiențe (aplicarea cu întârziere a dispozitivelor electronice de monitorizare, problemele de ordin tehnic, lipsa reacției adecvate a poliției la semnalele recepționate etc.).
- Lipsesc normele legale privind condițiile și procedura de referire a victimelor violenței în familie către servicii de sprijin în scop de reabilitare. În absența cadrului legislativ colaboratorii de poliție se ghidează de Instrucțiunea metodică privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie, însă versiunea ei în vigoare nu conține referințe concrete sau vreun compartiment distinct consacrate grupurilor cu vulnerabilități multiple, totodată textul acestui document are nevoie de actualizare.
- Rețeaua subdezvoltată a centrelor pentru asistență și adăpost temporar disponibile pentru victimele violenței în familie și copiii lor complică activitatea poliției și generează cheltuieli suplimentare pentru victime.
- O parte din angajații poliției au dificultăți în a depăși stereotipurile și a înțelege caracterul specific al acțiunii de violență în familie, care se deosebește substanțial de orice alte infracțiuni și nu poate fi tratată ca o faptă obișnuită.

4.1.8. Recomandări privind interacțiunea femeilor victime ale violenței în familie cu poliția

- Asigurarea plasării, pe pagina oficială a MAI și/sau a IGP, a actelor normative relevante care reglementează activitatea operațională de prevenire și combatere a violenței de gen, inclusiv a violenței în familie, pentru a asigura persoanelor interesate accesul la instrumentele de protecție împotriva violenței;
- Încurajarea adoptării cadrului legislativ de reglementare a procedurii de referire a victimelor violenței în familie către servicii de sprijin în scop de reabilitare;
- Consolidarea capacităților profesionale ale EPRO pentru a asigura o prestație de calitate pe dimensiunea operațională și de comunicare cu persoanele;

- Încurajarea implicării pro active a colaboratorilor de poliție pentru a solicita și obține eliberarea OP în interesele victimelor violenței în familie având în vedere starea lor de vulnerabilitate, inclusiv generată de presiunile din partea agresorilor;
- Instruirea polițiștilor pentru a le dezvolta/consolida capacitatea de a asigura evaluarea corectă a riscurilor de repetare/comitere a violenței;
- Revizuirea Instrucțiunii metodice privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie ținând cont de nevoile victimelor cu vulnerabilități multiple⁷³;
- Îmbunătățirea procedurii de înregistrare a cazurilor de violență în familie, asigurând înregistrarea sesizărilor cu precădere în Registrul de evidență cu privire la infracțiuni (Registrul nr.1);
- Unificarea instrumentului de evaluare a riscului pentru profesioniștii din toate sectoarele pentru ca ei să aplice un Chestionar unic de identificare și evaluare a riscurilor de repetare/comitere a violenței, cu posibilitatea digitalizării procesului;
- Revizuirea Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor de repetare/comitere a violenței cu scopul de a implica în procesul de evaluare a riscurilor și alți purtători de informații relevante, pentru a oferi victimei violenței în familie soluții optime de siguranță⁷⁴;
- Excluderea practicilor când victimelor violenței în familie li se solicită să depună plângeri repetate în caz de semnalare încălcării ORU sau OP;
- Eliminarea practicilor de supunere a victimei violenței în familie la testarea alcoolscoptică, or, victimele percep aceste teste ca pe un mijloc de presiune din partea poliției;
- Excluderea practicii de aplicare de către poliție în raport cu agresorii familiali a articolului 69 din Codul contravențional (Injuria), substituind în acest fel activitatea de investigare pentru a asigura sancționarea penală a agresorilor pentru actele de violență psihologică;
- Intensificarea activităților de prevenție cu agresorii pentru a contribui la aplicarea măsurilor de gestionare a emoțiilor și reducere a violenței chiar după primele abateri comise de aceste persoane;

⁷³ Propunem o serie de modificări la Instrucțiunea metodică: a) Expunerea într-o redacție clară a noțiunii „conflict în familie” și delimitarea acestui termen de noțiunea „violență în familie”. Confundarea semnificației acestor termeni explică în mare parte diferența dintre numărul de sesizări despre violența în familie înregistrate și numărul de proceduri (penale/contravenționale) inițiate; b) Punctele 31 și 32 ale Instrucțiunii metodice necesită actualizare pentru a asigura implicarea proactivă a colaboratorilor de poliție care se deplasează la fața locului în cazurile de violență în familie (ei pot interveni în calitate de organ de constatare în conformitate cu articolul 273 din Codul de procedură penală, acționând prompt pentru a asigura victimei condiții de siguranță; c) Cu referire la Anexa nr. 2: în redacția actuală a Chestionarului de constatare și evaluare a riscurilor în cazurile de violență în familie nu sunt prevăzuți indicatori despre apartenența victimei la un grup cu vulnerabilități multiple; d) Cu referire la Anexa nr. 9: propunerea despre aplicarea arestului contravențional este un model de act lipsit de suport legal. Mai mult, potrivit articolului 443 alin. (9) din Codul contravențional, recomandarea agentului constator privind sancționarea contravenientului se indică în partea rezolutivă a procesului verbal cu privire la contravenție; e) Cu referire la Anexa nr. 10: modelul Demersului privind aplicarea măsurilor de protecție pentru victimele violenței în familie include și referirea la articolul 215¹ din Codul de procedură penală, adică confirmă că este aplicabil și pentru cazurile de solicitare a măsurilor de protecție în cadrul procesului de urmărire penală. Conform normei de procedură penală, doar organul de urmărire penală sau procurorul poate înainta un demers privind aplicarea măsurilor de protecție în cadrul procesului penal, însă în modelul Demersului este indicată semnătura șefului Sectorului de poliție care este organ de constatare, nu un organ de urmărire penală. Astfel atestăm o contradicție între prevederile Codului de procedură penală și prevederile punctelor 145-146 din Instrucțiunea metodică.

⁷⁴ Informațiile relevante despre agresor includ riscul de comitere a vătămărilor corporale și/sau abuzului asupra copiilor, domiciliul comun cu victima, posedarea de arme, abuzul de droguri sau de alcool, probleme de sănătate mintală, comportament de urmărire cu scopul de hărțui victima etc.

- Promovarea practicii de evaluare repetată (periodică) a riscurilor în procesul de desfășurare a urmăririi penale sau a examinării procedurilor contravenționale, pentru a identifica cum a evoluat situația de violență în familie; rezultatele evaluărilor vor servi drept temei pentru aplicarea măsurilor de protecție și/sau la individualizarea pedepsei stabilite agresorului familial;
- Asigurarea specializării ofițerilor de urmărire penală pe cazurile de violență în familie;
- Elaborarea unor instrumente funcționale pentru schimbul eficient de informații între poliție și celelalte sectoare, constituirea unor platforme de comunicare cu alte structuri publice și cu actori nestatali pentru a contribui la îmbunătățirea accesului la justiție a victimelor, inclusiv a celor din grupurile vulnerabile⁷⁵;
- Revizuirea listei indicatorilor de performanță pentru a aprecia prestația structurilor polițienești implicate în activitatea de prevenire/combateră a violenței în familie din altă perspectivă, diferită de activitatea în raport cu celelalte categorii de infracțiuni, care în mare parte este bazată pe aprecierea performanței în funcție de scăderea/creșterea indicilor statistici.

4.2. Provocări în interacțiunea victimelor violenței în familie cu avocații

Accesul la asistența juridică garantată de stat pentru a solicita OP este esențial ca femeile victime ale violenței în familie să poată beneficia de măsurile legale de protecție. Legea nr. 45/2007 îi oferă victimei violenței împotriva femeilor și violenței în familie dreptul la asistență juridică primară și calificată gratuită conform legislației cu privire la asistența juridică garantată de stat⁷⁶. Autoritățile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței împotriva femeilor și violenței în familie sunt obligate să informeze victimele despre modalitatea, procedura și condițiile de acces la consultanță sau asistență juridică calificată⁷⁷. Conform Legii nr.198/2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat⁷⁸, cu modificările și completările operate prin Legea nr. 196/2016, victimele violenței pot beneficia de asistență juridică primară și asistență juridică calificată. Asistență juridică poate fi solicitată de victimele violenței în familie, indiferent de nivelul veniturilor, la orice etapă a procesului penal, iar în cauze civile, și până la inițierea procesului. Facilități similare au fost stabilite și pentru victimele infracțiunilor cu caracter sexual, prin Legea nr.113/2020 pentru modificarea unor acte normative⁷⁹, în acest fel fiind recunoscută și starea de vulnerabilitate a victimelor infracțiunilor cu caracter sexual.

⁷⁵ O parte din recomandările formulate ar putea fi implementate prin extinderea asupra tuturor formelor de violență în familie a Metodologiei de lucru a echipei de intervenție în cazurile de violență sexuală și a Instrucțiunii de lucru a echipei de intervenție în cazurile de violență sexuală aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 223 din 19.04.2023. Publicat la 26.05.2023 în Monitorul Oficial nr. 176-178 art. 400. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137094&lang=ro

⁷⁶ Articolul 11 din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Publicat la 18.03.2008 în Monitorul Oficial nr. 55-56 art. 178. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110200&lang=ro

⁷⁷ Articolul 52, articolul 57 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicat la 05.11.2013 în Monitorul Oficial nr. 248-251 art. 699. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110260&lang=ro; articolul 278⁶ din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. Publicat la 03.08.2018 în Monitorul Oficial nr. 285-294 art. 436. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134478&lang=ro; articolul 11 din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Publicat la 18.03.2008 în Monitorul Oficial nr. 55-56 art. 178. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110200&lang=ro

⁷⁸ Legea nr.198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat. Publicat la 05.10.2007 în Monitorul Oficial nr. 157-160 art. 614. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141538&lang=ro#

⁷⁹ Legea nr.113 din 09.07.2020 pentru modificarea unor acte normative. Publicat la 07.08.2020 în Monitorul Oficial nr. 199-204 art. 400. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122517&lang=ro

La momentul actual, în conformitate cu articolul 19 alin. (11) din Legea nr. 198/2007, au dreptul la asistență juridică calificată copiii victime ale infracțiunilor, victimele violenței în familie, victimele infracțiunilor privind viața sexuală, indiferent de venituri. Aceeași normă stabilește în alin. (1) lit. b¹) că au dreptul la asistență juridică calificată persoanele care au nevoie de asistență juridică de urgență în cazul depunerii cererii pentru aplicarea măsurilor de protecție în condițiile articolului 278⁶ din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sau articolului 215¹ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, ori în cazul depunerii plângerii despre săvârșirea violenței în familie sau a unei infracțiuni privind viața sexuală. Totodată, articolul 20 lit. a) din Legea nr. 198/2007 prevede dreptul la asistență juridică calificată indiferent de nivelul veniturilor pentru persoanele specificate la articolul 19 alin. (1) lit. b¹) și alin. (11). În acest sens, potrivit articolului 26 alin. (31) al Legii nr. 198/2007, în cazul prevăzut la articolul 19 alin. (11), copilul victimă a infracțiunii sau reprezentantul legal al acestuia și victima violenței în familie pot să depună cerere la oficiul teritorial (al CNAJGS – nota aut.), la organul de urmărire penală sau la instanța judecătorească. Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească va remite cererea oficiului teritorial în cel mult 3 zile lucrătoare de la data recepționării. Decizia de acordare a asistenței juridice calificate se emite de către coordonatorul oficiului teritorial și se aduce la cunoștință solicitantului în cel mult 3 zile lucrătoare, iar în formă scrisă i se comunică la solicitarea acestuia.

Pentru a perfecționa mecanismul de protecție a victimei violenței în familie pe dimensiunea civilă, au fost operate modificări și în legislația procesuală civilă. Noile norme stipulează că la examinarea cererii de aplicare a măsurilor de protecție a victimei violenței în familie, instanța de judecată solicită coordonatorului OT al CNAJGS desemnarea neîntârziată a unui avocat, pentru apărarea intereselor victimei.

Din prevederile legale enunțate supra reținem că orice femeie aflată în situație de risc are dreptul de a fi asistată de un avocat din oficiu în procesul de formulare și prezentare a cererii către instanță. Cercetarea calitativă arată însă că, în practică, femeile victime nu știu despre acest drept, în plus, dreptul respectiv este aplicat neuniform și adesea este compromis de calitatea precară a serviciilor oferite.

4.2.1. Asistența juridică garantată de stat la solicitarea ordonanței de protecție

Cercetarea calitativă a elucidat că femeile victime nu sunt la curent cu dreptul de a beneficia de serviciile un avocat din oficiu în procesul de formulare și prezentare a cererii către instanță, în plus acesta are o aplicare neuniformă fiind în multe cazuri afectat de calitatea redusă a serviciilor oferite.

Unul din cele mai frecvente obstacole specificate de participantele la cercetare este lipsa de informare cu privire la acest drept. Multe femei nu au știut că pot beneficia de avocat din oficiu pentru a solicita o OP, iar poliția sau alte autorități nu le-au informat în mod activ în acest sens: „Nu mi-a spus nimeni că pot avea avocat. Eu credeam că trebuie să plătești și nu aveam bani.” (DFG_2_F).

Există situații când femeilor victime ale violenței, în special celor care fac parte din grupurile vulnerabile, nu li se acordă **asistență juridică garantată de stat** în mod corespunzător.

Deși ele beneficiază de dreptul la un avocat din oficiu, uneori acesta nu este desemnat la momentul potrivit și femeile rămân singure în interacțiunea cu instanța de judecată: „La prima OP, n-am avut avocat, n-am avut pe nimeni. Am fost singură în judecată, nimeni nu mi-a explicat ce trebuie să fac. Pe agresor, pe el îl apăra toată lumea, iar eu? Eu eram singură, fără sprijin. Și când am cerut avocat public, nu mi-au dat. De ce? Nu știu. Asta e dreptate?” (IIA_3).

Pentru femeile care au fost reprezentate de avocați desemnați din oficiu experiențele au fost diferite. Doar puține au beneficiat de sprijin juridic de calitate din partea unui avocat al OT al CNAJGS: „Avocatul gratuit m-a ajutat să depun cererea pentru OP și a fost alături de mine la proces” (DFG_1_F). Cele mai multe femei însă au evidențiat lipsa implicării avocaților de stat: „Nu am simțit că avocatul de stat se luptă pentru mine. Parcă era de partea agresorului” (DFG_1_F). Suplimentar femeile au menționat lipsa sprijinului pentru alte probleme legale cu care se confruntă: „Am vrut să divorțez, dar avocatul de stat mi-a spus că trebuie să caut alt ajutor, că ei se ocupă doar de OP”; „Nu am primit ajutor pentru pensia alimentară. Mi-au spus să mă descurc singură.” (DFG_2_F).

În cele mai multe cazuri, la depunerea solicitării pentru OP femeile au fost asistate de reprezentanții ONG-urilor, nu ca urmare a unui mecanism instituțional funcțional: „Am aflat de la CDF. Nimeni de la poliție sau instanță nu mi-a spus că am dreptul la un avocat gratuit” (DFG_2_F).

Mai multe participante la cercetare au declarat că nu au fost sprijinite activ în redactarea cererii pentru OP, nu li s-a explicat procesul, nu au fost pregătite emoțional pentru audiere și nu au avut încredere în avocatul care le reprezenta. Această lipsă de pregătire și susținere reduce șansele de obținere a unei OP sau se poate solda cu înaintarea unei cereri incomplete ori formale, fără impact juridic semnificativ.

Femeile din comunitățile rome, la rândul lor, și-au exprimat neîncrederea în avocați desemnați din oficiu și au preferat, în unele cazuri, să nu fie reprezentate, considerând că vor fi ignorate sau tratate cu superioritate de profesioniștii în cauză. Lipsa unei abordări culturale sensibile din partea profesioniștilor are drept consecință autoexcluderea acestor femei din procedurile legale.

Pentru ca OP să devină un mecanism accesibil și eficient, este esențial ca avocații să fie instruiți în interacțiunea cu victimele violenței, sprijinul juridic să fie activ, empatic și adaptat, iar poliția și instanțele să colaboreze pentru a facilita acest acces încă din fazele timpurii ale intervenției.

Reprezentanții poliției, procuraturii, instituțiilor publice care au participat la discuțiile focus grup susțin că asigură victimei violenței în familie dreptul la asistență juridică, cu acordul ori la cererea ei, prin solicitarea unui avocat de la OT al CNAJGS.

Pentru femeile din mediul rural sau cele din grupurile vulnerabile un obstacol suplimentar este distanța până la instanțele de judecată și dificultățile ce țin de transport: uneori nu sunt disponibile rute interurbane directe din localitatea victimei în localitatea unde se află sediul judecătorei ori al OT al CNAJGS, deseori victima nu dispune de resurse financiare ca să acopere cheltuielile de deplasare la sediile oficiilor teritoriale ale CNAJGS pentru a solicita desemnarea unui avocat din oficiu care ar ajuta-o să perfecteze cererea privind aplicarea OP și, ulterior, pentru a se întâlni cu avocatul desemnat pentru a-i semna mandatul. Procedurile în cauză necesită multiple deplasări la sediile OT ale CNAJGS, la birourile avocaților care, de regulă, se află în centrele raionale. În astfel de cazuri, chiar dacă femeia dorește să solicite o OP, constrângerile de ordin logistic o fac să renunțe. Aceste femei au nevoie de mecanisme mobile, digitale sau locale de intervenție care să le reducă dependența de instituții greu accesibile. O soluție propusă a fost extinderea rețelei de parajuriști care ar acorda asistență juridică primară victimelor violenței în familie și, în caz de necesitate, le-ar pune în legătura cu avocații ce acordă asistență juridică garantată de stat.

Există situații când **asistență juridică garantată de stat și implicit gratuită** nu li se acordă cu diligență victimelor, în special femeilor care fac parte din grupurile vulnerabile. Avocații care reprezintă ONG-urile și care au fost implicați în discuții au subliniat că avocații din partea CNAJGS, de obicei, nu sunt specializați pentru a se ocupa de cauzele privind violența în familie, la fel, le lipsește înțelegerea dinamicii violenței în familie și a specificului victimelor violenței în familie care au fost supuse traumei un timp îndelungat: „...sunt necesare mai multe instruiri cu avocații din partea CNAJGS, căci majoritatea nu au pregătirea necesară de comunicare cu victimele. Avocații ar trebuie să fie conștienți că lucrul cu victimele VF este mai specific, căci victimele pot la un moment dat să renunțe la OP în ultimul moment.” (DFG_3_A).

De asemenea, avocații din partea ONG-urilor au elucidat o practică defectuoasă: în unele UAT, în calitate de avocați pentru a acorda asistență juridică garantată de stat sunt desemnate persoane care sunt membri ai aceleiași familii, ceea ce reduce încrederea victimei în calitatea asistenței juridice acordate. Avocații care au reprezentat ONG-urile au semnalat despre mai multe astfel de situații în care: „tata era avocatul agresorului, iar fiica avocat al victimei. Noi am solicitat să fie înlăturat din proces avocatul victimei, însă judecătorul a respins solicitarea, nu a stabilit incompatibilitate....tot în același raion, mama era avocatul desemnat pentru agresor, iar fiica pentru victimă, nici OT al CNAJG și nici instanța de judecată nu au văzut o problemă și această practică se perpetuează.” (DFG_3_A). Aceste carențe în desemnarea avocaților cuplate cu grave omisiuni la capitolul respectarea aspectelor deontologice în exercitarea profesiei de avocat reduc încrederea victimelor violenței în sistemul de justiție și, respectiv, le afectează șansele de a obține OP sau se poate solda cu o reprezentare pur formală și ineficientă în fața instanței.

Accesul real la asistență juridică garantată de stat pentru victimele violenței în familie rămâne inegal, în special pentru femeile din grupurile cu vulnerabilități multiple. Deși dreptul de a beneficia de un avocat din oficiu este garantat prin lege, în realitate realizarea lui este grav afectată de multiple lacune, precum lipsa informării prompte a victimei despre acest drept chiar de la etapa de intervenție a poliției când este sesizat cazul de violență

în familie, lipsa specializării respective a avocaților desemnați, persistența în procesul de desemnare a avocaților din oficiu a unor practici care sfidează normele deontologice. Toate aceste carențe subminează încrederea victimelor în sistemul de justiție și deseori le lasă fără o protecție eficientă de acțiunile abuzive ale agresorului.

4.2.2. Asistența juridică garantată de stat în procesul penal

Asistența juridică garantată de stat în cadrul proceselor penale sau contravenționale reprezintă o componentă esențială a accesului la justiție pentru femeile victime ale violenței în familie. Acest mecanism ar trebui să asigure nu doar apărarea legală a drepturilor victimei, ci și ghidajul necesar în procesul complex și adesea intimidant, birocratic și marcat de inegalități.

Asistență juridică de urgență se impune nu doar la examinarea cererii privind eliberarea OP care se desfășoară, conform legislației, în termeni limitați, dar și în cazul sesizării despre infracțiunea de violență în familie sau infracțiunea privind viața sexuală, care prin caracterul lor sunt diferite de alte cauze, aspect evidențiat și de Convenția de la Istanbul. Pentru astfel de situații articolul 28 al Legii nr. 198/2007 prevede că, în cazul în care persoana necesită asistență juridică de urgență, în conformitate cu articolul 19 alin. (1) lit. b¹), la solicitarea persoanei sau a organului care a fost sesizat despre săvârșirea violenței în familie sau a infracțiunii privind viața sexuală, oficiul teritorial (al CNAJG – nota aut.) este obligat să acorde asistență juridică de urgență prin numirea unui avocat de serviciu din lista avocaților specializați în asistența victimelor. Fiecare oficiu teritorial are propria listă cu avocați de serviciu. Solicitarea de a numi un avocat de serviciu este prezentată oficiului teritorial în scris, inclusiv prin fax, sau la telefon. Avocatul de serviciu acordă asistență juridică: în procesul de depunere și examinare a cererii privind aplicarea măsurilor de protecție în condițiile articolului 278⁶ din Codul de procedură civilă sau articolului 215¹ din Codul de procedură penală; la etapa depunerii plângerii și a efectuării acțiunilor procesuale cu participarea victimei violenței în familie sau a infracțiunii privind viața sexuală. Cu toate acestea, datele calitative colectate relevă multiple probleme ce țin de accesibilitatea, calitatea și eficiența acestei forme de sprijin juridic și lipsa unei abordări centrate pe victimă.

După cum s-a menționat, un obstacol major indicat de femei în cadrul discuțiilor este lipsa informării despre dreptul lor la un avocat din oficiu și condițiile de acordare a asistenței juridice garantate de stat.

De asemenea, femeile au semnalat birocrăția și accesul dificil la avocații numiți din oficiu: „Mi-au spus că trebuie să aduc mai multe acte înainte să îmi dea un avocat. Cum să fac asta când fug de agresor?” (DFG_1_F). Astfel, accesul la avocat devine aleatoriu și depinde de rețeaua de sprijin informal sau de norocul de a intra în contact cu un prestator de servicii informat: „Avocata de la un ONG m-a ajutat mai mult decât avocatul oferit de stat. Ea chiar s-a implicat.” (DFG_1_F).

Prin Legea nr. 316 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie) din 17.11.2022 intrată în vigoare la 9 ianuarie 2023⁸⁰, statul a garantat victimelor violenței în familie și victimelor infracțiunilor privind viața sexuală dreptul la un proces echitabil și la o reintegrare socială cât mai eficientă. Astfel drepturile victimei au fost completate cu dreptul de a oferi explicații în condiții prietenoase, în lipsa persoanei bănuite, de a fi asistată, în condițiile legii, de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat la etapa de audiere și la confruntare, de a beneficia de intimitate și protecția imaginii personale, de servicii medicale, medico-legale, de asistență psihologică post-traumatică și consiliere pentru recuperarea fizică și psihosocială.

În practică însă aceste drepturi se realizează cu multe încălcări. Reprezentanții poliției au confirmat în cadrul discuțiilor că nu în toate cazurile audierea victimei se face în prezența avocatului: *„nu putem afirma că în toate cazurile audierea victimei violenței în familie se face în prezența avocatului. Spre exemplu când victima refuză să dea declarații, înscrierile respective sunt trecute în procesul-verbal, despre refuzul victimei de a fi audiată.”* (DFG_5_OP).

Acest lucru a fost susținut și de cele discutate cu procurorii aceștia menționând că *„...în unele raioane la fața locului se deplasează echipa de reacție operativă care întocmește procesul-verbal de audiere a victimei violenței în lipsa unui avocat. Aceasta este o lacună, pe care noi încercăm să o reparăm în cadrul urmăririi penale.”* (DFG_6_P).

Cercetarea relevă că asigurarea pentru victimă a unui avocat din oficiu ține în mare parte de factorul uman, cunoștințele și bunăvoința ofițerilor de urmărire penală sau a procurorilor. Ofițerii de urmărire penală solicită desemnarea avocatului pentru bănuți/învinuți, deoarece dacă vor efectua acțiunile în lipsa avocatului actele lor vor fi lovite de nulitate, iar în raport cu victimei situația este diferită: *„cât privește victima – s-a lămurit ea cumva singură.”* (DFG_6_P).

În opinia procurorilor, pentru a uniformiza practica solicitării și desemnării pentru victimele violenței în familie a avocatului din oficiu se impune elaborarea la nivelul sistemului Procuraturii a unei Circulare care ar include indicații exacte pentru desfășurarea urmăririi penale în cazurile de violență în familie, în special despre aspectul de solicitare a avocatului: *„... Este necesară o Circulară la nivel de sistem al Procuraturii, căci această situație este în multe raioane.”* (DFG_6_P).

Avocații participanți la discuțiile focus grup au vorbit și ei despre cazurile când victima refuză să fie asistată de un avocat, or, de regulă, așa sunt sfătuite de ofițerii de urmărire penală: *„... Doar în instanța de judecată, la solicitarea procurorului pe un caz de agresiune sexuală a intervenit avocatul. La urmărirea penală victima a fost singură și la examinarea judiciară la primele ședințe, până la momentul audierii, când procurorul a solicitat participarea avocatului.”* (DFG_3_A). În timpul discuțiilor focus grup s-a mai precizat că victimele violenței în familie sunt informate insuficient cu referire la sarcinile și rolul avocatului în procesul penal, contravențional sau civil, în special la etapa obținerii OP. Deși, în mod intuitiv, victimele înțeleg că avocatul este persoana care trebuie să le apere interesele legitime multe dintre ele își formează percepții eronate despre atribuțiile acestuia, bazându-se pe *„filme sau emisiuni*

⁸⁰ Legea nr. 316 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie) din 17.11.2022. Publicat la 09.12.2022 în Monitorul Oficial nr. 394-400 art. 737. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134400&lang=ro

televizate ce înscenează derularea unui proces.” (DFG_4_ONG). Astfel, „rar ajung să înțeleagă care sunt competențele lui și de unde până unde avocatul poate merge alături de ea”, ceea ce generează confuzie și așteptări nerealiste în raport cu sprijinul juridic disponibil.

Avocații au specificat că atunci când au loc audieri în condiții speciale cu implicarea minorilor se întâmplă să fie desemnați avocați diferiți la audiere și la examinarea cauzei în instanța de judecată, astfel nefiind asigurată continuitatea și fiind afectată calitatea asistenței juridice acordate: „o problemă de procedură internă este că la CNAJGS nu a fost elaborat un model de cerere de la victime pentru asistență de urgență. Noi înțelegem că trebuie să-i oferim avocat pentru asistență de urgență pentru solicitarea OP, dar un model de cerere pentru asemenea fel de asistență pentru victime nu avem. Este doar pentru asistență de urgență în cazuri de reținere/arest, care se referă la agresor. Deci trebuie de modificat Regulamentul de asistență de urgență și adaptarea anexelor.” (DFG_3_A).

Judecătorii spun că OT al CNAJGS cer să fie motivată solicitarea de a acorda victimei un avocat din oficiu. Problema este că solicitarea avocatului din oficiu o poate face doar victima. Instanța poate, de asemenea, solicita pentru victimă desemnarea unui avocat din oficiu, însă doar dacă are necesitate s-o audieze: „Asta este tot un motiv că victimele sunt derutate, deoarece vin avocații doar la o acțiune în proces și pe urmă nu mai este continuitate.” (DFG_7_J).

Pe de altă parte, chiar și atunci când avocatul garantat de stat este asigurat, calitatea asistenței juridice este precară: „În genere avocații victimelor puțin ce le spun victimelor, nu au o prestație conștiincioasă în interesele victimei.” (DFG_7_J). În opinia judecătorilor care au participat la cercetare, un factor determinat în asigurarea calității asistenței juridice garantate de stat ar fi specializarea avocaților și aplicarea procedurilor de monitorizare a calității⁸¹; „La procurori este o anumită specializare pe violența în familie, iar la ofițerii de urmărire penală și la avocați nu este specializare pe cazurile de violență în familie. Ar fi bine și avocații să fie specializați, deoarece avem cazuri când avocatul victimei în ședință (pe procedură simplificată) cere achitarea inculpatului-agresor.” (DFG_7_J). Situațiile evocate denotă că avocații se implică pur formal, iar, în unele cazuri, chiar acționează în detrimentul drepturilor victimelor.

În cadrul discuțiilor de tip focus grup desfășurate, atât victimele participante, cât și reprezentanții ONG-urilor au semnalat practici defectuoase de desemnare a avocaților care oferă asistență juridică garantată de stat, în special în UAT, unde „membrii aceleiași familii sunt avocați ce acordă asistență garantată de stat”. A fost relatat un caz în care „avocatul inculpatului era mama, iar fiica era avocata părții vătămate”, ceea ce a generat suspiciuni și neîncredere din partea victimei. În comunitățile mici, „oamenii se cunosc între ei și victimele nu știu despre standardele de etică ale avocaților”, iar această necunoaștere generează percepția că „din start nu mai au încredere în avocatul desemnat de stat dacă știu că pe agresor și pe ea o apără membri aceleiași familii.”. De asemenea, s-a precizat că „practicile de desemnare de către OT al CNAJGS pentru victimă și agresor a avocaților care sunt membri de familie (de ex., tatăl era avocatul agresorului, iar fiică era avocata victimei; soții avocați

⁸¹ Hotărârea Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat nr. 17 din 12.07.2021 cu privire la aprobarea Regulamentului privind monitorizarea calității asistenței juridice calificate garantate de stat acordată de către avocați. Publicat la 20.05.2022 în Monitorul Oficial nr. 151-157 art. 580. Disponibil online: https://cnaigs.md/uploads/asset/file/ro/1688/HCNAJGS17_2021.pdf

reprezentau un cuplu într-un caz de VF – nota aut.) *scade credibilitatea victimei în calitatea asistenței juridice acordate de avocat*”(DFG_2_F). Aceste constatări indică asupra necesității de a revizui procedurile de desemnare pentru a preveni conflictele de interese și a restabili încrederea victimelor în sistemul de justiție.

Totodată, femeile victime au descris eforturile avocaților desemnați ca niște interacțiuni formale, lipsite de empatie sau de înțelegere față de trauma suferită. Într-un caz, avocatul desemnat era bărbat, iar femeia s-a simțit stânjenită din acest motiv și a avut impresia că n-a fost ascultată și auzită: „*Avocatul dat de stat era bărbat. Nu mă asculta. Nu mă întreba ce simt, ce vreau. Eu nu mai voiam nimic de la el*” (IIA_5); „*Avocatul din oficiu părea plictisit și dezinteresat. Nu mi-a explicat nimic, doar a semnat actele.*” (DFG_2_F).

Situația în cauză a fost validată și de relatările experților intervievați: „*Acum 3-4 ani am asistat victima unui viol, femeie cu dizabilități intelectuale în accesul la justiție. Victima era traumatizată de către reprezentanții poliției și justiției care tergiversau cazul din diverse motive. A avut probleme atunci când a depus plângerea pe cazul de viol din cauza viziunilor stereotipizate ale poliției. Avocatul acordat de stat era bărbat și nu o înțelegea...*” (IIE_1).

În cadrul cercetării, din mărturii a fost desprins un aspect recurent și anume faptul că femeile nu sunt pregătite pentru participarea la proces: nu înțeleg ce presupune o ședință de judecată, care le sunt drepturile, cum să-și formuleze poziția sau cum să reacționeze la declarațiile agresorului. Această lipsă de pregătire emoțională și juridică le face vulnerabile, mai ales în situațiile în care agresorul este reprezentat de un avocat experimentat pe care l-a angajat și pe care-l plătește.

În mod frecvent, asistența juridică garantată de stat în cazurile penale se limitează la o apărare procedurală minimă, fără o strategie de apărare, fără analiza alternativelor sau fără un interes din partea avocatului din oficiu pentru o eventuală acțiune civilă în procesul penal. Femeile nu sunt informate despre posibilitatea de a solicita despăgubiri materiale sau morale, ceea ce reflectă o abordare formalistă, nu centrată pe victimă: „*Judecătorul a spus că pot cere despăgubiri, dar nu mi-a explicat cum. A zis doar vorbiți cu avocatul dumneavoastră.*” (DFG_2_F).

Deși asistența juridică gratuită este un drept esențial pentru victimele violenței în familie, realitatea arată că accesarea și calitatea acestei asistențe sunt marcate de deficiențe și curențe. Multe femei au aflat prea târziu despre acest drept, iar avocații desemnați din oficiu adesea s-au dovedit a fi nepregătiți sau dezinteresați și neimplicați. Procesul birocratic face mai dificil accesul la un sprijin juridic real, iar victimele simt că sunt lăsate pe cont propriu. Pentru ca acest instrument să fie eficient în protejarea și reprezentarea intereselor victimelor, este necesară o reformare a sistemului de asistență juridică garantată de stat care să includă: selectarea riguroasă și instruirea specializată a avocaților, comunicare empatică și constantă cu victima, dar și o abordare activă și echitabilă în raport cu victima în cadrul interacțiunii ei cu instanța de judecată.

4.2.3. Concluzii

- Victimele violenței în familie nu sunt informate suficient despre dreptul de a beneficia de asistență juridică garantată de stat și, implicit, gratuită, condițiile și procedura de obținere a acesteia. În mare parte, victimele asociază asistența juridică cu necesitatea de a apela la avocați din barouri și cabinete private care percep onorarii semnificative pentru consultații și sprijinul acordat, astfel că au convingerea că ele nu-și pot permite acest lux, concluzia însă este una eronată și le reduce șansele de a beneficia de ajutor.
- Victimele violenței în familie sunt informate insuficient cu referire la sarcinile și rolul avocatului în procesul penal, contravențional sau civil la etapa obținerii OP. Intuitiv, victimele înțeleg că avocatul este persoana care trebuie să le apere interesele legitime. Totuși, în opinia reprezentanților ONG-lor, unele victime își fac o idee despre atribuțiile avocatului doar din filme sau emisiunile televizate ce înscenează derularea unui proces, astfel că ele rar ajung să înțeleagă care sunt competențele unui avocat, la care etape ale procesului le poate asista, ce fel de ajutor le poate oferi în realitate.
- Avocați care acordă asistență juridică garantată de stat nu țin cont de specificul cazurilor de violență în familie și nu realizează acomodarea rezonabilă a asistenței oferite la nevoile victimei, în special ale femeilor care fac parte din grupurile vulnerabile.
- Victimele participante la studiu au evidențiat că avocații din oficiu nu se implică real în cazul repartizat, ezită/sunt reticenți în a le oferi sprijin și pentru alte probleme legale cu care se confruntă supraviețuitoarele violenței în familie. Mai multe femei intervievate au menționat că nu au fost sprijinite activ în redactarea cererii, nu li s-a explicat procesul, nu au fost pregătite emoțional pentru audiere și nu au avut încredere în avocatul care le reprezenta.
- Avocații desemnați din oficiu nu asigură pregătirea victimelor pentru participare la proces, iar, în consecință, acestea nu înțeleg ce presupune o ședință de judecată, care le sunt drepturile, cum să-și formuleze poziția sau cum să reacționeze la declarațiile agresorului. Această lipsă de pregătire emoțională și juridică le face vulnerabile, mai ales în situațiile în care agresorul este reprezentat de un avocat experimentat pe care l-a angajat și pe care-l plătește.
- În mod frecvent, asistența juridică garantată de stat în cazurile penale se limitează la o apărare procedurală minimă, fără o strategie de apărare, fără analiza alternativelor sau fără interes din partea avocatului din oficiu pentru o eventuală acțiune civilă în procesul penal.
- Practicile de desemnare de către OT al CNAJGS pentru victimă și agresor a avocaților care sunt membri de familie (de exemplu, avocat tată-fiică, avocat soț-soție) sau a aceluiași avocat mai întâi pentru agresor, apoi pentru victima acestuia reduce încrederea victimei în calitatea asistenței juridice acordate de avocatul din oficiu.
- Lipsa unei abordări culturale sensibile din partea profesioniștilor față de femeile rome sau de altă etnie are drept consecință autoexcluderea acestor femei din procedurile legale și le îngrădește dreptul de acces la justiție. De altfel, în cadrul studiului, femeile din comunitățile rome au vorbit despre lipsa lor de încredere față de avocații desemnați din

oficiu și au preferat, în unele cazuri, să nu fie reprezentate considerând că vor fi ignorate sau tratate cu superioritate de profesioniștii în cauză.

- Procesul birocratic și lipsa unei abordări sensibile din partea avocaților ce acordă asistență juridică garantată de stat la nevoile victimelor violenței în familie le-au determinat pe multe dintre acestea să renunțe la solicitarea OP, chiar dacă existau riscuri reale.
- Asigurarea dreptului victimei de a fi reprezentată de un avocat, în corespundere cu prevederile Legii nr. 316/2022, intrată în vigoare la 9 ianuarie 2023, ține în mare parte de factorul uman, cunoștințele și bunăvoința ofițerilor de urmărire penală sau a procurorilor. OUP solicită desemnarea din oficiu a avocatului pentru bănuți/învinuți, deoarece dacă angajații acestei entități vor efectua acțiunile în lipsa avocatului actele lor vor fi lovite de nulitate, dar în cazul victimelor desemnarea avocatului nu este solicitată.
- Victimele violenței în familie nu beneficiază de asistență juridică garantată de stat pe toată durata procesului penal, din motiv că instanța de judecată poate solicita desemnarea din oficiu a unui avocat pentru victimă, însă doar dacă are nevoie să o audieze.

4.2.4. Recomandări privind interacțiunea victimelor violenței în familie cu avocații

- Specializarea avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat în instrumentarea cauzelor penale ce implică victimele violenței în familie;
- Elaborarea unui instrument pentru evaluarea abilităților de comunicare a avocaților cu victimele violenței în familie și a rezistenței lor la stres care să fie aplicabil pentru procedura de selectare a avocaților care vor acorda asistență juridică garantată de stat și trecerea acestora într-o listă specială de profesioniști capabili să ofere asistență victimelor violenței în familie;
- Instruirea periodică a avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat la capitolul asistența victimelor violenței în familie care să acopere aspecte de comunicare empatică cu victima, abordare activă și echitabilă în raport cu victima în cadrul interacțiunii cu instanța de judecată;
- Operaționalizarea mecanismului de evaluare a calității asistenței juridice garantate de stat prestate în raport cu necesitățile victimelor violenței în familie și standardele minime de calitate, inclusiv aprecierea calității asistenței juridice oferite de victimele violenței în familie care au beneficiat de serviciile unui avocat desemnat din oficiu;
- Eliminarea practicilor de desemnare de către OT al CNAJGS pentru victimă și agresor a avocaților care sunt membri de familie sau a aceluiași avocat care să reprezintă într-un proces mai întâi victima și apoi agresorul acesteia, în situația când victima și agresorul sunt membri de familie;
- Analiza de către CNAJGS a posibilității de a contracta servicii specializate de asistență juridică primară și calificată prestate de ONG-urile specializate care acordă asistență victimelor violenței în familie.

4.3. Provocări în interacțiunea victimei violenței în familie cu procurorul

4.3.1. Examinarea cazului de violență în familie în procesul penal. Controlul asupra înregistrării sesizărilor

În cadrul discuțiilor focus grup, victimele violenței în familie nu au relatat prea multe despre interacțiunile lor cu procurorii.

Raportul Procuraturii pentru anul 2024⁸² precizează că în perioada de referință s-a dublat numărul cauzelor penale intentate pentru fapte de violență psihologică. Cu toate acestea, în cadrul discuțiilor focus grup o mare parte a femeilor victime ale violenței în familie și-au împărtășit impresiile că pericolul violenței psihologice și impactul acesteia asupra victimei nu sunt înțelese pe deplin de reprezentanții instituțiilor de stat: „...agresorul mi-a luat cardul bancar, mi-a distrus actele... am rămas fără nimic...”; „...la noi s-a ajuns la momentul culminant, practic la omor...”. Multe victime afirmă că, deseori agresorii „...manipulează cinic, folosind o tactică specială.” (DFG_1_F), dar chiar și așa, este extrem de dificil să obții efectiv ajutor în cazul violenței psihologice și economice.

Potrivit participanților care reprezentau organele de urmărire penală, „...nu au fost constatate cazuri ca șeful secției urmărire penală să refuze propunerea de înregistrare a cazului de violență psihologică în Registrul nr. 1⁸³. Însă, cazul de violență psihologică se înregistrează în Registrul nr.1 numai în prezența raportului de evaluare psihologică cu concluzii clare, ...acceptarea de către procurori a pornirii urmăririi penale pe fapte de violență psihologică, depinde în mare parte de nivelul de sensibilizare a procurorului-șef, respectiv, de modul cum organizează în procuratură activitatea pe dimensiunea de combatere a violenței în familie...” (DFG_5_OP).

Activitatea practică a poliției și organului de urmărire penală în cazul violenței psihologice descrise mai sus este confirmată în mare parte și de reprezentanții serviciilor specializate: „...organul de urmărire penală sau procurorul ne solicită evaluarea psihologică urgentă, pe cazuri incluse în Registrul nr. 2⁸⁴, pentru că o eventuală concluzie pozitivă în raportul de evaluare, ar putea servi la transferarea cazului pe Registrul nr.1 și pornirea procesului penal...” (DFG_4_ONG).

Constatările menționate supra sugerează că în activitatea organelor de poliție s-a instituit practica de a înregistra mai întâi în Registrul nr. 2 a orice sesizare de violență în familie, poate doar cu excepția vreunui caz de violență fizică cu vătămări vizibile a integrității corporale. Mai apoi, doar cu acordul șefului Secției urmărire penală și doar după obținerea de la serviciile

⁸² Raport privind activitatea procuraturii pentru anul 2024. Disponibil online: <https://procuratura.md/sites/default/files/2025-04/raport-privind-activitatea-procuraturii-anul-2024-final.pdf>

⁸³ Prin Ordinul interdepartamental nr. 121/254/286-O/95 din 18.07.2008 al Procurorului General, ministrului Afacerilor Interne, directorul general al Serviciului Vamal, directorului Centrului Național Anticorupție „Cu privire la evidența unică a infracțiunilor, a cauzelor penale și a persoanelor care au săvârșit infracțiuni” a fost aprobată Instrucțiunea privind modul de primire, înregistrare, evidență și examinare a sesizărilor și a altor informații despre infracțiuni. Potrivit pct. 2 al Instrucțiunii, sesizările despre infracțiunile prevăzute de Codul penal, care conțin descrierea faptei săvârșite sau în curs de pregătire, se înregistrează în Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (Registrul nr. 1) de către Serviciul de gardă al Inspectoratului Teritorial de Poliție, pentru începerea procesului penal. Sesizările despre infracțiuni includ plângerile, denunțurile, autodenunțurile făcute de persoane, materialele organelor de constatare, precum și rapoartele colaboratorilor organelor despre depistarea nemijlocită a infracțiunii.

⁸⁴ Potrivit pct. 2 al Instrucțiunii privind modul de primire, înregistrare, evidență și examinare a sesizărilor și a altor informații despre infracțiuni, în Registrul de evidență a altor informații referitoare la infracțiuni (Registrul nr. 2) sunt înregistrate alte informații și incidente date publicității de mass-media, parvenite prin telefon, telefax, teletip, rețeaua Internet și alte izvoare neverificate, plângerile și denunțurile anonime, precum și semnalele orale și în scris despre fapte și incidente care nu conțin descrierea unei infracțiuni concrete.

specializate a rapoartelor de evaluare psihologică a victimei cu concluzii pozitive, cazul poate fi transferat din Registrul nr. 2 în Registrul nr. 1 pentru a iniția procesul penal de investigare a circumstanțelor comiterii infracțiunii. Considerăm că această practică, pe lângă faptul că atribuie un rol primordial deciziei discreționare a conducătorului subdiviziunii structurale ale poliției în procesul de înregistrare a sesizării despre infracțiunea de violență în familie, nu favorizează desfășurarea cu celeritate a procedurii de urmărire penală a cazului.

Reprezentanții Procuraturii au relatat că, de regulă, în Registrul nr. 1 sunt trecute până la 20% din sesizările despre violența în familie (cei de la Ștefan Vodă au indicat că la ei se înregistrează în jur de 50%). Registrele nr. 1 și nr. 2 ținute de poliție sunt verificate periodic de procurori – orientativ odată pe lună. În acest scop, procurorul șef desemnează anual procurori responsabili de verificarea Registrelor și periodic, la ședințele operative săptămânale, procurorii responsabili raportează despre rezultatele controlului înscrierilor în Registre. Sunt constatate multe cazuri de trecere a sesizărilor despre violența în familie în Registrul nr. 2, deși era necesar să fie înscrise în Registrul nr. 1. Comentând asemenea situații, procurorii au relatat: *„se face anularea pe Registrul nr.2 și se trec cazurile pe Registrul nr.1 cu inițierea procesului penal...”* (DFG_6_P).

Procurorii susțin că uneori înregistrarea sesizărilor în Registrul nr. 2 este determinată de *„...reticența de colaborare din partea victimei, iar asta deseori constituie un impediment pentru înregistrarea cazului de violență în familie pe Registrul nr.1 din temerea că nu va fi o finalitate pe caz...”* (DFG_6_P).

Unii procurori au comunicat că în sistem persistă îngrijorarea cu privire la o eventuală criminalizare a societății dacă fiecare sesizare ar fi înregistrată ca violență în familie, totodată alți procurori au accentuat că *„...noi suntem de părerea că nu trebuie să ne sperie că sunt multe cazuri înregistrate, trebuie să ne temem că ar putea să nu fie toate cazurile înregistrate...”* (DFG_6_P). Totuși, potrivit procurorilor, principala cauză a înregistrării necorespunzătoare a sesizărilor despre infracțiuni, inclusiv a celor despre violența în familie, este nivelul precar de pregătire profesională al polițiștilor. În același timp, procurorii au menționat că, atunci când este constatat că un caz de violență în familie a fost trecut eronat în Registrul nr. 2 este nevoie să se verifice în mod obligatoriu dacă au mai fost înregistrate sesizări referitoare la acea familie.

Așa cum s-a menționat, deseori, în situațiile de violență psihologică nu sunt martori sau martorii nu manifestă dorință să depună declarații, mai ales dacă sunt rude ori vecini cu subiecții cazului, dacă sunt în vârstă. Reticența acestor persoane se explică prin faptul că ele nu-și doresc să intre în conflict cu agresorii.

O altă dificultate este numărul mic de experți psihologi înregistrați în modul stabilit. Totodată, costul expertizei psihologice poate-ajunge și la suma de 30 000 de lei⁸⁵, în funcție de factorii care determină complexitatea ei, caracterul repetat sau suplimentar, efectuarea expertizei în cadrul comisiei etc., fiind o povară excesivă pentru organul de urmărire penală, dar și pentru victimele violenței. Prin urmare, acumularea probatoriului în aceste categorii de cauze este destul de dificilă. O soluție mai ieftină și accesibilă în astfel de cauze, inclusiv și pentru

⁸⁵ Hotărârea Guvernului nr. 194 din 24.03.2017 pentru aprobarea tarifelor la serviciile de expertiză judiciară și extrajudiciară. Publicat la 07.04.2017 în Monitorul Oficial nr. 109-118 art. 273. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145057&lang=ro

victimele violenței, ar fi acceptarea de către toate instanțele de judecată a rapoartelor de evaluare psihologică întocmite în STAS din cadrul ATAS sau de către ONG-urile care prestează servicii specializate ori de către specialiștii psihologi care oferă în mod individual servicii de consiliere. Este important să fie utilizat un model de Raport de evaluare psihologică și o metodologie unică care să asigure formatul acceptat de toți. Totodată, specialiștii trebuie să înțeleagă că un raport de evaluare psihologică de calitate nu poate fi elaborat în regim de urgență, pentru aceasta fiind necesară o perioadă mai mare de timp. Procurorii sprijină ideea de a utiliza rapoartele de evaluare psihologică întocmite în STAS-uri sau de către ONG-urile care prestează servicii specializate, cu atât mai mult că organul de urmărire penală invocă deseori lipsa de bani și lipsa de experți pentru efectuarea expertizei psihologice. Totuși unii procurori susțin că în astfel de situații va fi necesară audierea specialistului în ședința de judecată. Cu referire la acest aspect judecătorii au un alt punct de vedere. Ei spun că nu este necesară și audierea în ședința de judecată a specialistului care a efectuat evaluarea psihologică căci, de fapt, acesta doar repetă ceea ce a scris în raport. Judecătorii consideră posibilă utilizarea în dosar a raportului de evaluare psihologică în locul expertizei psihologice, excepție fiind cazurile stabilite de legea procesuală în care expertiza psihologică este obligatorie⁸⁶.

În cadrul discuțiilor focus grup procurorii și-au exprimat regretul pentru faptul că unii judecători nu acceptă să recunoască calitatea de victimă a violenței psihologice pentru copilul martor la violența în familie. Cu referire la acest subiect mai mulți procurori au invocat cazuri, când în procesul audierii în condiții speciale a părții vătămate minore pe cauza de violență în familie, unii judecători obiectau că aceasta ar fi o metodă prin care procurorul își impune voință. Este relevant că judecătorul declară acest lucru în prezența avocatului apărării. În astfel de cazuri, procurorii sunt nevoiți să solicite evaluarea psihologică a copilului. Asemenea situații, afirmă procurorii, indică asupra necesității de a organiza niște instruiți tematice pentru judecătorii de instrucție.

Procurorii consideră oportun de implementat la nivel teritorial niște instrumente multifuncționale, ceea ce ar facilita activitatea profesioniștilor care se ocupă de investigarea cazurilor de violență în familie și, concomitent, ar oferi mai mult sprijin în reabilitarea victimelor violenței: „...atunci când eu știu că derulează investigații pe cazul de violență în familie și am solicitat implicarea, bunăoară a psihologului care este pe listă la noi în raion, și el se implică cu echipa, gata eu știu că acolo se mișcă treaba. Dar ce avem în prezent - apare o necesitate și eu trebuie să telefonez la cineva pe care cunosc, inclusiv de la Chișinău, și să rog. De multe ori nu găsesc pe nimeni, ori sunt implicați în alte activități, iar mie îmi trebuie urgent specialistul. Deci, sunt multe întrebări la prima vedere neînsemnate, dar care ne creează mari probleme...” (DFG_6_P).

Totodată, a fost accentuată și imperfecțiunea mecanismului actual de organizare a instruirilor în cadrul INJ. Pentru că numărul doritorilor de a participa la instruiți depășește numărul de locuri disponibile, de multe ori nu ajung să urmeze astfel de activități procurorii implicați mai frecvent în instrumentarea cauzelor de violență în familie.

⁸⁶ Articolul 143 alin. (1) pct. 5) din Codul de procedură penală (Cazurile când efectuarea expertizei judiciare este obligatorie): (1) Expertiza se dispune și se efectuează, în mod obligatoriu, pentru constatarea: 5) stării psihice sau fizice a părții vătămate, martorului dacă apar îndoeli în privința capacității lor de a percepe just împrejurările ce au importanță pentru cauza penală și de a face declarații despre ele, dacă aceste declarații ulterior vor fi puse, în mod exclusiv sau în principal, în baza hotărârii în cauza dată

Procurorii sunt de părerea că, pentru a spori randamentul în combaterea violenței în familie, este necesară organizarea regulată a unor instruirii multisectoriale. De asemenea, specializarea procurorilor pe aceste categorii de cauze ar putea îmbunătăți substanțial situația în domeniu. Pentru început, ar fi oportun de cel puțin de recurs la ceva asemănător cu modelul aplicat în cauzele de trafic de ființe umane.

Reprezentanții Procuraturii au afirmat că le sunt de ajutor recomandările Procuraturii Generale din generalizările periodice a activității pe cauzele de violență în familie⁸⁷. Totuși ei consideră binevenită elaborarea unui Ghid privind organizarea și desfășurarea investigațiilor în cauzele de violență în familie care să acopere etapele, începând cu înregistrarea sesizării, până la contestarea soluției pronunțate. Importanța ghidului propus spre elaborare este explicată prin caracterul specific al acestei categorii de infracțiuni care deseori implică necesitatea de a înțelege anumite indicii care impun abordări diferite decât în cazul altor infracțiuni. În confirmarea acestei poziții procurorii au invocat, ca plauzibilă, practica utilizată în sistemul judecătoresc⁸⁸ pentru asigurarea aplicării uniforme a prevederilor din Codul de procedură civilă cu scopul de a asigura o practică corectă și unitară de soluționarea de către instanțele judecătorești a litigiilor privind aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie. Este relevantă în acest sens și activitatea IGP care a pus în aplicare Instrucțiunea metodică privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie⁸⁹.

4.3.2. Solicitarea și obținerea măsurilor de protecție în procesul penal

Măsurile de protecție în procesul penal, inclusiv separarea victimei de agresor, interdicțiile de apropiere sau comunicare, protejarea identității victimei, emiterea OP și luarea măsurilor preventive față de agresor, sunt esențiale pentru a asigura siguranța fizică și psihologică a femeilor pe parcursul procedurii judiciare. Cercetarea calitativă însă reflectă o aplicare inconsistentă și pasivă a acestor măsuri în practică și scoate în evidență că, uneori, acestea sunt complet absente.

Una din problemele recurente menționate de victimele participante este lipsa de inițiativă a procurorilor care ezită/sunt reticenți să solicite măsurile de protecție *ex officio*, chiar și în situațiile evidente de risc. Femeile intervievate au relatat că, deși au fost victime ale unor acte grave de violență, nu li s-a oferit protecție în timpul procesului penal, nici din partea poliției, nici prin solicitarea procurorului.

În multe situații, victimele nu sunt informate că pot solicita astfel de măsuri în timpul procesului penal. Femeile intervievate nu au fost consultate de către procuror pentru a stabili riscurile cu care se confruntă acestea sau tipul de protecție de care ar avea eventual nevoie: „*Nimeni nu m-a întrebat dacă mi-e frică de el sau dacă vreau ca el să stea departe. Nu am știut că pot cere asta.*” (DFG_2_F).

⁸⁷ Recomandările Procuraturii Generale nr. 25-13d/2017-258 din 20.06.2017, nr. 25-2d/I/8-183 din 27.04.2018, nr. 8/3-2d/21-161 din 14.04.2021. Nu sunt plasate pe pagina oficială a Procuraturii Generale.

⁸⁸ Plenul Curții Supreme de Justiție a adoptat Hotărârea nr.1 din 28.05.2012 „Cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor Capitolului XXX¹ din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie)”, cu modificările aprobate prin Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 6 din 26.02.2018. https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=341

⁸⁹ Instrucțiunea metodică privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie aprobată prin Ordinul șefului Inspectoratului General al Poliției nr. 93 din 28 martie 2023.

Eliberarea OP pentru victimele violenței în familie a fost prevăzută prin includerea normei articolului 215¹ în Codul de procedură penală. Conform normei de referință, dacă, în cadrul procesului penal, se constată că victima violenței în familie sau victima infracțiunii cu caracter sexual se află în pericol de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale, inclusiv de distrugere a bunurilor sale, organul de urmărire penală sau procurorul este obligat să intervină neîntârziat pentru a asigura obținerea măsurilor de protecție. Demersul de obținere a măsurilor de protecție poate fi înaintat de către OUP sau de către procuror și în baza cererii părții vătămate.

Reprezentanții Procuraturii au confirmat că „...nu prea solicită procurorii măsuri de protecție în cadrul procedurii penale fiindcă victima este asistată în proces de avocat și, de regulă, cu ajutorul lui victima solicită OP în procedură civilă...” (DFG_6_P). Nu au evocat procurorii nici un caz când victima nemijlocit ar fi solicitat sau avocatul ar fi solicitat în numele victimei un demers către instanța de judecată pentru a obține aplicarea unor măsuri de protecție. Și ofițerii de urmărire penală, în cadrul discuțiilor focus grup, au menționat doar un singur caz în practica lor când procurorul s-a adresat cu demers în instanța de judecată pentru a solicita în procesul penal emiterea unei OP în privința victimei violenței în familie.

Starea actuală de lucruri la acest capitol arată că OUP și procurorul nu sunt prea interesați să urmărească cum este asigurată protecția și care este nivelul de siguranță al victimei pe măsura derulării procesului penal. Profesioniștii sunt predispuși, în mare parte, să se limiteze doar la evaluările inițiale făcute de poliție, chiar dacă se știe că astfel de evaluări nu sunt asigurate în fiecare caz sesizat. Modificarea practicii actuale și desfășurarea unor evaluări periodice a riscurilor de repetare/comitere a actelor de violență nu doar ar schimba situația în favoarea victimelor, dar și ar permite profesioniștilor să acționeze mai eficient, cunoscând situația obiectivă în cazul respectiv. De altfel, sintagma de la articolul 215¹ alin. (1) din Cod de procedură penală „Dacă, în cadrul procesului penal, se constată că victima violenței în familie se află în pericol...” admite posibilitatea organizării periodice a evaluării riscurilor de repetare a actelor de violență pentru a le asigura victimelor violenței în familie un nivel sporit de securitate.

4.3.3. Realizarea dreptului victimei violenței în familie la acțiune civilă în procesul penal

Dreptul victimei la acțiune civilă în procesul penal prevăzut de legislația Republicii Moldova le oferă femeilor afectate de violență în familie posibilitatea să solicite despăgubiri materiale și morale pentru prejudiciile suferite. Respectiva măsură are nu doar o funcție compensatorie, ci și una simbolică de validare a suferinței. Totuși, datele calitative din cercetare arată că, în practică, acest drept rămâne nerealizat pentru majoritatea victimelor.

Un prim obstacol major este lipsa totală de informare cu privire la inițierea unei acțiuni civile în procesul penal. Femeile intervievate nu au știut că pot cere despăgubiri în cadrul procesului penal, procurorii sau alți actori le-au adus la cunoștință această opțiune foarte rar: „Nici măcar nu mi-au menționat că aş putea să cer daune în procesul penal.”; „Polițistul mi-a zis că să fiu fericită că am scăpat și că nu are rost să deschid și un proces civil.” (DFG_1_F); „Nici poliția, nici procurorul nu mi-au spus că pot cere daune morale sau materiale. Am aflat abia după ce cazul meu a fost închis.” (DFG_2_F).

În cazurile în care femeia a beneficiat de un avocat desemnat din oficiu, dimensiunea civilă a procesului nu a fost abordată, avocații limitându-se la chestiuni strict penale. Situația este diferită însă în situațiile când femeile sunt reprezentate de avocați ai diferitor ONG-uri: *„Dacă nu mă informa avocata mea, nici nu știam că pot cere despăgubiri pentru ce am suferit.”* (DFG_1_F).

Această lipsă de informare reflectă o abordare formalistă și limitată a drepturilor victimei din partea actorilor instituționali. Deși Codul de procedură penală prevede expres posibilitatea constituirii ca parte civilă, acest drept nu este promovat activ și nici integrat în practica judiciară uzuală.

Pentru femeile aflate în situații de vulnerabilitate, dreptul la despăgubiri ar putea reprezenta o formă importantă de reparație – pentru cheltuieli medicale, pierderi financiare, traume psihologice sau distrugerea bunurilor personale. Cu toate acestea, participarea activă a victimei în procesul civil presupune resurse și sprijin juridic calificat care în prezent sunt inaccesibile.

Foarte puține femei au inițiat o acțiune civilă împotriva agresorului, iar cele care au încercat au întâmpinat dificultăți majore: lipsa de sprijin din partea procurorului, precum și birocrăție și obstacole în obținerea unei sentințe favorabile: *„Am depus o cerere pentru daune morale, dar instanța mi-a spus că trebuie dovezi clare. Cum să arăt cât am suferit?”* (DFG_1_F).

Datele cercetării relevă, de asemenea, că femeile nu sunt pregătite pentru a-și valorifica acest drept – nu știu ce înseamnă „acțiune civilă”, nu știu ce tipuri de prejudicii pot fi compensate și nu sunt încurajate să formuleze astfel de cereri. În opinia lor, informarea despre acest drept trebuie să se realizeze din momentul în care depun plângere; *„Poliția și procurorii trebuie să ne spună clar că avem acest drept și cum să îl accesăm.”*; *„Statul ar trebui să se ocupe automat de partea civilă, nu să lase victima să se descurce singură.”* (DFG_2_F).

Unele femei au evidențiat că dacă procurorii ar iniția acțiuni civile, poate acest lucru ar schimba atitudinea agresorilor: *„Dacă procurorii ar iniția astfel de procese, agresorii ar fi speriați și poate s-ar opri.”* (DFG_1_F); *„Dacă procurorii ar iniția mai des acțiuni civile în numele victimelor, ar fi mai ușor pentru noi să obținem dreptatea.”* (DFG_2_F).

Dreptul victimei de a iniția o acțiune civilă în cadrul procesului penal este, în prezent, aproape neaplicat. Lipsa de informare, pasivitatea instituțională și dezinteresul manifestat față de dimensiunea reparatorie a justiției contribuie la această excludere tacită. Pentru a transforma dreptul respectiv într-un mecanism real de justiție restaurativă, este necesară o schimbare de practică și de atitudine la nivelul procurorilor, avocaților și instanțelor, or, acești profesioniști trebuie să recunoască prejudiciul suferit de victimă nu doar din perspectiva penală, ci și din cea umană și materială.

În pofida experiențelor negative semnalate de majoritatea victimelor violenței în familie, reprezentanții poliției au declarat că acestea sunt informate în toate cazurile despre dreptul la avocat și la acțiune civilă în procesul penal. Totodată ei recunosc că acțiunile civile în cadrul procesului penal sunt inițiate nu prea frecvent opinând că acest lucru, posibil, se întâmplă pentru că *„...ei se împacă. Când ajunge dosarul spre examinare în instanța de judecată ei deja sunt împreună...”*; *„...din experiența mea de ofițer de urmărire penală, de regulă, victima nu*

vrea nici o acțiune civilă, dorește doar să fie lăsată în pace. Doar 2 cazuri au fost în practica mea de solicitare a inițierii acțiunii civile – pe o cauză aflată la mine în procedură și pe o cauză în procedura unui coleg. În cazul meu, victima a depus acțiune civilă împotriva fostului concubin și se judecă de ani buni. Noi le informăm și dacă nu doresc ele scriu personal refuz de a porni acțiune civilă, care se anexează la dosar...” (DFG_5_OP).

Procurorii susțin că, de regulă, victimele nu acceptă calitatea de parte civilă, deși ei de fiecare dată le aduc la cunoștință aceasta posibilitate. În opinia lor, refuzul victimelor ar putea fi explicat prin faptul că, de multe ori, ele doresc să demonstreze că au sesizat implicarea autorităților nu din interes material. Procurorul nu inițiază o acțiune civilă în interesul victimei, deoarece, de cele mai dese ori, când cauza ajunge pe biroul procurorului, victima se prezintă deja la brațetă cu agresorul și nu mai dorește nici acțiune civilă, nici să coopereze cu procurorul. Nu în ultimul rând contribuie la această situație avocatul apărării care îi explică agresorului cum să convingă victima să-l ierte. Judecătorii participanți la discuțiile focus grup au confirmat că „...nu prea sunt acțiuni civile pe cauzele penale de violență în familie. Nu-s cazuri nici ca procurorul să pornească în procesul penal acțiune civilă în interesul victimei...” (DFG_6_P).

Pentru a asigura accesul efectiv al victimelor violenței în familie la justiție, organul de urmărire penală și procurorul nu ar trebui să se limiteze la acțiuni formale de a informa victima despre normele Codului de procedură penală privind dreptul de a fi parte civilă în procesul penal. Ar fi cazul ca profesioniștii să manifeste mai multă diligență și să-i ofere victimei explicații clare, inclusiv despre eventualele consecințe în cazul refuzului de a beneficia de acest drept procesual. În special este relevantă informarea victimei despre prevederile Legii nr. 45/2007 **cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie**⁹⁰, potrivit căreia, victima violenței în familie are dreptul să ceară agresorului repararea, în condițiile legii, a prejudiciului material și moral cauzat prin actele de violență, iar statului – repararea prejudiciului material și moral ca urmare a neasigurării asistenței și protecției adecvate, iar victima violenței în familie căreia i s-a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății beneficiază de compensație financiară din partea statului pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune, în condițiile stabilite de legislație. În acest sens, legislația și, în special Legea nr. 137/2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor⁹¹, stabilește dreptul victimei la compensație financiară din partea statului pentru prejudiciul cauzat prin infracțiuni violente, cu condiția că victima infracțiunii a fost recunoscută parte civilă în cadrul procesului penal, adică a inițiat acțiune civilă pe dosar. Astfel, refuzul victimei de a înainta acțiune civilă în procesul penal ar putea să-i restricționeze ulterior șansa de a fi recunoscută eligibilă pentru despăgubiri și compensații de la stat, iar la momentul derulării procesului penal i-ar putea restricționa accesul efectiv la examinarea cauzei, în special când examinarea se desfășoară în procedură simplificată.

⁹⁰ Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie. Publicat la 18.03.2008 în Monitorul Oficial nr. 55-56 art. 178. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=144821&lang=ro

⁹¹ Legea nr. 137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor. Publicat la 09.09.2016 în Monitorul Oficial nr. 293-305 art. 618. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139012&lang=ro

4.3.4. Concluzii

- Activitatea procurorilor, potrivit raportului Procuraturii Generale, este axată pe conducerea urmăririi penale și reprezentarea învinuirii în instanța de judecată, pentru a asigura un răspuns prompt la fiecare caz de violență, a urmări efectiv toate formele de violență în familie și a aplica pedepsele descurajante agresorilor. Datele statistice reflectă numărul în creștere, comparativ cu anii precedenți, a dosarelor penale de violență în familie aflate în conducerea procurorilor și a dosarelor trimise cu rechizitoriu în instanța de judecată. Totuși ponderea dosarelor trimise cu rechizitoriu în instanța de judecată în totalul cauzelor aflate în procedură în anii 2023-2024 a rămas neschimbată – 42%.
- Rapoartele Procuraturii care indică o dublare a numărului de cauze penale intentate pentru fapte de violență psihologică contrastează flagrant cu percepțiile femeilor victime ale violenței în familie care afirmă că pericolul violenței psihologice și impactul acesteia asupra victimei nu sunt înțelese în deplină măsură de reprezentanții instituțiilor de stat și că este extrem de dificil să obții ajutor în cazul violenței psihologice și economice.
- În procesul investigării cauzelor de violență în familie, profesioniștii, inclusiv mulți procurori, nu sunt în stare să recunoască stările de stres ale victimelor și să evite, pe cât este posibil, victimizarea secundară a acestora. Cazurile de violență psihologică, de regulă, sunt înregistrate în Registrul nr. 1 numai în baza raportului de evaluare psihologică, solicitat de poliție sau de procurori în regim de urgență. Imposibilitatea întocmirii în regim de urgență a raportului de evaluare psihologică a victimei ar putea constitui unul din factorii care explică includerea în Registrul nr.1 până la 20% din sesizările recepționate despre violența în familie.
- Instruirile procurorilor în domeniul combaterii violenței în familie desfășurate sub egida INJ au fără îndoială impact pozitiv. Datorită acestora, în mediul procurorilor s-a schimbat substanțial nivelul de înțelegere a stereotipurilor de gen și este tot mai mult conștientizată importanța de a manifesta diligență la investigarea cauzelor penale intentate pentru violență în familie.
- Procurorii ar trebui să aibă o abordare mai pro activă pentru a ajuta femeile victime ale violenței să depășească barierele cu care se confruntă acestea în procedurile formale de interacțiune cu sectorul justiției. În activitatea de conducere a urmăririi penale și de reprezentare a acuzării procurorul trebuie să fie pregătit să prezinte cazul nu doar ca pe o infracțiune, ci și ca pe o formă de discriminare de gen, să explice acțiunile aparent contradictorii ale victimelor, să demonstreze ciclul violenței și impactul asupra victimelor. Este necesară intensificarea activității de protecție a victimelor în cadrul procesului penal, inclusiv revizuirea practicii actuale, pentru a asigura evaluarea periodică a riscurilor de repetare/comitere a actelor de violență, mai mult efort pentru solicitarea și obținerea măsurilor de protecție, utilizarea mai frecventă a practicii de aplicare a măsurilor preventive în raport cu agresorii etc.
- Datele cercetării relevă că majoritatea femeilor nu au fost informate despre dreptul lor de a iniția o acțiune civilă în procesul penal pentru a obține despăgubiri de la agresor. Unele femei au fost informate despre aspectul respectiv de reprezentanții ONG-urilor sau

de avocații specializați. Aceasta sugerează că procurorii ar trebui să manifeste diligență pentru a fi convingători în procesul consilierii victimelor și a le încuraja să solicite înaintarea acțiunilor civile în procesul penal, să-și asume un rol mai activ în protejarea drepturilor victimelor, pentru ca femeile să poată obține nu doar protecție, ci și despăgubiri pentru prejudiciul suferit.

- Este fezabilă și pentru sistemul procuraturii analiza oportunității de revizuire a indicatorilor de performanță pentru a asigura instrumente care să stimuleze procurorii să asigure exercitarea atribuțiilor funcționale centrate pe interesele victimei.

4.3.5. Recomandări privind interacțiunea victimelor violenței în familie cu procurorul

- Asigurarea înregistrării tuturor cazurilor de violență în familie pe Registru 1 și verificarea periodică a registrelor;
- Intensificarea eforturilor pentru a asigura funcționalitatea pe pagina oficială a Procuraturii Generale a unor compartimentelor dedicate victimelor violenței în familie și drepturilor grupurilor vulnerabile;
- Publicarea pe pagina oficială a Procuraturii Generale a actelor normative relevante care reglementează activitatea operațională în domeniul prevenirii și combaterii violenței de gen, inclusiv a violenței în familie, precum și a notelor de generalizare cu recomandări ce țin de activitatea procurorilor în cauzele de violență în familie;
- Elaborarea unui Ghid (a unei Instrucțiuni) privind organizarea și desfășurarea investigațiilor în cauzele de violență în familie care să explice consecutiv activitatea operațională în cazurile de violență în familie, în corespundere cu jurisprudența CtEDO;
- Asigurarea specializării procurorilor pentru conducerea urmăririi penale și reprezentarea acuzării în instanțele de judecată în cauzele de violență în familie;
- Promovarea practicii de evaluare repetată (periodică) a riscurilor de repetare a actelor de violență în procesul de desfășurare a urmăririi penale pentru a identifica cum a evoluat situația de violență în familie; rezultatele evaluărilor vor servi drept temei pentru aplicarea unor măsuri de protecție și/sau la individualizarea pedepsei stabilite agresorului familial;
- Încurajarea procurorilor să manifeste diligența cuvenită pentru a convinge victimele să solicite intentarea în procesul penal a acțiunii civile de recuperare a despăgubirilor pentru prejudiciul cauzat și să-și asume un rol pro activ de protejare a drepturilor procesuale ale victimelor;
- Examinarea oportunității de constituire a unor platformelor multifuncționale la nivel teritorial pentru a le asigura profesioniștilor care se ocupă de investigarea cazurilor de violență în familie suportul necesar și, concomitent, pentru a le oferi sprijin în reabilitarea victimelor violenței;

- Intensificarea eforturilor pentru a dezvolta practica de recunoaște pentru copilul martor la violența în familie calitatea de parte vătămată de violență psihologică;
- Perfecționarea procedurii actuale de organizare a instruirilor în cadrul INJ și promovarea organizării de instruire multisectoriale, pentru a asigura o mai bună înțelegere a dinamicii violenței în familie, elementelor distinctive ale actelor de violență în familie, inclusiv a celor comise cu utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor electronice, a rolului și importanței aplicării măsurilor preventive în calitate de remedii de descurajare a autorilor faptelor penale sau contravenționale, a importanței activității de resocializare a agresorilor familiali etc.;
- Analiza oportunității de revizuire în activitatea procurorilor a indicatorilor de performanță din domeniul controlului și conducerii urmăririi penale pe cauzele de violență în familie cu scopul de a asigura exercitarea atribuțiilor centrate pe interesele victimei și pe descurajarea recidivei din partea agresorilor –, în acest sens ar fi oportună regândirea formulei actuale de apreciere a activității de combatere a violenței în familie în funcție de reducerea/creșterea indicilor statistici și a aplica paradigma care stimulează investigarea cu diligență a fiecărui caz de violență în familie, mai întâi prin prisma obligației de mijloace și mai apoi prin prisma obligației de rezultat. Astfel, calitatea urmăririi penale și eficiența măsurilor de protecție și siguranță a victimelor în cauzele intentate pentru violența în familie va fi în corespundere cu jurisprudența CtEDO.

4.4. Provocări în interacțiunea victimei violenței în familie cu instanța de judecată

4.4.1. Asigurarea pentru victima violenței în familie a unor garanții de siguranță în procesul de examinare a cauzei în judecată

Examinarea cauzelor de violență în familie în judecată ar trebui să se desfășoare cu respectarea principiilor de protecție, demnitate și non-victimizare a femeii. Codul de procedură penală al Republicii Moldova permite instituirea unor garanții de siguranță pentru victime, inclusiv audierea în condiții speciale, interdicții de contact cu agresorul în sala de judecată sau protecție fizică din partea poliției. Cu toate acestea, datele colectate relevă că măsurile enumerate sunt aplicate rareori, iar victimele sunt expuse frecvent la noi traume în incinta instanței de judecată. Astfel, instanțele nu oferă posibilitatea audierii în condiții speciale – măsuri prevăzute în legislație, dar rar implementate: „Am cerut să nu fiu în aceeași încăpere cu el, dar nu s-a putut. M-am simțit expusă și vulnerabilă.” (DFG_1_F).

Dificultățile cu care se confruntă femeile în instanță includ următoarele:

- procesele lungi și tergiversarea cazurilor: „A trebuit să merg de multe ori la judecată, iar procesul s-a tot amânat. De fiecare dată trebuia să retrăiesc tot ce mi s-a întâmplat.” (DFG_1_F);
- lipsa de respect și de empatie a judecătorilor: „Judecătorul s-a uitat la mine și mi-a spus că poate ar trebui să îi mai dau o șansă soțului meu. Nu am venit acolo să fiu judecată, ci

să fiu protejată.”; „Am fost intimidată de judecător care m-a întrebat: Dacă fostul soț o să te amenințe cu moartea, o să mai cereți OP?... Și cât vei mai cere OP, până la vârsta de 18 ani a copilului?” (DFG_1_F);

- (iii) discriminare și comportament neprofesionist din partea judecătorilor: „Judecătorii susțin că femeile au provocat agresorii” (DFG_1_F); „Judecătorul fiecare declarație mi-a schimonosit-o, menționând greșelile ce să noteze... Am cerut înregistrarea audio pentru a arăta cum se comportă judecătorul, dar nu am putut-o obține...” (DFG_1_F); „Și în cazul când am fost agresată cu toporul și aveam secvențe filmate... Judecătorul a menționat că nu vede componentă de infracțiune.” (DFG_2_F);
- (iv) limbaj juridic dificil și lipsa de sprijin: „Nu înțelegem jumătate din ce spunea judecătorul. Nimeni nu îți explică clar ce se întâmplă.”; „Avocatul meu abia vorbea. Agresorul avea un avocat care știa cum să întoarcă totul împotriva mea.” (DFG_1_F).

Deși multe femei au avut experiențe negative, unele au apreciat anumite aspecte ale procesului judiciar: „Judecătoria a fost de partea mea. M-a ascultat cu răbdare și mi-a oferit șansa să vorbesc.” (DFG_1_F).

Mai multe femei au declarat că nu li s-a oferit nicio explicație privind posibilele măsuri de protecție în instanță, iar deciziile privind dispunerea acestora au fost lăsate exclusiv la latitudinea judecătorului, fără consultarea victimei. Femeile aparținând grupurilor vulnerabile, cum ar fi cele cu dizabilități, de etnie romă sau refugiate, sunt afectate în mod particular de această lipsă de garanții. În unele cazuri, instanțele nu dispun de infrastructura necesară pentru a se adapta la nevoile specifice ale acestor persoane (accesibilitate fizică, personal instruit pentru comunicare adaptată), iar sprijinul psihologic este complet inexistent: „Ea nu înțelegea ce se întâmplă (victima cu dizabilități intelectuale – nota aut.). Era speriată.” (IIE_1).

Datele cercetării denotă că victima este supusă unui proces de revictimizare în care trebuie să re trăiască episoadele de violență sub presiunea privirii agresorului, a incertitudinii juridice și a lipsei de protecție vizibile din partea sistemului. Această expunere poate compromite capacitatea victimei de a se exprima coerent, de a răspunde la întrebările adresate și de a se implica activ în proces. Astfel, procesul de examinare a cauzelor de violență în familie în judecată nu asigură garanțiile minime de siguranță pentru victime, expunându-le la presiune psihologică, intimidare și retraumatizare. Infrastructura inadecvată, insuficiența protocoalelor instituționale clare și a instruirii specializate a personalului judiciar contribuie la perpetuarea unui sistem în care femeile nu se simt protejate nici chiar în momentul când încearcă să-și facă dreptate.

În viziunea profesioniștilor participanți la cercetare, în ultimii ani, se atestă o îmbunătățire a calității actului de justiție cu referire la victimele infracțiunilor de violență în familie și altor forme de violență de gen, în special, în cauzele cu implicarea copiilor victime. Cu toate acestea, infrastructura instanțelor de judecată nu protejează întotdeauna victimele împotriva stigmatizării și/sau intimidării din partea inculpaților, simpatizanților acestora, rudelor, etc.

Deși pe parcursul ultimilor ani se observă o schimbare pozitivă vizavi de atitudinea procurorilor și judecătorilor, în sensul respectării demnității victimelor și a inadmisibilității folosirii unui limbaj neadecvat față de acestea⁹², modul de organizare a proceselor de

⁹² Țurcan-Donțu A., Studiu „Bune practici privind facilitarea accesului la justiție în Moldova” (2022). Disponibil online: <https://www.>

judecată deocamdată nu le oferă victimelor violenței în familie o protecție efectivă împotriva intimidărilor, în special, atunci când victima este nevoită să aștepte începerea procesului sau deliberarea în holul instanțelor judecătorești. Atunci când se prezintă la ședință, victimele/părțile vătămate așteaptă, de obicei, începerea procesului pe hol, în condițiile când, uneori, aceste spații nu corespund pe deplin necesităților de siguranță⁹³. Astfel, se poate întâmpla ca victimele să fie agresate verbal de către inculpați, rudele sau susținătorii acestora.

Problemele cu care se confruntă victimele violenței în cadrul proceselor de judecată sunt multiple și țin de:

- a) Tergiversarea nejustificată a ședințelor de judecată, acestea încep mai târziu de ora stabilită, victimele fiind nevoite să aștepte împreună cu agresorul pe holurile instanței, ceea ce le expune la un potențial pericol și presiuni psihologice: *„Victimelor nu li se asigură securitate. Judecătorul stabilește ședința la ora 16.00, dar intră în ședință la 16.30. Părțile stau 30 minute pe coridor și se ceartă.”* (DFG_3_A).
- b) Lipsa măsurilor de securitate în incinta sediilor instanțelor de judecată, astfel, nu în toate instanțele există posibilitatea practică pentru separarea părților implicate înainte sau după ședința de judecată; *„Dacă este prezent polițistul îi mai liniștește, dar dacă sunt doar părțile, apoi nu e nici o siguranță. Paza este la alt etaj și nu intervine.”* (DFG_3_A). În special, la Chișinău, polițiștii de sector nici nu participă la ședințele de judecată: *„...o problemă este că sectoriștii nu vin în ședința de judecată, mai ales la Chișinău nu vin 99%. În raioane situația este puțin mai bună.”* (DFG_3_A).
- c) Lipsa de siguranță a victimei atunci când călătorește cu transportul în comun împreună cu agresorul, astfel în multe localități rurale există doar 1-2 curse pe zi către centrul raional și în aceste cazuri victima este nevoită să se deplaseze în același mijloc de transport cu agresorul, atât în drumul spre instanță, cât și la întoarcere, ceea ce amplifică riscul de violență: *„Deci victima și agresorul de multe ori trebuie să se deplaseze cu aceeași unitate de transport atât la judecată, cât și după judecată. Aici tot este o situație de pericol pentru victimă.”* (DFG_3_A).

În acest context, judecătorii au evidențiat că nu sunt prevăzute și asigurate suficiente măsuri de siguranță pentru victime, dar și pentru ceilalți participanți la proces (martori, avocați, etc.), în perioada dinainte și după ședință: *„... este important de a asigura mecanisme eficiente de asigurare a securității nu doar a victimei, ci și a altor participanților la proces.”* (DFG_7_J).

Examinarea cauzelor de violență în familie în judecată ar trebui să se desfășoare cu respectarea principiilor de protecție, demnitate și nonvictimizare a femeii. Codul de procedură penală și Codul de procedură civilă al Republicii Moldova permit instituirea unor garanții de siguranță pentru victime, inclusiv audierea în condiții speciale, interdicții de contact cu agresorul în sala de judecată sau protecție fizică din partea poliției. Cu toate acestea, datele calitative colectate relevă că măsurile enumerate sunt aplicate rareori, iar victimele sunt expuse frecvent la noi traume în incinta instanței de judecată, or, instanțele nu oferă posibilitatea audierii în condiții speciale – măsuri prevăzute în legislație, dar rar implementate.

justitiitransparenta.md/wp-content/uploads/2022/09/Studiu_BunePractici_AccesJustitie_FINAL.pdf

⁹³ Perevoznic Iu., Monitorizarea proceselor de judecată pe cauze de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane, Chișinău, 2018. Disponibil online: https://cdf.md/wp-content/uploads/2021/11/CDF_Monitorizare_web_RO.pdf

Deși prin Legea nr. 316 din 17.11.2022 intrată în vigoare la 09 ianuarie 2023 statul a asigurat un mecanism funcțional privind audierea victimei prin videoconferință în cadrul procesului de examinare a cererii de OP, *„nu prea se organizează, căci este complicată audierea prin teleconferință. Alături este avocatul care nu are legătură și nu poate să vorbească, este ecou și multe alte dificultăți.”* (DFG_7_J).

Majoritatea femeilor implicate în procese legate de violență în familie au descris experiența în instanță ca fiind dificilă, obositoare și descurajantă. Multe dintre ele s-au confruntat cu birocrație excesivă, lipsă de empatie din partea judecătorilor, tergiversarea proceselor și dificultăți în obținerea unei protecții reale. Deși unele femei au apreciat faptul că au avut oportunitatea de a-și susține cauza, în general, experiența în instanță a fost una stresantă și demotivantă.

Un element recurent este faptul că femeile se simt vulnerabile și singure în fața instanței, fără sprijin emoțional sau fizic. Multe dintre ele au fost nevoite să se afle în aceeași sală de judecată cu agresorul, uneori fără măcar o barieră fizică între ei: *„A fost oribil să fiu în aceeași sală cu agresorul. El se uita la mine și zâmbea, de parcă tot ce făceam era inutil.”* (DFG_1_F). Situația descrisă supra poate influența dorința victimei de a solicita aplicarea măsurilor de protecție sau de a participa la examinarea cauzei și a fi cooperantă cu reprezentanții sistemului de justiție penală.

4.4.2. Participarea victimei violenței în familie la examinarea cauzei în procedură simplificată

Majoritatea cauzelor penale de violență în familie se examinează în procedură simplificată, cu aplicarea prevederilor articolului 80¹ (Aplicarea pedepsei în cazul judecării pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală) din Codul penal, a articolului 364¹ (Judecata pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală) din Codul de procedură penală. Acest aspect a fost menționat de judecători în cadrul discuțiilor focus grup: *„peste 90% se examinează în procedură simplificată. De regulă, sub presiunea probelor agresorii recunosc vina.”* (DFG_7_J). În cauzele de violență psihologică nu este aplicată procedura simplificată, din lipsa de probe, iar agresorul în aceste cazuri, de obicei, nu-și recunoaște vina: *„... în mare parte unde este violență psihologică nu merg pe procedură simplificată, căci este greu de demonstrat. Iar pe violență fizică probele sunt la vedere, respectiv este în procedură simplificată.”* (DFG_6_P).

Procurorii care au participat la discuții au identificat mai multe probleme în procedura simplificată:

- a) Lipsa/neimplicarea victimei în această procedură, inclusiv faptul că uneori nici avocatul nu participă;
- b) Procedura avantajează mai mult situația agresorului și îi sporește șansele de a se alege cu o sancțiune mai blândă. Procedura respectivă este acceptată frecvent de instanțe pentru că implică recunoașterea faptei de către agresor, însă, deși este pronunțată o hotărâre de condamnare, sancțiunea impusă este deseori mai blândă: *„...unii procurori spun că*

procedura simplificată este mai acceptată, deoarece asta presupune că el recunoaște vina și se obține o sancționare, chiar dacă poate mai ușoară.” (DFG_6_P).

- c) Dificultăți probatorii, astfel, când agresorul nu-și recunoaște vina și dacă victima își schimbă depozițiile în favoarea inculpatului, există un risc sporit ca acesta să fie achitat de instanță: *„... dar dacă el nu recunoaște, iar probatoriul pe aceste categorii de cauze este mai șubred, este foarte dificil să prezinți acuzarea. Procurorii recunosc că procedura simplificată este de fapt mai favorabilă inculpatului decât victimei, dar nu putem să spunem că se afectează drepturile victimei.” (DFG_6_P).*

Totuși, poziția generală a procurorilor este că procedura simplificată ar fi mai avantajoasă pentru inculpat decât pentru victimă, ei cred că *„...mai bine să fie condamnat agresorul prin procedură simplificată, decât să fie achitat în procedură generală.” (DFG_6_P).*

Judecătorii constată că există foarte puține dosare în care să fie încheiat prin acordul de recunoaștere a vinovăției de către agresorul inculpat. Inițial, la Ungheni au fost câteva cazuri de acest gen, dar în ședință inculpații totuși nu și-au recunoscut infracțiunea, astfel că instanța a dispus reluarea urmăririi penale în cauza respectiva pentru a desfășura investigațiile în condiții generale și a întocmi rechizitoriul.

Avocații, la fel, sunt de părerea că procedura simplificată favorizează mai mult agresorul, pentru că acesta se alege cu o pedeapsă mai blândă.

Unii judecători consideră că examinarea cauzei în condițiile articolului 364¹ din Codul de procedură penală este favorabilă pentru victime, deoarece procedura durează mai puțin timp, supraviețuitoarea violenței în familie nu este audiată repetat în ședința de judecată, fiind suficientă audierea la faza urmăririi penale. La fel, victima poate depune o acțiune civilă în judecată și participa la proces: *„În general procedura simplificată constă în faptul că nu sunt audiați martorii și partea vătămată, în rest, dosarul cu probe este în fața judecătorului, e un proces în mare parte obișnuit, unde victima poate participa ca și în procedură generală.” (DFG_7_J).*

Cu toate acestea, în cazurile de violență în familie există preocupări rezonabile că această procedură se poate solda cu stabilirea unor pedepse care nu reflectă în mod adecvat gravitatea faptelor comise. În anul 2023 au fost operate modificări la articolul 364¹ din Codul de procedură penală prin introducerea interdicției de judecare a cauzelor penale privind infracțiunile pentru care legea prevede pedeapsa cu detențiune pe viață pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. Însă cu referire la categoria infracțiunilor săvârșite de membri de familie, doar articolul 145 alin. (2) lit. e¹) din Codul penal prevede pedeapsa cu detențiune pe viață, dar astfel de cauze nu pot fi judecate pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, iar în celelalte cazuri inculpații pot beneficia în continuare de această reducere a pedepsei. Este esențial ca sistemul de justiție să găsească un echilibru între eficiență și asigurarea unui sentiment de dreptate în societate. Acest lucru poate include revizuirea procedurilor și a legislației pentru a se asigura că pedepsele sunt proporționale cu prejudiciul cauzat și că există mecanisme adecvate pentru a proteja interesele victimelor.

4.4.3. Obținerea unei pedepse descurajante pentru agresorii familiari și obligarea acestora să participe la programe probaționale

Pedeapsa penală este o măsură legală prin care statul sancționează/pedepsește persoanele care au comis infracțiuni, cu scopul de a le corecta comportamentul și de a preveni repetarea faptelor. Aceasta poate însemna, de exemplu, munca neremunerată în folosul comunității sau chiar cu privațiune de libertate. Judecătorii decid tipul și durata sancțiunii/pedepsei în funcție de gravitatea faptei, motivele comiterii și situația personală a celui vinovat. În cazurile de violență în familie, dacă fapta este considerată contravenție (nu infracțiune), judecătorul poate aplica sancțiuni, precum munca neremunerată în folosul comunității sau arestul contravențional. Scopul final este ca persoana sancționată să se reintegreze în societate și să nu mai comită alte fapte ilegale. Este important de subliniat că, **potrivit legislației în vigoare, în cazurile de violență în familie nu este aplicată pedeapsa cu amendă.** În funcție de calificarea juridică a faptei, sancțiunile prevăzute sunt munca neremunerată în folosul comunității ori detenție, în cazul în care fapta constituie infracțiune, și munca neremunerată în folosul comunității sau arestul contravențional, în cazul în care fapta este calificată drept contravenție. Referințele la aplicarea amenzii menționate de unele femei victime în cadrul cercetării se explică prin faptul că faptele comise au fost încadrate juridic ținând cont de alte componente, precum „injurie” sau „huliganism” etc., și nu explicit pentru fapte calificate ca violență în familie. Aceste deficiențe de încadrare juridică a faptelor creează confuzie în înțelegerea mecanismului de sancționare pentru violență în familie, contribuie la percepția că sancțiunile nu reflectă gravitatea faptelor și poate afecta încrederea victimelor în sistemul de justiție. Astfel, verificarea periodică a modului de încadrare juridică de către angajații poliției a faptelor raportate drept violență în familie și informarea corectă a victimelor sunt esențiale pentru asigurarea unui răspuns instituțional adecvat.

Una din așteptările majore ale victimelor violenței în familie față de sistemul de justiție este ca agresorul să fie tras la răspundere într-un mod care să aibă un efect reparator, dar și preventiv, descurajând recidiva și repetarea comportamentului violent. Cu toate acestea, datele calitative evidențiază că, în practică, pedepsele aplicate agresorilor sunt percepute de victime ca fiind ușoare, simbolice sau inefficiente, iar obligarea acestora de a participa la programe probaționale este utilizată rar sau aplicată formal.

Femeile s-au arătat frustrate de faptul că, deși au câștigat procesele, pedepsele aplicate agresorilor au fost minime: „A fost condamnat, dar cu suspendare. Practic, nimic nu s-a schimbat pentru mine.”; „După proces, agresorul meu s-a întors la viața normală, iar eu a trebuit să fug din oraș.” (DFG_2_F).

Datele cercetării relevă că cel mai frecvent au fost semnalate următoarele pedepse aplicate agresorilor pentru violență:

- (i) Amenzi⁹⁴ și avertismente care sunt considerate prea blânde: „A primit doar o amendă. A râs și mi-a spus că nu îi pasă, că are bani să plătească.”; „L-au chemat la poliție și i-au dat un avertisment. A doua zi a venit la mine și mi-a zis că nimeni nu îi poate face nimic.” (DGF_1_F);

⁹⁴ Notă: **Potrivit legislației în vigoare, în cazurile de violență în familie nu este aplicată pedeapsa cu amendă.** Referințele la aplicarea amenzii, menționate de unele femei victime în cadrul cercetării, se explică prin faptul că faptele comise au fost încadrate juridic ținând cont de alte componente, precum „injurie” sau „huliganism” etc., și nu explicit pentru fapte calificate violență în familie.

- (ii) Condamnări cu suspendare⁹⁵: „Mi-au spus că dacă mai încalcă legea, atunci poate va merge la închisoare. Dar deocamdată e liber.” (DFG_1_F);
- (iii) Muncă în folosul comunității⁹⁶: „S-a dat o pedeapsă cu muncă în folosul comunității, dar nu știu dacă a făcut-o vreodată.” (DFG_1_F); „L-au pus să facă muncă în folosul comunității. A făcut acte false și nu a lucrat nicio zi.”; „Muncă în folosul comunității pentru el a fost doar o pauză între momentele în care mă urmărea.” (DFG_2_F);
- (iv) Privarea de libertate s-a aplicat cazuri în foarte rare: „I-au pus brățară 3 luni, apoi încă 3 luni, apoi încă 3 luni și abia ulterior l-au închis... Dar el își scote brățara și venea și ne amenința (femeia și copiii)... Poliția intervenea rapid și datorită lor sunt vie...”; „După multe procese și plângeri, în final l-au condamnat la închisoare. A fost singurul moment când am simțit că sunt protejată.” (DFG_1_F).

Majoritatea femeilor consideră că pedepsele stabilite agresorilor sunt mult prea blânde și că justiția nu le protejează suficient: „Mi se pare nedrept că trebuie să fug eu, să mă ascund, în timp ce el rămâne liber.” (DFG_1_F). În astfel de cazuri, sancțiunea nu doar că nu are efect descurajant, ci este percepută de agresor ca o confirmare a impunității sale. Respectiv, majoritatea femeilor au relatat că sistemul judiciar favorizează agresorii: „Judecătorul mi-a spus că trebuie să încercăm să găsim o soluție pașnică. Dar ce soluție să gălesc cu un om care m-a bătut?”; „Am simțit că justiția nu este de partea femeilor. Agresorul avea un avocat bun și a scăpat fără nicio pedeapsă reală.” (DFG_1_F). Astfel de practici afectează profund încrederea victimei în sistemul de justiție și o descurajează să continue procedurile sau să depună sesizări în viitor. În același timp, mesajul transmis agresorului este că violența în familie nu este tratată cu severitate, ceea ce poate încuraja comportamente repetitive sau chiar mai agresive.

⁹⁵ Articolul 90 din Codul penal prevede că dacă, la stabilirea pedepsei cu închisoare pe un termen de cel mult 5 ani pentru infracțiunile săvârșite cu intenție și de cel mult 7 ani pentru infracțiunile săvârșite din imprudență, instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele cauzei și de personalitatea ea celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute pedeapsa stabilită, ea poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicând neapărat în hotărârea emisă motivele condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei și perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă. În acest caz, instanța de judecată dispune neexecutarea pedepsei aplicate dacă, în perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă pe care l-a fixat, condamnatul nu va săvârși o nouă infracțiune și, prin respectarea condițiilor probațiunii sau, după caz, a termenului de probă, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat. Controlul asupra comportamentului celor condamnați cu suspendarea condiționată a executării pedepsei îl exercită organele de probațiune, iar asupra comportamentului militarilor – comandamentul militar respectiv. Perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă se stabilește de instanța de judecată în limitele de la 1 an la 3 ani. Aplicând condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îl obligă pe condamnat să îndeplinească una sau mai multe dintre următoarele:

- să se prezinte la organul de probațiune la datele fixate de acesta;
- să anunțe în scris, în prealabil, despre schimbarea domiciliului sau orice deplasare care depășește 5 zile;
- să nu frecventeze anumite locuri, stabilite de instanță, fiind supus monitorizării electronice, dar nu mai mult de 12 luni;
- să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie, virus HIV sau de boală venerică;
- să repare daunele cauzate victimei și/sau familiei victimei în cuantumul și în termenele stabilite de instanță;
- să finalizeze învățământul obligatoriu, să urmeze un curs de instruire sau de calificare profesională;
- să participe la programe probaționale;
- să presteze muncă neremunerată în folosul comunității, dar numai cu acordul acestuia.

⁹⁶ Munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea condamnatului, în afara timpului serviciului de bază sau de studii, la muncă, determinată de autoritățile administrației publice locale. În cazul militarilor în termen și militarilor cu termen redus, munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea condamnatului în timpul liber de ședințe, stabilite în conformitate cu cerințele regulamentelor militare, la muncă, determinată de comandantul unității militare. Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe un termen de la 60 la 240 de ore și este executată de la 2 la 4 ore pe zi, iar în cazul condamnatului care nu este antrenat în activități de bază sau de studii, la solicitarea sau la acordul acestuia – până la 8 ore pe zi. După pronunțarea hotărârii judecătorești, președintele ședinței de judecată explică esența pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității, fapt care se consemnează în procesul verbal al ședinței de judecată. Persoana condamnată la muncă neremunerată în folosul comunității semnează în instanța de judecată un angajament prin care se obligă să se prezinte, în termen de 5 zile de la momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, la organul de probațiune în a cărui rază teritorială își are domiciliul sau, după caz, la comandantul unității militare. În caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la munca neremunerată în folosul comunității, ea se înlocuiește cu închisoare, calculându-se o zi de închisoare pentru 4 ore de muncă neremunerată în folosul comunității. În acest caz, termenul închisorii poate fi mai mic de 3 luni. Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată militarilor prin contract și persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani. Munca neremunerată în folosul comunității va fi prestată timp de cel mult 18 luni, timp care se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești. Militarii în termen și militarii cu termen redus condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității execută această pedeapsă în unitatea militară.

O altă problemă identificată este lipsa măsurilor educative și de reabilitare aplicate agresorilor. Deși legea prevede posibilitatea obligării acestora să participe la programe probaționale, instrumentul respectiv este utilizat rar. În multe cazuri, instanța nu impune agresorul să urmeze la un astfel de program: *„A fost obligat să participe la un program de reabilitare pentru agresori. Nu l-a luat în serios deloc.”* (DFG_2_F).

În unele cazuri, chiar și atunci când participarea la un program probațional a fost dispusă de instanță, nu a existat un mecanism clar de monitorizare a implementării. Marea majoritate a femeilor au semnalat că agresorii fie nu se prezintă, fie participă formal, fără implicare reală, iar autoritățile nu sancționează neconformarea.

Femeile aparținând unor grupuri vulnerabile, cum sunt cele în etate, refugiate, cu dizabilități sau de etnie romă, au exprimat o neîncredere totală în eficiența sancțiunilor aplicate și în capacitatea sistemului de a schimba comportamentul agresorului. Ele percep procesul penal ca fiind mai curând simbolic decât orientat spre o schimbare reală.

În majoritatea cazurilor, femeile au spus că agresorii nu și-au schimbat comportamentul după aplicarea pedepselor. Unii agresori au devenit mai violenți după sancțiuni minore; *„După ce a primit amenda, m-a amenințat că data viitoare mă omoară.”* (DFG_1_F). Doar pedepsele severe au avut un efect real: *„A fost reținut pentru câteva luni și după ce a ieșit nu m-a mai căutat.”* (DFG_1_F).

Potrivit judecătorilor participanți la discuțiile de tip focus grup, prevalează considerabil sentințele de condamnare a agresorilor la muncă neremunerată în folosul comunității. Aplicarea acestor pedepse se explică, inclusiv prin faptul că, inculpații aleg să urmeze procedura simplificată prevăzută de articolul 364¹ din Codul de procedură penală. În acest fel, inculpații se bucură de o reducere substanțială a pedepsei prevăzute de sancțiunea normei penale, fără a fi asigurată în schimb vreo măsură care să-i descurajeze să aplice în continuare violența. Autoritățile acceptă examinarea cauzei în procedură simplificată din considerente de economie a timpului pentru examinare și a cheltuielilor judiciare.

În viziunea judecătorilor care au participat la cercetare este imperios necesară revizuirea practicii judiciare, inclusiv prin aplicarea în raport cu agresorii familiari a obligațiilor de participare la programe probaționale și/sau de a urma tratament în caz de alcoolism ori dependență de droguri. Aceștia s-au referit la posibilitatea instituirii în acest sens a unui mecanism de monitorizare a agresorilor pentru a urmări dacă după condamnarea neprivativă de libertate aceștia au comis alte acte de violență: *„Totodată de lucrat cu victimele, să i se explice că poate să divorțeze, să partajeze averea și să locuiască în locuri diferite etc.”* (DFG_7_J). În practică dacă este impusă privațiunea de libertate, sunt rare cazurile când agresorul este reținut chiar în sala de judecată (în special se întâmplă acest lucru atunci când anterior i-a fost stabilit arestul ca măsură preventivă). Judecători au mai relatat că *„... de regulă, agresorul nu este arestat și de aceea este luat după ce a intrat sentința în vigoare, iar în perioade de examinare în apel, se comit repetat alte acte de violență.”* (DFG_7_J).

În opinia judecătorilor, aceasta este o lacună care expune în continuare victima la pericol pentru viața și sănătatea ei și poate avea drept consecință intensificarea și agravarea actelor de violență care, într-un final, se pot solda chiar cu deces sau vătămare gravă a integrității corporale.

În cadrul discuțiilor, judecătorii au susținut că sancțiunile aplicate agresorilor în cauzele penale de violență în familie sunt echitabile și suficient de drastice, astfel conform articolului 201¹ alin. (1) din Codul penal poate fi aplicată privațiunea de libertate pentru 4 ani: „...considerăm că asta nu este puțin. Faptul că se aplică munca neremunerată în folosul comunității este altă întrebare, aici este vorba de individualizarea pedepsei. Dacă prima dată a săvârșit infracțiunea, apoi la art. 76 Cod penal este circumstanță atenuantă că – a săvârșit infracțiunea mai puțin gravă pentru prima dată și atunci se ține cont de asta, de alți factori și îi stabilești o sentință corespunzătoare pericolului și circumstanțelor faptei.” (DFG_7_J).

Totodată, majoritatea judecătorilor a menționat că n-a fost aplicată obligarea agresorului să urmeze un program probațional de reducere a comportamentului violent, deoarece măsura respectivă n-a fost solicitată de către acuzatorul de stat sau de către avocatul victimei.

Poziția expusă de către judecători este susținută parțial de avocați care au specificat că instanța de judecată nu le impune agresorilor obligația de a urma programe probaționale, deoarece participanții la proces n-o solicită. Referitor la sancțiunile aplicate agresorilor familiari, avocații sunt de părerea că sancțiunile trebuie să fie suficient de aspre pentru a descuraja comportamentul agresiv. Recidiva agresorilor indică nevoia de a revizui modalitatea de sancționare pentru a asigura responsabilizarea lor. Sancțiunile non-privative de libertate pot fi aplicate, dar numai după evaluarea impactului lor asupra comportamentului agresorilor: „Mecanismul de combatere nu are efectul scontat. Pedepsele nu-i disciplinează. Dacă ar fi de aplicat arest contravențional, poate că da. Înainte îi lua din sala de judecată pe 15 zile de arest și ei altfel se comportau. Acum, chiar dacă este arest contravențional, nu-i iau din sala că este cu drept de recurs.” (DFG_3_A).

Problema recidivei a fost abordată și de consilierii de probațiune. Ei au specificat că circa 30% din agresori au recidivat pe parcursul a 8 ani, din cauza lipsei de activități desfășurate cu agresorii după ispășire pedepsei: „... nu este chestiunea că probațiunea nu și-a făcut lucrul. Agresorul care execută pedeapsă participă la programe probaționale. Dar după asta nu trebuie să fie încetată monitorizarea.” (DFG_8_CP). Consilierii de probațiune consideră că ar trebui să urmeze o monitorizare a agresorilor după ispășire pedepsei: „... trebuie să fie continuată supravegherea în comunitate a persoanei de către alte structuri, care să facă periodic evaluarea, să fie realizat un management al riscului. Cu asta ar putea să se ocupe centrele de asistență cu suportul poliției.” (DFG_8_CP).

Pe de altă parte, avocații au semnalat că poliția ar fi cazul să se implice mai activ în activitățile cu agresorii luați la evidență. Astfel, în unele localități, polițiștii nu desfășoară activități reale de prevenție, ci folosesc agresorii în folosul propriu, impunându-i să muncească în favoarea lor personală: „... cu regret ei îi folosesc pe agresori în alte scopuri, inclusiv pentru a le lucra în gospodărie.” (DFG_3_A). De asemenea, este alarmant faptul că discuțiile privind înregistrarea sau excluderea din registrul de evidență a agresorilor au loc în mod neformal, fără un cadru instituțional: „Polițistul în localitățile sătești manifestă uneori comportament necorespunzător, care ar putea fi apreciat ca o modalitate de abuz de funcția exercitată. S-au confruntat cu cazuri când abuzatorul era chemat să repare gardul, la lucrări de construcție, să prășească în grădină la polițist și în acest timp să discute referitor la includerea în registrul de evidență a agresorilor.” (DFG_3_A).

De asemenea, avocații s-au arătat îngrijorați din cauza că în raport cu agresori nu sunt aplicate programele de prevenție sau de reducere a comportamentului violent și gestionare a emoțiilor: *„este prea puțin lucru de prevenție. Nu este utilizat programul de gestionare a emoțiilor, nu se solicită aceasta la eliberarea OP.” (DFG_3_A).*

În concluzie, lipsa unor pedepse descurajante și a unor măsuri de reeducare reale pentru agresori compromite rolul preventiv al justiției și perpetuează ciclul violenței. Aplicarea formală a pedepselor, ignorarea obligației de participare la programele educative și lipsa de monitorizare contribuie la o cultură a impunității pe care o dezvoltă agresorii. Este esențial ca instanțele să ia în serios nu doar pedepsirea, ci și reabilitarea agresorului – prin sancțiuni care transmit un mesaj ferm, descurajator, și prin măsuri probaționale obligatorii, eficiente și monitorizate adecvat și cu diligență.

4.4.4. Concluzii

- Participantele la cercetare au calificat experiența în instanță ca fiind stresantă, dificilă, obositoare și descurajantă, din cauza birocratie excesive, lipsei de empatie a judecătorilor, tergiversării proceselor și dificultăților în obținerea unei protecții reale. Ca urmare a acestor omisiuni supraviețuitoarele violenței s-au simțit vulnerabile și singure în fața instanței, fără sprijin emoțional sau fizic. Multe dintre ele au fost nevoite să se afle în aceeași sală de judecată cu agresorul, uneori fără măcar o barieră fizică între ei, ceea ce a determinat ne dorința victimelor de a solicita aplicarea măsurilor de protecție sau de a participa la examinarea cauzei și a fi cooperante cu reprezentanții sistemului de justiție penală.
- Se evidențiază necesitatea de a schimba modul în care sunt tratate victimele violenței în familie în instanțele de judecată, astfel încât acestea să se simtă protejate și sprijinite, nu intimidare și neputincioase.
- Femeile care au cerut prin acțiuni civile despăgubirii materiale și compensarea cheltuielilor judiciare nu au beneficiat de sumele stabilite de instanță ca despăgubire pentru prejudiciile suferite. Deși unele au obținut hotărâri favorabile, agresorii s-au eschivat de la plata despăgubirilor impuse, iar statul nu le-a oferit victimelor niciun sprijin în recuperarea banilor.
- Sistemul actual este perceput ca fiind inefficient și lipsit de mecanisme clare care ar asigura că victimele beneficiază de compensațiile care li se cuvin. Femeile consideră că este nevoie de sancțiuni mai dure pentru agresorii care refuză să plătească, de un proces mai rapid și mai simplu de recuperare a sumelor stabilite și de implicarea statului în garantarea achitării acestor plăți pentru a proteja realmente drepturile victimelor.
- Infrastructura instanțelor de judecată nu protejează întotdeauna victimele împotriva stigmatizării și/sau intimidării din partea inculpaților, simpatizanților acestora, rudelor, activiștilor etc.
- Instanțele de judecată nu aplică în cadrul procesului de examinare a cererii de eliberare a OP mecanismul privind audierea victimei prin videoconferință.

4.4.5. Recomandări privind interacțiunea victimei violenței în familie cu instanța de judecată

1. Instruirea profesioniștilor din cadrul sistemului de justiție penale pentru a fi pregătiți să interacționeze și să comunice cu victimele violenței în familie, inclusiv prin aplicarea mijloacelor alternative, cu scopul de a depăși atitudinile negative și prejudecățile înrădăcinate privind fenomenul violenței în familie și victimele violenței;
2. Identificarea posibilităților de acomodare rezonabilă a sediilor instanțelor de judecată ca acestea să dispună de intrări separate și spații de așteptare delimitate pentru victime/părțile vătămate și învinuiți/inculpați, detector de metale la intrare în edificiu, servicii de însoțire a victimei la ieșirea din sediul instanței, servicii juridice, sociale, psihologice concentrate sub același acoperiș;
3. Aplicarea de către instanțele de judecată a procedurilor care ar asigura examinarea cauzelor de violență în familie în termeni rezonabili și ar accelera examinarea unei cauze, cum ar fi practica stabilirii câtorva ședințe la rând;
4. Evaluarea modalităților de aplicare a mecanismului de compensare prevăzut de Legea nr. 137/136 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, pentru a identifica factorii ce creează bariere în accesarea compensației de către victimele infracțiunilor, cu operarea ulterioară a modificărilor și completărilor pentru eficientizarea acestuia;
5. Elaborarea și diseminarea materialelor informaționale pentru diferite grupuri de victime și potențiale victime, inclusiv a materialelor adaptate pentru victimele cu vulnerabilități multiple, precum persoane cu dizabilități mintale, senzoriale, persoane analfabete etc., care le vor familiariza cu toate drepturile de care pot beneficia acestea;
6. Aplicarea mai strictă a sancțiunilor pentru agresori, înăsprirea pedepselor pentru recidiviști, evaluarea psihiatrică a agresorilor, impunerea unor pedepse mai dure pentru agresori, mai ales pentru cei care recidivează;
7. Stabilirea unor mecanisme clare de evaluare a riscului de recidivă care să permită instanței să aplice pedepse descurajante în raport cu agresorii și decidă asupra impunerii obligației de a participa la programe probaționale de reducere a violenței, ca parte integrantă a sancțiunii, cu monitorizare periodică.

4.5. Provocări în răspunsul organului de probațiune în cazul violenței în familie

4.5.1. Modalitățile de interacțiune a victimei violenței în familie cu organul de probațiune

Birourile de probațiune au un rol esențial în procesul post-condamnare, în special în cazurile în care agresorii sunt sancționați cu pedepse neprivative de libertate (suspendare condiționată, muncă neremunerată în folosul comunității, măsuri de supraveghere). În contextul violenței în familie, aceste instituții ar trebui nu doar să asigure supravegherea comportamentului agresorului, ci și să faciliteze un cadru de siguranță, comunicare și reabilitare pentru victimă. Totuși, datele calitative colectate în cadrul cercetării indică faptul că, în practică,

interacțiunea dintre victime și organele de probațiune este aproape inexistentă, informală și lipsită de sprijin real.

Monitorizarea electronică este un instrument modern de supraveghere la distanță fiind utilizat în Republica Moldova pentru controlul comportamentului agresorilor familiari, în baza unei hotărâri judecătorești. Aceasta se realizează prin intermediul unui dispozitiv special, brățară sau aparat mobil, conectat la o platformă software gestionată de subdiviziunea specializată din cadrul Inspectoratului Național de Probațiune. Măsura se aplică în cazurile în care instanța dispune o ordonanță de protecție, o pedeapsă neprivativă de libertate cu obligația de monitorizare electronică sau arestul la domiciliu ca măsură preventivă de constrângere. În situațiile de violență în familie și victima poate purta un dispozitiv de supraveghere fără GPS, cu acordul său scris, pentru a fi verificată respectarea de către agresor a restricțiilor ce i-au fost impuse. Când sistemul detectează o încălcare, cum ar fi părăsirea zonei permise, și/sau intrare în zona și/sau locul în care îi este interzis să se deplaseze, ori deteriorarea dispozitivului, subdiviziunea specializată a probațiunii intervine rapid, contactând persoana monitorizată și informând poliția, pentru a asigura protecția victimei și aplicarea măsurilor legale. Acest mecanism contribuie la prevenirea recidivei și la consolidarea siguranței victimei în cazurile de violență în familie.

Majoritatea femeilor nu sunt totuși protejate, deoarece agresorilor nu li s-a aplicat monitorizarea electronică, iar multe dintre ele nici nu știau despre această opțiune. Cele care au fost informate despre procedura respectivă consideră că ar fi o soluție utilă: *„Dacă agresorul ar avea o brățară electronică și poliția ar putea să vadă unde este, m-aș simți mai în siguranță.”*; *„Mi-ar plăcea să știu că, dacă el încalcă OP, poliția îl prinde imediat. Așa poate ar lua în serios consecințele.”* (DFG_1_F).

Unele femei au dubii vizavi de eficiența implementării acestei pârguii în raport cu agresorii: *„Chiar dacă ar avea o brățară, ce mă asigură că nu o scoate sau că nu găsește o cale să mă urmărească oricum?”* (DFG_1_F).

Puține femei au avut o experiență personală la capitolul monitorizarea electronică a agresorilor. Cele care au beneficiat de această opțiune au exprimat opinii diferite. Unele femei au semnalat beneficii: *„A fost prima dată când m-am simțit în siguranță. Știam că, dacă vine prea aproape, poliția este alertată automat.”*; *„După ce i-au pus brățara, nu a mai avut curaj să se apropie. Asta l-a speriat mai mult decât orice OP.”* (DFG_1_F). Au existat însă și experiențe negative: *„Deși avea brățară, tot a venit la casa mea. Până să vină poliția, deja mă amenințase și plecase.”* (DFG_1_F).

Femeile au atenționat și despre unele imperfecțiuni ale tehnologiilor de monitorizare electronică: *„Nu știu dacă poliția monitorizează cu adevărat. Când am sunat să le spun că se apropie, păreau surprinși.”* (DFG_1_F).

Au fost evidențiate și cazuri când agresorii au reușit să-i manipuleze pe reprezentanții instituțiilor responsabile de monitorizare: *„S-a dus la Orange, a spus că a pierdut cartela și și-a luat altă cartelă telefonică și lui îi veneau mesaje de alertă...”* (DFG_1_F).

Consilierii de probațiune au atras atenția asupra mai multor carențe, printre care:

- a) Lipsa unui mecanism de conlucrare între sistemul de probațiune și centrele de asistență a victimelor: „...actualmente noi nu avem competență să realizăm consilierea victimei, respectiv nu putem s-o convingem să vină la consiliere.” (DFG_8_CP).
- b) Activitățile organului de probațiune sunt izolate, fără o strategie comună sau obiectiv coordonat pentru prevenirea recidivei și sprijinirea victimei.
- c) Necesitatea unei reglementări mai clare pentru colaborarea organului de probațiune cu serviciile specializate pentru victime. Astfel, consilierii de probațiune au menționat, pe de o parte, că nu în toate UAT există centre specializate pentru victime, iar, pe de altă parte, au specificat că cele existente sunt suprasolicitate, lipsesc resursele umane care să evalueze, să elaboreze/perfecteze documente și să comunice coordonat cu probațiunea; „Centrul de plasament trebuie să completeze niște chestionare, să aplice un instrument de evaluare a riscurilor, să furnizeze informații către consilierul de probațiune pentru a vedea schimbările în dinamică, analiza impactului, a comportamentelor, ce atitudini, cum au evoluat cunoștințele. Urmărim acum o reticență din partea acelor centre, deoarece ei trebuie să îndeplinească un volum de muncă suplimentară.” (DFG_8_CP).

Datele cercetării calitative relevă următoarele probleme ce țin de monitorizarea electronică:

- (i) multe femei nu au avut acces la acest sistem și nu au fost informate despre el;
- (ii) poliția nu reacționează suficient de rapid;
- (iii) agresorii pot găsi modalități de a fenta sistemul (agresorii cunosc metode prin care pot înlătura brățara sau a urma victima fără să fie detectați) etc.

Cele evidențiate sugerează că monitorizarea electronică este o soluție bună, doar că ea nu este utilizată suficient și cu diligență. Implementarea sistemului trebuie îmbunătățită, astfel încât agresorii să nu se poată eschiva de monitorizare, iar încălcările admise de aceștia să fie imediat urmate de sancțiunile de rigoare.

Monitorizarea electronică este o măsură indispensabilă pentru protecția victimelor violenței în familie, dar, în forma actuală, este afectată de numeroase carențe. Deficiențele de ordin tehnic, lipsa de reacție din partea autorităților, tergiversarea în aplicare îi reduc semnificativ eficiența și impactul. Femeile care au beneficiat de monitorizare s-au simțit oarecum mai protejate, dar consideră că este necesară o mai bună implementare și supraveghere din partea poliției pentru ca această soluție să fie cu adevărat utilă și în măsură să descurajeze agresorii familiari.

De asemenea, intervenția în cazurile de violență în familie este în continuare fragmentată, în lipsa unei rețele funcționale de centre specializate pentru victime cu acoperire geografică în întreaga țară și în absența unei colaborări sistematice cu centrele respective pentru a sprijini victimele pe termen lung, dar și pentru a reduce recidiva din partea agresorilor.

4.5.2. Sanctiunile aplicate agresorilor aflați în supravegherea organului de probațiune

Aplicarea consecventă și riguroasă a sancțiunilor în raport cu agresorii care încalcă obligațiile impuse prin măsuri de probațiune este esențială pentru a transmite un mesaj clar de intoleranță față de violența în familie și pentru a proteja siguranța victimei. Cu toate acestea, datele calitative colectate în cadrul cercetării indică faptul că, în practică, sancționarea agresorilor aflați în supraveghere este sporadică, lipsită de consistență și, de cele mai multe ori, formală.

Multe femei victime au relatat că, deși agresorii au fost plasați sub supravegherea organului de probațiune și li s-au impus anumite interdicții, încălcările acestor obligații nu au fost sancționate, iar comportamentele agresive au continuat: „*I-au pus brățară doar după ce a dat foc la casă... Nu voia să-i pună brățară...*” (DFG_1_F).

Această impunitate a fost percepută de victime ca o lipsă de reacție a autorităților, care le pune în pericol și anulează orice sentiment de protecție sau sprijin instituțional. În multe cazuri, femeile au fost nevoite să suporte noi episoade de violență sau hărțuire, în timp ce organele de probațiune nu au reacționat prompt sau chiar deloc.

Consilierii de probațiune, la fel, au atenționat că actualul cadru legislativ, prin sancționarea contravențională, le permite agresorilor să se eschiveze ușor de la sancțiuni în cazurile de violență în familie. Au fost menționate o serie de probleme, precum:

- a) Pronunțarea hotărârii în lipsa agresorului, ceea ce reduce semnificativ rata de executare a sancțiunii, generează dificultăți în identificarea agresorului, în special în orașele mari, și, în consecință, se soldează cu imposibilitatea aplicării arestului contravențional în caz de eschivare. Mai mult, există cazuri când locul unde se află agresorii nu este identificat până la expirarea termenului de prescripție astfel că ei scapă complet de pedeapsă: „*...în aceste cazuri rata de eschivare de la executare este mult mai mare comparativ cu cazurile în care agresorul asistă la pronunțarea hotărârii. El lipsește și noi după ce înregistrăm hotărârea spre executare deseori, mai ales în Chișinău, nu-l găsim și trebuie să solicităm instanței să dispună anunțarea în căutare. Nu poți să mergi cu propunere de schimbare a pedepsei în arest contravențional, deoarece instanța nu acceptă pe motiv că poate agresorul nu cunoaște despre măsura aplicată. De multe ori nu este găsit până la expirarea termenului de prescripție, respectiv el nu ispășește pedeapsa contravențională.*” (DFG_8_CP).
- b) Lipsa unor pârghii prin care agresorii ar putea fi obligați să urmeze programele probaționale și ar putea fi penalizați când se eschivează de la participarea la aceste programe subminează eficacitatea măsurii în cauză. Astfel, legea nu prevede clar ce se întâmplă dacă agresorul nu urmează programele probaționale, or, în astfel de cazuri, așa cum prevede legislația penală, pedeapsa impusă nu mai poate fi schimbată, iar agresorii care sunt la curent cu această lacuna deseori se eschivează de la participarea la program știind că practic nu vor putea fi sancționați în niciun fel: „*...în Codul contravențional este o lacună, agresorii cunosc și nu prea acceptă să participe la programe probaționale. În aceste cazuri poți merge doar pe pornirea procedurii conform art. 318 Cod contravențional – neexecutarea hotărârii de judecată.*” (DFG_8_CP).

Din cele relatate de victime și semnalate de consilierii de probațiune desprindem că sancționarea agresorilor aflați în supraveghere este adesea formală, reactivă și lipsită de eficiență, ceea ce perpetuează comportamentele violente și pune în pericol siguranța femeilor. Pentru ca măsurile de probațiune să funcționeze cu adevărat, este necesară o schimbare de abordare: de la toleranță instituțională la un răspuns prompt, documentat și sancționator, în colaborare cu victimele și ceilalți actori din sistemul de justiție. Implementarea acestui sistem trebuie îmbunătățită, astfel încât agresorii să nu se poată eschiva de monitorizare, iar încălcările admise de aceștia să fie imediat urmate de sancțiunile de rigoare.

4.5.3. Deficiențe în realizarea programelor probaționale pentru agresorii familiali

Programele probaționale pentru agresorii familiali reprezintă un instrument-cheie în combaterea violenței în familie. În mod ideal, astfel de programe ar trebui să contribuie la reeducarea comportamentală a agresorilor, la ruperea ciclului violenței și la consolidarea siguranței victimelor. Totuși analiza calitativă a datelor relevă că, în practică, programele respective au o aplicare restrânsă, o implementare precară fiind adesea tratate formal, astfel că nu au un impact real asupra comportamentului agresorului.

Un prim obstacol major ține de faptul că instanțele dispun rareori participarea la programe probaționale ca măsură complementară unei pedepse neprivative de libertate. Femeile intervievate au menționat că agresorii au fost sancționați prin suspendare condiționată sau amendă, fără ca judecătorul să le impună și participarea la vreun program de corecție a comportamentului: *„Nu l-au obligat să meargă nicăieri. Doar să nu mai repete. Dar ce învață el din asta?”* (DFG_1_F).

În cazurile când măsura în cauză este totuși dispusă participarea agresorului la program nu este monitorizată eficient, iar implementarea este tratată adesea ca un demers birocratic. Victimele nu sunt informate dacă agresorul realmente urmează acel program, lor nu li se oferă vreun feedback în acest sens și ele nu au nicio garanție că agresorul a înțeles și a interiorizat mesajele programului: *„A fost obligat să participe la un program de reabilitare pentru agresori. Nu l-a luat în serios deloc.”* (DFG_2_F).

În multe cazuri, agresorii participă formal, doar pentru a-și bifa prezența, fără implicare reală în activitățile și instruirile prevăzute de program, iar consilierii de probațiune nu au la dispoziție instrumente sau autoritate să intervină în caz de simulare sau refuz. Unele femei au relatat că nu există proceduri clare pentru a verifica conținutului activităților, progresul participanților sau impactul programului asupra comportamentului agresorilor.

De asemenea, infrastructura pentru astfel de programe este dezvoltată inegal sub aspect geografic, nefiind disponibile pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Programele probaționale, în forma actuală, sunt adesea ineficiente și slab ancorate într-o abordare restaurativă autentică. Lipsa unui cadru metodologic riguros, supravegherea deficitară, superficialitatea intervenției și absența unei colaborări reale cu victima reduc considerabil potențialul acestor măsuri de a preveni recidiva și de a contribui la siguranța femeilor.

Pentru ca programele respective să-și atingă scopul, este necesară profesionalizarea conținutului și livrării lor, crearea unui mecanism coerent de monitorizare și integrarea perspectivelor victimelor în evaluarea progresului. Nu în ultimul rând, este esențială dezvoltarea unei culturi instituționale care să promoveze responsabilizarea reală a agresorilor, nu doar conformarea formală la cerințele judiciare. Datele cercetării relevă că cele mai multe cazuri atribuite în supravegherea birourilor probaționale sunt cele cu implicarea agresorilor sancționați în baza articolului 78¹ din Codul contravențional cu muncă neremunerată în folosul comunității.

În acest sens, în cadrul cercetării, a fost identificată o deficiență. Astfel, legislația prevede că pedeapsă poate fi stabilită de instanță și în absența agresorului. În aceste cazuri rata de eschivare a agresorilor de la executare este mult mai mare decât în cazurile când aceștia asistă la pronunțarea hotărârii. Agresorul lipsește și „...după ce înregistrăm hotărârea spre executare deseori, mai ales în Chișinău, nu-l găsim și trebuie să solicităm instanței să dispună anunțarea în căutare. Nu poți să mergi cu propunere de schimbare a pedepsei în arest contravențional deoarece instanța nu acceptă pe motiv că poate agresorul nu cunoaște despre măsura aplicată. De multe ori nu este găsit până la expirarea termenului de prescripție, respectiv el nu ispășește pedeapsa contravențională. Noi am venit cu propuneri să fie ca la penal, pronunțarea hotărârii să fie în prezența contravenientului.” (DFG_8_CP).

Este relevant să menționăm că subiectul probațiunii, fiind exclus din evidență, fie în legătură cu executarea efectivă și integrală a pedepsei, fie în urma expirării termenului de probațiune și respectării condițiilor de probațiune, ar trebui în continuare monitorizat în comunitate. La fel, ar fi cazul să-i fie acordate serviciile necesare de asistență pentru a menține un model de comunicare cu impact comportamental non-violent, or schimbarea în astfel de situații este un proces de durată.

Datele colectate atestă însă că în comunități nu este asigurată o continuitate în monitorizarea cazului, iar agresorului nu-i este oferită asistența specificată mai sus. Constatarea făcută denotă că este necesară dezvoltarea unui mecanism bine coordonat, cu implicarea actorilor relevanți și cu realizarea unor acțiuni prompte și eficiente.

De asemenea, pentru a oferi o evaluare profesională a naturii și cauzelor care au condiționat instaurarea comportamentului infracțional, a factorilor de risc, precum și a perspectivelor de reintegrare a persoanei se impune modificarea și completarea cadrului normativ ce va asigura întocmirea **referatelor presentințiale de evaluare psihosocială a personalității** în toate cazurile de comitere a infracțiunilor de violență în familie. Consilierul de probațiune urmează să-și formuleze concluziile cu privire la oportunitatea sau inoportunitatea aplicării unei anumite măsuri de ordin penal în raport cu personalitatea celui evaluat, necesitatea unor programe probaționale ori educaționale. Concluziile enunțate de către consilier vor susține, în mod real, o viitoare intervenție, vor oferi un suport important și nemijlocit instanței de judecată în procesul de individualizare a sancțiunii stabilite. Este de reținut însă că extinderea atribuțiilor implică și majorarea numărului de unități de personal în sistemul de probațiune

Consilierii de probațiune au semnalat că în lipsa unui cadru legal pentru sprijinul victimelor, organul de probațiune se află în căutare de soluții, inclusiv, în acest sens, există o inițiativă de colaborare cu centrele specializate pentru victimele violenței în familie: „încercăm să găsim pârgii de a asigura protecție victimei și deci noi organizăm programul cognitiv

comportamental de schimbare a comportamentului agresorului, dar în parteneriat cu noi lucrează centrele de protecție a victimelor. Astfel, există o echipă de colaborare prin care încercăm să estimăm impactul programului asupra creșterii siguranței victimei.” (DFG_8_CP).

Trebuie să menționăm că dacă în alte țări, spre exemplu în România, sistemele de probațiune desfășoară activități și cu victimele infracțiunilor, în Republica Moldova acest lucru nu se întâmplă: *„în activitatea noastră ce ține de control și asistența condamnatului, pe infracțiuni de VF, noi lucrăm cu victima doar în contextul măsurilor de control cu vizite la domiciliu, sau atunci când realizăm evaluarea inițială nevoilor și riscurilor. Atunci noi accesăm mai multe resurse, printre care și victima de la care aflăm informații despre comportamentul agresorului, rezultatele intervențiilor noastre, cum au evoluat lucrurile, dinamica în comportament.” (DFG_8_CP).*

În cadrul discuțiilor de tip focus grup, consilierii de probațiune au vorbit despre problema accesului limitat al victimelor la informațiile privind măsurile de probațiune aplicate agresorului. Astfel, victimele solicită informații despre acest proces sau chiar încearcă să se implice: *„ea încearcă să participe la ședințele de consiliere cu agresorul, evident că nu i se permite, dar oricum încercăm să-i oferim anumită informație despre măsurile care se întreprind. Au fost cazuri, când victima sta la ușă să audă ce discuții au loc în ședințele de consiliere a agresorilor.” (DFG_8_CP).*

Deși consilierii de probațiune înțeleg nevoia de informare a victimei, aceștia îi furnizează doar acele date care sunt în măsură să-i sporească siguranța. De asemenea, consilierii de probațiune interacționează cu victima în special în legătură cu instalarea monitorizării electronice și o instruiesc despre utilizarea dispozitivului respectiv. Totuși, în lipsa unei proceduri clare privind informarea victimei despre programul probațional urmat de agresor, sporește neîncrederea acesteia în eficiența măsurilor de protecție.

O problemă identificată de victime este lipsa măsurilor educative și de reabilitare aplicate agresorilor. Deși legea prevede posibilitatea obligării acestora să participe la programe probaționale, totuși instrumentul în cauză este utilizat rar. În multe cazuri, instanța nu dispune antrenarea agresorilor în astfel de programe: *„Instanța aplică programe probaționale în 7% din proceduri contravenționale. Pe art. 90 practic erau vreo 18% în total, dar pe infracțiuni de violență în familie și mai puțin.” (DFG_8_CP).*

În unele cazuri, chiar și atunci când urmarea unui program probațional a fost impusă de instanță, nu a existat un mecanism clar de monitorizare a implementării. Marea majoritate a femeilor au semnalat că agresorii fie nu se prezintă, fie participă formal, fără implicare reală, iar autoritățile nu sancționează neconformarea.

Femeile aparținând unor grupuri vulnerabile, cum sunt cele în etate, refugiate, cu dizabilități sau de etnie romă, au exprimat o neîncredere totală în eficiența sancțiunilor aplicate și în capacitatea sistemului de a schimba comportamentul agresorului. Ele percep procesul penal ca fiind mai curând simbolic decât orientat spre o schimbare reală.

4.5.4. Concluzii

- Este necesară o aplicare mai strictă și eficientă a sancțiunilor pentru agresorii care încalcă condițiile monitorizării electronice pentru ca femeile să beneficieze cu adevărat de această măsură.
- Monitorizarea electronică n-a fost aplicată agresorilor în toate cazurile când au fost emise OP. Acest lucru s-a întâmplat fie din cauza că agresorii s-au eschivat, fie din cauza că ei au profitat de inconsecvențe și neclarități în proceduri. Totodată, mai multe femei au declarat că nici nu știau despre existența opțiunii de monitorizare electronică a agresorilor familiari. Cele care au fost informate despre procedura în cauză consideră că ar fi o soluție utilă.
- Monitorizarea electronică este o măsură indispensabilă pentru protecția victimelor violenței în familie, dar, în forma actuală, are numeroase curențe. Deficiențele de ordin tehnic, lipsa de reacție din partea autorităților, tergiversarea în aplicarea îi reduc semnificativ eficiența și impactul.
- Poliția nu reacționează suficient de rapid în cazurile de încălcare a OP, agresorii pot găsi modalități de a ocoli sistemul (agresorii cunosc metode prin care pot înlătura brățara sau a urma victima fără să fie detectați) etc.
- Prin modificările legislative operate, programele probaționale pot fi aplicate și în cazul contraveniențelor sancționați în baza articolului 78¹ din Codul contravențional, însă în practică sunt rare cazurile când aceștia acceptă să participe la programe probaționale. E practic diametral opusă situația în cazul agresorilor condamnați penal cu suspendare, or, când aceștia nu urmează programul, consilierul de probațiune poate solicita schimbarea modului de executare – din pedeapsa non-privativă de libertate (cu suspendare) în pedeapsă cu închisoare. Frica de a fi lipsiți de libertate și a ajunge în instituții penitenciare îi determină pe cei condamnați în procedură penală să participe la program. În procedură contravențională însă agresorii pot fi obligați doar să achite o amendă sau să presteze muncă neremunerată în folosul comunității, ceea ce le dezvoltă sau chiar le consolidează sentimentul de impunitate.
- După ieșirea subiectului din sistemul de probațiune nu este realizată monitorizarea acestuia în comunitate, nu-i sunt acordate serviciile necesare de asistență pentru a menține un model de comunicare cu impact comportamental non-violent, deoarece asemenea servicii lipsesc.
- În Republica Moldova sistemul de probațiune nu desfășoară activități și cu victimele infracțiunilor, la fel, nu există un mecanism de colaborare dintre sistemul de probațiune și centrele de asistență a victimelor.
- Lipsesc programele educative și de reabilitare aplicate agresorilor. Deși legea prevede posibilitatea obligării acestora să participe la programe probaționale, instrumentul este rar utilizat. În multe cazuri, instanța nu dispune implicarea într-un astfel de program.

4.5.5.Recomandări pentru îmbunătățirea răspunsului organului de probațiune la cazurile de violență în familie

- Dezvoltarea unui mecanism de conlucrare dintre sistemul de probațiune și centrele de asistență a victimelor;
- Completarea cadrului normativ pentru a asigura dreptul consilierului de probațiune de a solicita schimbarea modului de executare în cazul în care contravenienții sancționați în baza articolului 78¹ din Codul contravențional nu urmează programul probațional;
- Îmbunătățirea implementării sistemului de monitorizare electronică, astfel încât agresorii să nu se poată eschiva de monitorizare, iar încălcările admise de aceștia să fie urmate imediat de sancțiunile de rigoare;
- Sporirea continuă a eficienței sistemului de monitorizare electronică prin posibilitatea evaluării acestuia de către victimele beneficiare de protecție;
- Reducerea intervalului de timp dintre emiterea OP și montarea brățării, astfel încât dispozitivul să fie aplicat imediat după emiterea OP, și asigurarea unui răspuns mai operativ din partea poliției când este recepționat semnalul despre o eventuală încălcare emis de brățară.

V. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Analiza accesului la justiție al femeilor victime ale violenței în familie, inclusiv al celor din grupurile cu vulnerabilități multiple, relevă persistența unui fenomen social complex, aflat la intersecția dintre inegalitățile structurale de gen, precaritățile socioeconomice și limitările funcționale ale sistemului de justiție penală.

Cadrul normativ existent oferă un fundament solid pentru protecția victimelor, iar mecanismele instituționale prevăzute – ORU, OP, intervențiile specializate, asistența juridică garantată de stat – configurează o arhitectură juridică relativ avansată. Totuși, datele cercetării sugerează că transpunerea acestor prevederi în practici eficiente și accesibile rămâne inconsistentă fiind marcată de un decalaj semnificativ între litera legii și implementarea ei efectivă.

În mod deosebit, analiza asupra grupurilor cu vulnerabilități multiple scoate în evidență că inegalitățile structurale se amplifică în contact cu sistemul de justiție. Femeile cu dizabilități se confruntă cu bariere fizice, informaționale și procedurale; femeile rom sunt afectate de prejudecăți instituționale în accesarea serviciilor; femeile refugiate se ciocnesc de bariere lingvistice și de absența mecanismelor de interpretare; femeile în etate întâmpină dificultăți suplimentare de mobilitate și navigarea în sistemului de drept. Pentru aceste grupuri, accesul la justiție nu este doar limitat, ci și adesea condiționat de sprijinul ONG-urilor, ceea ce indică o protecție instituțională insuficientă.

Cercetarea evidențiază că accesul la justiție continuă să fie fragmentat, iar experiențele femeilor victime sunt profund influențate de interacțiunea cu actorii instituționali, de disponibilitatea serviciilor specializate și de capacitatea sistemului de a răspunde adecvat riscurilor.

Din perspectiva funcționării mecanismelor instituționale, coordonarea interinstituțională se dovedește a fi dezvoltată insuficient. Rolurile poliției, procuraturii, instanțelor de judecată și a organului de probațiune, deși bine definite la nivel formal, nu sunt integrate într-un traseu coerent și predictibil pentru victimă. Lipsa comunicării dintre actori și absența unor proceduri de lucru comune determină suprasolicitarea victimei care devine purtătorul informal al informației între instituții. În paralel, formarea profesională a actorilor sistemului de justiție este inegală și nu întotdeauna corelată cu standardele internaționale privind răspunsul la violența în bază pe gen.

Poliția reprezintă prima verigă instituțională în lanțul de intervenție, iar calitatea reacției sale influențează decisiv accesul femeilor la protecție și justiție. Datele calitative arată persistența unor disfuncționalități sistemice care limitează rezultatul, calitatea și impactul intervenției. În primul rând, reacția poliției la sesizările de violență în familie este marcată de neuniformitate și lipsă de consecvență în aplicarea procedurilor. Deși, în situații critice, victimele apelează la Serviciul național unic pentru apelurile de urgență 112, interacțiunea ulterioară este adesea descurajantă fiind afectată de curențe în instruirea reprezentanților poliției, abordările formaliste ale profesioniștilor și lipsa unei evaluări riguroase a riscului.

Emiterea ORU și evaluarea riscurilor sunt aplicate selectiv, ceea ce reflectă lipsa unei înțelegeri consolidate a riscurilor specifice violenței. În plus, inexistența unui model clar de colaborare intersectorială reduce considerabil eficiența proceselor de evaluare și de intervenție.

Un aspect critic evidențiat de victime este monitorizarea insuficientă a respectării măsurilor de protecție. Încălcarea repetată a ORU și OP de către agresori, combinată cu reacția întârziată sau inadecvată a poliției, erodează încrederea femeilor în sistem. Deficiențele de ordin tehnic și operativ în aplicarea monitorizării electronice contribuie suplimentar la sentimentul de nesiguranță al victimelor care se simt „abandonate” de instituțiile responsabile.

În unele situații, comportamentul polițiștilor devine o sursă de presiune asupra victimelor, aceasta manifestându-se prin testarea nejustificată a alcoolemiei sau substituirea investigării infracțiunii cu aplicarea unor sancțiuni contravenționale necorespunzătoare (injuria). Astfel de practici nu doar contravin principiilor de protecție a victimelor, ci și descurajează raportarea, consolidând lipsa de încredere în intervenția poliției.

Dificultățile devin mai numeroase și mai grave în cazurile când agresorul este angajat al unei instituții publice sau al organelor de drept, situații în care victimele percep intervenția poliției ca fiind și mai puțin protectivă. Lacuna identificată denotă existența unor inegalități structurale și dinamici de putere care influențează accesul real al femeilor la protecție și sprijin.

Rolul avocaților, în special al celor care acordă asistență juridică garantată de stat, conform datelor cercetării, rămâne puternic afectat de limitele structurale și practice. În primul rând, victimele sunt informate insuficient cu privire la rolul și competențele avocatului, ceea ce generează confuzie, așteptări nerealiste și dificultăți în implicarea lor activă în proceduri. Lipsa informării prompte încă de la etapa intervenției poliției limitează accesul victimelor la asistență juridică de urgență, deși acesta este prevăzut de lege fiind indispensabil în cazurile de risc.

Asistența juridică garantată de stat este adesea formală și minimă, neluând în considerare specificul cazurilor de violență în familie și nevoile individuale ale victimelor, mai ales ale celor din grupuri cu vulnerabilități multiple. Avocații desemnați din oficiu nu oferă constant sprijin în redactarea cererilor, nu explică etapele procesuale și nu întotdeauna pregătesc victimele pentru audiere, ceea ce le reduce semnificativ capacitatea de a-și exercita drepturile și le expune riscului de revictimizare în instanță.

Persistă, la fel, carențe de etică profesională și de continuitate, inclusiv sunt înregistrate cazuri de desemnare a avocaților aflați în relații familiale cu părțile. Practicile de acest gen afectează credibilitatea sistemului, erodează încrederea victimelor și compromit imparțialitatea percepută a serviciilor juridice.

Reprezentanții organului de urmărire penală și/sau judecătorii se rezumă frecvent să solicite pentru victimă asistență garantată de stat doar la momentul audierii, pentru că, potrivit legii, în astfel de situații prezența unui avocat este obligatorie, or, în caz contrar, actul procesual ar putea fi lovit de nulitate. Ei însă nu fac demersuri să asigure ca victima să fie asistată de un avocat din oficiu pe întreaga durată a procesului. În plus, deseori, prestația avocatului din oficiu este una formală, lipsită implicare, fără o strategie coerentă de apărare și o

reprezentare reală a intereselor victimei. Acest lucru lipsește victimele de sprijin la etapele critice, inclusiv când ele ar putea face uz de dreptul de a depune acțiune civilă în cadrul proceselor penale. În ansamblu, rolul avocaților, deși central pentru garantarea accesului la justiție, este valorificat insuficient și neomogen.

Rolul procurorului este decisiv în asigurarea accesului real la justiție al femeilor victime ale violenței în familie, însă datele studiului au demonstrat că în practica actuală persistă numeroase limitări care reduc eficacitatea intervenției. În primul rând, se observă o abordare predominant formal-procedurală. Deși cadrul legal permite intervenția *ex officio*, procurorii recurg rar la astfel de măsuri, ceea ce menține victimele într-o stare de risc prelungit.

În al doilea rând, comunicarea procurorilor cu victimele este insuficientă și defectuoasă. Multe femei nu sunt informate despre drepturile lor procesuale, posibilitatea de a solicita măsuri de protecție sau de a iniția acțiuni civile în procesul penal. Această lipsă de informare le reduce capacitatea de a participa în mod real și cu impact la proces și le menține dependența de sursele externe de sprijin.

Totodată, suprasolicitarea sistemului, disparitățile între UAT și lipsa unor ghiduri operaționale clare subminează eficiența urmăririi penale. Practicile neuniforme, absența indicatorilor de performanță orientați spre protecția victimei contribuie la diferențe semnificative în soluționarea cazurilor.

Analiza evidențiază că judecătorii reprezintă un actor esențial în arhitectura protecției juridice oferite femeilor victime ale violenței în familie, întrucât deciziile acestor profesioniști stabilesc măsurile de protecție, dinamica procedurilor și, în final, gradul de responsabilizare a agresorilor. Cu toate acestea, studiul a constatat că practica actuală este marcată de diferențe semnificative în abordare între instanțele de judecată, ceea ce generează un acces neuniform la protecție și soluții divergente în situații similare. În primul rând, se remarcă o interpretare variabilă a legislației privind OP, solicitări disproporționate de probe și dificultăți în înțelegerea naturii urgente și preventive a măsurilor. Această inconsistență afectează caracterul protector al OP și expun victimele unui risc continuu. În unele situații, instanțele nu examinează prompt solicitările sau nu aplică principiul diligenței sporite, deși cadrul normativ o impune.

Datele cercetării relevă că interacțiunea instanței cu victimele rămâne inegală la capitolul sensibilitatea de gen și evitarea revictimizării. Unele femei relatează experiențe marcate de limbaj formalist, întrebări intruzive sau atitudini care minimalizează gravitatea violenței, ceea ce le poate prejudicia încrederea în actul de justiție și dorința de a continua procedura. Totodată, judecătorii semnalează lipsa continuității asistenței juridice și lipsa specializării altor actori din sistem, ceea ce face dificilă administrarea probelor, audierea victimelor în condiții adecvate și soluționarea cu diligență a cauzelor. Obținerea informațiilor complete și coerente depinde frecvent de calitatea etapelor anterioare din proces, iar această dependență structurală afectează capacitatea instanțelor de a adopta decizii solide și protectoare victimelor.

Persistă și constrângeri instituționale – un număr mare de cauze, resurse limitate, infrastructură adaptată insuficient, care au impact asupra ritmului de examinarea dosarelor

și pot avea drept consecință prelungirea procedurilor sau imposibilitatea aplicării unor măsuri imediate.

Datele cercetării relevă o integrare insuficientă a perspectivei de gen și o înțelegere precară a dinamicii violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, constatare valabilă pentru toți actorii sistemului de justiție. Stereotipurile persistente și lipsa pregătirii specializate influențează de o manieră negativă modul în care sunt analizate comportamentele și reacțiile victimelor, precum și gravitatea faptelor comise de agresori, ceea ce se reflectă în soluții neuniforme în teritoriu și la o protecție juridică variabilă.

Nu în ultimul rând, cercetarea subliniază rolul esențial al încrederii în instituții. În percepția multor femei, procesul de justiție este greoi, imprevizibil și uneori insensibil la realitățile lor de viață. Lipsa încrederii reduce disponibilitatea victimelor de a raporta violența, iar retraumatizarea generată de interacțiuni repetitive sau insuficient adaptate contribuie la perpetuarea fenomenului.

În ansamblu, cercetarea confirmă că accesul la justiție rămâne un proces cu multiple niveluri de vulnerabilitate, în care eficiența răspunsului instituțional depinde de capacitatea sistemului de a recunoaște și aborda diferențiat nevoile victimelor. Supraviețuitoarele violenței în familie au nevoie de un traseu instituțional clar, accesibil, protejat și empatic în care intervenția fiecărui actor să fie promptă, profesionistă și coordonată. Consolidarea mecanismelor existente, profesionalizarea continuă a actorilor sistemului, extinderea serviciilor specializate și eliminarea barierelor discriminării structurale sunt condiții esențiale pentru garantarea efectivă a dreptului la acces la justiție.

RECOMANDĂRI

Rezultatele cercetării elucidate *supra* stau la baza unui șir de recomandări formulate în speranța că implementarea acestora la nivel național va spori accesul victimelor violenței în familie, inclusiv a celor din grupurile cu vulnerabilități multiple, la justiție, pentru a le asigura protecție adecvată, realizarea eficientă a dreptului la asistență și reabilitare.

RECOMANDĂRI DE ORDIN GENERAL

- Asigurarea funcționării unui mecanism național de monitorizare a implementării legislației privind violența în familie și violența în bază de gen, cu antrenarea societății civile, prin mecanisme participative de monitorizare și implicare în structurile oficiale de coordonare interinstituțională;
- Publicarea periodică a rapoartelor de monitorizare privind implementarea măsurilor de protecție, sancțiunile aplicate agresorilor și sprijinul oferit victimelor;
- Consolidarea, în mod continuu și calitativ, a capacităților specialiștilor sistemului de justiție în domeniul violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, în conformitate cu standardele Convenției de la Istanbul;
- Introducerea indicatorilor de performanță privind răspunsul la cazurile de violența în familie în evaluarea asistenților sociali, polițiștilor, procurorilor și judecătorilor;

- Asigurarea accesului echitabil și a sprijinului pentru victimele violenței din grupurile vulnerabile prin adaptări fizice, lingvistice și informaționale în toate serviciile publice relevante: poliție, instanțe de judecată, centre de asistență, adăposturi pentru victime etc.;
- Consolidarea infrastructurii de protecție și sprijin prin extinderea rețelei de adăposturi, locuințe sociale și alte servicii specializate, cu aplicarea unor standarde minime naționale de calitate și cu finanțare publică dedicată;
- Conceperea unor mecanisme rapide de sprijin economic și social (subvenții pentru chirie, ajutoare de urgență, programe de angajare) pentru femeile care părăsesc relațiile abuzive;
- Îmbunătățirea accesului la informații juridice prin traducerea materialelor în limbile minorităților etnice și extinderea rețelei de interpreți, inclusiv a celor de limbaj mimico-gestual, în sistemul judiciar; formarea continuă a profesioniștilor din justiție în domeniul sensibilității culturale; sporirea reprezentării minorităților în instituțiile juridice pentru a le promova încrederea și incluziunea; dezvoltarea de centre și platforme juridice accesibile pentru refugiați și persoanele strămutate intern; investiții în infrastructura fizică și digitală pentru a reduce distanțele și barierele logistice, inclusiv prin digitalizarea proceselor; adaptarea spațiilor instituționale pentru persoanele cu dizabilități și cele cu mobilitate redusă, inclusiv prin dotări accesibile și tehnologii de comunicare; elaborarea unor materiale juridice în formate accesibile (în limbajul Braille, în format audio, concepute pentru a fi lizibile și comprehensibile);
- Aplicarea unui Chestionar unic de identificare și evaluare a riscurilor de repetare/comitere a violenței pentru profesioniștii din toate sectoarele cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie; digitalizarea procesului de evaluare a riscurilor prin completarea electronică a chestionarului de evaluare a riscurilor, ceea ce va reduce subiectivismul și va asigura monitorizarea și controlul calității acestui proces;
- Optimizarea procedurilor judiciare prin reducerea birocrăției, accelerarea examinării cauzelor în dosarele penale și civile care implică situații de violență și adoptarea unor mecanisme de intervenție rapidă – aceste direcții de acțiune constituie pilonii unei reforme sistemice orientate spre incluziune, eficiență și respectarea demnității tuturor victimelor;
- Asigurarea afișării în spațiile publice din localități a informațiilor despre serviciile disponibile de asistență și protecție pentru victimele violenței și cele de asistență pentru agresorii familiari;
- Instituirea unor instrumente funcționale care ar permite oricărei persoane, inclusiv victimelor violenței, să raporteze cazurile de violență, precum și lipsa reacției adecvate din partea autorităților; această pârgă ar putea contribui la monitorizarea și sancționarea personalului pentru neîndeplinirea atribuțiilor cu diligență cuvenită;
- Promovarea unui cadru care să combine protecția imediată cu sprijinul pe termen lung, informarea constantă cu incluziunea socială și economică, or, femeile din grupuri cu vulnerabilități multiple necesită servicii diferențiate, adaptate realităților lor, nu soluții nediferențiate;

- Crearea locuințelor sociale pentru victime și finanțarea programelor care ajută femeile să devină independente din punct de vedere financiar;
- Realizarea periodică în localități a unor campanii de informare și sensibilizare despre mecanismele de prevenire și combatere a violenței în familie, asigurarea unei implicări mai eficiente a asistenților sociali comunitari în acest proces.

Pentru organele de poliție

- Asigurarea plasării, pe pagina oficială a MAI și/sau a IGP, a actelor normative relevante care reglementează activitatea operațională de prevenire și combatere a violenței de gen, inclusiv a violenței în familie, pentru a asigura persoanelor interesate accesul la instrumentele de protecție împotriva acestui fenomen;
- Consolidarea capacităților profesionale ale membrilor echipajelor de patrulare și reacționare operativă pentru a asigura o prestație de calitate pe dimensiunea operațională și de comunicare cu persoanele;
- Revizuirea Instrucțiunii metodice privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie ținând cont de nevoile victimelor cu vulnerabilități multiple;
- Eliminarea practicilor de supunere a victimei violenței în familie la testarea alcoolscoptică, or, victimele percep aceste teste ca pe un mijloc de presiune din partea poliției;
- Practicarea evaluării repetate (periodice) a riscurilor de repetare a actelor de violență în procesul de desfășurare a activităților în cazurile de violență în familie și utilizării rezultatelor acestor evaluări pentru a consolida măsurile de protecție a victimelor;
- Asigurarea specializării ofițerilor de urmărire penală pe cazurile de violență în familie;
- Instituirea unor indicatori noi de performanță pentru aprecierea prestației subdiviziunilor structurale implicate în activitatea de prevenire/combateră a violenței în familie și a violenței pe bază de gen.

Pentru Consiliul Național de Asistență Juridică Garantată de Stat

- Încurajarea avocaților, inclusiv a celor care acordă asistență juridică garantată de stat, să se specializeze în instrumentarea cauzelor ce implică victimele violenței în familie pentru a oferi asistență juridică de calitate;
- Elaborarea unui instrument pentru evaluarea abilităților de comunicare cu victimele violenței în familie și a rezistenței lor la stres care să fie aplicabil pentru procedura de selectare a avocaților care vor acorda asistența juridică garantată de stat;
- Instruirea periodică a avocaților care acordă asistență juridică garantată de stat la capitolul asistența victimelor violenței în familie care să acopere aspecte de comunicare empatică cu victima, abordare activă și echitabilă în raport cu victima în cadrul interacțiunii cu instanța de judecată;

- Operaționalizarea mecanismului de evaluare a calității asistenței juridice garantate de stat prestate în raport cu necesitățile victimelor violenței în familie și standardele minime de calitate, inclusiv cu implicarea în aprecierea calității asistenței juridice oferite victimelor violenței în familie care au beneficiat de serviciile unui avocat desemnat din oficiu;
- Eliminarea practicilor de desemnare de către OT al CNAJGS pentru victimă și agresor a avocaților care sunt membri de familie sau care anterior au reprezentat interesele părții oponente.

Pentru sistemul procuraturii

- Asigurarea funcționalității pe pagina oficială a Procuraturii Generale a unor compartimente dedicate victimelor violenței în familie și drepturilor grupurilor vulnerabile;
- Publicarea pe pagina oficială a Procuraturii Generale a actelor interne privind activitatea operațională în domeniul prevenirii și combaterii violenței de gen, inclusiv a violenței în familie, a notelor de generalizare cu recomandări referitoare la activitatea procurorilor în cauzele de violență în familie;
- Elaborarea unui Ghid (a unei Instrucțiuni) privind organizarea și desfășurarea investigațiilor și reprezentarea acuzării în instanțele de judecată în cauzele de violență în familie, în corespundere cu jurisprudența CtEDO;
- Asigurarea specializării procurorilor pentru conducerea urmăririi penale și reprezentarea acuzării în instanțele de judecată în cauzele de violență în familie;
- Promovarea practicii de evaluare repetată (periodică) a riscurilor de repetare a actelor de violență în procesul de desfășurare a urmăririi penale pentru a identifica cum a evoluat situația de violență în familie; iar rezultatele evaluărilor vor servi drept temei pentru aplicarea unor măsuri de protecție și/sau la individualizarea pedepsei stabilite agresorului familial;
- Încurajarea practicii de înaintare de către procuror în procesul penal a acțiunii civile în interesul victimelor violenței în familie;
- Promovarea practicii de recunoaștere a calității de parte vătămată de violență psihologică și pentru copil când acesta n-a fost vizat direct de actele de violență, dar a fost martor la violența în familie;
- Perfecționarea procedurii actuale de organizare a instruirilor în cadrul INJ și promovarea organizării de instruiți multisectoriale;
- Analiza oportunității de instituire a unor indicatori de performanță pentru a aprecia prestația procurorilor în domeniul de prevenire și combatere a violenței în familie, similar cu sugestiilor formulate supra pentru a evalua prestația angajaților poliției;
- Formalizarea procedurii privind verificarea periodică de către procurori a Registrului de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (Registrul nr. 1) și a Registrului de evidență a altor informații cu privire la infracțiuni și incidente (Registrul nr. 2) ținute de inspectoratele de poliție, pentru a se asigura de legalitatea și temeinicia înregistrării sesizărilor despre violența în familie.

Pentru sistemul judiciar

- Participarea judecătorilor la instruiți multisectoriale, inclusiv în cadrul INJ, împreună cu alți profesioniști din sistemul de justiție și, după posibilități, a executorilor judecătorești, a reprezentanților autorităților tutelare, cu scopul de a asigura interacțiunea lor și a dezvolta între ei o comunicare pentru a depăși prejudecățile privind fenomenul violenței în familie și victimele violenței;
- Elaborarea Ghidurilor Curții Supreme de Justiție de unificare a practicilor pe cauzele penale și civile de violență în familie, în corespundere cu jurisprudența CtEDO;
- Promovarea rolului activ al judecătorului în organizarea și desfășurarea procesului privind examinarea cererilor/demersurilor de solicitare a OP în cazurile de violență în familie;
- Încurajarea practicii de evaluare a riscurilor de repetare a actelor de violență în procesul de examinare a cauzelor penale și civile de violență în familie cu utilizarea rezultatelor acestor evaluări pentru selectarea măsurilor de protecție necesare și/sau la individualizarea pedepsei aplicate agresorului familial;
- Aplicarea de către instanțele de judecată a procedurilor care ar asigura examinarea cauzelor de violență în familie în termeni rezonabili și ar accelera examinarea unei cauze, cum ar fi practica stabilirii câtorva ședințe la rând.
- Aplicarea mai strictă a sancțiunilor pentru agresori, înăsprirea pedepselor pentru cazurile de recidivare, luarea în considerare la individualizarea pedepselor a Chestionarului de identificare și evaluare a riscurilor, a rapoartelor organului de probațiune care constată încălcarea măsurilor de protecție, recidiva comportamentului violent, dar și a altor factori care demonstrează că pedepsele aplicate anterior n-au fost descurajante pentru agresor.

Pentru organul de probațiune

- Dezvoltarea unui mecanism de colaborare dintre probațiune și centrele de asistență a victimelor;
- Promovarea unor măsuri cu scopul de a completa cadrul normativ pentru a asigura dreptul consilierului de probațiune să solicite schimbarea modului de executare (în arest contravențional) în cazul în care contravenienții sancționați în baza articolului 78¹ din Codul contravențional nu urmează programul probațional;
- Îmbunătățirea implementării sistemului de monitorizare electronică asigurând o procedură eficientă de monitorizare și intervenție promptă în caz de necesitate;
- Perfecționarea programelor probaționale pentru agresori familiali.

BIBLIOGRAFIE

1. Perevoznic Iu., Raport „Monitorizarea proceselor de judecată pe cauze de violență în familie, violență sexuală și trafic de ființe umane”, Chișinău, 2018.
Disponibil online: https://cdf.md/wp-content/uploads/2021/11/CDF_Monitorizare_web_RO.pdf
2. Raportul Explicativ al Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, 2011
3. Constituția Republicii Moldova aprobată la 29.07.1994. Publicat la 29-03-2016 în Monitorul Oficial nr. 78 art. 140.
Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro
4. Studiu „Violența față de femei în familie în Republica Moldova”, BNS, 2011.
Disponibil online: https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Violenta/Raport_violenta_fam.pdf
5. Studiu „Bunăstarea și siguranța femeilor” (Raportul privind rezultatele din Moldova), OSCE, 2019.
Disponibil online: https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/425867_0.pdf
6. Milatović S., Kovač M., Studiu privind accesul la justiție în Republica Moldova (2024).
Disponibil online: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-03/undp_web_ro.pdf
7. Studiul Uniunii Europene privind violența în baza de gen (2024).
Disponibil online: <https://eige.europa.eu/newsroom/eu-gender-based-violence-survey>
8. Cheianu-Andrei D., Zaporozjan-Pîrgari A. și alții, Studiu „Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova”, Chișinău, 2024.
Disponibil online: <https://cdf.md/wp-content/uploads/2024/12/barbatii-si-egalitatea-de-gen-in-rm-images-2024.pdf>
9. Legea nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. Publicat la 21.12.2022 în Monitorul Oficial nr. 409-410 art. 758.
Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro
10. Raportul de evaluare al GREVIO (de referință) privind măsurile legislative și de altă natură care pun în aplicare prevederile Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul) (Republica Moldova), publicat la 14 noiembrie 2023.
Disponibil online: <https://rm.coe.int/raport-grevio-ro/1680ae46d5>
11. Ghid „Consultări în siguranță cu supraviețuitoarele violenței față de femei și fete”, UN Women Moldova, 2024.
Disponibil online: https://moldova.unwomen.org/sites/default/files/2023-06/Safe-consultations-with-survivors-of-violence-against-women-and-girls-en_ro_.pdf

12. Legea nr. 315 din 17.11.2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” Publicat la 21.12.2022 în Monitorul Oficial nr. 409-410 art. 758., Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro
13. Hotărârea Guvernului nr. 332 din 31.05.2023 cu privire la aprobarea Programului național privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2023-2027. Publicat la 14.07.2023 în Monitorul Oficial nr. 240-245 art. 598. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140367&lang=ro
14. Hotărârea Guvernului nr. 576 din 03.08.2022 cu privire la aprobarea Programului pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025. Publicat la 09.09.2022 în Monitorul Oficial nr. 278-282 art. 697. Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133208&lang=ro
15. Raportul de analiză a cazurilor examinate de Comisia de monitorizare și analiză a cazurilor de violență în familie soldate cu deces sau cu vătămare gravă a integrității corporale a victimelor, elaborat de Ministerul Afacerilor Interne în colaborare cu Centrul de Drept al Femeilor, <https://cdf.md/wp-content/uploads/2024/10/raport-letalitate-2023.pdf>
16. Ordinul Comun nr. 89/22/172/56/20/20/121 al Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Muncii și Protecției Sociale, Ministerului Sănătății, Ministerului Justiției, Procuraturii Generale, Ministerului Educației și Cercetării din 28.02.2022 cu privire la instituirea mecanismului interministerial de monitorizare și analiză a cazurilor de violență în familie soldate cu deces sau cu vătămare gravă a integrității corporale a victimelor. Disponibil online: <https://mai.gov.md/sites/default/files/Comisia%20cazuri%20de%20violenta/89-22-172-56-20-121%2028.02.2022.pdf>
17. Brighidin, A., Studiu „Îmbunătățirea accesului la instanțele judecătorești pentru grupurile vulnerabile din Republica Moldova: provocări și recomandări”, Chișinău, 2020. Disponibil online: <https://rm.coe.int/report-access-to-courts-for-vulnerable-groups-fin-ro/pdf/1680a21e06>.
18. Țurcan A., Vîlcu N., Studiu „Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie în raioanele Soroca, Criuleni, Cimișlia, Comrat”, Chișinău, 2021, Disponibil online: https://cdf.md/wp-content/uploads/2021/11/evaluare-raspuns-coordonat_ro.pdf
19. Perevoznic Iu., Țurcan-Donțu A., Studiu „Evaluarea răspunsului sistemului de justiție penală la cazurile de violență în familie în raioanele Cahul, Fălești, Ștefan Vodă și municipiul Chișinău”, Chișinău, 2024, Disponibil online: <https://cdf.md/wp-content/uploads/2024/11/coe-studiu-evaluare-cazurideviolentainfamilie.pdf>
20. Cauza VIERU vs Republica Moldova (Cererea nr. 17106/18), definitivă din 19.11.2024. Disponibil online: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-238017>
21. Cauza LUCA vs Republica Moldova, (Cererea nr. 55351/17), definitivă de la 17.01.2024., Disponibil online: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-228151%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-228151%22]})

22. Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Publicat la 18.03.2008 în Monitorul Oficial nr. 55-56 art. 178.
Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110200&lang=ro
23. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicat la 05.11.2013 în Monitorul Oficial nr. 248-251 art. 699.
Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110260&lang=ro;
24. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225 din 30.05.2003. Publicat la 03.08.2018 în Monitorul Oficial nr. 285-294 art. 436.
Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134478&lang=ro
25. Legea nr. 198 din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat . Publicat la 05.10.2007 în Monitorul Oficial nr. 157-160 art. 614.
Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141538&lang=ro#
26. Legea nr. 137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor. Publicat la 09.09.2016 în Monitorul Oficial nr. 293-305 art. 618. nr. 137/2016.
Disponibil online: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139012&lang=ro

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
OF DENMARK

CENTRUL DE DREPT
AL FEMEILOR

2026